ANKARA ÜNİVERSİTESİ SİYASAL BİLGİLER FAKÜLTESİ YAYINLARI NO. 409

OSMANLI İMPARATORLUĞUNUN ÇÖKÜŞ BELGELERİ

(MONDROS BIRAKIŞMASI, SEVR ANDLAŞMASI, İLGİLİ BELGELER)

SEHA L. MERAY OSMAN OLCAY

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ — ANKARA . 1977

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ V
AÇIKLAMA VII
MONDROS BIRAKIŞMASI SÖZLEŞMESİ 1
OSMANLI HÜKÜMETİNİN BARIŞ ANDLAŞMASI TASARISINA YANITI 7
MÜTTEFİKLERİN KARŞI YANITI 31
OSMANLI İMPARATORLUĞUNUN BARIŞ ANDLAŞMASINI İMZALAMAĞA KARAR VERİŞİ 35
BARIŞ ANDLAŞMASININ İMZALANMASI 41
MÜTTEFİK VE ORTAK DEVLETLERLE TÜRKİYE ARASINDA 10 AĞUSTOS 1920'DE SÈVRES'DE İMZALANAN BARIŞ ANDLAŞMASI 43
Milletler Cemiyeti Misakı 47
Türkiye'nin Sınırları 57
Siyasal Hükümler 61
Azınlıkların Korunması 85
Kara, Deniz ve Hava Kuvvetlerine İlişkin Hükümler 89
Savaş Tutsakları ve Mezarlıklar 108
Yaptırımlar 113
Mali Hükümler 114
Ekonomik hükümler 125
Hava Ulaşımı 152
Limanlar, Su Yolları ve Demiryolları 154
Çalışma 168
Çeşitli Hükümler 179
Haritalar

ÖNSÖZ

Bu kitap Türk ulusu için en uğursuz ve acı belgeleri elinde topluyor. Çevirenler olarak amacımız Kurtuluş savaşını izleyen güneşli günleri daha iyi anlayabilmeleri için bugünün kuşağına bu karanlığı da tanıtmak idi.

Her yaptın bir de kendi öyküsü vardır. Seha L. Meray'ın anlaşılır bir dilde belgeleri inceleme olanağı bulunmadan bilimsel çalışma yapılamayacağı gerçeğine inandığı için yıllardır bugünün diline aktardığı belgeler dizesinin sonuncuları bu kitapta yer alacaktı. Çeviri ve inceleme tamamlandığı sırada Seha bir daha kalkamayacağı hasta yatağına yatmıştı artık. İmzasını taşıyan bu yapıtın son baskı kontroluna kadar üzerine büyük bir titizlikle kendi eğilmek istediğini hep biliyorduk. Ama onun bilmediği bir başka gerçek, zamanın kendisi için bitmekte olduğu gerçeği, bizlere duyurulmuştu. Yarı ciddi, yarı alaycı bir direnmeden sonra -basılma kararını zaten vermiş olan Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayın Kuruluna resmen başvurulmasına izin verdi.

Sèvres'in hazırlığı niteliğinde olan 1919/1920 lerin Müttefiklerarası çeşitli Konferanslarının tutanak ve belgelerini "ileride", "emekliliğini isteyip çekileceği sevgili Marmaris'inde" inceleyecek ve "belki de yayınlayacak" idi. Şimdilik bu kitaptaki belgelerle yetinilecekti. Bunların sağlanmasında, basılmasında, düzeltilmesinde emeği geçen herkeze gönül borcu vardı Seha L. Meray'ın. Kitap çıkarken bu unutulmamalıydı. O bana adların bir dizelgesini verecekti. Hoş, vermesine gereksinme de yoktu ya... Nasıl olsa son "basıla" yönergesini o imzalayacak değilmiydi?

Seha öldüğü gün S.B.Fakültesinin değerli asistanlarından biri ile kitabın son provalarını okuyorduk. Yönergelerini yerine getirmek artık bana düşüyor.

Onun adına, tümü ile onun olan bu yapıtın gerçekleşmesinde emeği, katkısı, yardımı olduğunu benim anımsayabildiğim: En başta Harita Genel Müdürlüğü olmak üzere, Sayın Cem Dilçin, Doçent Dr. Hüseyin Pazarcı, Doçent Dr. Ömer Kürkçüoğlu. Asistan Ömer Madra, Asistan Haluk Gerger'e yürekten teşekkür ederim.

Seha yapıtlarının kusurlarını üstlenmek alçak gönüllülüğünü gösteregelmiştir. Yine öyle olsun: Ölmeseydi bu kitap kusursuz olurdu.

Ankara 22 Eylül 1977

Osman OLCAY

AÇIKLAMA

Kurtuluş Savaşımız'ın sonucu olarak, yeni Türkiye'nin bağımsız ve ulusal, çağdaş bir devlet kişiliğiyle uluslararası alanda kendisini kabul ettirmesinin ana belgesi olan Lausanne (Lozan) Andlaşmasını[1] bu Andlaşmayı ve egemenliğimizi güçlendirecek biçimde tamamlayan Montreux (Montrö) Boğazlar Sözleşmesini[2] gereği gibi değerlendirmek için, Birinci Dünya Savaşı sonunda yenik düşmüş Osmanlı İmparatorluğu'na yükletilmek istenen Sèvres (Sevr) andlaşmasını iyice bilmek gerekir. Oysa, Sèvres Adnlaşmasının, Fransızca, İngilizce ve İtalyanca asıl metinleri[3] yanında, bugünkü ve yarınki kuşakların anlayabileceği dilde bugünkü yazımızla bir Türkçe metni yoktur. Sèvres Andlaşmasının, 1920'de yapılmış ve eski harflerle basılmış bir Türkçe metnini, ilk kez Prof. Dr.Nihat Erim, bugünkü yazımızla yeniden bastırmıştır[4]. Prof. Erim, Andlaşmanın bu Türkçe metnini sunarken, dipnotta şunları belirtmektedir:

> Sevr Andlaşması metni "Sevr –Devlet-i Aliye ile Sulh Muahedesi– 10 Ağustos 1920" başlığı altında Konya'da Öğüt Matbaası'nda 1336-1920'de basılan nushadan nakledilmiştir (Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi; Es.No.1339–153; Remiz S.M.130). Ancak, bu vesika tasdik edilip Takvim-i Vekayi veya Düstur'da yayınlanmadığı için eldeki türkçe basılı metin asıl olan Fransızca metinle karşılaştırılmıştır. Büyük Millet Meclisi kitaplığındaki nusha: Traité de Paix entre les Puissances Alliées et Associées et la Turquie signé le 10 août 1920 à Sevres (Texte Français, Anglais et Italien) başlığını taşımakta ve Esas No.1932–1308, Remiz S.M. 543'de kayıtlı bulunmaktadır.

Sèvres Andlaşmasının 1920 Türkçe çevirileri bugünkü ve yarınki kuşakların anlayamayacağı ölçüde ağır, ağdalı bir Osmanlıca ile yapılmıştır. Öte yandan bu çevirilerde, Fransızca ve İtalyanca asıl metinlerle karşılaştırıldığı zaman, eksikler ya da değişiklikler de görülmektedir. Bu yüzden, Andlaşmanın, yabancı dillerdeki aslından –eski Türkçe çevirilerle de karşılaştırarak– yeni bir çevirisini yapmağı yararlı ve zorunlu gördük.

Sèvres Andlaşmasının Türkçe bu yeni metnini hazırlarken aşağıdaki kaynaklardan yararlandık:

1. *Traité de Paix entre les Puissances Alliées et Associées et la Turquie, signé le* 10 *août* 1920 à *Sèvres (Texte Français, Anglais et Italien)*. Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi, Es.No.: 1932–1308, Remiz: S.M. 542. Andlaşmanın Fransızca, İngilizce ve İtalyanca metinlerini göz önünde tuttuk.

---

1 *Lozan Barış Konferansı. Tutanaklar- Belgeler.* (Sunuş İsmet İnönü); Çeviren: Seha L.Meray, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi yayını, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, II Takım, 6 Cilt, 8 kitap, 1969–1973.

2 *Montreux Boğazlar Konferansı. Tutanaklar-Belgeler.*
(Sunuş: Fahri S.Korutürk); Çevirenler Osman Olcay, Seha L.Meray Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi yayını, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1976.

3 *Traité de Paix entre les Puissances Alliées et Associées et la Turquie, signé le* 10 *Aout* 1920 *à Sèvres (Textes Français, Anglais et Italien)*. Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi, Es. No. 1932–1308, Remiz: S. M. 542.

4 Nihat, Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasî Tarih Metinleri. Cilt I: Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmaları*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi yayınları, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1953, ss. 525-691.

2. *Devlet-i Aliye ile Sulh Şeraiti*, İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1336–1920. Millî Kütüphane, Ankara, No.: 1946 B 64.

3. *Devlet-i Aliye ile Sulh Muahedesi*, Öğüt Matbaası, Konya, 1336–1920. Millî Kütüphane, Ankara. No.1957 A 159. Bu metin Matbaa-i Âmire baskısının aynıdır.

4. "Sevr Andlaşması (10 Ağustos 1920)". Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri. Cilt I: Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmaları.* Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi yayınları, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1953, ss.525–691. Prof.Erim, yeniden bastığı bu metni Konya Öğüt Matbaası baskısından aldığını açıklamaktadır. Bu baskı da Matbaa-i Âmire baskısı ile aynı olduğuna göre, bu üç Türkçe metni tek ve aynı metin saymak yerinde olacaktır.

5. *Peyam-ı Sabah* gazetesinde yayınlanan Türkçe metin[5]. Bu metin Türkçe ilk üç metinden ayrıdır. Yabancı dillerdeki asıllarına, birçok yerlerde daha uygun düşmektedir.

6. *Vakit* gazetesinde yayınlanan Türkçe metin[6]. Bu metin *Peyam-ı Sabah* gazetesinde yayınlanan metnin aynıdır.

Böylece elimizde, Sèvres Andlaşmasının, 1920'nin ağdalı Türkçesiyle, iki ayrı metni bulunmaktadır.

7. Yaptığımız bu çeviri için şu kaynaktan da yararlandık: *Muahede-i Sulhiye'nin Mevad-ı Umumiyesini ve Hangi Devaire Aid Olduğunu Gösterir Hülasa Cedveli.* Erkân-ı Harbiye-i Umumiye İkinci Şubesi tarafından tertip ve tanzim edilmiştir, İstanbul, 1336, Matbaa-i Askeriye. Millî Kütüphane, Ankara, No.1969 A 811.

8. Müttefiklerin[7] Osmanlı Hükümetine verdikleri Barış Andlaşması tasarısına karşı Osmanlı Hükümetinin yazılı olarak sunduğu görüşler, hem *Peyam-ı Sabah*[8], hem de Vakit[9] gazetelerinde yayınlanmıştır. Bu metnin yabancı dilde (Fransızca ya da İngilizce) aslını bulamadık.

9. Müttefik Devletler, Osmanlı Hükümetinin Andlaşma tasarısına ilişkin görüşlerini yanıtlayarak, küçük değişiklikler dışında, ilk tasarı üzerinde direnmişlerdir. Müttefiklerin bu yanıtı da *Peyam-ı Sabah*[10] ve *Vakit*[11] gazetelerinde yayınlanmıştır. Bu metnin de Fransızca ya da İngilizce aslını bulamadık. Müttefikler, bu kesin yanıtlarının sonunda, ayrıntılara ilişkin olarak, kabul edebilecekleri küçük değişiklikleri belirtmektedirler. Bu değişiklikler, Andlaşma tasarısının ilk Türkçe çevirilerinde yoktur; ancak, imzalanan, yabancı dillerdeki son metinde bu değişiklikler de yer almıştır. Biz, çeviriyi yaparken bu değişikliklere dip-notlarda işaret ettik.

---

5 *Peyam-ı Sabah*, 31 Mayıs 1920, No.10973, s.2; 1 Haziran 1920, No.10974, s.1; 2 Haziran 1920, No.10975, s.1; 3 Haziran 1920, No.10976, s.2; 4 Haziran 1920, No.10977, s.1; 5 Haziran 1920, No.10978, s.1; 6 Haziran 1920, No.10979, s.2; 7 Haziran 1920, No.10980, s.2.

6 *Vakit*, 1 Haziran 1920, No.905, s.1; 2 Haziran 1920, No.906, s.1; 3 Haziran 1920, No.907, s.2; 4 Haziran 1920, No.908, s.3; 5 Haziran 1920, No.909, s.3; 6 Haziran 1920, No.910, s.3; 7 Haziran 1920, No.911, s.3; 8 Haziran 1920, No.912, s.3.

7 Çeşitli metin çevirilerinde "Müttefikler" adı Birinci Dünya Savaşındaki düşmanlarımızı oluşturan o zamanki deyimi ile "İtilâf Devletleri"ne verilmiştir ("Alliés", "Allied Powers" v.b.). O dönem sayisal yazımında "Entente" ülkeleri olarak bilinen devletlere de tarihte "İttifak Devletleri", "Müttefikler" denilmekte idi. "Sèvres" çevirisinde bu güçlükle karşılaşıldı. Çevirimizde anlamı bozacak bir karşıklığa meydan verilmediğini sanıyoruz (çevirenler)

8 *Peyam-ı Sabah*, 16 Temmuz 1920, No.11014, s.2; 17 Temmuz 1920, No.11015, s.1; 18 Temmuz 1920, No.11016, s.2; 19 Temmuz 1920, No.11017, s.2; 20 Temmuz 1920, No.11018, s.2; 23 Temmuz 1920, No.11020, s.2.

9 *Vakit*, 16 Temmuz 1920, No.937, s.1; 17 Temmuz 1920, No.938, s.1; 18 Temmuz 1920, No.939, s.1; 19 Temmuz 1920, No.940, s.1; 20 Temmuz 1920, No.941, s.1; 21 Temmuz 1920, No.942, s.1.

10 *Peyam-ı Sabah*, 21 Temmuz 1920, No. 11019, s. 1–2.

11 *Vakit*, 21 Temmuz 1920, No.943, s.1.

10. Müttefiklerin bu kesin yanıtı üzerine, Padişahın Başkanlığında Saray'da bir *Meclis-i Ali* toplanmış ve bu toplantı sonunda bir *Tebliğ-i resmî* yayınlanmıştır[12]. Bu duyuruda, Barış Andlaşmasının Osmanlı Hükümetince imzalanmasına karar verildiği ve bu kararın gerekçesi açıklanmaktadır.

Müttefik Devletlerle Osmanlı Hükümeti temsilcileri arasında Barış Andlaşması, Paris dolaylarında, Sèvres'de, Endüstri Salonunda, 10 Ağustos 1920 günü saat 16.08'de imza edilmiştir[13].

Sèvres Andlaşması onaylanmadığı, üstelik Kurtuluş Savaşımızla böylesine niyetlere son verildiği için, hiç bir zaman yürürlüğe girmemiştir. Şu var ki, bugünkü, yarınki kuşakların iyice bilmeleri gereken bir "ibret belgesi" olarak kalmaktadır.

Bu açıklamanın başında, Andlaşmanın yenik Osmanlı Devletine yükletilmek istenen bir siyasal belge olduğunu belirtmiştik. Oysa, Andlaşma metni ayrıntılı olarak incelendiğince, özellikle karşılıklı çeşitli öneriler ve bunların sunuluş belgeleri göz önünde tutulduğunca, ortaya bir yenilgi belgesinin ötesinde, Avrupa Emperyalizminin, yalnız kendisinin avlanma alanı saydığı Avrupa Kıt'asından atmağa kararlı olduğu Türkiye'ye karşı girişilmiş bir yok etme savaşının son aşaması çıkmaktadır. Birinci Dünya Savaşına son veren belgelerden ne Versailles, ne Saint-Germain, ne de Neuilly Andlaşmalarında bu derece insafsız, katı, acımasız hükümlere rastlanır.

Türkiye Cumhuriyeti adını taşıyan onurlu Devletin kuruluşu ile ilgili en önemli iki temel andlaşma olan Lausanne andlaşması ile onu tamamlayan Montreux Boğazlar Sözleşmesine ilişkin belgelerin Türk kamu oyuna açıklanmasından sonra, tarih yönünden, yukarıda değinilen gerçek "ibret" ve uyarı gereksinmesini Mondros Bırakışması (Mütarekesi) ve Sèvres Andlaşması metinlerinin karşılayacağı sonucuna varmak için, bu metinlerin, özellikle o dönemin İstanbul basınının incelenmesi yeter. Yıkılma eşiğine gelmiş bir ülkenin, içte sağlam bir direnç ve kendine güvenme duygusundan da yoksun olunca, dış yenilginin uluslararası alanda ne çabuk ve ne kolay bir idam hükmüne dönüşebileceğinin ulusça bilinmesinin önemine inandığımız için bu ölü-doğmuş belgeyi bugünkü ve yarınki kuşaklara tanıtmayı, kaçınılmaz bir görev saydık.

Ultimatum niteliğinde, Osmanlı Hükümetine, tartışılmasına izin verilmez bir biçimde sunulan belgeye, çöküntü dönemi yönetiminin tepkileri de – ne acıdır – onurlu bir başkaldırma biçiminde değil, eziklik duygularının gölgelediği bir katlanış bir, yakarış biçiminde olmuştur.

Atatürk şöyle demiştir: "İnsaf ve acıma dilenmekle ulus işleri, devlet işleri görülemez. Ulusun ve devletin şeref ve bağımsızlığı sağlanamaz. İnsaf ve acıma dilenmek gibi bir ilke yoktur. Türk ulusu, Türkiye'nin gelecekteki çocukları bunu bir an bile unutmamalıdırlar."

Osmanlı diplomasisinin ezikliğinden, Türkiye Cumhuriyeti diplomasisinin onurlu, kişilikli davranışına geçilmek için, Atatürk'ten esinlenen ve güç alan İnönü'nün Lozan'ını beklemek gerekecektir!

Ankara,
10 Ağustos 1977 Çevirenler.

12 *Peyam-ı Sabah*, 21 Temmuz 1920, No.11021, s.1; *Vakit*, 24 Temmuz 1920, No.945, s.1.

13 *Peyam-ı Sabah*, 12 Ağustos 1920, No.11040, s.1; *Vakit*, 12 Ağustos 1920, No.962, s.1. *Vakit*, Andlaşmanın imzalanması haberini kara çerçeve içinde vermektedir.

MONDROS BIRAKIŞMASI SÖZLEŞMESİ[1]

(30 Ekim 1918)

Britanya Hükümetinin, Müttefikleri ile anlaşmış olarak, yetkili kıldığı, Akdeniz[2] Bölgesi[3] İngiliz Başkomutanı Sayın Oramiral Sir Somerset Arthur GOUGH CALTHORPE

İle

Türk Hükümetinin yetkili kıldığı[4]

Türk Donanma Bakanı Ekselans RAUF Bey[5],

Türk Dışişleri Müsteşarı Ekselans REŞAT HİKMET BEY[6],

Türk Genelkurmayından Yarbay SADULLAH Bey,

arasında kararlaştırılan ve bağıtlanan Bırakışma [Mütareke] Koşulları:

Bir[7]**.** Çanakkale ve Karadeniz Boğazları'nın[8] açılması ve Karadeniz'e geçiş sağlanması. Çanakkale ve Karadeniz Boğazları kalelerinin[9] Müttefiklerce[10] işgal edilmesi.

İki. Türk sularında[11] bütün mayın tarlalarının, torpido kovanlarının ve başkaca engellerin yerlerinin gösterilmesi ve bunların taranması ya da kaldırılması için istenebilecek yardımın yapılması.

1 Bırakışmanın İngilizce ve Fransızca metinleri için: *Guerre Européenne. Documents* 1918. *Conventions d'Armistice Passées avec la Turquie, la Bulgarie, l'Autriche-Hongrie et l'Allemagne par les Puissances Alliées et Associés*. Ministère des Affaires Etrangères, Paris, Imprimerie Nationale MDCCCCXIX (İngilizce metin. ss. 7–9; Fransızca çevirisi, ss. 9–12). Osmanlıca çeviri metni için: Âli Türkgeldi, *Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*, Ankara 1948, s.69; Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasî Tarih Metinleri. Cilt I · Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmaları*, Ankara, 1953, ss.519–524. (Çevirenler)

2 İngilizce metinde "Mediterranean"; Fransızca çevirisinde bu sözcüğe yer verilmemiş; Osmanlıca çevirisinde -nedendir, bilinmez- "Bahr-i Siyah". (Çevirenler)

3 İngilizce metinde -Commander-in-chief of the Mediterranean *Station*", Fransızca çevirisinde "Commandant en chef britannique", Osmanlıca çevirisinde "İngiltere Hükümeti Bahr-i Siyah Donanması Başkumandanı". (Çevirenler)

4 İngilizce metinde -acting under authority from the Turkish Government"; Fransızca çevirisnde "dûment autorisés par le Gouvernement Ottoman"; Osmanlıca çevirisinde "Hükûmet-i Seniye Canibinden haiz-i salâhiyet". (Çevirenler).

5 İngilizce metinde "His Excellency Raouf Bey"; Fransızca çevirisinde "Son Excellence Raouf Bey"; Osmanlıca çevirisinde "Devletlû Rauf Beyefendi". (Çevirenler)

6 İngilizce metinde "His Excellency Rechad Hikmet Bey"; Fransızca çevirisinde "Son Excellence Rechad HikmetBey"; Osmanlıca çevirisinde "Utufetlû Reşad Hikmet Beyefendi". (Çevirenler)

7 İngilizce metinde "*One, Two, Three*..."; Fransızca çevirisinde "1., 2., 3. ..."; Osmanlıca çevirisinde "Madde 1, Madde 2, Madde 3...." (Çevirenler)

8 İngilizce metinde "Dardanelles and Bosphorus"; Fransızca çevirisinde "des Dardanelles et du Bosphore"; Osmanlıca çevirisinde "Çanakkale ve Bahr-i Siyah Boğazlarının". (Çevirenler)

9 İngilizce metinde "Dardanelles and Bosphorus forts"; Fransızca çevirisinde "des forts des Dardanelles et du Bosphore"; Osmanlıca çevirisinde Boğazlar'ı aşacak biçimde "Çanakkale ve Bahr-i Siyah istihkâmatı". (Çevirenler)

10 İngilizce metinde "Allied occupation"; Fransızca çevirisinde "Occupation par les Alliés"; Osmanlıca çevirisinde "müttefikler tarafından işgali". (Çevirenler)

11 İngilizce metinde "Turkish waters"; Fransızca çevirisinde "les eaux turques"; Osmanlıca çevirisinde "Osmanlı sularındaki". (Çevirenler)

Üç. Karadeniz'deki[12] mayınlara ilişkin eldeki bütün bilgilerin verilmesi.

Dört. Müttefik savaş tutsakları[13] ile gözaltındaki ya da tutsak Ermenilerin tümünün İstanbul'da toplanarak hiçbir koşula bağlı olmaksızın Müttefiklere[14] teslim edilmesi.

Beş. Sınırların denetlenmesi ve iç düzenin korunması için gerekli olan birlikler dışında Türk ordusunun[15] derhal terhis edilmesi. (Birliklerin insan gücü ve konuşu daha sonra Türk Hükümeti[16] ile danışılarak saptanacaktır).

Altı. Türk karasularında[17] ya da Türkiye'nin işgalindeki[18] sularda bulunan bütün savaş gemilerinin teslim edilmesi; Türk karasularında[19] kolluk ya da benzeri amaçlar için gerekli görülebilecek birtakım küçük gemiler dışında, bu gemilerin belirtilecek Türk[20] limanında ya da limanlarında gözaltına alınması.

Yedi. Müttefiklerin, kendi güvenliklerini tehdit edecek herhangi bir durum ortaya çıkarsa, herhangi bir stratejik noktayı işgal etme hakkı bulunması.

Sekiz. Şu sırada Türk işgali altında[21] olan bütün limanların ve demirleme yerlerinin Müttefik gemilerince[22] özgürce kullanılması ve düşman tarafından kullanılmasının önlenmesi. Aynı koşullar ticaret ve ordunun terhisi amaçları için Türk sularında bulunan Türk ticaret gemilerine[23] de uygulanacaktır.

Dokuz. Bütün Türk limanlarında ve tersanelerinde[24] her türlü gemi onarımı kolaylıklarından yararlanılması.

On. Toros tünel sisteminin Müttefiklerce işgali[25].

Onbir. Türk Birliklerinin[26] Kuzey-batı İran'dan savaş öncesi sınırların gerisine derhal çekilmeleri daha önce buyrulmuş bulunmaktadır; bu buyruk yerine getirilecektir.

12 İngilizce metinde "Black Sea"; Fransızca metinde "la Mer Noire"; Osmanlıca çevirisinde, "Bahr-i Siyah" yerine "Karadeniz". (Çevirenler)

13 İngilizce metinde "Allied prisoners"; Fransızca çevirisinde "les prisonniers de guerre alliés"; Osmanlıca çevirisinde "İtilâf hükûmatına mensup üsera-yı harbiye". (Çevirenler)

14 İngilizce metinde "to the Allies"; Fransızca çevirisinde "aux Alliés"; Osmanlıca çevirisinde "İtilâf hükûmetlerine". (Çevirenler)

15 İngilizce metinde "Turkish Army"; Fransızca çevirisinde "l'Armée turque"; Osmanlıca çevirisinde bu sözcük alınmamıştır. (Çevirenler)

16 İngilizce metinde "Turkish Government"; Fransızca çevirisinde "le Gouvernement turc"; Osmanlıca çevirisinde "Devlet-i Aliye". (Çevirenler)

17 İngilizce metinde "Turkish Waters"; Fransızca çevirisinde "les eaux turques"; Osmanlıca çevirisinde "Osmanlı sularında". (Çevirenler)

18 İngilizce metinde "occupied by Turkey"; Fransızca çevirisinde "occupées par les turcs"; Osmanlıca çevirisinde "Devlet-i Aliye tarafından işgal edilen". (Çevirenler)

19 İngilizce metinde "Turkish territorial waters"; Fransızca çevirisinde "les eaux territoriales turques"; Osmanlıca çevirisinde "Osmanlı kara sularında". (Çevirenler)

20 İngilizce metinde "Turkish"; Fransızca çevirisinde "turcs"; Osmanlıca çevirisinde "Osmanlı". (Çevirenler)

21 İngilizce metinde "in Turkish occupation"; Fransızca çevirisinde "occupés par les turcs"; Osmanlıca çevirisinde "Osmanlı işgali altında". (Çevirenler)

22 İngilizce metinde "Allied ships"; Fransızca çevirisinde "les navires alliés"; Osmanlıca çevirisinde "itilâf sefaini". (Çevirenler)

23 İngilizce metinde "Turkish mercantile shipping"; Fransızca çevirisinde "navires marchands turcs "; Osmanlıca çevirisinde "Süfün-ü Osmaniye". (Çevirenler)

24 İngilizce metinde "Turkish ports and arsenals"; Fransızca çevirisinde "ports et arsenaux turcs"; Osmanlıca çevirisinde "Osmanlı tersane ve limanlarında". (Çevirenler)

25 İngilizce metinde "Allied occupation"; Fransızca çevirisinde "Occupation par les Alliés"; Osmanlıca çevirisinde "müttefikler tarafından işgali". (Çevirenler)

26 İngilizce metinde "Turkish Troops"; Fransızca çevirisinde "troupes turques"; Osmanlıca çevirisinde "kuva-yı Osmaniye". (Çevirenler)

Kafkasya-Ötesi'nin[27] bir bölümünün Türk[28] Birliklerinden boşaltılması daha önce buyurulmuş bulunmaktadır; bu bölgenin geri kalan bölümünün boşaltılması, oradaki durum Müttefiklerce[29] incelendikten sonra gerek görülürse yapılacaktır.

Oniki. Türk Hükümetinin haberleşmeleri[30] dışında, bütün telsiz telgraf ve kablo istasyonlarının Müttefiklerce[31] denetim altına alınması.

Onüç. Denizciliğe, askerliğe ve ticarete ilişkin her türlü gereçlerin yokedilmesinin yasaklanması.

Ondört. Ülkenin gereksinmeleri karşılandıktan sonra, Türk kaynaklarından kömür, akar yakıt ve deniz gereçleri satın alma kolaylıkları verilmesi.

Yukarıda sayılan nesnelerden hiçbiri dışa satılmayacaktır.

Onbeş. Kafkasya-Ötesi[32] demiryollarının şu sırada Türk[33] denetimi altında bulunan bölümlerini de içermek üzere, halkın gereksinmeleri gereği gibi göz önünde tutulmak koşuluyla, tüm olarak Müttefik makamlarının[34] diledikleri gibi kullanımları altına konulması gereken bütün demiryolları üzerinde Müttefik Denetleme Görevlilerinin[35] yerleştirilmesi.

Bu hüküm Batum'un Müttefiklerce[36] işgalini de kapsar. Türkiye, Bakû'nun Müttefiklerce işgaline[37] hiçbir karşı çıkışta bulunmayacaktır.

Onaltı. Hicaz'da, Asir'de, Yemen'de, Suriye'de ve Irak'da[38] bütün garnizonların en yakın Müttefik[39] Komutanına teslim olmaları ve, *Beşinci* maddede saptanacak olan düzenin korunması için gerekenler dışında, bütün Birliklerin Kilikya'dan[40] çekilmeleri.

Onyedi. Trablus ve Bingazi'deki[41] bütün Türk Subaylarının en yakın İtalyan garnizonuna teslim olmaları. Türkiye[42], teslim olma buyruğuna uymazlarsa, bu Su-

27 İngilizce metinde "Trans Caucasia"; Fransızca çevirisinde "Transcaucasie"; Osmanlıca çevirisinde "Mavera-yı Kafkas". (Çevirenler)

28 İngilizce metinde "Turkish Troops"; Fransızca çevirisinde "troupes turques"; Osmanlıca çevirisinde "Kuva-yı Osmaniye". (Çevirenler)

29 İngilizce metinde "Allies"; Fransızca çevirisinde "les Alliés"; Osmanlıca çevirisinde "müttefikler". (Çevirenler)

30 İngilizce metinde "Turkish Government"; Fransızca çevirisinde "Gouvernement ottoman"; Osmanlıca çevirisinde "Hükûmet muhaberatı". (Çevirenler)

31 İngilizce metinde "Alliés"; Fransızca çevirisinde "Alliés"; Osmanlıca çevirisinde "itilâf memurları". (Çevirenler)

32 Bakınız not 27.

33 İngilizce metinde "Turkish control"; Fransızca çevirisinde "le controle turc"; Osmanlıca çevirisinde "hükûmet-i Osmaniye'nin taht-ı murakabesinde". (Çevirenler)

34 İngilizce metinde "Allied authorities"; Fransızca çevirisinde "des autorités alliées"; Osmanlıca çevirisinde "itilâf memurlarının taht-ı idaresine". (Çevirenler)

35 İngilizce metinde "Allied Control Officers"; Fransızca çevirisinde "Des agents de controle alliés"; Osmanlıca çevirisinde "itilâf murakabe zabitleri". (Çevirenler)

36 İngilizce metinde "Allied occupation"; Fransızca çevirisinde "occupation ... par les Alliés"; Osmanlıca çevirisinde müttefikler sözü geçmemektedir. (Çevirenler)

37 Bakınız not 36.

38 İngilizce metinde "Mesopotamia"; Fransızca çevirisinde "Mesopotamie" Osmanlıca çevirisinde "Irak". (Çevirenler)

39 İngilizce metinde "Allied Commander"; Fransızca çevirisinde "Commandement allié"; Osmanlıca çevirisinde "itilâf kumandanına". (Çevirenler)

40 İngilizce metinde "Cilicia"; Fransızca çevirisinde "Cilicie"; Osmanlıca çevirisinde "Kilikya". (Çevirenler)

41 İngilizce metinde "Tripolitania and Cyrenaica"; Fransızca çevirisinde "Tripolitaine et Cyrénaique"; Osmanlıca çevirisinde "Trablus'da ve Bingazi'de". (Çevirenler)

42 İngilizce metinde "Turkey"; Fransızca çevirisinde "La Turquie"; Osmanlıca çevirisinde "Hükûmet-i Osmaniye". (Çevirenler)

baylara ikmal gönderilmesinin ve kendileriyle haberleşmenin kesilmesini sağlamayı yükümlenir.

Onsekiz. Mısrata'yı[43] da içermek üzere Trablus ve Bingazi'de işgal edilen bütün limanların en yakın Müttefik garnizonuna[44] teslimi.

Ondokuz. Denizci, asker ve sivil bütün Almanların ve Avusturya'lıların bir ay içinde Türk ülkelerinden[45] çıkartılması; uzak bölgelerdekilerin de olabildiğince erken bir tarihte çıkartılması.

Yirmi. *Beşinci* madde gereğince terhis edilecek Türk ordusu[46] bölümünün, taşıtlarını da içermek üzere, araç ve gereçlerinin, silâhlarının ve cephanesinin kullanılış biçimi konusunda verilebilecek buyrukların yerine getirilmesi.

Yirmibir. Müttefiklerin çıkarlarını[47] korumak için Türk Donatım Bakanlığına[48] bir Müttefik temsilcisinin[49] bağlanması. Bu temsilciye bu amacın gerektirdiği bütün bilgilerin verilmesi.

Yirmiiki. Türk tutsaklarının[50] Müttefik Devletler[51] buyruğunda tutulması. Askerlik bakımından çağdışı Türk sivil tutsakların[52] salıverilmesi konusu göz önünde tutulacaktır.

Yirmiüç. Türkiye[53] bakımından Merkez Devletleri[54] ile bütün ilişkilerin kesilmesi zorunluğu.

Yirmidört. Altı Ermeni ilinde[55] karışıklık çıkarsa, Müttefikler[56] bu illerin herhangi bir bölümünü işgal etme hakkını ellerinde tutarlar.

---

43 İngilizce metinde "Misurata"; Fransızca çevirisinde "Misurata"; Osmanlıca çevirisinde "Mısrata". (Çevirenler)

44 İngilizce metinde "Allied garrison"; Fransızca çevirisinde "La garnison alliée;" Osmanlıca çevirisinde "itilâf muhafaza kıtaatı". (Çevirenler)

45 İngilizce metinde "Turkish dominions"; Fransızca çevirisinde "possessions turques"; Osmanlıca çevirisinde "Memâlik-i Osmaniye". (Çevirenler)

46 İngilizce metinde "Turkish army"; Fransızca çevirisinde "l'armée turque"; Osmanlıca çevirisinde "kuvayı Osmaniye". (Çevirenler)

47 İngilizce metinde "Allied interests"; Fransızca çevirisinde "les intérets alliés"; Osmanlıca çevirisinde "Müteliflerin menafii". (Çevirenler)

48 İngilizce metinde "Turkish Ministry of Supplies"; Fransızca çevirisinde "Ministere turc de ravitaillement"; Osmanlıca çevirisinde "iaşe nezareti'. (Çevirenler)

49 İngilizce metinde "An Allied representative"; Fransızca çevirisinde "Un représentant allié"; Osmanlıca çevirisinde "itilâf mümessilleri". (Çevirenler)

50 İngilizce metinde "Turkish prisoners"; Fransızca çevirisinde "Les prisonniers turcs"; Osmanlıca çevirisinde "Osmanlı üsera-yı harbiyesi". (Çevirenler)

51 İngilizce metinde "Allied Powers"; Fransızca çevirisinde "Puissances alliées"; Osmanlıca çevirisinde "itilâf devletleri". (Çevirenler)

52 İngilizce metinde "Turkish civilian prisoners"; Fransızca çevirisinde "internés civils turcs"; Osmanlıca çevirisinde "sivil üsera-yı harbiye". (Çevirenler)

53 İngilizce metinde "Turkey"; Fransızca çevirisinde "la Turquie"; Osmanlıca çevirisinde "Hükûmet-i Osmaniye". (Çevirenler)

54 İngilizce çevirisinde "Central Powers"; Fransızca çevirisinde "Puissances centrales"; Osmanlıca çevirisinde "Merkezî Hükûmetler". (Çevirenler)

55 İngilizce metinde "the six Armenian vilayets"; Fransızca çevirisinde "les six vilayet arméniens"; Osmanlıca çevirisinde "Vilâyat-ı sitte". (Çevirenler)

56 İngilizce metinde "the Allies"; Fransızca çevirisinde "les Alliés"; Osmanlıca çevirisinde "itilâf devletleri". (Çevirenler)

Yirmibeş. Müttefiklerle Türkiye arasında[57] düşmanca eylemler 31 Ekim 1918 Perşembe günü, yerel saatle öğleden başlayarak kesilecektir.

İki nüsha olarak, Limni'de, Mondros limanında, Majestelerinin "AGAMEMNON" Savaş Gemisinde[58], 30 Ekim 1918'de imzalanmıştır.

İmza: Arthur CALTHORPE.

İmza: HÜSEYİN RAUF,
REŞAD HİKMET,
SADULLAH.

---

57 İngilizce metinde "the Allies and Turkey"; Fransızca çevirisinde "entre les Alliés et la Turquie"; Osmanlıca çevirisinde "Müttefiklerle Hükûmet-i Osmaniye arasında". (Çevirenler)

58 İngilizce metinde "on board His Majesty's Ship "AGAMEMNON" at Port Mudros, Lemnos"; Fransızca çevirisinde "á bord du navire de sa Majesté Britannique *Agamemnon* dans le port de Moudros, Lemnos"; Osmanlıca çevirisinde "İngiltere Hükûmet-i Kraliyesi sefain-i harbiyesinden Limni'de Moudros limanında lengerendaz Agamemnon zırhlısında". (Çevirenler)

OSMANLI HÜKÜMETİNİN BARIŞ ANDLAŞMASI TASARISINA YANITI

[Barış Andlaşmasına ilişkin Osmanlı Hükümetinin Paris Barış Konferansına sunduğu yazılı görüşler *Peyam-ı Sabah* (16 Temmuz 1336, 1920, No:11014, s.2; 17 Temmuz 1336/1920, No:11015, s.1; 18 Temmuz1336/1920, No: 11016, s.2; 19 Temmuz 1336/1920, No: 11017, s. 2; 20 Temmuz 1336/1920, No: 11018, s. 2; 23 Temmuz 1336/1920, No: 11020, s.2) ile, *Vakit* (16 Temmuz 1336/1920, No: 937, s.1; 17 Temmuz 1336/1920, No: 938 s.1; 18 Temmuz 1336/1920, No: 940, s.1; 20 Temmuz 1336/1920, No: 941, s.3; 21 Temmuz 1336/1920, No: 942, s.1) gazetelerinde Osmanlıcaya çevrilerek yayınlanmıştır.

Osmanlı Hükümetinin görüşleri, bugünkü dilimizle, şöyledir]

Barış Andlaşması tasarısına ilişkin Osmanlı Hükümetinin [Hükümet-i Seniye-i Osmaniye'nin] görüşlerini soylu kişiliklerinize ulaştırmakla övünç duyarım. Bu düşünceleri kuşkusuz bir adalet düşüncesi ve sağlam bir barış kurmak içten duygusuyla inceleyecek olan Yüce Meclisin [Barış Konferansının] görüşlerinin tam doğruluğuna güvenebileceğine Osmanlı Hükümeti inanç duymaktadır.

Barış ancak herkes için eşit haklar ilkesinin koruyuculuğu altında uluslar arasında güvenlik, karşılıklı saygı ve dayanışma duyguları üzerine kurulabiliyor. Bu duyguları yokedecek ya da yaralayacak, uluslar arasında güvensizlik doğurabilecek olan herşey bir ayrılık nedeni olacak ve yeni uyuşmazlıklar düşünülmesi olasılığı bulunacaktır. Bu düşünce uyarınca, en büyük bir ölçülü davranış örneği verdiğine tam bir inanç içinde olan Osmanlı Hükümetinin Barış Konferansının da aynı adalet ve hak duygusuyla duygulanmış olarak bunu kabul edeceğinden kuşkusu yoktur.

BAŞLANGIÇ

Barış Konferansı Başkanı, Mayısın onbirinci günü Andlaşma tasarısını Osmanlı temsilci heyetine sunarken, Türkiye'nin salt yabancı baskısı altında savaşa girmiş olduğunu kabul eylemiş idi. Yüce bir hakgözetirlik duygusunun esinlemesiyle oluşan bu gerçeğin açıkça belirtilmesinin barış koşullarını etkilemiş olduğu ve bu koşulların genel çöküntünün patlamasından sorumlu olan Devletlere önerilenler kadar ağır olmayacağı umudunu vermişti. Gerçekten, eylemler ile cezalar arasında orantı eşitliği demek olan adalet de bunu gerektirirdi. Özellikle Türkiye'nin yabancı baskısı altında savaşa girişi ulusun isteğine aykırı bulunmasından dolayı, bu umut bir kat daha haklı [meşru] idi. Gerek halk arasında, gerekse siyasal çevrelerde, ulusun bireylerinden pek çoğu, ülkelerinin yokedici bir serüvene sürüklenmekte olduğunu anlamışlardı. Zira bunlar pek iyi biliyorlardı ki, Türkiye, böylece kendisini bağlamış olduğu siyasal takımın zafer kazanması durumunda bile, Almanya'nın etkinliği altına düşecekti. Eğer, şiddetli bir muhalefete karşın, savaşa katılmak gerçekleştiyse, bu durum ancak on yıllık iç devrim-

lerle, savaşların yarattığı karmaşık durum yüzünden olanak bulabilmiştir. Böyle olunca, bundan doğan sorumluluğu tümüyle Türk ulusuna yüklemek haksız olurdu; sözü geçen ulusu yaralamakla, yeniden ortaya çıkması önlenmek istenilen kötülüğün nedeni yok edilerek ortadan kaldırılmış olmaz. Haklı olan bu amaca varmak için ancak bir yol vardır ki, o da Osmanlı Hükümetine, iç güvenliği korumak ve yasalara saygı gösterilmesini sağlamak için gereken kararlılığı ve düzenliliği kurmak olanağını tanımak, hükümetin gücünü düşürerek iç çekişmelere meydan verecek herşeyden kaçınmak ve Türk ulusunun pek acı biçimde sıkıntısını çekmiş olduğu koşulların yeniden ortaya çıkması olasılığını ortadan kaldırmağa meydan bırakmaktan başka bir şey değildir.

Bundan başka, 28 Haziran 1919 tarihli Versailles Andlaşmasının içerdiği koşullara oranla, barış koşullarının daha hafif olması umudu, Türkiye'nin savaşı ve savaş acılarını yabancı toprağına götürmemiş olması ve Osmanlı ordularına hiçbir yakıp-yıkma suçlaması yüklenememesi gibi, uluslararası yüksek bir moral değeri olan bir düşünceye de dayanıyordu. Hiç kuşkusuzdur ki, Versailles barış andlaşması koşullarının saptanmasında büyük katkısı olan bu gibi hak ve insaf koşulları, Osmanlı Devleti barış andlaşması koşullarını esinlendiremezdi. Bununla birlikte, böylesine haklı olan bu umut boşa çıktı. Osmanlı temsilci heyetine verilen barış tasarısı, Versailles andlaşmasından az şiddetli olmadığı bir yana, Osmanlı Devletine gerek Bulgaristan, Macaristan ve Avusturya'ya ve hatta savaştaki sorumlulukları alışılmadık bir derecede olan Almanya'ya kabul ettirilen koşullardan son derece ağır koşullar yüklemeğe kadar varmaktadır.

İşbu dört Devletin varolma hakları sarsılmamış, ulusal topluluklar [milliyet] ilkesiyle, ulusların kendi yazgılarına egemen olmaları ilkesi bu Devletlere, gerek onlardan yana gerek onlara karşı, eşit olarak uygulanmıştır. Hakgözetirliğe ve –buna tümüyle uygun olup bugün her tarafça geçerli sayılan ve veri olarak kabul edilen hukuk ilkelerine– göre, Türkiye'nin, hiç olmazsa, eski müttefikleriyle eşit ölçüde işlem görmesi gerekirdi. Andlaşma tasarısının kapsadığı göze çarpıcı eşitsizliği, yalnız oniki milyon Türk değil, bütün İslam dünyası yüreği sızlayarak duyacaktır.

*
* *

Osmanlı Devletine ilişkin andlaşma tasarısı, şiddet bakımından hiçbir şeyle karşılaştırılamaz. Çünkü, söz konusu edilen, gerçekte, [bu Devleti] bölmekten başka bir şey değildir. Osmanlı toprağından, ulusal topluluklar ilkesi adına, Ermenistan ve Hicaz gibi özgür ve bağımsız Devlet durumuna çıkarılmış, ya da Irak, Filistin ve Suriye gibi bir *mandataire*'in koruyuculuğu altında bağımsız Devlet biçimine sokulmuş koca iller ayırmak, İngiltere yararına Mısır'ı, Süveyş'i ve Kıbrıs'ı Osmanlı Devletinden çekip almak, Libya kıtasıyla Akdeniz adaları üzerindeki bütün haklarından vazgeçmesi Türkiye'den istenilmekle kalmayıp, üstelik Türkiye'yi, aynı ulusal topluluklar ilkesine aykırı olarak, Doğu Trakya ile İzmir yörelerinden de yoksun bırakmağa kadar varmaktadır. Ve bu son derece haksız kesip biçme ve çekip alma işlemi, Türkiye ile savaş durumunda bulunmamış olduğu halde, yenen durumuna geçerek ve böylece yararlanmak isteyen Yunanistan yararına yapılacaktır. Bundan başka Kürdistan'ın ayrılması hazırlandığı için, ülkenin geri kalan kesimi etkinlik bölgelerine bölünmektedir.

Yüzölçümü bakımından, Osmanlı İmparatorluğu ülkesinin üçte ikisi böylece şimdiden kendisinden ayrılmış olacak.

Halkının sayısı bakımından yitiği üçte ikiden aşağı değildir.

Doğal zenginliklere ve kaynaklara gelince, bu bakımdan da yitiğin tutarı olağanüstü büyüklüktedir. Fakat, bu kadarla da yetinilmemektedir.

Andlaşma tasarısı bu ayırma ve çekip alma işlemleri ile kalmayıp, Osmanlı Devletinin bağımsızlığına da en ağır saldırılar içermektedir.

İstanbul'un içinde Türkiye kendi ülkesinde sayılmayacak ve Padişah [Zat-ı Hazret-i Padişahî] ile Osmanlı Hükümetinin yanında –kimi zaman bunların bile üstünde– Boğaziçi, Marmara Denizi ve Çanakkale Boğazı üzerinde bir "Boğazlar Komisyonu" buyruğunu yürütecektir. Bulgaristan bu Komisyona bir temsilci gönderecek, Türkiye sözü geçen Komisyonda temsil bile edilmeyecektir. Bundan başka söz konusu iki yönetime üç Devlet işgal kuvvetlerinin askerî yönetiminden oluşan bir üçüncü eklenecek, üstelik, uluslararası işgal kuvvetleri komutanlığına Osmanlı jandarma kuvveti bile bağımlı bulunacaktır.

Herhangi bir saldırıya karşı savunmada bulunabilmek olanağı Türkiye'nin elinden alınmış olacak ve başkenti, bundan böyle, düşmanın top menzili içinde bulundurulacaktır. Yasama işlerinde, uluslararası andlaşmalarda, maliye işlerinde, yönetim, adalet, ticaret, vb... alanlarda da Devletin bağımsızlığına geniş ölçüde saldırılarda bulunulacak, o derecede ki, daha baştan kendisinden her yandan toprak ayrılmış olan Osmanlı İmparatorluğu, en sonunda, gerek iç gerek dış bağımsızlığın neredeyse tüm koşullarından yoksun edilmiş bulunacak ve, bununla birlikte, barış andlaşmasının ve uluslararası yükümlüklerinin yerine getirilmesinden sorumlu olacak.

Hak ve adaleti büyük ölçüde yaralayacak olan böyle bir durum yaratmağa, mantık açısından olanak görülemeyeceği gibi, bu durum, hukuk açısından da kabul edilemez, kurallara aykırı bir yenilik oluştururdu.

Gerçekten, bir yandan, aynı zamanda hem bir Devletin varlığını sürdürmesini istemek, hem de onun varlığının temel hukuksal koşulunu zorla ortadan kaldırmak istemenin olanağı yoktur. Öte yandan ise, özgürlüksüz sorumluluk düşünülemeyeceği açıkça bellidir.

Ya Müttefik Devletler, Türkiye'nin varlığını sürdürmesi düşüncesindedirler; böyle ise, ona yaşamak ve özgür ve sorumlu bir Devlet gibi haklarına saygı gösterterek, ödevlerini yerine getirmek olanağını vermek zorundadırlar. Ya da, Müttefik Devletler, Türkiye'nin ortadan kalkmasını istiyorlar; öyle ise, hükümlerini kendilerinin yürürlüğe koymaları ve savunması bile dinlenilmemiş olan hükümlüden, bu hükme imza koymasını ve uygulanması konusunda kendileriyle işbirliğinde bulunmasını istememeleri gerekir.

Ancak, bu ikinci yol, Müttefik Devletler tasarısının başında üstü örtülü olarak bulunan, "savaşın köklü ve sürekli bir barışa dönüşmesini" istediklerine ilişkin yüksek bildirileri ile kesinlikle çelişirdi. Çünkü, hakkını ve bağımsızlığını savunmaya kesin kararlı bulunan oniki milyonluk bir halkı, öyle az bir zaman içinde ve kesinlikle, barışta yokedebilmenin olanaklı olabileceğini hiç kimse düşünemez.

Bütün bir ulusu köleliğe mahkûm etmek de, politikaları her zaman gönül yüceliği dolu düşüncelerden ve özgürlük sevgisi ilkelerinden esinlenmiş olan ulusların duygularına kesinlikle aykırı düşerdi.

Denenmiş olan ve vicdan üzerindeki etkisi herhangi bir askerî gücün yaratabileceği etkiden çok daha üstün bulunan bir politikayı gözden çıkarmak, yalnız geçmişi ayaklar altına almak değil, adaletsizlikten doğarak birikmekte olan tehditlerle geleceği de berbat etmek demek olurdu.

Böyle olunca, Türk ulusu, iyi karşılanacağından kesinlikle umutlu bulunarak, barışı tüm içtenlikle hak ve adalet temelleri üzerine dayandırmak isteyen ulusların en soylu duygularına başvurabiliyor.

İnsanlığa yakışan barışın yerleşmesi ve sosyal yapıların güçlendirilmesi gibi çok büyük bir buyruk niteliğinde yüce bir görevin yerine getirilmesine, Türkiye'nin de en iyi etmenleriyle katılması olanağının Müttefik Devletlerce kendisine tanınacağına tam bir güven duygusuyla, düşüncelerini, tümüyle hak ve adalet ilkelerine dayandırarak, aşağıdaki gibi sunarız.

SORUMLULUK

Her şeyden önce, Türkiye, savaşa katılmış olması yüzünden kendisine düşen görevleri kabul etmeyi bir yükümlülük sayar. Katılma koşullarının ve hiçbir bağıtlanmayı bozmamış olmasının göz önünde tutulması hakgözetirliğe uygun olacağı burada ayrıca belirtilir.

Türkiye, kendileriyle savaş içinde bulunduğu Devletlere karşı olan sorumlulukları, kendisine tanınacak olanak oranında tümüyle yerine getirmek gerektiğini anlamaktadır. Yenilmiş olduğu için, hukuk kurallarının sınırı içinde, yenenlerin hükmünü kabul etmek zorundadır.

Böyle olunca, Türkiye, uluslararası hukuka aykırı eylemlerden doğan zarar ve ziyanı ve yıkımları ödemek ve onarmak zorunluluğu ilkesini kabul eder.

Savaş yasalarına ve yapılageliş [teamül] kurallarına aykırı eylemler işlemiş olan kişilerin, Müttefik Devletler mahkemelerine verilmelerini de, hakkın kaynağı olan dünya hukuk vicdanının gereklerine uygun olacağı için, kabul eder.

Bundan başka Türkiye, yadsıdığı ve kınadığı, ancak sonuçlarına katlanmak zorunda bulunduğu olayların yeniden ortaya çıkmayacağı konusunda güvenceler vermek zorunluluğunu da kabul eder.

Yalnız, bu sorumluluğun hakkiyle saptanması için olayların kendi ölçüleri içinde değerlendirilerek, gerçek kökeninin de, gerçek nedenlerinin de gözden uzak tutulmamasını ister.

Türkiye'nin apaçık belli çıkarlarına ne kadar aykırı ise, isteğine de o ölçüde aykırı olan bu evrensel ağlatıya [trajediye] sürüklenmesi, ancak dışarıdan buyruklar alan zorbaların itişiyle meydana gelebilmiştir. Ve eğer hiçbir özürün uygun saydıramayacağı insanlık dışı eylemler işlenmiş ise, bunlar tümüyle aynı siyasal takımca yapılmıştır. Hiçbir bakımdan bir din bağnazlığının ortaya çıkışı değildir. Ancak ve ancak, Türkiye'de bir aralık hükmünü sürdürmüş olan devrimci bir derneğin yaptıkları şeylerdir ki, böyle devrimci çetelerin başka memleketlerde de cinayet işledikleri görülmüştür ve bugün de görülmektedir.

Bağımsız bir Devlet olan Türkiye, kendi hükümetince ve bunun etkisiyle –o hükümet bugün düşmüş bulunsa bile– işlenmiş eylemlerden dolayı, öteki Devletlere karşı sorumludur. Fakat Türk ulusu, uluslararası hukuk karşısında bu sorumluluğu kabul ederken, şiddetle kınadığı ve nefret ettiği olaylara ortaklığı ve bunlarla ilgisi olmadığını ilân etmeği de hakları arasında sayar.

Haksız yere işlenmiş olan yıkımların zararını karşılamak ve bu gibi durumların yeniden ortaya çıkışına engel olmak, Türkiye'nin kabul ettiği iki yükümlülüktür. Tam bir dürüstlükle, bunları yerine getirmek en içten isteğidir.

Devletin en temel hakları

A) Türkiye'nin, kendisine düşen ödevleri yerine getirebilmesi için gerekli birinci koşul, Devlet olarak, temel haklarının tanınması ve bunlara saygı gösterilmesidir. Devletin en birinci hakkı varolma hakkıdır.

Bu hak herkesce kabul edilmiş ve Amerikan Uluslararası Hukuk Enstitüsü bunu 6 Ocak 1916 tarihli Ulusların Haklarına ve Ödevlerine İlişkin Bildirge'sinin en başına koymuştur: "Her ulus varolma hakkına, varlığını koruma ve sürdürme hakkına sahiptir". Bu kural, Birleşik Devletler Yüce Mahkemesinin iki hükmüyle de doğrulanmıştır.

Bu temel hakkı sarsan herhangi bir eylem, uluslararası hukuka bir saldırı oluşturur. Çünkü *Rahip Grégoire*'ın* yazmış olduğu gibi, "Bir ulusun özgürlüğüne karşı olan girişimler bütün öteki uluslara karşı bir suikast niteliğindedir. Varolma hakkı ve bunun gerekleri son derece temel olduğundan, [bunlar] yokedilemez ve zorunluluk karşısında, kural söz konusu olamaz" kuramını hak ve adalet adına haklı olarak kınamış ve yadsımış olan Devletler, bu kuramın bugün bir Devleti en yaşamsal haklarından yoksun etmek için elbette yeniden canlandırmak istemeyeceklerdir.

B) "Her bir ulus, hukukça ve hukuk karşısında, Milletler Cemiyeti Üyelerinden herhangi biriyle eşittir." Ulusların Haklarına ve Ödevlerine İlişkin Amerikan Bildirgesi'nin bu üçüncü noktası, aynı zamanda, bugün uluslararası hukukun genellikle kabul edilmiş temel kuralları içinde bulunuyor. Kaldı ki, bu kural, kişilerin yasa önünde eşitliği ilkesini Devletler arasındaki ilişkilere yaymaktan başka bir şey değildir.

Bu temel kuralın, ne İnsan Hakları Bildirgesi'ni çıkarmış olan ülkede, ne de ünlü Deniz Kuvvetleri Başyargıcı Lord Stowell'in vatanında tanınmaması söz konusu olamaz.

Ünlü bir kararı kaleme alırken, sözü geçen yargıç [Lord Stowell]: "Anayasa hukukunun iki ilkesi, en temel olarak herkesce kabul edilmiştir. Birincisi, çeşitli tüm Devletlerin tam eşitliği ve tam bağımsızlığıdır. Güç oranı, hukuk açısından bir ayırım doğmasını gerektirmez; sürekli olsun, geçici olsun, göreceli güçsüzlük daha güçlü komşuya daha çok haklar sağlamaz ve bu güç temeline dayanarak elde edilen her çıkar, haksız ediniminden başka bir şey değildir. İşte, amacı insanlığı barış ve barışıklık içinde tutmak olan temel hakların özü budur. İkincisi, bütün ulusların eşit olduğu ve hepsinin kendi gemilerinin ulaşımı konusunda denizlerin Devletlerce edinilmemiş kesimlerinde sürekli bir biçimde yararlanmakta aynı hakka sahip bulunduğu ilkesidir" diye görüş öne sürüyordu. Aynı "ilke"yi, dünya çapında bir ünü ve saygınlığı bulunan, Amerika Senatosundan Ellworth** de kabul etmiştir: "Uluslar ailesinin en küçük ve güçsüz üyesinin bağımsızlığı ve eşit hakları en büyük Devletinki kadar saygıya değer olmasının adalet gereği olduğunun ve saygı gösterişin, güçlünün baskısına [zulmüne] karşı güçsüzün başlıca güvencesi bulunduğunu onaylarız."

İşte, Osmanlı Devleti, bu büyük hukuk ilkesinin uygulanmasını ister ve Başkan Wilson'un öne sürdüğü onikinci maddeyi tümüyle kabul ettiğini bildirir:

"Bugünkü Osmanlı İmparatorluğu'nun Türk olan kesimlerine bağımsızlık ve güven sağlanacaktır; fakat, bugün Türklerin yönetimi altında bulunan öteki ulusların varolmaları kesinlikle güven altına alınacak ve bunlara özerk bir yönetim biçiminde ve hiçbir saldırıya uğramaksızın gelişmek olanağı sağlanacaktır; Çanakkale Boğazı'na gelince, bu, uluslararası yükümlülükler altında özgür bir geçit olarak bütün ulusların ticaretine ve gemilerine sürekli olarak açık bulunacaktır."

* Henri Grégoire (1750-1831), Blois Piskoposu, Convention üyesi olan siyasal kişinin sözü edildiğini sanıyoruz (Çevirenler).

** "Ölhorvet" gibi de okunabilen bu adın yazını saptanamamıştır (Çevirenler)

Ulusların kendi yazgılarına egemen olmak hakkı.

Türkiye, yeni sınırlarının saptanması için ulusal topluluklar [milliyet] ilkesinin uygulanmasını kabul ettiğini bildirir. Ulusların kendi yazgılarına özgürce egemen olmak hakkı Uluslararası Hukukça kesin bir ilke düzeyine yükseltilmiştir.

Bu hak, Ulusların Haklarına ve Ödevlerine İlişkin Amerikan Bildirgesi'nde yazılıdır. Başkan Wilson da bunu, Kongre'ye gönderdiği 18 Şubat 1918 tarihli mektubunda kesinlikle kabul ve ilân etmiştir:

"Uluslar ve eyaletler konusunda pazarlıklara girişmekten ve bunları taşınır mal gibi bir egemenlikten başka bir egemenliğe geçirmekten, ya da bugün tümüyle yanlışlığı kanıtlanmış olup, kötü bir gözle bakılan, Devletler dengesi oyununda onları bir dama taşı gibi saymaktan vazgeçilmesi zorunludur.

"Bu savaşta, halkın çıkarlarına ve yararlarına uygun olmayan ve çekişen Devletlerin savlarının bağdaştırılması amacından başka nedeni bulunmayan toprak dağıtımları ve edinimleri olmamalıdır.

"Bütün ulusların özellikle beliren özlemleri bir süre sonra Avrupa'nın, bunun sonucu olarak da bütün dünyanın barışını sarsabilecek nitelikte yeni anlaşmazlık nedenleri yaratacak ya da eskilerini sürdürmeyecek bir biçimde tümüyle karşılanacaktır."

Ulusların kendi yazgılarına egemen olmak hakkı, bugün evrensel hukuk kuralları sırasına geçmiş olup, bütün Devletlerce saygı gösterilmesi gereken Milletler Cemiyeti Misakı'nın esinlendiği yüce ilkelerden biridir.

Olağanüstü bir biçimde kabul ve ilân edilmiş olan bu hakkın Türk halkı yararına kabul edilmesi ve uygulanması, adalet gereği olduğu kadar, genel barışın yerleşmesi ve süregitmesi için de zorunludur.

İşte, özgürlükçü ulusların hakgözetirlik duygularına tümüyle güven duyan Türkiye, bunu istemekte olup, kuvveti haktan üstün saymak isteyeceklere karşı da bu isteğinde sarsılmaz bir azimle direnecektir.

Eğer birtakım belirgin olmayan konularda, sözü edilen ilkenin hakkiyle uygulanması halkın sayısına ilişkin inceleme yapılmasını gerektirecek olursa, bu incelemenin 1907 tarihli La Haye sözleşmesinde söz konusu edilen kurullar gibi uluslararası komisyonlara gönderilmesini Türkiye şimdiden kabul eder. Ulusların yazgılarını saptamak konusunda, bundan daha az güvence ile yetinilemez ve bu, istenebilecek enaz güvencedir. Osmanlı Hükümeti, Milletler Cemiyeti Misakı'nın özünü oluşturan hukuk kurallarını genel bir biçimde kabul eylemekte olduğunu özellikle bildirir ve onları koymuş ve ilân etmiş Devletlerin uygulamasından çekinmeyeceklerine güveni tamdır.

*
* *

Siyasal Hükümler

A) Yeni Devletlerin tanınması* ve toprak bırakımı.

1 – Osmanlı Hükümeti, Lehistan, Sırbiye-Hırvatistan-İslovenya** ve Çek-İslovakya yeni hükümetlerini*** [Devletlerini] gecikmesizin onaylar.

2 – Ermenistan'ın, 1918'de özgür ve bağımsız bir Devlet olarak Türkiye'ce tanınmış olduğunu burada doğrular. Osmanlı Devleti-Ermenistan sınırları konusunda özel hükümler yazılıdır.

* Osmanlıca aslında (tasdik-onaylama) deyimi kullanılıyor. (Çevirenler)

** Sevr andlaşması Osmanlıca çevirisinde "Sırp-Hırvat-Sloven Devleti" diye geçer. (Çevirenler)

*** Sèvres andlaşmasında bu hükümet Devlet Kavramlarının karışık kullanıldığını bir kez daha işaret etmek isteriz. Bundan sonra da bu tür karıştırmalarla karşılaşılacaktır (Çevirenler)

3 – Osmanlı Hükümeti, Hicaz'ı da, özgür ve bağımsız bir Devlet olarak onaylar. Andlaşma tasarısının bu devlete ilişkin hükümleri konusunda aşağıda özel düşünceler yazılıdır.

4 – Tunus üzerinde Fransa koruyuculuğunu [himayesini] onaylar.

5 – Fas, vaktiyle bir Türk eyaleti olmadığından, Osmanlı Hükümeti, bu Devletin koruyuculuk altına konulmasının kendisini ilgilendirmediği sanısındadır. Bununla birlikte. Osmanlı Hükümeti, Fransa koruyuculuğundan doğan bütün iktisadî, ticarî, vb... sonuçları kabul ettiğini bildirir.

Bundan başka, Osmanlı Hükümeti,

6 – Libya ile Adalar Denizi'nde bulunan Stampalya, Rodos, Kalki, Skrapanto, Kazos, Psikopis, Miziros, Kalimnos, Leros, Patmos, Lipsos, Simi, Kos, Kastellorizo adaları ve bunlara bağlı olan küçük adalar üzerindeki haklarından ve ayrıcalıklarından vazgeçmeğe;

7 – Milletler Cemiyeti Misakı'nın 22. Maddesinin 4. fıkrası uyarınca, Suriye, Irak ve Filistin'i bağımsız hükümetler* olarak tanımağa; (aşağıda sınırlara ilişkin olarak özel görüşler yazılıdır.)

8 – Mısır üzerindeki bütün haklarından ve yetkilerinden vazgeçmeğe ve bu ülke üzerine İngiltere'nin koyduğu koruyuculuğu tanımağa;

9 – Süveyş Kanalı'ndan gemilerin özgürce geçişine ilişkin 29 Ekim 1888 İstanbul Sözleşmesinin Padişah'a [Zat-ı Hazret-i Padişahî'ye] tanımış bulunduğu yetkilerden İngiltere yararına vazgeçmeğe;

10 – Sudan'ın siyasal durumunu ve yönetim biçimini düzenleyen ve İngiltere ile Mısır Hükümetleri arasında 1889–1899'da yapılmış sözleşmeyi onayladığını İngiltere Hükümetine bildirmeğe;

11 – İngiltere'nin Kıbrıs'ı kendisine katmasını onaylamağa;

12 – İmroz, Bozcaada, Limni, Samotras, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adaları üzerindeki bütün haklarından ve yetkilerinden vazgeçmeğe;

hazırdır.

13 – Andlaşma tasarısının 139. Maddesinin kapsadığı hüküm konusunda, Osmanlı Hükümeti aşağıdaki görüşleri öne sürer.

Türkiye'nin öteki Devletlerin egemenliği ve koruyuculuğu altında bulunan Müslümanlar üzerinde hiçbir uyrukluk hakkı ve yetkisi olmadığından, böyle bir haktan vazgeçmesine yer yoktur.

Halifelik, İslam topluluğu yolunda olmaktan [cihet-i camia-yı İslamiyetten] başka bir şey değildir. Bu, ancak Cuma namazlarında Halifenin adının söylenmesi ve ileride ayrıntılarıyla anlatılacak olan Sürre ve benzerleri gibi tinsel ödevlerin ve ayrıcalıkların kaynağıdır. Bu sorunlar, inananlar [müminler] için tümüyle tinsel bir nitelikte olduğundan, siyasal [bir] belgede söz konusu edilemez ve Şeriat kurallarına [Şer-i Şerif] aykırı bir hüküm, gerek açıktan açığa, gerek işaret yoluyla olsun andlaşmada yer bulamaz.

B) İstanbul ve Boğazlar

İstanbul, yalnız Türkiye'nin başkenti değil, ulusun can damarı, Türk tarihinin ölmez anıtı, Osmanlı soy birliğinin simgesidir. Türkiye, bir bütün olarak yaşayabilmek için, İstanbul'dan ayrılamaz; onu bu kentten yoksun bırakmak, yüreğinden vurmak, geçmişini yoketmek, geleceğini felce uğratmak demektir.

Böyle olunca, Türkiye, başkentinin İstanbul'da bırakılmasına ilişkin Yüksek Meclis** kararının esinlendiği adalet gözetici duyguları değerlendirmekle birlikte, 36. Mad-

* Bak. 12nci Sayfanın *** dip notu (Çevirenler)

** Barış Konferansı. (Çevirenler)

denin kapsadığı çekinceleri ve kısıtlamaları kabul edemez. Çünkü, söz konusu hükümlerin doğal sonucundan olacağı üzere, başkent ile ülkenin öteki kesimleri arasında bağlar, ortalık karıştırıcılardan birkaç kişinin kışkırtmaları, ya da hırslı komşuların zorlamaları yüzünden, kesilmiş olacaktır. Güçsüz bırakılırsa, ulusal ve siyasal yaşamda huzur ve dinginlik [sükûn] sağlanması kesinlikle olanak dışı kalır.

İstanbul'un ülkeye bağlantısı, başın gövdeye bağlantısı kadar sağlam olmadıkça, Türkiye'nin dinginlik ve gönenç içinde varlığını süregötürmesi olanaksızdır.

***

Boğazlar konusunda iki çeşit hüküm vardır: Birincisi, "siyasal hükümler"de yazılı olan, ulaşım özgürlüğüne ilişkin maddeler; ikincisi, "askerî hükümler" de yazılı olan, askerî güvenliğe ilişkin maddeler.

I – **Siyasal Hükümler**

Birinci çeşit maddeler, Boğazlar ve Marmara sularını kapsamakta olup, bu suların barış durumunda ve savaş durumunda, uyrukluk ayırımı gözetmeksizin, bütün ticaret ve savaş gemilerine ve uçaklarına açık tutulacağı ilkesini koymaktadır.

Bundan başka, sözü geçen maddeler, Milletler Cemiyeti'nin bir kararının uygulanması durumu ayrı tutulmak üzere, bu sularda hiçbir düşmanca eylem işlenmeyeceği ve abluka ilân olunamayacağı hükmünü içermektedir.

Ve son olarak, gemilerin ulaşım özgürlüğünü sağlamak için, bir "Boğazlar Komisyonu" yaratılmaktadır.

Bu komisyon, herbirinin iki oyu olan İngiltere, Fransa, İtalya, Japonyanın birer temsilcilerinden, herbirinin bir oyu olan Yunanistan'la Romanya'nın birer temsilcilerinden, –Birleşik Devletlerin, Rusya'nın ve Bulgaristan'ın Milletler Cemiyeti'ne katılmalarından başlayarak– herbirinin iki oyu olacak Amerika ve Rusya'nın birer temsilcilerinden ve bir oyu olacak Bulgaristan temsilcisinden oluşacaktır. Özel bayrağı, özel bütçesi ve özel örgütü olacak olan bu Komisyonun yetkisi [nüfuzu] yukarıda belirtilen sulara ve Boğazlar girişinden açığa doğru üç mil uzaklığa kadar yaygın bulunacak, bu yetki [nüfuz], Komisyona verilmiş olan görevlerin gerektirdiği ölçüde, kıyıda da kullanılabilecektir.

Bu Komisyonun kolluk [zabıta] yönetmelikleri çıkarmağa ve bu yönetmeliklere uyulmasını sağlamağa yetkisi olacak, sözü geçen sularda ve yalnız bu noktayla sınırlı olmak üzere, Marmara'da bulunan adalarda söz konusu yönetmeliklere aykırı eylemlerde bulunanlar, uyruklularına göre, Osmanlı ya da Konsolosluk mahkemelerine verileceklerdir.

Komisyonun sınırları içinde bulunan, bir ticaret gemisinin subayları ve gemi adamlarından birince, bu sularda (başka bir deyişle, deniz ve kıyı) karada ya da denizde her çeşit suç [âdi cinayet, cünha ya da kabahat] işlenip de, suçlu karada tutulursa, yetkili adalet yönetimine verilecektir.

Gemilerin ulaşım özgürlüğüne karşı çıkartılacak güçlükleri, Boğazlar Komisyonu, İşgal Kuvvetleri bulunduran Müttefik Devletlerin İstanbul'daki temsilcilerine bildirebilecektir. O zaman, Boğazlar'ın özgürlüğünü "korumak" için, bu temsilciler, sözü geçen Devletlerin kara ve deniz komutanlarıyla anlaşarak, gerekli görecekleri önlemleri alabilecekler, böylece, İşgal Devletleri temsilcileri, "Boğazlar Komisyonu" ile İşgal Kuvvetleri yönetimi arasında bağlantı kurma göreviyle yükümlü olacaklar, başka bir deyişle, bu görevliler, kendilerine genellikle tanınmış olan yetkinin dışına çıkarak, askerî makamlarla birlikte, niteliği saptanmamış ve tanımlanmamış önlemler almağa karar verebileceklerdir.

2 – **Askeri Hükümler**

Bu maddeler, askerlik açısından, Boğazlar'ın özgürlüğünü sağlamağı amaçlamaktadır.

Bu konuda, belirli bir bölge içinde bulunan bütün berkitilmiş yerlerin [istihkâmların] yıkılmasına ve bu bölgenin Fransa, İngiltere ve İtalya askerlerince işgaline ilişkin maddeler yazılı bulunmaktadır.

179. Maddede sınırlandırılan askerî bölge, Boğazlar'ı ve Marmara'yı kuşatan toprakları kapsamaktadır; bu topraklar, kıyıdan başlayarak, çeşitli uzaklıklara kadar uzanmakta ve özellikle güneyde hayli genişlik kazanmaktadır. Bundan başka, askerî bölge, Marmara adalarıyla Çanakkale dışındaki beş adayı da içermektedir. Bu askerî bölge, andlaşma tasarısına bağlı haritalar üzerinde mor çizgilerle gösterilmiştir.

Birlikte davranacak olan yalnız yukarıda sözü geçen üç Devletçe, bu bölge içinde askerî amaçlar güdülebilecektir. Bu, bir işgal kuvvetleri yönetimine gereksinme gösterecek ki, Osmanlı jandarma kuvvetinin varlığına engel olmayacak, ancak bu kuvvet işgal kuvvetleri komutanlığına bağlı bulunacaktır.

Bu komutanlık, 1907 tarihli dördüncü La Haye sözleşmesine ek yönetmelik uyarınca, önceden [peşin] ödemede bulunmak koşuyla, gerektiğinde karada elkoyma ("réquisition") hakkını kullanabilecektir.

Böylece İstanbulda:

1) Hakları ve yetkileri olduğu gibi tutulan Padişah [Zat-ı Hazret-i Padişahî] ile Osmanlı Hükümeti,

2) Boğazlar Komisyonu,

3) İşgal Kuvvetleri Askerî Yönetimi,

4) Kara ve deniz Fransız-İngiliz-İtalyan komutanlarıyla bir çeşit danışma kurulu oluşturacak olan, Fransa, İngiltere ve İtalya'nın siyasal temsilcileri bulunacak,

Ve bu sayılan makamlara:

5) Müttefiklerarası denetleme ve örgütleme askerî komisyonlarını,

6) Maliye Komisyonunu,

7) Osmanlı Devlet Borçları [*Düyun-u Umumiye-i Osmaniye*] Meclisini,

8) Konsolosluk mahkemelerini

de eklemek gerekecektir.

***

A) Bu konuda, anlatım biçimine göre, Boğazlar Komisyonu, Boğazlar'ın uluslararası bir duruma getirilmesini sağlamağa özgü bir komisyon gibi gözüküyor. Fakat, bu, bir dış görünüşten başka bir şey değildir. Gerçekte, bu Komisyon, yalnız "birtakım" Devletleri temsil edecektir. Kıyı Devleti olan Türkiye bu Komisyonun dışında bırakıldığı gibi, Milletler Cemiyeti'nin Üyelerinden olsun olmasın, öteki bütün Devletler de dışında kalmaktadır.

Bu Komisyonun, Devletlerin tümünü değil, fakat içlerinden birtakımını temsil ettiğini gösteren pek güzel bir şey daha varsa, o da, Başlıca Devletler temsilcilerine ikişer oy ve öteki temsilcilere birer oy verilecek olmasıdır. Bu durum, Devletlerin eşitliği kuralına aykırı olacaktır.

Bundan başka, yalnız birtakım Devletleri temsil edecek olan bu Komisyon, bir çeşit Devletlerarası hukuk kişiliği edinecek, bir Devlet olmaksızın, özel bir bayrağı, bütçesi, örgütü, yasama ve yönetim yetkileri, vb.. olacak, yetkileri Osmanlı egemenliğine ve yönetimine önemli kısıtlamalar getirecek. Bu iki yönetim arasındaki ilişkiler belirtilmemiştir.

Bu durum, gerek yetki sorunundan gerek başka çeşitten, birçok anlaşmazlıklar çıkmasına kuşkusuz yol açacak.

Bu durum, Devletin bağımsızlık hakkına doğrudan doğruya bir saldırı demektir.

Başka bir bakış açısından da, bu Komisyon eleştiri kaldırmaktadır. Milletler Cemiyeti Misakı'nın koyduğu evrensel yeni hukuk ilkelerinde yeri yoktur. Uluslararası hukukça, bir tüzel kişi olduğu halde Devlet olmayacak ve bu yüzden Paris Misakı'nın Milletler Cemiyeti Üyelerine yüklediği ödevlere bağlı olmayacak. Ve bununla birlikte, üç İşgalci Devletin deniz ve kara kuvvetleri komutanlarının oylarının eklenmesi ve bu Devletler Büyükelçiler kurulunun uygun bulmasıyla yetki [nüfuz] kullanacak ve hüküm yürütecektir ki, bu hüküm ve yetki [nüfuz] Paris Misakı'nın kuralları ile uyum içinde olmayabilecek.

Bu durum, Milletler Cemiyeti'nin ruhuna aykırı olacaktır.

***

B) İşgal Kuvvetleri Askerî Yönetimi de uluslararası bir yönetim olmayacak.

Gerçekten, herbiri kendi bağlı olduğu Devleti temsil eden ve bu Devletin kara ve deniz kuvvetlerini kullanan üç askerî yönetim varolacaktır.

Bu da, Osmanlı Devletinin bağımsızlığına ve güvenliğine doğrudan doğruya bir vuruş [darbe] oluşturur ve son derece tehlikeli sonuçlara varabilecek anlaşmazlıklar kaynağı olacaktır.

***

C) Son olarak, İşgalci Devletler Temsilcileri Kuruluna gelince, siyasal göreneklere aykırı böyle bir düşüncede bulunulmuş olmak, gerçekten şaşmağa değer. Gerçektir ki, tasarıda "kurul" [Meclis] terimi kullanılmamış ise de, ne düşünüldüğü açıkça bellidir. "Boğazlar'ın özgürlüğünü korumak" için, bu üç Devletin temsilcileri Boğazlar Komisyonu'nun girişimi üzerine, aynı Devletlerin askerî komutanlarıyla birleşecekler ve gerek Türkiye ve gerek öteki Devletlere karşı alınabilecek önlemleri görüşeceklerdir (44. Madde).

Bu çeşit yetkiler, Padişah [Zat-ı Hazret-i Padişahî'nin] yanına gönderilmiş olan siyasal görevlilerin yetkileri ile bağdaşamaz.

***

Boğazlar yöresi için düşünülen karmaşık durum yargı yetkisinin kullanılması biçimi açısından da incelenecek olursa, daha az karışık olmadığı anlaşılıyor. Kapitülasyonlar rejimine, üç İşgalci Devletin askerî mahkemeleri eklenecek ve bunların yetkileri birbirleriyle çatışabileceği gibi başka mahkemelerin yetkileri ile de karşılıklı olarak çelişebilecektir.

Bundan başka, gerek adalet kolluğunun [zabıtasının] (buna Boğazlar Komisyonu kolluğu da eklenecek), gerek soruşturma dairelerinin yetkilerine göre, adalet işlerinin isteneceği gibi işlemesini engelleyecek anlaşmazlıklar meydana gelebilecek.

***

Bu düşünceler, andlaşma tasarısının, Boğazlar sorununu, Başkan Wilson'un aşağıda yazılı onikinci maddesine uygun bir biçimde çözememiş olduğunu gösteriyor:

"Bugünkü Osmanlı İmparatorluğu'nun Türk olan kesimlerine bağımsızlık ve güven sağlanacaktır... Çanakkale Boğazı'na gelince, bu, uluslararası yükümlülükler altında özgür bir geçit olarak bütün ulusların ticaretine ve gemilerine sürekli olarak açık bulunacaktır."

Zira,

1) Andlaşma tasarısı, Boğazlar'da hiçbir zaman uluslararası hukuksal ve siyasal bir yönetim kurmuyor.

2) "Birtakım" Devletler yararına siyasal ve askerî bir yönetim kuruyor ki, böyle bir yöntemin yol açacağı uluslararası sakıncaların tümüyle karşılaşılmış bulunacaktır.

3) Boğazlar'da gemilerin özgürce ulaşımının sağlanması için hiçbir gerek yokken, Türkiye'nin bağımsızlık hakkını, varolma hakkını ve güvenliği hakkını doğrudan doğruya çok ağır bir biçimde sarsmış oluyor.

4) Söz konusu rejim [yönte'm], Devletler dışında ve Milletler Cemiyeti'ni temsil etmeyecek olan uluslararası bir tüzel kişi yaratıyor.

5) Türkiye'nin uluslararası durumu, kendisinden kopartılan topraklarda kurulan yeni Hükümetlerin durumundan, birtakım görüşlere göre, daha aşağı olacak. Çünkü, bunlar, kendi halklarının istekleri uyarınca Milletler Cemiyeti'nce saptanmış bir Devletin *mandat*'sına verilecek ve bu Devlet, Milletler Cemiyeti Konseyine, *mandat*'nın uygulanış biçimine ilişkin olarak vakit vakit hesap vermek zorunda olacaktır.

6) Andlaşma tasarısının kurduğu rejim, izlenilen amaç uyarınca, Boğazlar'ın uluslararasılaştırılmasını sağlamak şöyle dursun, tam tersine, bunların bir başka Devletin egemenliğine geçmesini kolaylaştıracak.

Boğazlar'ın uluslararasılığı ancak uluslararası bir organ, başka bir deyişle, bütün Devletlerin tüm topluluğunu temsil eden hukuksal bir organ ile temsil edilebilir. Örneğin, tarafsız bir olağanüstü komiser görevlendirmek yoluyla bu amacın gerçekleşmeğe ulaştırılmasını sağlamak üzere, Milletler Cemiyeti'nden daha uygunu olamaz.

*
* *

37. Maddede söz konusu edildiği biçimde, Boğazlar'ın, gemilerin özgür ulaşımına açık bulundurulmasını kabul eden Osmanlı Hükümeti, tasarıda sınırlandırılan bölgelerin kapsadığı toprak parçası gemilerin özgür ulaşımını sağlamağa yeterli bir dereceye indirilirse ve bununla kısıtlanırsa, yukarıda öne sürülen karşı çıkışların –hukuk açısından yine geçerli kalmakla birlikte– uygulama açısından önemlerinden büyük bir bölümünü yitireceklerini kabul eder.

Böyle olunca, aşağıdaki gibi sınırlandırılacak olan Çanakkale Boğazı bölgesine özgü olmak üzere, tasarının koyduğu rejimi kabule hazırdır:

A) Avrupa'da, bütün Gelibolu yarımadasını kapsamına almak üzere, Şarköy-Karaçalı çizgisiyle,

B) Asya'da, Karabiga (Marmara kıyısında) - Biga, Ezine, Behram Köy arasındaki toprak parçası.

41. Maddeden 45. Maddeye, ve 48. Maddeden 56. Maddeye kadar olan maddeler hükümleri, böylece, sınırlandırılmış bölge içinde uygulanacak, Büyük Devletler temsilcileri ile aynı yetkisi olan bir Osmanlı temsilcisi Boğazlar Komisyonunda bulunacaktır.

Söz konusu sınırlandırmayı gösterir (1) sayılı ekli haritadan, bu çizginin, Çanakkale Boğazı'ndan gemilerin özgür gidiş-gelişi konusunda askerlik açısından gereken güvenliği tümüyle sağladığı açıkça ortaya çıkmaktadır. Çanakkale üzerinde egemenlik ise, Boğaziçinde egemenliği sağlar. Bundan başka, sözü geçen bölge içinde bulunan Gelibolu, Lapseki, Çardak, Karabiga, Çanak, Akbaş, Ilgardere, Karanlık Liman, Kilikya limanları her büyüklükteki gemileri barındırabilir.

37. Madde hükümleri olduğu gibi metinde bırakılacaktır. Kırk üçüncü Madde hükümlerine gelince, Türkiye'nin kendi ticaretinin ve sanayiinin gelişmesine gerekli sayılıp, ayrıcalık [imtiyaz] verilmesi yoluyla yaptıracağı yapılara engel olmaması zorunludur.

Askerlik açısından ve yine gemilerin ulaşımını sağlamak amacıyla, Türkiye, Boğaziçi, Marmara Denizi ve Çanakkale kıyısında saptanacak bir bölge içinde berkitilmiş yerler [istihkâmat] yapmamağı yükümlenmeğe hazırdır. Amaç, başka bir deyişle, gemilerin özgür ulaşımının sağlanması göz önünde tutularak, bu bölgenin yüzölçümü saptanır.

Sözü geçen sularda kıyıdaş olmasa da, gemilerin özgür ulaşımı için askerlik açısından gerekli bölge içinde yerleşmiş bulunan herhangi bir Devletin toprağı konusunda da aynı yükümlülükte bulunulması gerekir (örneğin, Limni, İmroz, Samotras, Bozcaada ve Midilli adaları).

Bunun tersine, gemilerin özgür ulaşımının sağlanması gereği olmaksızın, Osmanlı ülkesinin tümünün ya da bir kesiminin sözü geçen Devletler askerî kuvvetlerince işgal altına alınması, Türkiye'nin bağımsızlığına doğrudan doğruya saldırı olur.

Bununla birlikte, Osmanlı Hükümeti Anadolu'da eylemsel olarak bozulmuş olan iç güvenlik yeniden sağlanıncaya kadar, Boğazlar'la Marmara Denizi'nin birtakım noktalarının Başlıca Devletlerce geçici olarak işgal edilmesini kabul eder. Böyle olunca, Türkiye, Boğazlar'dan gemilerin geçiş özgürlüğünü ve Boğazlar'ın bütün Devletler arasında tam bir eşitlik içinde her bayrağa açık bulundurulmasını sağlamak amacıyla ve bu amacın gerektirdiği ölçüde, Boğazlar üzerindeki egemenliğine getirilecek bütün kısıtlamaları tümüyle kabul etmektedir.

***

Öte yandan, İstanbul'un güvenliği için Osmanlı Hükümeti aşağıdaki istemleri öne sürer:

A) Osmanlı Hükümetinin, Boğazlar Komisyonu ile anlaştıktan sonra, vereceği izin durumu ayrı tutulmak üzere Boğazlar ve Marmara* sularında barış durumunda bile ne Başlıca Devletlerden birinin ve ne de başka bir Devletin, Başlıca Devletlerin birinden daha çok savaş gemisi bulundurmayacağı, 37. Maddenin hükümlerine eklenmeli.

Andlaşmanın Boğazlar'ın durumuna ilişkin hükümlerinin yerine getirilmesi için gerekecek olur ise, Osmanlı Hükümeti Komisyon ile anlaşarak bu kurallara aykırı izinler verebilecektir.

---

* *Peyam-ı Sabah* gazetesinde çıkan metinde sadece Boğazlar denmesine karşın *Vakit* gazetesinde çıkan metinde "ve Marmara" sözcükleri de eklidir (Çev.)

B) 57. Maddeye gelince:

1 - Türkiye savaş durumunda bulunursa:

a) Düşman bir Devletin ya da böyle bir düşman Devlet yararına [kullanılan]* savaş gemileri ile, savaş gemisi biçimine sokulmuş olan gemileri Boğazlar'a girmekten yasaklanmalı, sözü edilen yasak, içinde savaş kaçağı olan bütün ticaret gemilerini de kapsamına almalıdır.

Savaş ilânı sırasında, Boğazlar sularında ya da Marmara Denizi'nde bulunan düşman savaş gemilerine gelince, bunlar, hiçbir düşmanca eyleme girişemeden ve en çok oniki saati geçmemek koşuluyla, en kısa bir zamanda bu sulardan ayrılmak zorunda olmalıdır. Kendisi ile yakında savaşa girişmek tehlikesi varolan bir Devlete bağlı bir savaş gemisinin, savaş ilânından önce, sözü geçen sulardan ayrılmasını istemeye Osmanlı Hükümeti yetkili olmalıdır.

b) Osmanlı Devleti ile savaş durumunda bulunan bir Devletin uçakları Boğazlar bölgesi ile Marmara Denizi üstündeki havalarda hiçbir eylemde bulunamamalıdır.

c) Türkiye ile savaş durumunda bulunan Devletçe, Boğaz sularında ve Marmara Denizi'nde hiçbir düşmanca davranışa girişilememeli, fakat Türkiye, gerekirse, Marmara kıyılarındaki noktalar arasında askerlikle ilgili taşımalar yapabilmelidir.

Osmanlı Devletinin savaşa girmesi durumunda, işbu sorunun kendisi için alabileceği önem yüzünden, 57. Maddenin 4. fıkrasında sözü edilen düzenin Milletler Cemiyeti'nce oluşturulmasını beklerken, yukarıdaki kuralların şimdiden kararlaştırılması zorunludur.

2 - Osmanlı Devletinin katılmadığı bir savaş olması durumunda -ki bu olasılık 57. Maddenin birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarında göz önünde tutuluyor- işbu üç fıkranın hükümleri, yapılmış olan öneri uyarınca sınırları saptanacak olan Çanakkale Boğazı bölgesinden başka Boğaziçi'ni ve Marmara Denizi'ni de kapsamına almalıdır.

58., 59. ve 60. Maddeler de Boğaziçi, Marmara Denizi ve Çanakkale'ye [Kale-i Sultaniye] uygulanmalıdır.

***

Osmanlı Hükümeti, Çanakkale Boğazı bölgesinin saptanması konusundaki önerisine uygun bir biçime sokulmak koşuluyla, 61. Maddeyi kabul eder. Üçüncü Bölümün ikinci Kesiminin eki de yukarıdaki önerilere uygun bir biçime sokulmalı.

Boğazlar bölgesiyle Marmara Denizi için, Osmanlı Hükümeti, Süveyş Kanalı konusunda 29 Ekim 1888 tarihinde *İstanbul'da* [*Dersaadet'te*] yapılmış andlaşmada belirtilmiş ve şimdiki andlaşmanın 109. Maddesi gereğince, çıkarlarına İngiltere'nin ardıl [halef] olmak istediği yönetim biçimine benzer bir rejim kuracak bir sözleşme tasarısının görüşülmesine hazır olduğunu bildirir.

Trakya.

27. Madde, Doğu Trakya'nın Yunanistan'a bırakılmasını içermektedir. Bu maddeye dayanarak çizilen sınır çizgisi (1) sayılı haritada işaret olunmuştur.

Bu maddenin hükmü, Osmanlı Devletinin yaşam hakkına, varolma ve güvenlik hakkına olduğu kadar, ulusal topluluk [milliyet] ilkesine ve ulusların kendi yazgılarına egemen olmaları hakkına da en ağır bir biçimde saldırıda bulunmaktadır.

---

* Gerek Vakit gerek Peyam-ı Sabah metinlerinde bu cümlecik şöyledir "Düşman bir devletin veya böyle bir düşman devlet menfaatinin Sefain-i harbiyesi ile...." (Çev.)

1 – Ulusal topluluk ilkesi açısından, Edirne ile birlikte Doğu Trakya'da üç yüz altmış bin Türke karşı ancak iki yüz yirmi dört bin Rum halk vardır.

Toprakların yüzde seksen dördü Türklerin egenimi [tasarrufu]* altındadır.

Bu yörede yerleşmiş bulunan çeşitli ulusları gösteren bir grafik** (numara 1), bu çeşitli ulusların oturdukları köylerin sayısını gösterir bir harita (numara 2) ve Trakya konusunda tamamlayıcı bilgiler veren bir kitapçık (numara 3) eklidir. Bu belgeler, Rumların Trakya'da çoğunluğu oluşturdukları ve toprakların en büyük parçasını egenimleri altında bulundurduklarına inandırmak amacına yönelmiş bildirilerin ne ölçüde yanlışa bulaşmış olduğunu açıkça kanıtlamaktadır.

Eğer bu konuda ufak bir duraksama varsa, Osmanlı Hükümeti, ulusal topluluklar ilkesinin hakkiyle uygulanmasını sağlamak üzere, gerçeğin ortaya çıkmasına yol açacak gerekli incelemeleri yapmak göreviyle yükümlü uluslararası bir komisyon kurulmasını önerir.

2 – Osmanlı Devletinin yaşam hakkı, varolma ve güvenlik hakkı bakımından da durum pek açıktır.

Bir yandan, gerçekten yeni sınır gereğince, Yunanistan Trakya'da Karadeniz kıyısına ve Marmara yöresine yerleşmektedir. Bu durum, İstanbul ve dolayının yarım çember içine alınması demek olduğu gibi, Yunan sınırının İstanbul'a [Dersaadet'e] top menzili kadar yakınlaşması dolayısıyla da durum bir kat daha ağırlaşmaktadır. Yunanistan destekleme bulmuş bir ordu ve savaş donanmasına malik olduğu halde, Osmanlı ordusu hemen hemen dağıtılmış ve donanması kaldırılmış olmakla, İstanbul'un korunabilirliği bir kat daha tehlike karşısında bırakılmış olacaktır.

Öte yandan, İstanbul, yaşayabilmek için, kendisine bağlı geniş bir içele*** [hinterlanda] gereksinme duymaktadır.

Terkos Gölü ve Istranca yöresi, İstanbul'un suyunu ve yakacağını sağlar. Bunlar, söz konusu sınıra birkaç kilometre yakınlıkta bulunduğundan, Yunanlıların beklenmez bir davranışı doğrudan doğruya İstanbul'u ele geçirebilecektir.

Bundan başka, Doğu Trakya ekonomik bakımdan da İstanbul'dan ayrılık kabul etmez. Çünkü, İstanbul yiyeceğinin büyük bir bölümünü bu il sağladığı gibi, kendi gelişmesi de İstanbul yüzünden olanak içine girmektedir.

Bu bakımdan, Trakya'yı Osmanlı Devletinden ayırmak, İstanbul'u tehdit etmek demektir. Oysa, özgür ve bağımsız bir ulus olarak, Osmanlı ulusunun geleceği İstanbul'un güvenliği ve korunabilirliği ile pek sıkı ilgilidir.

Bütün bu sosyal [ırkî], siyasal ve ekonomik görüşler Trakya'nın bırakılmasına karşı güçlü kanıtlar oluşturmaktadır.

Halkın önemli bir çoğunluğunu meydana getiren Trakya Türkleri, ulusal birliklerini korumaya kesin kararlıdırlar. Yunanlıların Makedonya'da ve sonraları İzmir'de işledikleri kıyımlardan ibret alan sözü geçen Türkler, bunların kendi topraklarına girmelerine eylemsel olarak karşı koyacaklardır.

---

* Ord. Prof.Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu (*Türkçeleştirilmiş Metinleriyle Birlikte Türk Medeni Kanunu ve Borçlar Kanunu*. Cilt III: *Terim* ve Sözcükler Kılavuzu, T.D.K. yayını, Ankara, 1975) "tasarruf" karşılığı "egenim" terimini önermektedir. (Çevirenler)

** Metinde aynen "grafik" denmektedir.

*** "İçel" sözcüğü ilk kez Ahmet Selahattin bey tarafından kullanılmıştır: Bkz. Seha L.Meray, *Lozan'ın Bir öncüsü-Prof. Ahmet Selâhattin Bey* (1878-1920), Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1976, s.12.

Oradan kan dökülecek, bütün bu yörede güvenlik ve düzenlik [asayiş] bozulacaktır ve bu kargaşalıkların komşu yörelerde, Balkanlar'da ve İstanbul'da kaçınılmaz tepkileri olacaktır. Barış, ticaret ve bütün Devletlerin çıkarları bundan dolayı çok ağır biçimde tehdide uğramış olacaktır.

Bu yüzdendir ki, Devletin en birinci hakları ve ulusal topluluklar [milliyet] ilkesi adına olduğu kadar, dayanaklı ve sürekli bir barışın elde edilmesi için, Osmanlı Hükümeti, Doğu Trakya'nın Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında yapılmış 16 ve 29 Eylül 913 tarihli andlaşmada saptanan savaştan önceki sınırıyla Osmanlı egemenliği altında bırakılmasını ister.

İzmir.

Tasarının altmış beşinci ve onu izleyen maddeleri hükümleri, İzmir ve ona bağlı yöreyi Osmanlı egemenliğinde bırakmakla birlikte, bu egemenliğin yürürlüğe konulmasını ve uygulanmasını Yunanistan'a vermektedir. Bu durum, söz konusu toprakların adı geçen Hükümetçe kesinlikle kendisine katılmasını hazırlamak demektir. Çünkü, bu Hükümet, beş yıl boyunca, kamuoyunun hiç olmazsa görünüşte kendisine uygun bir sonuç vermesini sağlamak için gerekli yürütme araçlarına malik olacaktır.

Osmanlı Devleti, halkının önemli bir bölümünün yokolması kabul edilmez haklarını en ağır bir biçimde çiğneyecek olan şu çözüm biçimini uygun göremez.

* * *

Osmanlı Devleti, herşeyden önce, şu düşünceler belgesinin başlangıcında anılmış olan ulusal topluluklar ilkesinden ve ulusların kendi yazgılarına egemen olmak hakkından destek görmek ister.

Ekli çizelge, söz konusu topraklar halkının çok büyük bir çoğunluğunun Müslüman olduğunu göstermektedir. Bu çizelge, Fransa'nın 1893–1897'de Ermeni sorununa ilişkin olarak yayınlanmış Sarı Kitab'ındaki istatistiklere ve Vital Guinet* adlı Fransız yazarının 1892'de yayınlanmış *Osmanlı Asya*'sı adlı yapıtı ve Osmanlı istatistikleriyle doğrulanmış bulunmaktadır. Hiçbir haklı neden olmaksızın, İzmir'in Yunan askerlerince işgalinden bu yana, Rum halkının sayısını arttırmak gereksinmesi yüzünden, bu yöreye pek çok Yunanlı getirilmiş, oysa, öte yandan, Türkler zorlama önlemleri ve baskılarla bu yöreden çıkartılmıştır. Ne var ki, bu önlemler sonuç üzerine bir etki yapamayacağı gibi, Türk öğesinin hâlâ çok büyük bir çoğunlukta bulunmasına da engel olmuyor. İzmir ve dolaylarında 1919 yılı Mayısında meydana gelen olaylara ilişkin olarak Başlıca Devletlerin kendi temsilcilerince Mayıs 1919 tarihinde düzenlenmiş olan raporun bu konudaki değeri hiçbir zaman yadsınamaz.

Bu rapor kabul etmektedir ki:

1. Aydın ilindeki Hıristiyanların genel durumu Bırakışmadan [Mütarekeden] beri memnunluk verici olmuş, bunların güvenliği tehdide uğramamıştır.

2. Bir uygarlık görevinin uygulanmasına benzemekten pek uzak olan Yunan işgali derhal fetihler ve Haçlılar Savaşı görünümüne bürünmüştür.

3. 15 ve 16 Mayıs tarihinde İzmir ve dolaylarında meydana gelen olayların sorumluluğu Yunan Başkomutanlığına düşmektedir ki, sözü geçen olaylar yüzünden ce-

* Bu okunuş Osmanlıca metindeki arap harfleri ile yazıma dayanmaktadır. (Çev.)

zalar uygulamak yoluyla, bu sorumluluk Yunan Hükümetince de kabul edilmiştir. Bununla birlikte, sorumluluğun bir bölümü, genel hukuktan dolayı tutuklu olan kişilerin, Yunanlıların gelmesinden önce kaçarak silâhlanmalarına engel olacak hiçbir önlem almamış olan Osmanlı görevlilerine de düşmektedir.

4. Yunan askerlerinin ileri hareketi sırasında ülkenin içerlerini kana bulayan ağır kargaşalıklardan dolayı, Yunan Hükümeti, İzmir'deki kendisini temsil eden büyük sivil [mülkî] görevlilerin eylemlerinden sorumludur.

5. Menderes vâdisinde meydana gelen karışıklıkların birinci nedeni haklı bir gereği olmaksızın yapılan işgalden doğmaktadır.

6. Menemen kıyımının [katl-i âmının] tek sorumlusu Yunanlılardır.

Rapor şöyle son bulmaktadır:

"1. İzmir'de ve Aydın İlinde Yunan işgaliyle ortaya çıkan durum doğru değildir. Zira, düzenliğin [asayişin] korunması bahanesine dayanan işgal gerçekte, her bakımdan bir toprak katma [ilhak] olduğunu göstermektedir. Bu işgal, düzenliğin ve dinginliğin [sükûnetin] yeniden kurulmasıyla bağdaşamaz.

"2. Eğer işgal düzenliğin ve dinginliğin korunması amacına dayanmakta ise bu, Yunan askerlerine değil Müttefiklerin askerlerine verilmelidir.

"Yunanlıların işgal olgusunu sürdürmeleri, ancak, buranın Yunanistan'a kesin katılması amacına dayanmaktadır.

"Bu işgal, ulusal topluluklara [milliyetlere] saygıyı ilân eden ilkeye aykırıdır. Zira, işgal edilmiş yörede, İzmir kentiyle Ayvalık dışındaki yerlerde, Türk öğenin Yunan öğesine üstün gelmesine hiçbir zaman karşı çıkmak olanağı yoktur."

Komisyon raporunda, buna karşı zaten hıncını açıklamış olan Türk ulusal duygularının, bu toprak katmasını kabul etmeyeceğinin bildirilmesinin bir görev gereği olduğu eklenmektedir. Türk ulusal duyguları bunu ancak zorla, başka bir deyişle, bir savaş gücü önünde bırakabilecektir. Onu da, az bir başarı umudu karşısında, Yunan kendi başına gönderemez.

Bu rapor, Osmanlı Hükümetinin bu görüşlerine olduğu gibi eklenecek ölçüde önemlidir.

Bu raporun içindekiler o kadar kesin ve açıktır ki, Komisyon soruşturmasını yaptığı vakit, Müslümanlardan birçoğu Yunan işgali önünde, daha önce konutlarını bırakarak kaçmış oldukları halde, yine ekli çizelgedeki bilgileri doğrulamıştır.

*
* *

Yunanistan'ın savlarını kesinlikle red eden ve boşa çıkaran kanıtlayıcı görüşlere, Osmanlı Devleti, aşağıdaki siyasal ve ekonomik açılardan karşı çıkışlarını eklemeği gerekli görmektedir.

Tümüyle Türk olan Anadolu'nun her bakımdan kapısı bulunan İzmir'e yabancı bir Devletin el koyması, Osmanlı Devletinin ulusal ve siyasal bütünlüğünü çok ağır bir biçimde bozacaktır.

Özellikle Yunanistan'ın gizlenmesi güç maksadı, bir kolu Doğu Trakya'ya, öteki İzmir'e yerleşecek bir kıskaç içinde, İstanbul ve Boğazlar'ı kuşatmak olduğundan dolayı durum bir kat daha korkunçtur.

Türk ulusu varolma hakkını ve varlığını sürdürme hakkını savunmaya kesin kararlı olduğundan, bu istilâ özlemi her zaman patlak vermesi beklenecek anlaşmazlıklar doğurmaktan başka bir şeye yaramayacaktır.

Bu sorundaki yaşamsal önemi tümüyle kavramak için haritayı incelemelidir. O zaman açıkça görülüyor ki, İzmir, tek çıkış yeri bulunduğu çok geniş bir kıtanın ticaret ve sanayi merkezidir. İzmir'in zorla alınması, yaşamasına ancak İzmir aracılığıyla olanak bulunan bütün İzmir'e bağlı yöreye el koymak demektir.

Gerçekten, Menteşe ve Teke sancaklarının kuzey bölgesi ve Aydın ilinin güney yanı, doğu yanının bir kesimi, ürünlerini Denizli-Aydın demiryolu ve İzmir limanı aracılığıyla yurt dışına yollamaktadır. İşte bu liman ve Karahisar-Manisa demiryolu ile Konya ili ve Karahisar-ı sahip sancağının büyük bir bölümü ile Aydın ilinin doğu yöresi ürünlerinin çok büyük bir kesimi geçirtilmektedir.

Bandırma ve Balıkesir yöresi ürünleri yine bu İzmir limanı ve Bandırma-Manisa demiryolu aracılığıyla yurt dışına gönderilmektedir.

İzmir'i ve bu kentte sona eren üç demiryolunu Yunanlılara teslim etmek, Anadolu'yu boğazından yakalamağa izin vermek demektir.

Bundan başka, İzmir, Osmanlı Asya'sının tek sanayi merkezidir; Küçük Asya'nın batı kesiminin ve Aydın ilinin bütün ham maddeleri ve ürünleri orada toplanmakta ve böylece incir, üzüm, pamuk ve pamuk yağı, palamut, meyan kökü, zeytin ve susamı da kapsamak üzere, memleketin ürünleri de satış ve yurt dışına gönderilmek için İzmir'de hazırlanmaktadır. Bu ürünler ticaret değerlerini İzmir'de kazanırlar.

Böyle olunca, İzmir'den vazgeçmek, Batı Küçük Asya'nın hiç olmazsa yarı ticaret ve tarını değerinden yoksun olmağa eşittir. Büyük Devletlerin, Yunanlılar yararına Türk ulusundan böyle bir özveriyi beklemeleri olanağı olamaz.

Yukarıdaki görüşlerden, Osmanlı Devleti için, İzmir limanı içinde serbest bölge kurulması, sözü edilen kentin elden çıkmasından doğacak büyük zararı hiçbir bakımdan karşılamayacağı açıkça ortaya çıkmış oluyor. Kaldı ki, İzmir'de yerleşmiş bulunan yabancı ticaret ve sanayi iş adamları, Müttefiklerarası Soruşturma Komisyonuna, kentin Yunanlılarca işgalinin ticaret üzerinde yaratacağı kötü tepkileri bildirmişler ve ne İzmir'in Anadolu'suz ve ne de Anadolu'nun İzmirsiz yaşayamayacağını belgelemişlerdir.

* * *

Böyle olunca, Yunan askerlerinin İzmir yöresinden hemen geri çekilmesini ve hakka dönülmesini isteyen Osmanlı Hükümeti, Osmanlı ülkelerinin her yanında olduğu gibi, bu yörede de azınlıkların haklarını sağlama yükümünü kabul etmeye hazırdır.

Eğer bu güvenceler yetersiz sayılırsa, konutlarını bırakıp gitmek zorunda kalmış olan halkın geri dönüşleriyle kişi dokunulmazlıkları güvenceye alınıncaya kadar ençok üç yıl süreyle, Yunan askerlerince işgal olunan İzmir ve yöresinin, Başlıca Müttefik Devletler askerlerince işgalini kabul edeceğini Türkiye bildirir.

* * *

Osmanlı temsilci heyeti, aşağıdaki görüşleri de Konferansın dikkatlerine sunmağı görevleri arasında sayar.

Yunan askerleri İzmir'e girdikleri günden beri kıyım [katl-i âm] ile yağmaya ve her türlü saldırılara kendilerini vermişlerdir. Bu durum, yalnız Müttefiklerarası Soruşturma Komisyonunun raporuyla değil, üstelik o sırada Yunan işgalci askerlerinin Başkomutanı Albay [Miralay] Zafiryo'nun 16 Mayıs 1919 tarihli günlük buyruğu ile, ve 4 Haziran 1919 tarihli bildirgesiyle kanıtlanmıştır.

Albay Zafiryo bildirgesine şöyle başlamaktadır: "Her yandan alınan haberlere göre il ve komşu yöreler Rum halkı, Türklere karşı silâh kullanmakta ve bunların mallarını yağma etmektedir."

* * *

Yunan askerleri ile, bunların buyruklarına uyan İzmir Rumlarının saldırıları ve baskıları önünde yüz yirmi binden çok Müslüman, taşınır ve taşınmaz mallarını bırakarak, göç etmek zorunda kalmışlardır. Bir yıldan beri konutsuz ve geçim araçlarından yoksun kalmış olan bunlardan birçoğu yokolmuş ya da korkunç bir yoksulluk içinde kalmıştır.

Aydın'da yerleşmiş otuz bin Türkten ancak birkaç aile vardır. Bu kentte 5.800 konut yakılıp-yıkılmış ve [Aydın] dolaylarında 51 Türk ilçesi ateşe verilmiştir. Bergama halkının gösterdikleri direnç üzerine geri çekilme zorunda kalan Yunan düzenli kuvvetleri, öc almak için, Osmanlı Hükümetinin öğütleri üzerine konutlarından ayrılmamış olan Menemen ve dolayları islam halkını topluca öldürmüşlerdir. Ancak, bu kan dökme sırasında, rastlantı olarak Menemen'e gelmiş olan İngiliz teğmeni Hiam ve Fransız donanmasından teğmen Durand'ın karışmalarıyla, mutsuz halkın bir bölümü kurtulabilmiştir.

Yine bu Yunan düzenli kuvvetleri, ikinci saldırıları sırasında, Bergama'da kalmış olan –çocuk, yaşlı– bütün halkı öldürmüşlerdir. İzmir olayları konusunda soruşturmayla görevlendirilmiş Komisyonun soruşturmaları ile şurası da açıklığa çıkmıştır ki, il içinde Yunan askerlerinin savaşan sıfatıyla içine girmedikleri yerlerde işledikleri soygunculuk ve yıkımın korkunçluğu öteki yerlerde işlenilenleri fersah fersah aşmaktadır.

Bu eylemler, askerî hareketler yüzeysel özürüne bile dayanmamaktadır. Sözü edilen olaylar, yalnız İzmir'in Yunanlılara bırakılmasını reddetmekle ve çürütmekle kalmayıp, üstelik uluslararası hukuka saldırı biçiminde işlenen zarar ve ziyanın ödenmesini gerektirir. Osmanlı Hükümeti, hakları yitirilmiş olan her kişinin ulusal topluluğu ister Müslüman ister Rum olsun, ödence [tazminat] elde etmeleri gerektiği düşüncesindedir. Bir hakemlik mahkemesi, bu yüzden doğan ödenceleri [tazminatı] saptamakla görevlendirilmelidir.

Ermenistan

Osmanlı Devleti, Ermenistan için gerekli yaşam koşullarının sağlanması gereğini kabul eder. Ancak, öte yandan, Türklerin yerleşmiş oldukları yöre aynı yaşam koşullarından yoksun bırakılmamalıdır.

Osmanlı Devleti ile Ermenistan arasındaki sınırın saptanması için, Osmanlı Hükümeti, söz konusu olan topraklara ilişkin olarak, ulusal topluluk [milliyet] ilkesine ve ekonomik, siyasal yaşam koşullarının sağlanmasına saygı gösterilmesini ister.

Siyasal açıdan, Ermenistan'a katılmak üzere Osmanlı Devletinden Müslüman halkın ayrılması, bir yandan Türkiye'nin soysal [ırkî] birliğine saldırı ve öte yandan Er-

menistan içinde sürekli bir anlaşmazlık kaynağı oluşturacaktır. Türkler ve Kürtler, Ermeni Cumhuriyeti içinde bir çoğunluk meydana getireceklerdir.

Bu görüşler, Ermeni kaynaklarının bilgileriyle de doğrulanmıştır.

Gerçekten, Osmanlı Devleti ile Kafkas Cumhuriyeti arasında yapılmış Bırakışmadan [Mütarekeden] önceki görüşmeler sırasında, bugün kurulmuş olan Kafkasya Ermenistanı konusunda Ermeni temsilci heyetinin verdiği öneri, bu konuda açık bilgiler içermektedir ki, bunun ana noktaları aşağıdadır:

Dağıstan dışında, Kuzey Kafkasya'nın 210.000 kilometre kare yüzölçümünde aşağı yukarı 7.100.000 nüfusu vardır ki, bunun:

2.600.000'i Müslüman,
1.825.000'i Ermeni,
1.750.000'i Gürcü,
900.000'i çeşitli uluslardandır.

7.075.000

O zaman Ermenistan'ın Kuzey Kafkasya'da istediği topraklar, bütün Erivan eyaleti ile Tiflis eyaletinin güney kesimini ve Elizabetpol eyaletinin güney-batı kesimini kapsamakta idi ki, bu da 52.500 kilometre kare toprak üzerine aşağıdaki biçimde bölünmüş olan 1.762.000 nüfusa malik bulunuyordu:

1.154.000 Ermeni,
526.000 Müslüman,
25.000 Yezidî,
7.000 Gürcü,
50.000 öteki uluslardan.

1.762.000

Böylece sınırlandırılan bir Ermenistan, yalnız 1.154.000 nüfusa karşı 526.000 Müslüman halkı içermekteydi, Eğer Osmanlı Devleti Doğu illerinin kimi kesimleri de Ermenistan'a eklenirse, Cumhuriyet'teki Müslüman halkın sayısı Ermeni öğesinin iki ya da üç katına varır. Bundan da, doğal olmayan ve süreksiz bir durum ortaya çıkar. Gerçekten, Ermenistan'a bitişik Osmanlı toprakları Bayezid ve Lazistan sancaklarından Bayazid'de 13.000 Ermeniye karşılık 109.000 Müslüman, ve Lazistan'da 210.000 Türke karşı ancak 35 Ermeni var olduğuna göre, 24 Müslümana karşı bir Ermeni bulunduğunu göz önünde tutmak gerekir.

Sınır sorununun ekonomik bakımdan incelenmesinden ortaya çıkan sonuç, halkın bağlantılı oldukları soylar [ırklar] konusundaki incelemelerden ortaya çıkan sonucun aynıdır. Rus istilası ile Ermeni ayaklanmasının yol açtığı acıklı yoksulluktan Türkiye'nin kurtulabilmesi için, sözü geçen yörenin içeri yerlerini denize bağlayacak yollar bırakmak zorunludur. Bu yolların en önemlisi Bayezid - Karakilise - Eleşkird - Hasan Kale - Erzurum - Bayburt - Gümüşhane - Trabzon yoludur. Bu yolun Türkiye'den koparılıp alınması, Doğu illeri halkını açlığa mahkûm etmek demektir. Oysa, Batum, Ermenistan'a çıkış yeri hizmetini görebilir. Kaldı ki, Osmanlı Hükümeti, Ermenistan ticareti konusunda, sözü geçen Hükümetin akla yatkın olarak isteyeceği her türlü kolaylıkları sağlamağa hazırdır.

Bütün bu soysal [ırkî], siyasal ve ekonomik düşüncelerden, Ermenistan'ın, eski Osmanlı Devleti-Rusya sınırından daha çok genişletilmesine yer olmadığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Türk-Ermeni sınır sorunu, gerçeklere dayanan görüşler üzerine kurulmuştur. Eğer bu konuda bir anlaşmazlık ortaya çıkarsa, uluslararası bir komisyon gerekli soruşturmayı yapmakla görevlendirilecektir. Böyle olunca, Osmanlı Hükümeti, Başlıca Müttefik Devletler temsilcileriyle bir Osmanlı ve bir Ermeni temsilcisinden oluşan özel bir komisyonun, Ermenistan'a denize bir çıkış yeri sağlamak için, yerinde gerekli soruşturma yapmakla görevlendirilmesini ister. Bu komisyonun raporu sunulur sunulmaz, Başlıca Müttefik Devletler ile Türkiye ve Ermenistan arasında bir sözleşme yapılacaktır.

Osmanlı Hükümeti, Ermenistan sınırına bitişik Türk topraklarının –karşılıklı olmak koşuluyla– askerlikten arındırılması ilkesini kabul eder. Soylar [ırklar] üzerine incelemeleri kapsayan üç harita eklidir. Bunlardan biri, 1914 yılındaki Ermeni resmi istatistiklere; ikincisi, V. Guinet'nin* yapıtıyla, Rus generali Mayeski'nin Bitlis ve Van illeri konusunda bir grafikine; ve üçüncüsü, Sarı Kitap'a göre Küçük Asya'daki Müslüman, Rum ve Ermeni öğelerinin oranlarını göstermektedir.

Kürdistan

Padişaha [Zat-ı Şevketsimat Hazret-i Padişahî'ye] ayrılmamak üzere bağlı olan Kürtlerin, hiçbir biçimde tam bağımsızlıklarını istemedikleri ve gelecekte de istemeyecekleri gibi, üstelik Türk ulusu ile kendilerini birleştiren bağların gevşemesini bile istemeyeceklerine Osmanlı Hükümetini inandıracak pek ciddî nedenler vardır. Bununla birlikte, Osmanlı Hükümeti, halk bu isteği açıkladığı vakit, Kürt öğesinin üstün bulunduğu topraklarda yerel özerklik kabulü ilkesini kabule hazır olduğunu bildirir. Ancak, 62. Maddede gösterilen sınır gerçek soysal [ırkî] duruma uymamaktadır. Elazığ ve Diyarbakır [Mamuretülaziz ve Diyarbekir] illeriyle Siverek sancağının batı ve güney kesimleri Türktür. Yalnız Diyarbekir ilinin kuzey-batısındaki Dersim sancağı Kürttür.

Kürt halkı, özellikle Bitlis ve Van illeriyle Musul ilinin bir kesiminde yoğun bir durumdadır. Oralarda ve özellikle İran'a komşu yerlerde ve Kuzey tarafında Kürtler çok sayıdadır. Buna karşılık, Erbil, Altın Köprü, Tozhormatu bölgelerinde çoğunluğu elde tutan Türkler oturmaktadırlar.

Ulusal topluluklar [milliyetler] ilkesinin hakkiyle uygulanması gereken ve gerçeğe dayanan şu sorunlarda anlaşmazlık olursa uluslararası bir komisyon aracılığıyla durum incelenebilir.

Suriye ve Elcezire** [Irak]

1 – Tasarıda düşünülen sınır, Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türk halkı çoğunluğunun yerleşik bulunduğu toprakların bir bölümünü ayırmaktadır. Bu, 1914 yılında yayınlanıp, bu görüşlere ekli bulunan (beşinci ek) soylara [ırklara] ilişkin resmî belgelerden çıkmaktadır. Türkiye, ulusal topluluklar [milliyet] ilkesinin, başka yerlerde olduğu gibi, burada da uygulanmasını ister.

* Bak. Sayfa 21 dipnotu.

** Elcezire (Sevr'de Irak) (Mezopotamie.)

Bu ilkenin hakkiyle uygulanması için, Osmanlı Hükümeti, soy [ırk] açısından gerçek durumu ortaya çıkarmak amacıyla gerekli incelemelerde bulunmak üzere, uluslararası bir komisyon kurulmasına hazır bulunduğunu bildirir.

2 – Bundan başka, bu toprakları Osmanlı Devletinden ayırırken, tasarıda düşünülen çizginin kuzeyinde bulunan geniş bölgenin ekonomik ve ticaret gereksinmeleri üzerinde bir şey söylenmemektedir.

Birinci olarak - Gerçekten, Nuseybin ile Adana arasındaki demiryolu, Maraş, Elbistan, Malatya, Harput, Van ve Bitlis taşımacılığı için zorunludur. Oysa, Elcezire'de [Irak] Fırat ve Dicle nehirleri ve Suriye'de kuzeyden güneye uzayan demiryolları, bunları denize bağlayan demiryolları bu kıtaların doğal ticaret yolları olup, ticarî gereksinmelerine bol bol yeterler.

İkinci olarak - Anadolu'nun bu kesiminin denize tek çıkış yeri İskenderun limanıdır. Halep kenti, kendisini İskenderun limanına bağlayan demiryoluna uzunlamasına eşit başka bir demiryoluyla Trablusşam kentine bağlı olduğundan, sözü edilen Halep kentinin İskenderun limanına gereksinmesi yoktur.

Eğer bu konuda en küçük bir kuşku varsa, yukarıda anlatılan uluslararası soruşturma komisyonunun incelenmesi, bu ekonomik ve ticarî sorunu da kapsamına alabilecektir.

3 – Böyle olunca, Osmanlı Hükümeti, ulusal topluluklar [milliyet] ilkesine ve ticaretin gereklerine dayanan görüşler uyarınca, sınırın Akdeniz'de Re-sülbasit'ten başlayarak, Halep kuzeyinde Minbah'dan ve Nuseybin'in güneyi ile Musul kuzeyinden geçerek Hankin'de sona erecek biçimde çizilmesini ister.

Yapılan incelemelere göre, demiryolunun güneyinden geçecek böyle bir sınırın, soy [ırk] gereklerine gerçek biçimde uygun bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Bu sınır ekli harita üzerinde çizilmiştir.

Osmanlı Hükümeti, tasarıda işaret olunmuş olan çizgi ile yukarıda belirtildiği üzere istenen çizgi arasında kalacak topraklardaki demiryolundan ilgili Devletlerce eşit ölçüde yararlanılmak üzere, sözü geçen Devletlerce gereken önlemlerin alınmasını zaten kabule hazırdır.

Hicaz

Osmanlı Hükümeti, Hicaz'a ilişkin olan 98., 99. ve 100. Maddeler hükümlerini kabul eder. Bununla birlikte, bu hükümler Padişah'ın [Zat-ı Hazret-i Padişahî'nin] taşıdığı Halifelik sıfatı ile özdeş olup, bütün İslam dünyasınca yüzyıllardan beri kabul edilmiş olan ve Mekke ile Medine'deki Kutsal Yerler [Makamat-ı Mübareke] üzerindeki yetkilerinden ve ayrıcalıklarından vazgeçmeği ve sözü edilen yetkilerin ve ayrıcalıkların kısıtlamaları gerektirmediğinden, Osmanlı Devleti, 99. Maddenin aşağıdaki gibi değiştirilmesini ister:

"Bütün ülkelerde yerleşmiş Müslümanların gözünde Mekke ve Medine temiz kentleriyle [belde-i mutahhareleri] Kutsal Yerlerin taşımakta olduğu kutsal nitelik yüzünden, Hicaz Kralı [Hazretleri] ile Hac ödevini yerine getirmek için, ya da başka her türlü dinsel amaçlar ile, Hicaz yönüne gidecek olan bütün Müslümanlara özgürce ve güçlük olmaksızın girmelerini sağlamak ve Padişahın [Zat-ı Hazret-i Padişahî'nin] bu iki

kent [beldeteyn] ile Kutsal Yerler üzerinde İslam Halifesi sıfatıyla sahip oldukları yetkilere ve ayrıcalıklara ve Şeriat düzeni [Şer-i Şerif] uyarınca kurulmuş ya da kurulacak olan vakıflara saygı göstermeği yükümlenir.

Böyle olunca, "Hadim-ül-Haremeyn-üs-Şerifeyn" [Kâbe hizmetlisi] sanını taşıyan Padişah [Zat-ı Şevketsimat-ı Hazret-i Padişahî] bu sıfatla, bir Kâbe'de [Kâbe-i Muazzamada] öteki peygamberin doğum yerinde [Harem-i Şerif-i Cenab-ı nebevi'de] iki temsilci bulunduracaktır.

Bundan başka, yüzyılların gelenekleri uyarınca, Padişah [Zât-ı Hazret-i Padişahî] tarafından her yıl bir mektupla birlikte önceki Sultanların [Selâtin-i Salifenin] ya da iyiliksever kişilerin [erbab-ı hasenat] Kutsal Yerlere olan koruyuculukları gereği olarak armağanlardan oluşan Sürre gönderilecek ve [Fehametlû] Hicaz Kralı [Hazretleri] Sürre'nin geri gelişinde yanıtını sunacaktır."

Azınlıkların Korunması

Türkiye, Devletlerin ülkeleri içinde bulunan azınlıkların korunmasının kendileri için genel ve karşılıklı bir ödev olduğunu kabul eder. Türkiye, buna içtenlikle uymağa hazırdır.

Osmanlı Hükümeti, 147. Madde hükümlerinin, Saint-Germain ve Neuilly andlaşmalarının içeriğine uygun bir biçimde değiştirilmesi ve aynı güvencenin Osmanlı ülkeleri dışındaki Türk azınlıklarına da sağlanması durumunda 141–145 ve 147. Maddeler hükümlerini temel kurallar olarak kabul etmeğe hazırdır.

Karaya, Denize ve Havaya İlişkin Hükümler

1– Osmanlı Hükümeti, bütün ulusların genellikle silâhlarını sınırlandırmalarına başlangıç olmak üzere, silâhlı kuvvetlerinin azaltılmasını kabul eder.

2– Bununla birlikte, bu sınırlandırmalar güvenlik ve düzenlik [asayiş] gereklerini göz önünde tutarak yapılmalıdır. Eğer bu konuda güvenlik altında bulundurulacak sınırlarla kıyıların genişliği Osmanlı ülkelerinin çeşitli kesimleri arasındaki ulaşım güçlüğü göz önünde tutulursa, gerek jandarma ve gerekse yedek kuvvetler ve kolluk kuvvetleri [kuvve-i inzibatiye] bakımından saptanan asker sayısının yetersiz olduğu kabul olunur.

3– Osmanlı Hükümeti, askerliğe ilişkin maddelerin uygulanmasını denetlemek için, Müttefikler-arası askerî bir denetleme komisyonu ile, jandarma askeri ve yedek kuvvetlerle polis kuvvetinin kurulması için de Müttefiklerarası bir askerî komisyon kurulması ilkesini kabul eder.

4– Ülkenin bir takım kara bölgelerine bölünmesi ile, bu bölgelerde Osmanlı Hükümeti hizmetine verilecek yabancı subayların aynı uyruklukta olanlarının toplanması ve görevlendirilmeleri, yetki [nüfuz] bölgelerinin kurulmasını hızlandıracaktır.

Bundan başka, bu durum, güvenlik ve düzenliğin [asayişin] korunması görevini de sarsacaktır. Bu yüzden, Osmanlı Hükümeti bunu kabul edemez.

Bununla birlikte, üç bölümün kurulmasını kabule hazırdır: 1– Jandarma, 2– Yedek kuvvetler, 3– Polis kuvvetleri [kuvve-i inzibatiye]. Bu üç bölümden her birinin azal-

tılması, Osmanlı Hükümetinin buyruğu altında ve tümü aynı uyruklukta bulunan subaylardan oluşan bir kurulun sorumluluğuna bırakılacaktır.

5– Osmanlı Hükümeti, gönüllü yönetiminin Osmanlı Devleti kaynaklarının sağlamasına gücünün yetmeyeceği giderlere yol açacağını bildirir.

6– Deniz işlerine gelince, bu konudaki hükümler, kıyıların korunmasına ve güvenlik altında tutulmasına ve 6.000 kilometreyi aşan bir yerde balıkçılık hizmetlerini sağlamağa elverişli olmalıdır. Komşu adalar halkının kaçakçılığı ve bir de son zamanlarda Karadeniz'de olan deniz hırsızlığı, sözü geçen koruma konusunda güçlüğü arttırmaktadır.

200 kilometrelik bir kıyı için, Devletler, Bulgaristan'ın 4 torpido ve 6 deniz motoru [*zatülhareke sandal*] bulundurmasına izin vermek gereğini kabul etmişlerdir. Böyle olunca, Osmanlı Hükümeti de, kendi kıyılarının genişliği ile orantılı ölçüde bir miktar kıyı koruma gemileri bulundurabilmesini ister. Bundan başka, andlaşma tasarısında önerildiği gibi, denizcilik ve havacılık işlerine ilişkin olarak müttefiklerarası bir askerî denetleme komisyonu kurulması ilkesini kabul eder.

Maliye Hükümleri

Osmanlı Hükümeti, andlaşma gereğince kendisine düşen yükümlerin hakkiyle yerine getirilmesini sağlamak için, Osmanlı Maliye işlerini denetlemekle görevli bir komisyonun kurulmasını kabul eder.

Bir Osmanlı üye de bulundurulacak olan bu komisyonun yetkisi, yürütme ve yasama güçlerinin yasal haklarına aykırı düşmemek koşuluyla, sözü edilen komisyonun kurulmasını gerektiren amacı sağlayacak ölçüde geniş olacaktır.

Eğer sözü edilen komisyon ile Osmanlı Hükümeti arasında bir anlaşmazlık çıkarsa, bunun çözüm yeri Milletler Cemiyeti olacaktır. Osmanlı Hükümeti, maliye komisyonu ile anlaşarak, Devletin kaynaklarını arttıracak olan koşulları görüşmeye zaten hazırdır. Fakat, Devletin uyruklarıyla yabancılar arasında haklı olmayan bir eşitsizlik kuracak ve Devlet hazinesinin iyileştirilmesine önemli bir engel oluşturacak olan ekonomik kapitülasyonların yeniden kurulmasını kabul edemez.

Yargısal Kapitülasyonlar*

Osmanlı Hükümeti, adalet işlerinde bugün yürürlükte olan kapitülasyonların yerine geçecek yargı reformu tasarısını düzenlemek ve kendisi de üye bulundurmak üzere bir komisyon kurulmasını kabul eder. Bu Komisyon ile Osmanlı Hükümeti arasında görüş birliği elde edilemeyen noktalar üzerinde Milletler Cemiyeti Konseyinin kararı bağlayıcı olacaktır.

Bitiriş

Bu yanıtta öne sürülen düşünceler en temel sorunlarla sınırlanmıştır. Sözü edilen düşünceler, yenilmiş de olsa, hiçbir ulusa ilişkin olarak reddedilemeyecek ve yadsınamayacak olan hak ve adalet ilkelerini her zaman büyük bir özenle izlemek kaygısından esinlenmektedir.

* Osmanlı aslında Uhud-ı atika-i adliye denilmektedir. (Çev.)

Bu duygulara dayanarak, Osmanlı Hükümeti, Müttefik Devletlerin yukarıdaki düşünceleri iyi karşılayacaklarına ve bunun değiştirilmiş olan bir andlaşma tasarısının öteki hükümlerinin görüşülmesini çok büyük ölçüde kolaylaştıracağından tam bir umut duymaktadır.

Ekler:

Numara 1 – Çanakkale Boğazı-Çanakkale haritası.

Numara 2 – Doğu Trakya-Topografya haritası (8 parça) - 1914 yılı resmî istatistikleri -Halkın yapısında çeşitli öğelerin sınırı –Edirne kentinin plânı –Trakya Komitesince yayınlanan *Edirne Vilâyeti* başlıklı kitapçık.

Numara 3 – İzmir – Halkı oluşturan çeşitli öğelerin çizelgesi – Çeşitli öğelerin sayısını gösteren üç grafik – İzmir'in Yunan askerince işgaline ilişkin dört resmî rapor – İzmir Müdafaa-i Hukuk-u Osmanî Cemiyetince yayınlanan *Türk İzmir* başlıklı kitapçık – Yine sözü edilen Cemiyet'çe yayınlanmış olan *Adalete Bir Hitap* başlıklı kitapçık.

Numara 4 – Ermenistan – Halkı oluşturan çeşitli öğeleri gösterir çizelge – Çeşitli öğelerin oranlarını gösterir üç grafik.

Numara 5 – Suriye ve Irak [Elcezire] – Soylara [ırklara] ilişkin 3 harita – Halkı oluşturan çeşitli öğeleri gösterir çizelge.

Osmanlı Devleti konusunda Müttefik Devletlerce düzenlenip Osmanlı temsilci heyetine verilen Barış Andlaşması tasarısına Osmanlı Temsilci Heyetince verilen yanıt, Haziranın yirmi beşinci Cuma günü akşam saat beşte, Fransa Hükümetinin Osmanlı Temsilci Heyeti yanındaki bağlantı [irtibat] subayı Albay (Kolonel) Henry'ye verilerek, Barış Konferansı Başkanı ve Fransa Başbakanı Mösyö Millerand'a ulaştırılmıştır.

Yukarıdaki yanıt temel hükümlere ilişkin olup, Andlaşmanın içerdiği ikincil maddelere ilişkin düşünceler de ayrıca kaleme alınarak, Sadrazamın [Zat-ı Sami-i Sadaretpenahi'nin] Paris'den ayrıldıkları Temmuzun sekizinci Perşembe günü akşamı saat sekizde, Albay (Kolonel) Henry aracılığıyla, Barış Konferansı Başkanlığına gönderilmiştir.

MÜTTEFİKLERİN KARŞI YANITI

[Barış Andlaşması tasarısına ilişkin olarak, Osmanlı temsilci heyetinin düşüncelerine karşı Müttefiklerin verdikleri ve ültimatom niteliği taşıyan yanıtın Osmanlıcaya çeviri metni *Peyam-ı Sabah* gazetesiyle (21 Temmuz 1336/1920, No.11019, s.1) *Vakit* gazetesinde (21 Temmuz 1336/1920, No.943, s.1) yayınlanmıştır. Bu yanıtın sunuluşunda, -dili çağdaşlaştırırsak- şöyle denilmektedir:

"Dışişleri Bakanlığına Paris'de [Osmanlı] temsilci heyeti üyelerinden Reşit Beyefendi [Hazretlerinin] 17 Temmuz 1920 günlü telgrafının çevirisidir:

"Osmanlı Hükümetinin yapmış olduğu karşı çıkmalara Konferansca verilen yanıtı bugün saat beşte Albay [Miralay] Henry bana iletti. Bu bildirinin metnini olduğu gibi yüksek katınıza sunarım:"]

Spa, 16 Temmuz 920 - Müttefik Devletler, Osmanlı Hükümetinden imza olunmasını istedikleri Barış Andlaşması tasarısı konusunda, sözü geçen Hükümetin düşüncelerini, her bakımdan, bütün kapsamıyla göz önünde tutmuşlardır. Osmanlı Hükümetinin, Dünya Savaşındaki [kendi] sorumluluğunun, Müttefiklerinin sorumluluğundan daha hafif olduğu düşüncesini beslediği anlaşılmaktadır. Müttefikler, bu savı kabul edemezler. Bütün uluslara karşı düzenlenen suikasdın güttüğü o acıma duygusundan yoksun amaç, dünyanın gözlerinde en açık bir biçimde belirdiği bir zamanda, Türkiye, sözü edilen suikasda katılmıştır. Büyük Devletler, Türkiye'nin bu davranış biçimiyle, yarım yüzyılı aşan bir zamandan beri kendisine birçok kez dostluğunu kanıtlamış olan Devletlere karşı pek belirgin bir hayınlıkla, suç işlemiş olduğu kanısındadırlar. Müttefikler, kendisine karşı hiçbir düşmanca amaç beslememekteydiler.

Türkiye, savaşın sonuna değin tarafsızlığını korursa, Osmanlı Saltanatının bütünlüğünün güvence altına alınmasının Müttefiklerce üstlenildiği yolunda, Devletlerce kendisine 1914 yılı Ağustosundan beri bildirilerde bulunulmuştu.

Osmanlı Devleti, bu bildirilere bir an bile göz atmak alçak gönüllülüğünü göstermemesiyle, savaşa girişinin nedeninin, dokunulmazlığını güvence altına almak kaygısı olmayıp, yalnız tutkulardan oluştuğunu kanıtlamıştı. Osmanlı temsilci heyeti, Osmanlı Devletinin savaşa girişinin insanlık dünyasına yol açtığı kötülüklerle yitikleri tümüyle değerlendirmiyor gibi görünüyor.

Osmanlı Devletinin sorumluluğu o kadar geniştir ki, bu sorumluluk, Müttefiklerin Osmanlı ordularına karşı elde ettikleri utkunun gerektirdiği özverilerle ölçülemez. Büyük bir deniz ulaşım yolunu kapayarak, bir yandan Rusya ve Romanya'nın, öte yandan bunların batısındaki müttefiklerinin ulaşımını kesmekle, Türkiye, en az iki yıl savaşın uzamasına ve Müttefiklerin milyonlara varan insan yaşamıyla yüzlerce milyarlık yitiğe uğramalarına yol açmıştır.

Sonsuz ve sınırsız yitikler karşılığında, dünyanın özgürlüğünü yeniden kurmuş olanlara Türkiye'nin vermek zorunda olduğu ödence [tazminat] kendisinin ödeyebileceğini çok aşmaktadır. Müttefikler, Türklerin öteki uluslar üzerindeki egemenlikleri-

ne artık sonsuzluğa dek son vermek zamanının geldiğini açıkça görmektedirler. Savaştan önceki uzun dönemlerde, Bâb-ı Âli ile Büyük Devletler [Düvel-i muazzama] arasındaki ilişkilerin tarihi, Bulgaristan, Makedonya, Ermenistan ve öteki yerlerde işlenen ve insanlığın vicdanını kızgınlığa ve büyük tepkilere sürükleyen baskılara [zulümlere] son vermek konusunda sonuç almaksızın sürüp giden bir sürü girişimlerden başka bir şey değildir. Son yirmi yıl boyunca Ermeniler işitilmemiş vahşetlerle topluca öldürülmüşlerdir. Savaş sırasında, Osmanlı Hükümetinin öldürme, göçürme [tehcir] ve kötü işlemden oluşan fetih sonuçları, geçmişte buna benzer yaptığı eylemlerini fersah fersah aşmıştır. 1914 yılından beri, Osmanlı Hükümeti, düzmece bir devrime dayanan geçersiz bahanelerle –erkek, kadın, çocuk– sekiz yüz bin Ermeniyi topluca öldürerek ve iki yüz bin Rum ile iki yüz bin Ermeniyi yurtlarından göç ettirerek sürmüştür. Osmanlı Hükümeti, Türk olmayan uyruklarını yalnız yağma, saldırı ve öldürülmekten korumak konusunda kusur etmekle kalmayıp, üstelik, korumak zorunda olduğu halka karşı en vahşi saldırıları düzenlediğini açıklayan birçok kanıtlar vardır. Bu nedenler yüzünden, Müttefik Hükümetler Türk çoğunluğunun oturmakta olmadığı toprakları Türk boyunduruğundan kurtarmağa karar vermişlerdir.

Müttefik Devletler, Andlaşmanın Trakya ve İzmir'in Osmanlı egemenliğinden ayrılmasını kapsayan maddelerinde hiçbir değişikliğe razı olamazlar. Zira, bu iki bölüm topraklarda Türkler azınlıktadır. Aynı düşünce, Suriye ile Türkiye arasında çizilen sınıra da uygulanır. Bundan dolayı, Büyük Devletler, Amerika Cumhurbaşkanının haklı ve insaflı bir biçimde saptayacağı bir sınır içinde, özgür bir Ermenistan kurulmasına ilişkin maddeleri hiçbir yönden değiştiremezler. İzmir'e ilişkin hükümler, İzmir'in ticaretini ve Anadolu ile olan alışverişini hiçbir bakımdan kısıtlamayacaktır. Tersine, limanın özgürlüğü Andlaşma ile güvence altına alınmış olduğundan, oradaki halk İzmir'in arkasındaki ona bağımlı toprakların çıkış yeri olmasından pek çok yararlanacaklar, dürüst bir hükümetin yönetimi altında sözü geçen liman içerisinin gereksinmelerini her vakitten daha etkin bir biçimde karşılayacaktır.

Bu konuda düşünülen yönetim "Danzig" limanı yönetiminin aynıdır. Boğazlar'ın yönetimini düzenlerken, Devletler, herhangi bir Türk Hükümetince uygarlığa karşı yeni hayınlıklar işlenmesine engel olacak önlemler alınmasından geri duramazlar. Böyle olunca, sözü geçen Devletler, Boğazlar'ın özgürlüğünü güvence altına almak için kurulması haklı ve yasal görünen yönetim biçiminin temel çizgilerini değiştirmeyeceklerdir. Bununla birlikte, Osmanlı Devletinin Boğazlar Komisyonunda temsil edilmesi konusunda, Osmanlı temsilci heyetince öne sürülen görüşleri büsbütün göz önünde tutmamak doğru olmayacağı sanısındadırlar. Sözü geçen Devletler, Bulgaristan'a olduğu gibi, kıyıdaş bulundukça, Osmanlı Devletinin de Boğazlar Komisyonuna bir temsilci göndermesini kabule karar vermişlerdir. Bu konuda, sutaşırımı [maimahreci] 1.600 tondan çok olan buharlı gemilerin Müttefik Devletlere teslimi gibi maddelerin kaldırılmasına ilişkin olarak, Osmanlı Devleti yararına yapılması olanak içinde bulunan birtakım başka değişiklikler işbu yanıta bağlı ekte yazılıdır.

Osmanlı Devletinin maliye işleri için denetleme kurulmasına ilişkin hükümler, kendisini korumanlık [vesayet] altına almak düşüncesinden doğmuş değildir. Sözü geçen hükümlerin metne konulması, Osmanlı Devletini eskiden yıkıma uğratmış olan ahlak kötülüklerinden ve vurgunculuktan kendisini korumak ve en sonunda emperyalist akımlardan kurtarılmış olan Türk ulusunun mutlu ve iyi bir yönetimi olan bir ulus olmasını sağlamak gibi, büsbütün başka bir amaca yöneliktir.

Söze son verirken, Müttefikler, Andlaşma tasarısının, Osmanlı temsilci heyetinin tanıdığı niteliği taşımadığını belirtmek gerektiği kanısındadırlar. Bu Andlaşmanın,

Türk Hükümetlerinin pek kıyıcı bir biçimde ve pek kötü yönettiği topraklardan Osmanlı Devletinin egemenliğine son verdirdiği doğrudur. Ancak, Türkiye'yi çok geniş ve verimli bir ülkesi olan bir ulusal hükümet [Devlet]* olarak, olduğu gibi tutmaktadır. Kararlaştırılan hükümlerden hiçbiri, Türkiye'nin yönetim biçimi iyileştirilirse, Türk ulusunun mutlu bir ulus olmasını engelleyecek nitelikte değildir. Andlaşma, hatta İstanbul'da Türklerin çoğunluk oluşturduğu şüpheli olduğu halde, sözü edilen kenti Osmanlı başkenti olmak üzere olduğu gibi tutmağa kadar varmaktadır. Sakınmalı ve sağgörülü davranışa uygun olup olmadığı düşünülmeğe değer olan bu kararı, Müttefik Devletler, Türklerin eski iktidarlarını kötüye kullanmış olmalarından dolayı çok büyük dir duraksama içinde almışlardır. Eğer Osmanlı Hükümeti, Andlaşmayı imzadan kaçınırsa ve üstelik imzadan sonra, Anadolu'da söz geçirmesini yeniden kurmak ve Andlaşmanın yürütülmesini sağlamak konusunda güçsüz bulunursa, Müttefikler, Andlaşmanın maddelerine uygun olarak, bu kararı yeniden incelemek ve bu kez Türkleri Avrupa'dan sonsuzluğa dek kovmak durumuna girebileceklerdir. Müttefik Devletler, Osmanlı Devletinin Andlaşma maddelerini kesinlikle kabul ettiğini ve imza niyetinde bulunduğunu bildirmek için on günlük bir süresi olduğunu Osmanlı temsilci heyetine bu yanıt belgesiyle bildirirler. Sözü geçen süre Temmuzun yirmi yedinci günü gece yarısı sona erecektir. Eğer Andlaşma bu koşullar içinde imza edilmeyecek olursa, Müttefik Devletler durumun gereklerine uygun gördükleri önlemleri alacaklardır.

Andlaşma tasarısının maddelerinde yapılan değişiklikler aşağıdadır:

40 Maddenin 4. satırında, "Bulgaristan" sözcüğünden sonra "Türkiye" sözcüğü eklenecek ve tümcenin arkası şu biçimde düzeltilecektir:

"Eğer bu iki Devlet... olurlar ise".

Aynı maddenin sekizinci son satırının sonunda "Bulgaristan" sözcüğünden sonra "ve Türkiye'nin" sözcüğü eklenecektir.

136. Maddede söz konusu süre, altı aydan üç aya indirilmiştir. 153., 164., 171. ve 173. Maddelerde söz konusu süre, üç aydan altı aya çıkarılmıştır.

211. Maddede, İkinci fıkradaki "1 Ocak 920" tarihi, "15 Haziran 920" biçiminde değiştirilmiştir.

258. Maddenin birinci fıkrasında (1) işaretiyle ve "her çeşit buharlı gemiler" sözcükleriyle başlayan tümce, "bütün Alman gemileri" sözcüklerine kadar metinden çıkartılmıştır.

289. Maddedeki, "1 Ağustos 914 tarihinde" [sözcükleri], "17 Ekim 912" tarihinde" biçiminde değiştirilecektir.

290. Madde, ikinci satırında, "fıkra" sözcüğünden sonraki rakam "iki" yerine "üç" olacaktır.

291. Maddede, "1 Eylül 914" tarihi yerine "17 Ekim 912" tarihi konulacaktır.

293. Madde, birinci satırdaki "Hükûmet" sözcüğünden sonra, "Müttefik bir Devlet ya da yeni bir Hükümet", ikinci satırdaki "andlaşma" sözcüğünden sonra "ya da 17 Ekim 1912 tarihinden sonra yapılmış bütün andlaşmalar" sözcükleri eklenecektir.

Ayrıntılara ilişkin olarak yapılacak değişiklikler aşağıdadır:

144. Madde, ikinci fıkradaki "1 Ağustos 914" tarihi yerine "1 Ocak 914" konulacaktır.

* Yer yer Hükûmet ve Devlet deyimleri özdeş olarak kullanılmaktadır (Çev.)

178. Maddedeki birinci numaranın ikinci fıkrası aşağıdaki gibi değiştirilecektir:

"Sözü geçen yörede ve adalardaki berkitilmiş yerlerin [istihkâmatın] yenilenmesi ya da bunlara benzer berkitilmiş yerler yapılması yasaktır."

"Fransa, İngiltere ve İtalya Hükümetleri, kendi kendine işler Limni, İmroz ve Semadirek ve Bozcaada'yı da kapsamak üzere, bu yörede bulunan bataryaları hızla göndermek bakımından kullanılan yolları ve demiryollarını kullanım dışında bırakacak bir duruma sokmak hakkına sahip olacaklardır."

Sözü geçen Maddenin üç numaralı fıkrasında "Midilli" sözcüğü metinden çıkartılmıştır. Bu maddenin üç numaralı fıkrasındaki "birinci" sözcüğünden sonra, "Limni, İmroz, Semadirek, Bozcaada ve Midilli" sözcükleri eklenip, oradaki "birinci fıkra" sözcükleri metinden çıkartılacaktır.

178. Maddenin üç numaralı fıkrasının sondan bir önceki satırında, "161. Madde" sözcüğünden sonra, aşağıdaki tümce eklenecektir: "Bu Midilli adasına bir Yunan koruma birliğiyle [kuvvetiyle], 152. Maddede söz konusu edildiği üzere, sözü geçen yörede Padişahın koruma askerleri [asakir-i hassa-i Padişahî] bulundurulmasına engel değildir."

Sözü geçen Maddenin dördüncü fıkrasının birinci satırındaki "Devletler" sözcüğünden önce, "birlikte davranan" sözcükleri konulacaktır.

302. Maddenin yedinci satırındaki "yerleşmiş" sözcüğünden önce, "Osmanlı Devleti hizmetinde bulunan yabancı görevlilerin maaşları, ödenekleri ve resmî ücretleri dışında olmak üzere" sözcükleri eklenecektir.

OSMANLI HÜKÜMETİNİN BARIŞ ANDLAŞMASINI İMZALAMAĞA KARAR VERİŞİ

[Müttefiklerin, Osmanlı Hükümetinin düşüncelerine ültimatom niteliğindeki bu kesin yanıtı üzerine, Barış Andlaşması tasarısına karşı nasıl davranılacağı konusunda, 22 Temmuz 1920 Perşembe günü, Yıldız Sarayı'nda, Padişah Sultan VI ncı Mehmet Vahidettin'in başkanlığında bir Yüce Kurul [Meclis-i Âli] toplanmıştır. Bu toplantıda görüşmelerden sonra, Barış Andlaşmasının Hükümetçe imzalanmasına karar verilmiştir. Sadrazam Damat Ferit Paşa Başkanlığındaki Hükümet, bu konuda resmî bir bildiri yayımlamıştır. Bildiri, *Peyam-ı Sabah* (24 Temmuz 1336/1920, No.11021, s.1) ve *Vakit* gazetelerinde de (24 Temmuz 1336/1920, No.945, s.1) yayınlanmıştır. Bu bildirinin metni, günümüz Türkçesiyle şöyledir:]

Resmi Bildiri

22 Temmuz 1336 (1920) Perşembe günü Padişahın Sarayında ve Padişahın huzurunda [Saray-ı Hümayun-u Mülukânede, Huzur-ı mekarim-neşver-i cenab-ı tâcdar-ı azami'de] ve Bakanlar, Senato üyeleri, bilim adamlarının önde gelenleri ve yüksek subaylardan [Vükelâi-fahham ve Ayan-ı kiram ile rical-i ilmiye ve erkân-ı askeriye] adları aşağıda yazılı kişilerden oluşan bir kurul toplanmıştır.

Toplantının başında, 17 Temmuz 1336 [1920] tarihiyle, Temsilci heyeti üyelerinden İçişleri Bakanı Reşid Beyefendi [Hazretlerince] Dışişleri Bakanlığına çekilip, Spa Konferansının Barış Andlaşması konusundaki kararını içeren ve aşağıda olduğu gibi yazılı bulunan telgrafı okundu:

[Müttefiklerin yanıtına ilişkin telgraf metni
bir önceki belgededir]

Bakanlar Kurulu tutanağı

Sözü geçen telgrafta yazılı karar üzerine, Bakanlar Kurulunca yapılmış olan görüşmelerin sonucuna ilişkin 20 Temmuz 1920 tarihli tutanak:

Osmanlı Devleti Dünya Savaşına katılarak, sonunda, Müttefiki bulunduğu Devletler takımının yenilmesiyle, 1918 tarihinde Mondros'da bir Bırakışma [Mütareke] imza eyledi. Savaşın kökeni, nedenleri ve etkenleri, yirmi aydan beri sürüp giden Bırakışmada olup bitenlerin hepsi herkesce bilindiğinden, yinelemeye gerek olmayıp, ancak Bırakışma süresince siyasal durumumuzda çeşitli evreler görülmüş ve kimi vakit Osmanlı İmparatorluğuna son vermek ve Osmanlı Saltanatını ve İslam ulusunu [milleti islâmiye] İstanbul'dan çıkarmak gibi kamu vicdanını yaralayacak söylentiler dolaşıp durmuş ve, kimi vakit, Osmanlı Devletinin siyasal bütünlüğü açısından olağanüstü önemi apaçık olan Trakya ve İzmir sorunlarının uygun bir biçimde çözüleceği umut edilmekte bulunmuş idi.

11 Mayıs 920 tarihiyle Osmanlı Devletine önerilen Barış Andlaşması, yaygın söylentilere son vererek, Müttefik Devletlerin [İtilafüyun'un] Osmanlı Devletine gerçek biçimde yüklemek istedikleri koşulları bildirmiş ve herkesce içeriği öğrenilmiş olan bu Andlaşma, çökmekte olan Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkıntılarından Trakya'nın bir parçası ile Anadolu'da yeni bir küçük Devlet kurulmasını öngörmüştür. Hükümetin [*Devletin*] bağımsızlığı bir sosyal topluluğun yaşamının temeli olduğu halde, bu Andlaşmaya göre [Devlet] eylemlerinde ve işlemlerinde tümüyle bağımsız bulunmuyor; en son ölçüde kısıtlanan askerlik, yönetim, iktisat, maliye ve bayındırlık işlerinin denetim altında işleyeceği gösteriliyor.

1912 tarihinde imza edilen Andlaşma uyarınca, Rumeli'de Meriç ırmağından sınır saptanmasında ve Anadolu'da Devletin ayrılmaz bir parçası saydığımız İzmir sorununda pek haklı olan istemlerimiz yerine getirilmiş olsaydı, zamanın geçisiyle ve Osmanlı ulusunun ve Hükümetinin göstereceği çalışma ve akıllıca davranışla, denetim yönetiminin günden güne hafiflemesi ve bir gün sona ermesi olasılık içinde idi.

Osmanlı Saltanatı ve Hükümeti, bugün iki olasılık karşısında bulunuyor:

Ya, Andlaşmayı içerdiği ağır ve korkunç koşullar ile kabul etmek, ya da red eylemek. Kabul edilirse, İstanbul, Osmanlı Saltanatı ve İslam Halifeliği [Hilafeti] başkenti olarak kalmak üzere, bilinen sınırlar içinde bir küçük Devlet varlığını koruyabilecektir.

Şu kadar ki, bu güçsüz varlığını kendini çevreleyen Ermeni Cumhuriyeti ve yakın zamanda kurulması pek olası bulunan Rus İmparatorluğu ile Romanya ve Bulgaristan ve son olarak Eski Çağlardan beri hiçbir vakit bu derece genişlememiş olan Yunan Devletleri arasında ve acıklı bir durumda korumakla uğraşacak ve fakat zamanlar perdesi arkasında saklı geleceğin gizlerine bağlı kalarak, insan gücünün üstündeki sonsuz Tanrısal gücün dileklerine uygun biçimde korunmuş bulunacaktır.

Andlaşma reddedilirse, şimdi Anadolu'da varolan savaş durumu Marmara havzasına da yeniden geri gelmekle, Osmanlı Saltanatına ve Osmanlı Hükümetine son verilerek ve Müttefik Devletler hükümetin yönetimini ellerine alarak, İzmir ve Bursa illerinde olduğu gibi, başkaldıranların Anadolu'nun öteki yerlerinde de bastırılması yoluyla zaten varolan etki [nüfuz] bölgelerinin kesin istilâ biçimine dönüşmesine meydan verilmiş ve Devletin kalanının son bölünüşü savaşın geri gelmesinin doğal sonuçlarından bulunmuş olacaktır.

Ne soy [ırk] ne de tarih açısından Yunan ile hiçbir zaman ilişkisi olmayan, duygularımızı ve vicdanlarımızı titreten nice sevgili anıları içeren Edirne kenti yitirildi. Öğemizin bütünlüğünü sağlayan, ulusal simgemiz, tarihimizin özeti olan İstanbul kenti de bütün islâm halkı, binlerce cami ve minare ve ulusumuzun övünç baştacı olan o ulu sultanların, çok eski zamanlarda yücelik gururunda ölçüyü aşırtmamak için, yeryüzünde kendilerinden büyük yalnız Allah olduğunu atalarımızın uyardıkları Osman oğullarının saygı duyulan mezarlarını kendi atalarının mezarlarıyla birlikte henüz derinlemesine bakılıp görülemeyen bilinmez geleceğin karanlığına bırakarak göç yollarına düşmek zorunda olacaklardır. Bundan başka, başkentte ve dolaylarında binlerce subay savaş tutsağı sayılarak, olasılıkla uzak adalara gönderilecek ve savaşın yeniden geri gelmesinden başlayarak, sivil halkın beslenmesini sağlamakta karşılaşacağı güçlükler, yalnız İstanbul'da 650.000'den çok din kardeşimizin [ehl-i tevhid] yaşamını tehlikeye sokacak ve bu yıkımdan her tabakada bulunan halk etkilenecek ve acı çekeceği gibi, bunun Osmanlı Hanedanına [Hanedan-ı Celil-i Saltanat-ı seniye'ye] kadar yükselmesinin bile gerçekleşmesi kesin bulunacaktır.

Böylece, varlığı 700 yıla yaklaşan eski ve yüce Osmanlı Saltanatı, sonsuzluğa dek tarihin sayfalarını süsleyecek olan o parıldayan geçmişiyle birlikte, Tanrı göstermesin, çökerek, yüreğimizin birlikte çarptığı bütün İslam dünyasının yüce çıkarları, Osman oğullarının Saltanatı ve Halifeliği [Hilafeti] felaketli yıkıntılar altında, olasılıkla birçok zaman için yok olup gidecektir.

Düş kurmalarla ve olmayacak şeyleri kafamızdan geçirmekle uğraşılacak zamanlar geçmiş ve gözümüz önünde bütün ağırlığı ile beliren şu olağanüstü yıkımın ciddîliğiyle orantılı önlemler alınması anı gelmiştir.

Daha önce bildirilen ve bu kez 16 Temmuz 920'de Spa Konferansınca hükümleri doğrulanan Andlaşma, ne haklı ne de uygulanabilir nitelikte olmayıp, yenik düşmüş bir ulusa [kavme] yenenlerin isteğini yüklemek istiyor. Hakkın, sonunda kuvvete üstün gelmesi konusundaki inancımız sarsılmaz olmakla birlikte, şu çok ağır ve acılı anda, başlangıç bildirisinde açıklanmış olduğu üzere, Osmanlı Devleti iki yoldan birini seçmek zorundadır. Ya İstanbul'da ve ulusal beşiğimiz olan Anadolu'da egemen kalarak, küçük ve fakat yine bir Devlet durumunda bulunmak; ya da yapılmış önerileri reddederek, Osmanlı Devletinin yaşamına son vermektir. Anayasa'da [Kanun-u Esasi'de] toprak katılması ve bırakılmasını gerektiren andlaşmaların yapılması Ulusal Meclisin [Meclis-i Millî'nin] kabulüne bağlı olduğu yazılı ise de, ulusun gerçek düşüncelerini dile getirebilecek millet vekillerinin toplanması ve geçerli bir seçim yapılması şimdiki durumda olanaklı olmadığının açıklanmayı bile gerektirmeyecek olduğundan ve Meşrutiyet ancak vatanımızın varolmasına bağlı olabileceğinden, savaş ilânı ya da barış yapmak hakkı yine Anayasa ile Padişaha [*Zat-ı Şevketsimat-ı Hazret-i Padişahî'ye*] verilmiş olması göz önünde tutulunca, söz konusu yasanın bu fıkrasına dayanarak, Devletin varolmasını küçültülmüş bir biçimde olsa bile, sağlayan Andlaşmanın kabulü zorunlu görülerek, yalnız hiç olmazsa Istranca - Çatalca çizgisinin, önceki sınırımız olan Midye-Enez'a kadar çıkartılması ve bu durumda da tarafsız bölgenin, Marmara kıyısından kaldırılarak, yalnız Boğazlar'a ayırmak ve İzmir'in Hamburg kenti türünden özgür bir kent durumunda ve kendine özgü yönetimi ve kutsal Halifelik [Hilafet] İslam topluluğunun bir konusu, böyle olunca da bu konu dinsel sorunlardan olduğundan, bunun siyasal bir andlaşmada yeri olmayacağına ilişkin Konferansa daha önce sunulmuş olan açıklamaların andlaşmaya yazılması ve eklenmesi ve İzmir ve Trakya konusundaki öneriler kabul edilmezse, İzmir ve Trakya yönetiminin uluslararası niteliği olacak, Boğazlar Komisyonuna verilmesi gibi küçük değişikliklerin bir kez daha Yüce Barış Meclisinin insaf ve hakgözetirlik duygularına sunulması uygun görülmüştür.

Reşid Bey'in son telgrafları

Versailles'dan, 19 Temmuz tarihiyle, Reşid Beyefendi Hazretlerinden gelen telgraf:

"Spa Konferansından dönen, bu Konferans üyelerinden önemli bir kişiyle dün görüştüm. Bu kişi, Konferansdan verilen yanıta son derece üzüntü açıklamakla birlikte, kendisi gerekli savunmalarda bulunmuş ve bu görüşler reddedilmemekle birlikte, desteklenmemiş de olduğunu bildirdikten sonra, Andlaşmayı imzadan kaçınırsak, İstanbul'u elimizden alacaklarını ve bu yüzden de imzalamanın hayırlı olacağını söylemesi üzerine yazılacak yanıtta İstanbul'un bize kalması Osmanlı Hükümetince Anadolu karışıklığının* ortadan kaldırılması koşuluna bağlı bulunduğuna göre, imza edildiği durumda bile, başkentin varlığını sağlamış olamayacağını söyledim, Kendisi, Osmanlı Devletinin iyi yönetilmesiyle varoluşunun sürdürülmesine çalışmak gerektiğine ilişkin iyi dilekli sözlerle karşılık verdi. Ferman."

* Atatürk'ün önderliğini yaptığı Ulusal Kurtuluş Savaşı kastedilmektedir. (Çev.)

[20 tarihli telgraf ertelenmiştir]

Sadrazam'ın söylevi

Yukarıda yazılı resmî kâğıtların okunmasından sonra, Sadrazam [Zat-ı sami-i sadaretpenahî] aşağıdaki konuşmayı yapmışlardır:

"1700 yıl önce Roma İmparatorluğu'nun dağılışından beri tarih ikinci bir önemli olay karşısında bulunuyor: Önceleri güçlü, görkemi ve ünü dünyayı sarmış olan koskoca Osmanlı Devleti, on yıllık korkunç yanlışlarla bugünkü acıklı duruma düşmüştür.

Yenenler takımının, Osmanlı Devletine önerdiği andlaşma, düşünceleri ürkütecek ölçüde ağır ve şiddetli. Bir yandan düşkün ve acıklı bir varlık sağlıyor; öte yandan, red durumunda, kesin yokolmayla tehdit eyliyor.

İstanbul'un bizde kalması ve Osmanlı Devletine bir varlık tanınması, Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin uğursuz savaşa son veren tahta çıkışlarından beri, en güç zamanlarda gösterdikleri dayanıklılık ve akıllıca davranış ve İslamiyet ve uygarlık dünyasının Padişahımızda duyduğu saygı ve güven sonucudur. Yoksa Osmanlı Devletinin de, varlığına son verilen Avusturya İmparatorluğu ile aynı durumda olması olasılığı vardı. Bugün varolma ya da yokolma sorunu karşısında bulunuyoruz. Şimdiki durumun kökeni ve nedenleriyle etkenleri, bütün ayrıntıları ve her yönüyle herkesce bilindiğinden ve barış sorunu yirmi aydan beri herkesce incelenmiş ve derinleştirilmiş olduğundan, burada bulunan saygı değer kişilerin kafasında oluşan kararın sonucunu bildirmek yeterlidir. Eğer yokoluşu varoluşa üstün tutan varsa, söz aldıktan sonra düşüncesini sözlü ya da yazılı olarak kısaca bildirerek, tutanağı imza etmesini dilerim.

Söz istemeyenler, Devletin varoluşunu ve varlığını sürdürmesini yokolmağa üstün tutanlardan sayılacaklardır.

Konuşanların görüşleri

Bunun üzerine, Senato üyelerinden [Âyan'dan] Mustafa Sabri Efendi söz alarak, şimdiki durumun nazikliği ve tehlikeli oluşu derecesinin okunan resmî kâğıtlardan ve yapılmış olan yüce konuşmadan tümüyle anlaşılmış olduğundan, başkaca düşünce öne sürmeğe gerek görmediğini ve Hükümetin durumundaki çaresizliği anlayışla değerlendirerek, ona göre gereken girişimleri yapmağa çalışmakta bulunduğunu söylemiş ve sonra söz alan Senato üyelerinden Hâdi Paşa [Hazretleri]* aşağıdaki gibi konuşmuştur:

"Osmanlı Saltanatının, koskoca İslam ulusunun [millet-i muazzama-i islâmiye] bugün karşılaşmış bulunduğu bu çok büyük ağlatıya [haile-i kübraya] karşı duygulara kapılmamak ve tam bir ağır başlılık ve durgunlukla durumu usa vurmak gerekir. Böyle olunca, şairlik düşleri ya da özellikle kaba sözler ileri sürmeğe kesinlikle izin verilemez. Çünkü, bugün çevrili bulunduğumuz tehlike pek büyüktür. Bunların Devletin manevî varlığına etkisi ikinci derecede kalır. Okunan resmî kâğıtların içeriğinden ve Sadrazam Paşa [Hazretlerinin] söylediklerinden anlaşıldığı üzere, sorunun kendisi pek belli ve apaçıktır; başka bir deyişle, varolma ya da yokolma sorunudur. Yokolma, ortadan kalkmadır. Bir saltanata ilişkin olarak, ortadan kalkıştan daha çirkin bir şey düşünülemez. Bu yüzden, üzüntü duygularına ve kişisel kızgınlıklara kapılarak, şiddetli koşullar ve sert hükümler altında varlığını sürdürmekten ise, ölmek yeğdir demek doğ-

* Sevres andlaşmasını imzalayanlardan; eski Genelkurmay Başkanlarından (Çev.)

ru bir kuram değildir. Ortadan kalkmak [inkıraz] demek, intihar demektir. Bir kişinin kendine kıyması Tanrı gözünde en büyük günahlardan sayıldığı halde, 1300 yıllık bir İslâm Halifeliği ve 600 yıllık bir büyük Osmanlı Devletinin kendi yaşamına son vermesinin ne ölçüde ağır bir durum olacağı her türlü açıklama dışı kalmaktadır. Durum ne kadar acıklı olsa, üzgünlüğe yenik düşmeyelim. Göz önüne getirilsin ki, bir ağacın dalları budanmakla onun kökünü çıkarıp atmak mı gerekir? Kökü yerde oldukça o ağaç elbette taze yaşam bulur. Bunun gibi, [Cennetmekân] Sultan Osman Gazi'nin kökünü diktiği Osmanlı Saltanatının o güzel kokulu ağacı bugün tümüyle budanmış olmakla birlikte, umut kesmek, karamsar olmak gerekmez. Buna iyi bakacak olursak, bu ağacın kökünü çıkarmazsak, ortadan kalkmasına engel olursak, zamanın geçmesiyle gelişir, yaşar ve o vakit "güzel kokulu ağaç..." v.b. . ortaya çıkar. Tanrı'dan [Cenab-ı Hak'dan] umutsuzluğa kapılmamamızı dilemekle birlikte, bu Saltanata uzun ömürler vermesini ve kıyamet gününe kadar varolmasını yakarış ile sözlerime son veririm."

Bundan sonra, Mareşal [Müşir] Kâzım ve Osman ve Senato üyelerinden [Ayan'dan] Rauf Paşalar [Hazretleri], Andlaşmanın kabulünü zorunlu gördüklerini söylemişler ve Senato üyelerinden [Âyan'dan] Abdurrahman Şeref'in [Beyefendi], Andlaşma Anadolu'da uygulanmazsa, andlaşma metninde yazılı birtakım hükümlere karşı alınacak davranış biçiminin ne olacağını sorması üzerine, Anadolu'daki hareketlerin bastırılması için elbirliğiyle çalışmak gerekeceği* ve buna girişilmezse, şimdi okunan telgraftan anlaşıldığı üzere, Yunan askerinin Anadolu'ya gireceği ve buna meydan vermenin ulusal saygınlığımızı tümüyle sarsacağını söyleyerek, başarı elde edilmesinin Tanrı'dan [Cenab-ı Hak'dan] dilendiği Sadrazam Paşa'ca [taraf-ı sami-i sadaretpenahîden] söylenmiştir. Bundan sonra söz alan Senato üyelerinden [Âyan'dan] Mustafa Âsım Efendi [Hazretleri], Anadolu sorununun andlaşma metninde Hükümete sunulmuş olması, bir Türk Hükümetinin varlığını kabul etmek ve ona güven göstermek olup, Hükümetin engelleri yenmekte kararlı oluşu ve düşündüğü gibi bu yolda ciddî girişimlerde bulunursa kaygıya yer kalmayacağını söylemiş ve son olarak, andlaşmaya imza konulmasını kabul edenlerin ayağa kalkmaları Padişahça [Hazretlerince] [taraf-ı eşref-i hazret-i padişahîden] emir ve ferman buyrulmasıyla, Meclis tümüyle ayağa kalkıp, yalnız Topçu Tümgenerali [Feriki] Rıza paşa çekimser olduğunu söylemiş ve Meclis sona ermiştir.

Meclis'e katılanlar

Bakanlardan başka Senato üyeleri, yüksek dereceli askerler ve bilim çevresinin önde gelenlerinden Yüksek Meclis'de hazır bulunanlar aşağıda gösterilmiştir:

Senato [Heyet-i Âyan] başkanı Tevfik Paşa Hazretleri, eski Sadrazamlardan [sadr-ı esbak] İzzet Paşa Hazretleri, eski Sadrazamlardan Ali Rıza Paşa Hazretleri, eski Sadrazamlardan Salih Paşa Hazretleri, Mustafa Sabri Efendi Hazretleri, Mareşal [müşir] Fuad Paşa Hazretleri, Mareşal [Müşir] Osman Paşa Hazretleri, Müşir Ömer Rüşdi Paşa Hazretleri, Birinci Ferik Süleyman Paşa Hazretleri, Abdurrahman Şeref Beyefendi Hazretleri, Refet Beyefendi Hazretleri, Topçu Feriki Rıza Paşa Hazretleri, Aristidi Paşa Hazretleri, Seyid Abdülkadir Efendi Hazretleri, Tevfik Beyefendi Hazretleri, Hâdi Paşa Hazretleri, Rıza Tevfik Beyefendi Hazretleri, Mustafa Efendi Hazretleri, Âdil Beyefendi Hazretleri, Vasfi Efendi Hazretleri, Eski Maliye Bakanı Hamdi Efendi Hazretleri, Mustafa Asım Efendi Hazretleri, Mavroyani Beyefendi Hazretleri, İzzed Fuad Paşa Hazretleri, Abdülhak Hâmid Beyefendi Hazretleri, Azaryan Efendi

* Sadrazamın ağzından üzerinde önemle durulması gereken bir tümce. (Çev.)

Hazretleri, Bohor Efendi Hazretleri, Aram Efendi Hazretleri, Dilber Efendi Hazretleri, Zeynel Âbidin Efendi Hazretleri, Müşir Zeki Paşa Hazretleri, Müşir Kâzım Paşa Hazretleri, Müşir Nuri Paşa Hazretleri, Kadıasker Mahmut Nuri Efendi Hazretleri, Fetva Emini Ali Rıza Efendi Hazretleri, Meclis-i Tedkikat-ı Şer'iye Reisi Mehmed Tevfik Efendi Hazretleri, Genel Kurmay Başkanı [Erkân-ı Harbiye Reisi] Ferik Hamdi Paşa Hazretleri, Savaş Sorumluları Savaş Divanı üyesi [Harb Mes'ulleri Divan-ı Harbi Âzasından] Mustafa Nuri Paşa Hazretleri, Birinci Ferik Zeki Paşa Hazretleri, Emekli general [Ferik-i Mütekaid] Muhsin Paşa Hazretleri, Eski Genel Kurmay ve Askerî Yargıtay Başkanı [Erkân-ı Harbiye ve Divan-ı Temyiz-i Askerî Reis-i Sâbıkı] Ferik Fuad Paşa Hazretleri, Topçu Ferikliğinden Mütekaid Fuad Paşa Hazretleri, Topçu Dairesi Riyasetinden Mütekaid Ali Refik Paşa Hazretleri, Topkapı Saray-ı Hümayunu Muhafızı Mütekaid Ferik Rıza Paşa Hazretleri, Mütekaid Ferik Şakir Paşa Hazretleri, Mütekaid Ferik Galib Paşa Hazretleri.

Meclis bir buçuk saat sürmüştür.

BARIŞ ANDLAŞMASININ İMZALANMASI

[Barış Andlaşması, Osmanlı temsilci heyeti üyeleriyle Müttefik Devletler temsilcileri arasında, 10 Ağustos 1920 günü Sevres'de imzalanmıştır. Andlaşmanın imzalandığı haberini İstanbul gazeteleri, bu arada *Peyam-ı Sabah* (12 Ağustos 1920, No.11040, s.1) ve *Vakit* (12 Ağustos 1920, No.962, s.1) vermişlerdir. Vakit gazetesi, ayrıca kara çerçeve içinde "Bugün Millî Matem Günüdür" başlığı ile –bugünkü dilimizde özleştirirsek– şöyle demektedir: "Barış Andlaşmasının imzası haber alındığı günün ulusal yas günü sayılması önceden kararlaştırılmıştı. Bu karar uyarınca, bugün, ulusal yas günü sayılacak ve bütün İslâm ve Türk kurumları kapalı bulunacaktır. Saat birde her türlü taşıt araçları yas simgesi olarak beş dakika duracaklardır."

Andlaşmanın imzalanış haberini, sözünü ettiğimiz iki gazete –dillerini özleştirirsek– şöyle vermişlerdir:]

Peyam-ı Sabah (12 Ağustos 1336/1920, No.11040, s.1):

Andlaşmamız İmzalandı

Sevr, 11 (Amerika Ajansı) – Türkiye Barış Andlaşması dün [10 Ağustos 1920] öğleden sonra saat dördü sekiz dakika geçe burada imzalandı. Türkiye adına en önce Hâdi Paşa andlaşma altına imza koydu. İmza törenine Fransız Başbakanı Mösyö Millerand başkanlık ediyordu. Türk temsilcilerinin imza töreni bittikten sonra, Müttefikler temsilcileri andlaşmayı imzaladılar. Bunlar arasında İtalya, Yunanistan temsilcileri de bulunuyordu. Sırbistan ile Hicaz Hükümetleri imzalamadılar. Zaten törende temsilcileri de hazır bulunmamışlardı.

*
* *

Dün sabah Paris'de bulunan temsilci heyetimizden Bâb-ı Âli'ye gelen şifreli uzun bir telgraf ile Barış Andlaşmasının Salı günü saat dörtte imza edildiği bildirilmiştir. Sözü geçen telgraf hemen çözülerek, toplanmış olan Bakanlar Kurulunda görüşülmüş ve Sadrazam Paşa [Hazretlerine] bilgi verildikten sonra, başkaldırmış Kuvvetlerden* [Kuva-i bâgiye'den] kurtarılan illere genelge ile bildirilmesi kararlaştırılmıştır.

Vakit (12 Ağustos 1336/1920, No.962, s.1):

BARIŞ ANDLAŞMASI ÖNCEKİ GÜN İMZA EDİLDİ

[Amerikan Ajansı'nın yukarıdaki haberi verilmektedir]

Paris, 10 (Amer. A.) – Türkiye Barış Andlaşması bugün öğleden sonra Mösyö Millerand'ın başkanlığında, Sevres Ulusal Porselen Fabrikası salonunda imza edilmiştir. Almanya, Avusturya ve Bulgaristan zaten Barış Andlaşmasını imza etmiş olduklarından, Müttefik Devletlerin son düşmanı ile de sonunda böylece barış durumu resmen ilân edilmiştir.

---

* Kuvayi Milliye'den (Çev.)

MÜTTEFİK VE ORTAK DEVLETLERLE TÜRKİYE ARASINDA 10 AĞUSTOS 1920'DE SEVRES'DE İMZALANAN BARIŞ ANDLAŞMASI

MÜTTEFİK VE ORTAK DEVLETLERLE TÜRKİYE ARASINDA 10 AĞUSTOS 1920'DE SEVRES'DE İMZALANAN BARIŞ ANDLAŞMASI

Bir yandan,

İşbu Andlaşmada Başlıca Müttefik Devletler olarak belirtilen,

BRİTANYA İMPARATORLUĞU, FRANSA, İTALYA ve JAPONYA;

Yukarıda adı geçen Başlıca Devletlerle, Müttefik Devletleri oluşturan,

ERMENİSTAN, BELÇİKA, YUNANİSTAN, HİCAZ, POLONYA, ROMANYA, SIRP-HIRVAT-SLOVEN DEVLETİ ve ÇEKO-SLOVAKYA;

Ve öte yandan,

TÜRKİYE;

Osmanlı İmparatorluğu Hükümetinin isteınesi üzerine, bir Barış Andlaşması yapılabilmesi için, Başlıca Müttefik Devletlerce, 30 Ekim 1919'da, Türkiye'ye bir Barışakışma [Mütareke] sağlanmış olduğunu göz önünde tutarak,

Müttefik Devletlerin, aralarından kimilerinin, Türkiye'ye karşı doğrudan ya da dolaylı biçimde ard arda sürüklenmiş oldukları, ve kökeni eski Avusturya-Macaristan İmparatorluk ve Krallık Hükümetinin 28 Temmuz 1914'de Sırbistan'a karşı savaş ilânında ve, Türkiye'nin 29 Ekim 1914'de Müttefik Devletlere karşı açtığı ve, müttefiki, Almanya'nın yürüttüğü düşmanca eylemlerde bulunan savaşın, yerini, sağlam, adaletli[1] ve sürekli bir barışa bırakmasını istediklerini göz önünde tutarak,

Bu amaçla, BAĞITLI YÜKSEK TARAFLAR, Tamyetkili Temsilcilerini aşağıda belirtildiği üzere atamışlardır:

MAJESTE BÜYÜK BRİTANYA VE İRLANDA BİRLEŞİK-KRALLIĞI VE DENİZLER ÖTESİ BRİTANYA ÜLKELERİ KRALI, HİNDİSTAN İMPARATORU:

Sir George Dixon GRAHAME, K.C.V.O., Majestelerinin Tamyetkili Paris Ortaelçisi:

Ve:

KANADA DOMİNYONU için:

Sayın Sir George Halsey PERLEY, K.C.M.G., Birleşik-Krallık'da Kanada Yüksek Komiseri;

AVUSTRALYA COMMONWEALTH'İ için:

Çok Sayın Andrew FİSHER, Birleşik-Krallık'da Avustralya Yüksek Komiseri;

1 Fransızca metinde "une paix solide et durable", İngilizce metinde "a firm, just and durable peace", İtalyanca metinde "una pace salda, giusta e duratura" denilmektedir. *Matbaa-i Amire* ve *Kmiya* metinlerinde "muhkem ve mustakar bir sulh", *Erim* metninde ise "muhkem ve müstahkem bir sulh" biçiminde çevrilmiştir. (Çevirenler)

YENİ-ZELANDA DOMİNYONU için:

Sir George Dixon GRAHAME, K.C.V.O., Majestelerinin Tamyetkili Paris Ortaelçisi;

GÜNEY-AFRİKA BİRLİĞİ için:

B. Reginald Andrew BLANKENBERG, O.B.E., Birleşik-Krallık'da Güney-Afrika Birliği Yüksek Komiser Vekili;

HİNDİSTAN için:

Sir Arthur HİRTZEL, K.C.B., Hindistan İşleri Müsteşarı;

FRANSA CUMHURİYETİ BAŞKANI:

B. Alexandre MİLLERAND, Başbakan, Dışişleri Bakanı;

B. Frédéric FRANÇOİS-MARSAL, Maliye Bakanı:

B. Auguste Paul-Louis İSAAC, Ticaret ve Endüstri Bakanı;

B. Jules CAMBON, Fransa Büyükelçisi;

B. Georges Maurice PALÉOLOGUE, Fransa Büyükelçisi, Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri;

MAJESTE İTALYA KRALI:

Kont LELİO BONİN LONGARE, Krallık Senatörü, Majeste İtalya Kralının Paris'de Olağanüstü ve Tamyetkili Büyükelçisi;

General Giovanni MARİETTİ, Yüksek Savaş Konseyinde İtalyan Askerî Temsilcisi;

MAJESTE JAPONYA İMPARATORU:[2]

Vikont CHİNDA, Majeste Japon İmparatorunun Londra'da Olağanüstü ve Tamyetkili Büyükelçisi;

B. K. MATSUİ, Majeste Japon İmparatorunun Paris'de Olağanüstü ve Tamyetkili Büyükelçisi;

ERMENİSTAN:

B.Avetis AHARONİAN, Ermenistan Cumhuriyeti Temsilci Heyetinin Başkanı;

MAJESTE BELÇİKA'LILAR KRALI:

B. Jules VAN DEN HEUVEL, Olağanüstü Temsilci ve Tamyetkili Ortaelçi, Devlet Bakanı;

B. ROLİN JACQUEMYNS, Uluslararası Özel Hukuk Enstitüsü Üyesi, Belçika Temsilci Heyeti Genel Sekreteri;

MAJESTE ELENLER KRALI:

B. Eleftherios K. VENİSELOS, Başbakan;

B. Athos ROMANOS, Majeste Yunanlılar Kralının Paris'de Olağanüstü Temsilcisi ve Tamyetkili Ortaelçisi;

2 Fransızca metinde "Le Roi du Japon", İngilizce metinde "Emperor of Japan", İtalyanca Metinde "l'Imperatore del Giaponne" denilmektedir; *Matbaa-i Amire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "Japonya İmparatoru". (Çevirenler)

MAJESTE HİCAZ KRALI:

.....

POLONYA CUMHURİYETİ BAŞKANI:

Kont Maurice ZAMOYSKİ, Polonya Cumhuriyeti'nin Paris'de Olağanüstü Temsilcisi ve Tamyetkili Ortaelçisi;

B. Erasme PİLTZ;

PORTEKİZ CUMHURİYETİ BAŞKANI:

Dr. Affonso Augusto da COSTA, eski Başbakan;

MAJESTE ROMANYA KRALI:

B. Nicolae TİTULESCO, Maliye Bakanı;

Prens DİMİTRİE GHİKA, Majeste Romanya Kralının Paris'de Olağanüstü Temsilcisi ve Tamyetkili Ortaelçisi;

MAJESTE SIRPLAR, HIRVATLAR VE SLOVENLER KRALI:

B. Nicolas P. PACHİTCH, eski Başbakan;

B. Ante RUMBİC, Dışişleri Bakanı;

ÇEKO-SLOVAKYA CUMHURİYETİ BAŞKANI:

B. Édouard BENEŠ, Dışişleri Bakanı;

B. Stephen OSUSKÝ, Çeko-Slovakya Cumhuriyeti'nin Londra'da Olağanüstü Temsilcisi ve Tamyetkili Ortaelçisi;

TÜRKİYE:

General HÂDİ PAŞA[3], Senatör[4];

Rıza TEVFİK BEY, Senatör[5];

REŞAD HALİS BEY, Türkiye'nin Bern'de Olağanüstü Temsilcisi ve Tamyetkili Ortaelçisi.

BU TEMSİLCİLER, usulüne uygun ve geçerli kabul edilen yetki belgelerini teriştikten sonra, AŞAĞIDAKİ HÜKÜMLER ÜZERİNDE ANLAŞMAYA VARMIŞLARDIR:

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak, savaş durumu sona erecektir.

Bu andan başlayarak ve işbu Andlaşmanın hükümlerine bağlı olarak, Müttefik Devletlerle Türkiye arasında resmî ilişkiler olacaktır.

BÖLÜM I.
MİLLETLER CEMİYETİ MİSAKI

BAĞITLI YÜKSEK TARAFLAR,

Uluslar arasında işbirliğini geliştirmek ve uluslararası[6] barışı ve güvenliği sağlamak için,

3 Fransızca metinde "Le Général Haadi Pacha", İngilizce metinde "General Haadi Pasha", İtalyanca metinde "Il Generale Haadi Pacha", *Erim* metninde "Hâdi Paşa". (Çevirenler)

4 Âyan âzası. (Çevirenler)

5 Âyan âzası. (Çevirenler)

6 İngilizce metne göre "uluslararası barışı", Fransızca metne göre "kendilerine barışı", İtalyanca metne göre "Devletlere barışı" biçiminde çevirmek gerekmektedir. *Matbaa-i Amire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde "milletlere sulh" denilmektedir. (Çevirenler)

savaşa başvurmamak konusunda birtakım yükümlülükler kabul etmek,

gizlilikten uzak, adaletli ve onurlu uluslararası ilişkiler sürdürmek,

Hükümetlerce, bundan böyle eylemsel davranış kuralı kabul edilen uluslararası hukuk kurallarına kesinlikle uymak,

örgütlenmiş halkların karşılıklı ilişkilerinde adaleti korumak ve Andlaşmalardan doğan bütün yükümlülüklere titizlikle saygı göstermek

gerektiğini göz önünde tutarak,

Milletler Cemiyeti'ni kuran işbu Misak'ı kabul etmişlerdir.

MADDE 1.

İşbu Misak'a bağlı Ek'de adları yazılı İmzacı Devletlerle, yine Ek'de adları belirtilen Devletlerden, Misak'ın yürürlüğe girmesinden başlayarak iki ay içinde Sekreterliğe sunacakları ve Cemiyet'in öteki üyelerine yapacakları bir bildiri ile, hiçbir çekince öne sürmeksizin işbu Misak'a katılanlar, Milletler Cemiyeti'nin asıl üyeleridir.

Kendini özgürce yöneten ve Ek'de adı gösterilmemiş bulunan herhangi bir Devlet, Dominyon ya da Sömürge, uluslararası yükümlülüklerini içtenlikle yerine getirme niyeti konusunda etkin güvenceler vermesi, ve hava, kara ve deniz kuvvetleriyle silâhları konusunda Cemiyet'in koyduğu düzenlemeleri kabul etmesi koşuluyla, Üyeliğe kabulü Genel Kurulun üçte iki çoğunluğuyla kararlaştırılırsa, Cemiyet Üyesi olabilir.

Cemiyet'in her üyesi, iki yıl önceden haber vermek ve ayrıldığı anda, bu Misak'ın yüklediklerini de içermek üzere, uluslararası bütün yükümlülüklerini yerine getirmiş bulunmak koşuluyla, Cemiyet'ten çekilebilir.

MADDE 2.

Cemiyet, işbu Misak'da öngörülen eylemini, bir Genel Kurul, bir Konsey ve bunlara yardım eden bir Sürekli Sekreterlik aracılığıyla yerine getirir.

MADDE 3.

Genel Kurul, Cemiyet Üyelerinin Temsilcilerinden oluşur.

Genel Kurul, belirli zamanlarda ve, durum gerektirirse başka herhangi bir anda, Cemiyet'in Merkezinde ya da kararlaştırılacak bir başka yerde toplanır.

Genel Kurul, Cemiyet'in görev alanına giren ya da dünya barışını ilgilendiren her soruna bakmaya yetkilidir.

Cemiyet'in her Üyesi Genel Kurulda ençok üç Temsilci bulundurabilir; her Üyenin yalnız bir oyu vardır.

MADDE 4.

Konsey, Müttefik ve Ortak Başlıca Devletlerin Temsilcileri ile, Cemiyet'in başka dört Üyesinden oluşur. Cemiyet'in bu dört Üyesini Genel Kurul dilediği gibi ve dilediği zamanlarda seçer. Genel Kurulca bu dört Üyenin ilk seçimine kadar, Belçika, Brezilya, İspanya ve Yunanistan Temsilcileri Konsey Üyesi olacaklardır.

Konsey, Genel Kurul çoğunluğunun uygun bulmasıyla, bundan böyle Konseyde sürekli olarak temsil edilmek üzere başka Üyeler de seçebilir. Konsey, gine Genel Kurul çoğunluğunun uygun bulmasıyla, Konseyde temsil edilmek üzere Genel Kurulca seçilecek Cemiyet Üyelerinin sayısını arttırabilir.

Konsey, koşullar gerekli kıldığı zamanlarda ve yılda en az bir kez, Cemiyet Merkezinde ya da kararlaştırılacak bir başka yerde toplanır.

Konsey, toplantılarında, Cemiyet'in görev alanına giren ya da dünya barışını ilgilendiren her sorunu ele almağa yetkilidir.

Konseyde temsil edilmeyen herhangi bir Cemiyet Üyesi, kendisini özellikle ilgilendiren bir sorun Konseyde görüşüldüğü zaman, Konseye bir Temsilci göndererek, Konsey üyesi sıfatıyla katılmağa çağırılır.

Konseyde temsil edilen her Cemiyet Üyesinin yalnız bir oyu ve bir Temsilcisi vardır.

MADDE 5.

İşbu Misak'da ya da İşbu Andlaşma hükümlerinde açıkça başka türlü öngörülen durumlar dışında, Genel Kurulun ya da Konseyin kararları, toplantıda temsil edilen Cemiyet Üyelerinin oybirliğiyle alınır.

Belirli sorunlara ilişkin olarak soruşturma yapmakla görevlendirilmiş komisyonların atanmasını da kapsamak üzere, Genel Kurul ya da Konsey toplantılarında ortaya çıkan bütün usul sorunları, Genel Kurulca ya da Konseyce düzenlenir ve toplantıda temsil edilen Cemiyet üyelerinin çoğunluğuyla karara bağlanır.

Genel Kurulun ilk toplantısı ile Konseyin ilk toplantısı, Amerika Birleşik Devletleri Başkanının çağrısı üzerine yapılacaktır.

MADDE 6.

Sürekli Sekreterlik, Cemiyet'in Merkezinde kurulmuştur. Sürekli Sekreterlik, bir Genel Sekreter ile gerekli görülecek sekreterlerden ve personelden oluşur.

İlk Genel Sekreter Ek'de gösterilmiştir. Bundan sonrası için, Genel Sekreter, Genel Kurulun çoğunluk kararıyla uygun bulması üzerine, Konseyce atanacaktır.

Sekreterler ve Sekreterlik personeli, Konseyin uygun bulması üzerine, Genel Sekreterce atanırlar.

Cemiyet'in Genel Sekreteri, bu sıfatıyla, Genel Kurulun ve Konseyin de Genel Sekreterliğini yapacaktır.

Sekreterliğin giderleri, Evrensel Posta Birliği'nin Uluslararası Bürosu için saptanmış oranlar içinde, Cemiyet Üyelerince paylaşılacaktır.

MADDE 7.

Cemiyet'in Merkezi, Cenevre'de kurulmuştur.

Konsey, bu Merkezi bir başka yerde kurmağa her an karar verebilir.

Cemiyet'in bütün hizmetlerinde ya da, Sekreterliği de kapsamak üzere, bunlara bağlı bütün dairelerde, kadınlarla erkekler eşit olarak görev alabileceklerdir.

Cemiyet Üyelerinin Temsilcileri ve Cemiyet görevlileri, görevlerini yaptıkları sırada, diplomasi ayrıcalıklarından ve bağışıklıklarından yararlanırlar.

Cemiyet'in, Cemiyet bürolarının yerleşmiş bulunduğu, ya da Cemiyet'in toplantılarının yapıldığı yapıların ve alanların dokunulmazlığı vardır.

MADDE 8.

Cemiyet Üyeleri, barışın süregötürülmesi için, ulusal silâhların, ulusal güvenlikle ortak bir eylemin gerekli kıldığı uluslararası yükümlülüklerin yerine getirilmesiyle bağdaşabilecek en düşük bir düzeye indirilmesi zorunluluğunu kabul ederler.

Konsey, her Devletin coğrafya durumunu ve içinde bulunduğu özel koşulları göz önünde tutarak, çeşitli Hükümetlerin incelemesine ve kararına sunulmak üzere, bu indirimin plânlarını hazırlar.

Bu plânlar, en az her on yılda bir, yeniden incelenecek ve, gerekirse, değiştirilecektir.

Çeşitli Hükümetlerin bu plânları kabulünden sonra, böylece saptanan silâhların sınırı, Konseyin rızası olmadıkça aşılamayacaktır.

Cemiyet Üyeleri, silâhların ve savaş gereçlerinin özel girişimce yapımının büyük sakıncalara yol açtığı görüşüyle, Konseyi, Cemiyet Üyelerinin güvenliklerine yetecek silâhlarla savaş gereçlerini kendileri yapamayan Cemiyet Üyelerinin gereksinmelerini de göz önünde tutarak, bunun kötü sonuçlarını önleyecek önlemleri salık vermekle görevlendirirler.

Cemiyet Üyeleri, silâhlarının erişmiş olduğu düzeye, kara, deniz ve hava kuvvetlerinin programlarına ve savaşta kullanılmağa elverişli olan endüstrilerinin durumuna ilişkin bütün bilgileri en açık yüreklilikle ve eksiksiz olarak birbirlerine vermeği yükümlenirler.

MADDE 9.

Misak'ın 1. ve 8. Maddeleri hükümlerinin yürütülmesi ve, genel olarak, kara, deniz ve hava kuvvetlerine ilişkin sorunlar üzerinde Konseye görüşünü bildirmek üzere sürekli bir Komisyon kuracaklardır.

MADDE 10.

Cemiyet Üyeleri, bütün Cemiyet Üyelerinin ülke bütünlüklerine ve şimdiki siyasal bağımsızlıklarına saygı göstermeği ve bunları dışarıdan gelecek herhangi bir saldırıya karşı korumayı yükümlenirler. Saldırı, saldırı tehdidi ya da tehlikesi durumunda, Konsey, bu yükümlülüğün yerine getirilmesini sağlayacak yolları belirtir.

MADDE 11.

Cemiyet Üyelerinden birine doğrudan doğruya dokunsun ya da dokunmasın, her savaşın ya da savaş tehdidinin bütün Cemiyet'i ilgilendirdiği, ve Cemiyet'in ulusların barışını etkin bir biçimde korumaya özgü önlemleri almakla yükümlü olduğu kesin olarak açıklanır. Böyle bir durumda, Cemiyet'in herhangi bir Üyesinin istemesi üzerine, Genel Sekreter, Konseyi hemen toplantıya çağırır.

Bundan başka, Cemiyet'in herhangi bir Üyesinin, uluslararası ilişkileri etkileyecek nitelikte olan ve sonuç olarak uluslar arasındaki barışı ve barışın dayandığı iyi geçinmeyi bozacak bir durum üzerine Genel Kurulun ya da Konseyin dikkatini dostça çekmek hakkı olduğu da açıklanır.

MADDE 12.

Cemiyet'in bütün Üyeleri, aralarında ilişkilerin kesilmesine varabilecek nitelikte bir anlaşmazlık çıkarsa, bu anlaşmazlığı ya hakemliğe ya da Konseyin incelemesine sunmağı kabul etmektedirler. Cemiyet Üyeleri, hakemlerin kararından ya da Konseyin raporundan sonra üç aylık bir süre geçinceye kadar, hiçbir durumda savaşa başvurmamağı da kabul ederler.

Bu Maddede öngörülen bütün durumlarda, hakemlerin kararının akla yatkın bir süre içinde verilmesi ve Konsey raporunun, anlaşmazlık Konseye sunulduğu günden başlayarak, altı ay içinde hazırlanmış bulunması gerekir.

MADDE 13.

Cemiyet Üyeleri, aralarında, hakemlikle çözüme elverişli saydıkları bir anlaşmazlık çıkarsa, ve bu anlaşmazlık diplomasi yoluyla istekleri karşılar bir biçimde çözülemezse, bu sorunun tümüyle hakemliğe sunulacağını kabul ederler.

Genel olarak hakemlikle çözüme elverişli anlaşmazlıklar arasında, bir andlaşmanın yorumlanmasına, herhangi bir uluslararası hukuk sorununa, doğruluğu saptanırsa uluslararası bir yükümlülüğe aykırılık oluşturabilecek bir olgunun gerçekliğine ya da böyle bir aykırılığın getirdiği ödencenin[7] [tazminatın] niteliğine ya da kapsamına ilişkin anlaşmazlıklar gösterilebilir.

Anlaşmazlığın sunulduğu Hakemlik Mahkemesi, Tarafların gösterdikleri ya da daha önce yapılmış Sözleşmelerde öngörülen Mahkemedir.

Cemiyet Üyeleri, verilen kararları iyi niyetle yerine getirmeği, bu kararlara uyacak hiçbir Cemiyet Üyesine karşı savaşa başvurmamağı yükümlenirler. Kararın yerine getirilmemesi durumunda, Konsey, bunu sağlayacak önlemleri önerir.

MADDE 14.

Konsey, bir Uluslararası Sürekli Adalet Divanı tasarısı hazırlamakla ve bu tasarıyı Cemiyet Üyelerine sunmakla görevlendirilmiştir. Bu Divan, Tarafların kendisine sunacakları uluslararası nitelikte her türlü anlaşmazlıklara bakacaktır. Divan, Konseyin ya da Genel Kurulun kendisine göndereceği her türlü anlaşmazlık ya da sorun üzerinde danışma görüşleri [istişarî mütalaalar] de verecektir.

MADDE 15.

Cemiyet Üyeleri, aralarında ilişkilerin kesilmesini doğurabilecek nitelikte bir anlaşmazlık çıkarsa, ve bu anlaşmazlık 13. Maddede öngörülen hakemliğe sunulmazsa, anlaşmazlığı Konseye götürmeyi kabul ederler. Bu bakımdan, Üyelerden birinin, tam bir soruşturma ve inceleme için her türlü önlemleri alacak olan Genel Sekretere bu anlaşmazlığı bildirmesi yeterlidir.

Taraflar, dâvalarının açıklanmasını, kanıtlayıcı bütün olgular ve belgelerle birlikte, en kısa süre içinde Genel Sekretere vermelidirler. Konsey, bunların hemen yayınlanmasını buyurabilir.

Konsey, anlaşmazlığın çözülmesini sağlamağa çalışır; Konsey bunu başarırsa, yararlı saydığı ölçüde, olguları, bunların açıklanışlarını ve önerdiği çözümü gösteren bir açıklama yayınlar.

7 Sayın Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, "tazminat" karşılığı olarak "ödence" terimini kullanmaktadır: *Türkçeleştirilmiş Metinleriyle Birlikte Türk Medenî Kanunu ve Borçlar Kanunu. Üçüncü cilt: Terim ve Sözcükler Kılavuzu*, Türk Dil Kurumu yayını, Ankara, 1975, s. 1065. (Çevirenler)

Anlaşmazlık çözülememişse, Konsey, anlaşmazlıkla ilgili olguları, hakgözetirliğe[8] ve bu anlaşmazlığa en uygun sayarak salık verdiği çözümleri bildirmek üzere, oybirliğiyle ya da çoğunlukla kabul edileri, bir rapor kaleme alır ve bu raporu yayınlar.

Konseyde temsil edilen Cemiyet Üyelerinden herbiri de, anlaşmazlığın olgularına ve kendisinin varmış olduğu sonuçlara ilişkin bir açıklama yayınlayabilir.

Konseyin raporu, anlaşmazlığa Taraf bulunan Devletlerin Temsilcilerinin oyları hesaba katılmaksızın, oybirliği ile kabul edilmişse, Cemiyet Üyeleri, hukuku ve adaleti korumak için gerekli görececkleri biçimde davranmak hakkını ellerinde tutarlar.

Taraflardan biri, anlaşmazlığın uluslararası hukukun yalnız bu Tarafın ulusal yetkisine bıraktığı bir soruna ilişkin olduğunu öne sürerse ve Konsey de bunu kabul ederse, Konsey bunu raporunda belirtecek, ancak hiçbir çözüm salık vermeyecektir.

İşbu Maddede öngörülen bütün durumlarda, Konsey anlaşmazlığı Genel Kurula götürebilir. Taraflardan birinin istemesi üzerine de, Genel Kurul –bu istem, anlaşmazlığın Konseye sunulmasından başlayarak ondört gün içinde yapılmış olmak koşuluyla– anlaşmazlığa bakacaktır.

Genel Kurula sunulan her sorunda, Konseyin eylemine ve yetkilerine ilişkin işbu Maddenin ve 12. Maddenin hükümleri, Genel Kurulun eylemine ve yetkilerine de uygulanır. Genel Kurulda her soruna ilişkin olarak, Tarafların Temsilcileri dışında, Konseyde temsil edilen bütün Cemiyet Üyelerinin ve Cemiyet'in öteki Üyelerinden bir çoğunluğun uygun bulmasıyla hazırlanmış olan bir rapor, Konseyde Tarafların Temsilcileri dışında, Üyelerin oybirliğiyle hazırlanmış olan bir raporla eşdeğerde olacaktır.

MADDE 16.

Cemiyet Üyelerinden biri, 12., 13. ya da 15. Maddelerdeki yükümlülüklerine aykırı olarak savaşa başvurursa, Cemiyet'in bütün öteki Üyelerine karşı, bu davranışıyla [*ipso facto*] bir savaş eyleminde bulunmuş sayılır. Bu Üyeler onunla, ticaret ya da maliye ilişkilerini hemen kesmeği, kendi uyruklarıyla Misak'a aykırı davranan Devletin uyrukları arasında her türlü ilişkileri yasaklamağı ve Misak'a aykırı davranan bu Devletin uyrukları ile, Cemiyet Üyesi olsun ya da olmasın, başka herhangi bir Devletin uyrukları arasında ticaret, maliye ilişkileriyle kişisel ilişkileri kesmeği yükümlenirler.

Bu durumda, Konsey, ilgili çeşitli Hükümetlere, Cemiyet yükümlülüklerine saygı göstermeği sağlayacak silâhlı kuvvetlere Cemiyet Üyelerinden herbirinin katacağı kara, deniz ve hava birlikleri konusunda öğütlemelerde [tavsiyelerde] bulunmakla görevlidir.

Cemiyet Üyeleri, bundan başka, işbu Madde gereğince alınacak ekonomik ve malî önlemlerin uygulanmasında, bunlardan doğabilecek zararları ve sakıncaları enaz [minimum] düzeye indirmek için, birbirlerine karşılıklı yardımda bulunmağı kabul etmektedirler. Bunun gibi, Üye Devletler, Misak'a aykırı davranan Devletçe içlerinden birine yöneltilen herhangi bir özel önleme karşı direnmek için de, birbirlerine karşılıklı yardımda bulunacaklardır. Üye Devletler, Cemiyet'in yükümlülüklerine saygı gösterilmesini sağlamak için ortak eyleme katılan her Cemiyet Üyesinin kuvvetlerinin kendi ülkesinden geçmesini kolaylaştırmak üzere gerekli önlemleri alacaklardır.

Misak'dan doğan yükümlülüklerden herhangi birine aykırı davranmaktan suçlu olan her Üye, Cemiyet'ten çıkartılabilir. Bu çıkartmaya, Konseyde temsil edilen bütün öteki Üyelerin oybirliğiyle karar verilir.

8 Fransızca metinde "les plus équitables", İngilizce metinde "just", İtalyanca metinde "più giuste", *Matbaa-i Amire, Konya ve Erim* metinlerinde "en mukarin-i adalet". (Çevirenler)

MADDE 17.

Yalnız biri Cemiyet Üyesi olan ya da hiçbiri Cemiyet Üyesi olmayan iki Devlet arasında bir anlaşmazlık çıkması durumunda, Cemiyet Üyesi olmayan Devlet ya da Devletler, anlaşmazlığı çözmek için, Konseyin uygun göreceği koşullar altında, Cemiyet Üyeleri için uyulması zorunlu olan yükümlülüklere bağlı olmaya çağırılırlar. Bu çağırı kabul edilirse, 12. Maddeden 16. Maddeye kadar olan Maddeler, Konseyin gerekli göreceği değişikliklerle, uygulanır.

Bu çağırıda bulunur bulunmaz, Konsey, hemen anlaşmazlığın çeşitli yönleri üzerinde bir soruşturma açar ve bu özel duruma, kendisine en uygun ve en etkin görünen önlemi önerir.

Çağırılan Devlet, anlaşmazlığın çözümü için Cemiyet Üyelerine düşen yükümlülükleri kabul etmeyerek, Cemiyet'e Üye Devletlerden birine karşı savaşa başvurursa, bu Devlete, 16. Madde hükümleri uygulanır.

Çağırılan iki Taraf da, anlaşmazlığın çözümü için Cemiyet Üyelerine düşen yükümlülükleri kabul etmezlerse, Konsey, çatışmaları önleyecek ve anlaşmazlığın çözüme bağlanmasını sağlayacak her türlü önlemleri alabilir ve her türlü önerilerde bulunabilir.

MADDE 18.

Cemiyet Üyelerinden birinin ileride yapacağı her andlaşma ya da uluslararası bağıtlanma, Sekreterlikçe kütüğe yazılacak [tescil edilecek] ve olabilen en kısa süre içinde yayınlanacaktır. Bu andlaşmalardan ya da uluslararası bağıtlanmalardan hiçbiri, kütüğe yazılmadan önce bağlayıcı güçte olmayacaktır.

MADDE 19.

Genel Kurul, zaman zaman, Cemiyet Üyelerini, uygulanmaz duruma gelmiş andlaşmaların ve süregitmesi dünya barışını tehlikeye sokabilecek uluslararası durumların yeniden gözden geçirilmesine çağırabilir.

MADDE 20.

Cemiyet Üyeleri, işbu Misak'ın, Misak hükümleriyle bağdaşmayan, aralarındaki bütün yükümlülükleri ya da andlaşmaları sona erdirdiğini, herbiri kendi bakımından kabul ederler ve gelecekte bu çeşit hiçbir bağıtlanmaya girmemeyi resmen yükümlenirler.

Üye Devletlerden biri, Cemiyet'e Üye oluşundan önce, Misak hükümleriyle bağdaşmaz yükümlülükler altına girmişse, bu yükümlülüklerden kurtulmak için hemen gerekli önlemleri almak zorundadır.

MADDE 21.

Barışın süregitmesini sağlayan hakemlik andlaşmaları gibi uluslararası üstlenmeler ve Monroe Doktrini gibi bölgesel anlaşmalar, işbu Misak'ın hiçbir hükmüyle bağdaşmaz sayılmayacaktır.

MADDE 22.

Savaştan sonra, daha önce kendilerini yöneten Devletlerin egemenliğine bağlı olmaktan çıkmış ve çağdaş dünyanın özellikle güç koşulları altında kendi kendilerini yönetme yeteneğinden henüz yoksun halkların oturduğu sömürgelere ve ülkelere şu

ilkeler uygulanır: Bu halkların gönençleri ve gelişmeleri kutsal bir uygarlık görevidir ve bu görevin yerine getirilmesi için işbu Misak'a güvenceler konulması gerekir.

Bu ilkenin uygulamada gerçekleştirilmesi için en iyi yöntem, bu halkların korumanlığını [vesayetini], kaynakları, görgüleri ya da coğrafya durumları bakımından, bu sorumluluğu yüklenmeğe en elverişli bulunan ve bunu kabule razı olan uluslara emanet etmektir. Bunlar, bu *mandat*'yı[9], *mandataire*[10] sıfatıyla ve Cemiyet adına yapacaklardır.

Mandataire'liğin niteliği, halkın gelişme derecesine, ülkenin coğrafya durumuna, ekonomik koşullarına ve buna benzer bütün öteki durumlara göre değişik olmasını gerektirmektedir.

Eskiden Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı bulunan kimi topluluklar, kendi kendilerini yönetmeye yetenekli olacakları zamana kadar, yönetimlerine bir *mandataire*'in öğütleri ve yardımı kılavuz olmak koşuluyla, bağımsız uluslar olarak varlıkları geçici nitelikte tanınabilecek bir gelişme düzeyine erişmişlerdir. *Mandataire*'in seçilmesinde, herşeyden önce, bu toplulukların dilekleri göz önünde tutulmalıdır.

Öteki halkların, özellikle Orta Afrika halklarının, içinde bulundukları gelişme derecesi, *mandataire*'in, buralarda ülkenin yönetimini, köle ticareti, silâh ve alkol alımsatımı gibi kötüye kullanmaları yasaklamayı; kamu düzeniyle ahlâk kurallarının süregötürülmesinin gerektirdiklerinden başka kısıtlamalara bağlı olmaksızın, inanç ve din özgürlüğünü sağlamayı; berkitilmiş yerler [tahkimat] ya da kara ve deniz üsleri kurmağı ve yerli halka ülkenin kolluk [zabıta] düzenini ve savunmasını sağlamak amacı dışında, askerlik eğitimini yasaklamağı güvence altına alacak ve, aynı zamanda, Cemiyet'in öteki Üyelerine de alış-veriş ve ticaret konularında eşit olanaklar sağlayacak koşullar içinde, üstüne almasını gerektirmektedir.

Son olarak, Afrika'nın Güney Batısı ve kimi Güney Pasifik Adaları gibi ülkeler vardır ki, bunlar, nüfus yoğunluğunun azlığı, yüzölçümünün küçüklüğü, uygarlık merkezlerinden uzaklığı, *mandataire*'in ülkesine bitişikliği ya da birtakım başka durumlar yüzünden, yerli halkın yararına, yukarıda sözü edilen güvenceler saklı kalmak koşuluyla, en iyi biçimde ancak *mandataire*'in yasaları ile ve sanki kendi ülkesinin bir parçasıymış gibi yönetilebilirler.

Her bir durumda, *mandataire*, yönetimini üzerine aldığı ülkeye ilişkin olarak, Konseye yıllık bir rapor gönderecektir.

Mandataire'in kullanacağı yetkenin [otoritenin], denetimin ya da yönetimin derecesi, Cemiyet Üyeleri arasında önceden yapılmış bir Sözleşmeye konu olmamışsa, bunlar, her bir durumda, Konseyce kesin olarak saptanacaktır.

Mandataire'lerin yıllık raporlarını almak, incelemek ve *mandat*'ların yürütülmesine ilişkin bütün sorunlar üzerinde Konseye görüş bildirmekle görevli, bir sürekli Komisyon kurulacaktır.

MADDE 23.

Milletler Cemiyeti Üyeleri, şimdi varolan ya da sonradan yapılabilecek uluslararası sözleşmelerin hükümlerine uygun olmak ve bunlar saklı tutulmak koşuluyla:

---

9 Fransızca metinde "mandat", İngilizce metinde "mandate", İtalyanca metinde "mandato", *Matbaa-i Amire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "vesayet" denilmektedir. Biz, dilimizde *manda* biçiminde kötü bir ünü olan bu sözcüğü olduğu gibi almayı uygun gördük; ancak, Fransızca yazılışını kullandık. (Çevirenler)

10 Fransızca metinde "mandataire", İngilizce metinde "Mandatorics", İtalyanca metinde "mandatorie", *Matbaa-i Amire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "mandater". (Çevirenler)

a) kendi ülkelerinde olduğu gibi, ticaret ve endüstri ilişkilerinin kapsamına giren bütün öteki ülkelerde, erkeklere, kadınlara ve çocuklara hakgözetir[11] ve insancıl çalışma koşulları sağlamağa ve bu koşulları sürdürmeğe ve, bu amaca erişmek üzere, gerekli uluslararası örgütleri kurmağa ve yaşatmağa çaba göstereceklerdir;

b) yönetimleri altındaki ülkelerde yerli halka hakgözetir[12] davranmayı yükümlenirler;

c) kadın ve çocuk ticaretine, afyon ve buna benzer zararlı maddelerin alım-satımına ilişkin anlaşmaların genel denetimi ile Cemiyet'i görevlendirirler;

d) silâh ve cephane ticaretinin denetiminin kamu yararı için zorunlu bulunduğu ülkelerde, bu ticaretin genel denetimi ile Cemiyet'i görevlendirirler;

e) ulaşım ve transit özgürlüğünün güvence altına alınması ve sürdürülmesi ve Cemiyet'in bütün Üyelerine ticaret konusunda hakgözetir[13] bir işlem yapılmasını sağlamak için gerekli önlemleri alacaklardır. Bu konuyla ilgili olarak, 1914–1918 savaşı sırasında yakılıp yıkılmış olan bölgelerin özel gereksinmeleri göz önünde tutulacaktır;

f) hastalıkları önlemek ve bunlarla savaşmak için uluslararası önlemler almaya çalışacaklardır.

MADDE 24.

Çok-taraflı andlaşmalarla daha önce kurulmuş bütün uluslararası bürolar, Tarafların kabul etmeleri koşuluyla, Cemiyet'in yetkisi altına konulacaktır. İleride kurulacak bütün başka uluslararası bürolar ve uluslararası nitelikte sorunların çözülmesiyle ilgili Komisyonlar Cemiyet'in yetkisi altına konulacaktır.

Genel sözleşmelerle düzenlenen, ancak uluslararası büroların ya da komisyonların denetimine girmeyen uluslararası nitelikteki bütün sorunlar için, Cemiyet Sekreterliği, Taraflar isterlerse ve Konsey kabul ederse, yararlı tüm bilgileri toplamak, dağıtmak ve gereken ya da istenen yardımlarda bulunmak zorundadır.

Konsey, Cemiyet'in yetkisi altında bulunan herhangi bir büronun ya da komisyonun giderlerini sekreterlik giderleri içine sokabilir.

MADDE 25.

Cemiyet Üyeleri, sağlığın geliştirilmesi, hastalıklara karşı önleyici önlemler alınması ve bütün dünyada çekilen acıların azaltılması amaçlarını güden, gereği gibi yetkili kılınmış ulusal Kızıl-Haç gönüllü örgütlerinin kurulmasını ve bunların aralarında işbirliği yapmalarını desteklemeği ve kolaylaştırmağı yükümlenirler.

MADDE 26.

İşbu Misak'da yapılacak değişiklikler, Temsilcileri Konseyi oluşturan Cemiyet Üyelerince ve, Temsilcileri Genel Kurulu oluşturan Üyelerin çoğunluğunca onaylanır onaylanmaz yürürlüğe girecektir.

---

11 Fransızca metinde "équitables", İngilizce metinde "fair", İtalyanca metinde "eque" denilmektedir. *Matbaa-i Amire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "hakkaniyet". (Çevirenler)

12 Fransızca metinde "équitable", İngilizce metinde "just", İtalyanca metinde "equo" denilmektedir. *Matbaa-i Amire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "âdilâne". (Çevirenler)

13 Fransızca metinde "équitable", İngilizce metinde "equitable", İtalyanca metinde "equo", *Matbaa-i Amire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "muhikkane". (Çevirenler)

Cemiyet'in her Üyesi, Misak'da yapılan değişiklikleri kabul etmemekte özgürdür; bu durumda, Cemiyet'in Üyesi olmaktan çıkmış olur.

E K

I. MİLLETLER CEMİYETİ'NİN ASIL ÜYELERİ[14]

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ
BELÇİKA
BOLİVYA
BREZİLYA
BRİTANYA İMPARATORLUĞU
KANADA
AVUSTRALYA
GÜNEY AFRİKA
YENİ-ZELANDA
HİNDİSTAN
ÇİN
KÜBA
EKUVADOR
FRANSA
YUNANİSTAN
GUATEMALA
HAİTİ
HİCAZ
HONDURAS
İTALYA
JAPONYA
LİBERYA
NİKARAGUA
PANAMA
PERU
POLONYA
PORTEKİZ
ROMANYA
SIRP-HIRVAT-SLOVEN DEVLETİ
SİAM
ÇEKO-SLOVAKYA
URUGUAY

MİSAK'A KATILMAĞA ÇAĞIRILAN DEVLETLER[15]

ARJANTİN
ŞİLİ
KOLOMBİYA
DANİMARKA
İSPANYA
NORVEÇ
PARAGUAY
HOLLANDA
İRAN
SALVADOR
İSVEÇ
İSVİÇRE
VENEZUELA

II. MİLLETLER CEMİYETİ'NİN İLK GENEL SEKRETERİ

Sayın Sir James Eric DRUMMOND, K.C.M.G., C.B.

Birinci Bölümün (Milletler Cemiyeti Misakı) 4. Maddesinde belirtilen Başlıca Müttefik ve Ortak Devletler, Almanya ile yapılan 28 Haziran 1919 tarihli Barış Andlaşmasında belirtilen Başlıca Müttefik ve Ortak Devletlerdir.

14 ve 15 Fransız abecesine göre. (Çevirenler)

BÖLÜM II.

TÜRKİYE'NİN SINIRLARI

MADDE 27.

I. Avrupa'da, Türkiye'nin sınırları aşağıdaki gibi saptanacaktır (ekli I sayılı haritaya bakılması):[16]

1. **Karadeniz:**

Karadeniz Boğazı'nın girişinden aşağıda belirtilen noktaya kadar.

2. **Yunanistan ile:**

Podima'nın aşağı yukarı 7 kilometre kuzey-batısında bulunan Büyük Dere'nin ağzında Karadeniz üzerinde seçilecek bir noktadan başlayarak, güney-batıya doğru ve İstranca Dere havzası sınırlarının en kuzey-batı noktasına kadar (İstranca'nın aşağı yukarı 8 kilometre kuzey-batısında bulunan nokta):

Kaplıca Dağ ile Üçpınar Tepesi noktalarından geçmek üzere, toprak [arazi] üzerinde saptanacak bir çizgi;

oradan, güney-güney-doğu doğrultusunda ve Sinekli demiryolu istasyonunun aşağı yukarı 1 kilometre batısında, Çorlu-Çatalca demiryolu üzerinde seçilecek bir noktaya kadar:

İstranca Dere havzasının batı sınırını olabildiğince izleyen bir çizgi;

oradan, güney-doğuya doğru ve kuzey-doğuda, Büyük Çekmece Gölü'ne akan ırmaklar havzalarıyla, güney-batıda doğrudan doğruya Marmara Denizi'ne dökülen ırmakların havzası arasındaki su bölümü çizgisi üzerinde Fener ve Kurfalı arasında seçilecek bir noktaya kadar:

Sinekli'nin güneyinden geçmek üzere toprak [arazi] üzerinde saptanacak bir çizgi;

oradan, güney-doğuya doğru ve Kalikratia'nın aşağı yukarı 1 kilometre güney-batısında Marmara Denizi üzerinde seçilecek bir noktaya kadar:

yukarıda tanımlanan su bölümü çizgisini olabildiğince izleyen bir çizgi.

3. **Marmara Denizi:**

Yukarıda tanımlanan noktadan Karadeniz Boğazı'nın girişine kadar.

II. Asya'da, Türkiye'nin sınırları aşağıdaki gibi saptanacaktır (ekli 2 sayılı haritaya bakılması):

1. **Batıda ve Güneyde:**

Marmara Denizi üzerinde, Karadeniz Boğazı'nın girişinden başlayarak Doğu Akdeniz'de İskenderun Körfezi dolaylarında Karataş-Burnu yakınında aşağıdaki gibi tanımlanan bir noktaya kadar:

Marmara Denizi, Çanakkale Boğazı ve Doğu Akdeniz; III. Bölümün (Siyasal Hükümler) IV. Kesimi ile 84. ve 122. Maddeleri hükümleri saklı kalmak üzere, Marmara Denizi adaları ve Osmanlı[17] kalan kıyılardan 3 mil kadar uzaklık içinde bulunan adalar.

16 Yer, dağ, dere adları olarak, genellikle, 1920 çevirisindeki adlar kullanılmıştır. (Çevirenler)

17 Fransızca metinde "ottoman", İtalyanca metinde "ottomano", denirken, İngilizce metinde, genellikle, hep "Turkish" denilmektedir. (Çevirenler)

2. **Suriye ile:**

Kuzey-doğuya doğru, Hasan Dede geçidinin doğu kıyısı üzerinde ve Karataş Burnu'ndan aşağı yukarı 3 kilometre kuzey-batıda seçilecek bir noktanın Ceyhan ırmağı üzerinde Babeli'nin aşağı yukarı 1 kilometre kuzeyinde seçilecek bir noktaya kadar:

Karataş'ın kuzeyinden geçmek üzere, toprak [arazi] üzerinde saptanacak bir çizgi;

oradan, Kesik Kale'ye kadar:

Ceyhan ırmağının kaynağına doğru akım yolu;

oradan, kuzey doğuya doğru ve Ceyhan ırmağı üzerinde Karapazar'ın aşağı yukarı 15 kilometre doğu-güney-doğusunda seçilecek bir noktaya kadar:

Karatepe'nin kuzeyinden geçmek üzere, toprak [arazi] üzerinde saptanacak bir çizgi;

oradan ve Düldül Dağı'nın batısında bulunan, Ceyhan ırmağının dirseğine kadar:

Ceyhan ırmağının kaynağına doğru akım yolu;

oradan, güney-doğu genel doğrultusunda ve Gâvur Göl'ün aşağı yukarı 15 kilometre güney-güney-batısında, Emir Musa Dağı üzerinde seçilecek bir noktaya kadar:

demiryolundan aşağı yukarı 18 kilometre uzaklıktan geçmek ve Düldül Dağı'nı Suriye'de bırakmak üzere izlenecek bir çizgi;

oradan, doğuya doğru ve Urfa'nın aşağı yukarı 5 kilometre kuzeyine kadar:

Bahçe, Ayıntap, Birecik ve Urfa kentlerini birbirine bağlayan yolların kuzeyinden geçmek ve bu kentlerden son üçünü Suriye'de bırakmak üzere, batıdan doğuya genel bir doğrultuda ve oldukça düz biçimde toprak [arazi] üzerinde saptanacak bir çizgi;

oradan, doğuya doğru ve (Cezire-i İbn-i Ömer'in 27 kilometre[18]) batısında Azeh'in aşağı yukarı 6 kilometre kuzeyinde Dicle'nin oluşturduğu dirseğin en güney-batı noktasına kadar:

batıdan doğuya genel doğrultuda ve Mardin kentini Suriye'de bırakmak üzere oldukça düz biçimde toprak [arazi] üzerinde saptanacak bir çizgi;

oradan, ve Habur Su ile Dicle'nin kesiştikleri yerle, bu yerin aşağı yukarı 10 kilometre kuzeyinde Dicle dirseği arasında ve Dicle üzerinde seçilecek bir noktaya kadar:

Cezire-i İbn-i Ömer kentinin bulunduğu adayı Sureiye'de bırakmak üzere Diclenin ağzına doğru akım yolu.

3. **Irak[19] ile:**

Oradan, batıdan doğuya doğru genel bir doğrultuda Musul İlinin [Vilâyetinin][20] doğu sınırı üzerinde seçilecek bir noktaya kadar:

toprak [arazi] üzerinde saptanacak bir çizgi;

oradan, bu çizginin doğuya doğru Türkiye ile İran arasındaki sınıra rastladığı noktaya kadar:

İmadiye'nin[21] güneyinden geçecek biçimde değiştirilmiş, Musul İlinin [Vilâyetinin] kuzey sınırı.

18 Fransızca, İngilizce ve İtalyanca metinlerde "27 kilometre", 1920 çevirilerinde "10 kilometre". (Çevirenler)

19 Fransızca metinde "Mésopotamie", İngilizce ve İtalyanca metinlerde "Mesopotamia" denilmektedir. *Matbaa-i Amire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde "Elcezire", *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Irak". (Çevirenler)

20 Fransızca, İngilizce ve İtalyanca metinlerde "Vilayet". (Çevirenler)

21 Fransızca, İngilizce ve İtalyanca metinlerde "Amadiye", 1920 çevirilerinde "İmadiye". (Çevirenler)

4. Doğuda ve Kuzey-Doğuda:

Yukarıda tanımlanan noktadan ve Karadeniz'e kadar, 89. Madde hükümleri saklı kalmak koşuluyla, Türkiye ile İran arasındaki şimdiki sınırla, Türkiye ile Rusya arasındaki eski sınırlar.

5. Karadeniz.

MADDE 28.

İşbu Andlaşmada tanımlanan sınırlar, işbu Andlaşmaya ekli 1/1.000.000 ölçekli haritalara çizilmiştir. Metinle harita arasında uyuşmazlık durumunda, metin geçerli olacaktır.

MADDE 29.

Kuruluş biçimi işbu Andlaşma ile saptanan ya da tamamlayıcı andlaşmalar ve sözleşmelerle saptanacak olan Sınırlandırma Komisyonları, bu sınırları toprak [arazi] üzerinde çizeceklerdir.

Bu Komisyonlar, yalnız "toprak [arazi] üzerinde saptanacak çizgi" diye tanımlanan kesimleri değil, gerekli görürlerse, yönetimsel sınırlarla ya da başka biçimde tanımlanan kesimlere de, ayrıntılar bakımından, düzeltmeler yapmakta tam yetkili olacaklardır. Komisyonlar, bütün durumlarda, Andlaşmalarda verilen tanımlamaları, yönetimsel sınırlarla yerel ekonomik çıkarları olabildiğince göz önünde tutarak, en yakından izlemeğe çalışacaklardır.

Komisyonların kararları oyçokluğuyla alınacak ve ilgili taraflar için uyulması zorunlu olacaktır.

Sınırlandırma Komisyonlarının giderleri ilgili Taraflarca eşit paylar olarak karşılanacaktır.

MADDE 30.

Bir akım yolu ile tanımlanan sınırlar bakımından, işbu Andlaşmadaki tanımlamalarda kullanılan "akım yolu"[22] ya da "gidiş-geliş yolu"[23] terimleri şu anlama gelmektedir: Bir yandan, gemilerin gidiş-gelişine (ulaşıma) elverişli olmayan nehirlerde, akar suyun ya da bunun ana kolunun ortay çizgisi[24], ve öte yandan, gemilerin gidiş-gelişine (ulaşıma) elverişli nehirlerde, ana gidiş-geliş yolunun ortay çizgisi. Bununla birlikte, akım ya da gidiş-geliş yolunda değişiklikler olması durumunda, sınır çizgisinin, bu biçimde tanımlanmış olan akım yoluyla gidiş-geliş yolunu mu izleyeceğini, yoksa bu yolun, işbu Andlaşmanın yürürlüğe giriş anındaki durumunda olduğu gibi kesin olarak saptanmış mı kalacağını kararlaştırmaya, işbu Andlaşmada öngörülen Sınırlandırma Komisyonları yetkili olacaklardır.

İşbu Andlaşmada aykırı bir hüküm bulunmadıkça, deniz sınırları, kıyıya üç milden daha yakın bulunan adaları ve adacıkları da içine alacaktır.

22 Fransızca metinde "cours", İngilizce metinde "course", İtalyanca metinde "corso", 1920 çevirilerinde "mecra". (Çevirenler)

23 Fransızca metinde "chenal", İngilizce metinde "channel", İtalyanca metinde "canale"; 1920 çevirilerinde "kanal". (Çevirenler)

24 Fransızca metinde "ligne médiane", İngilizce metinde "median line", İtalyanca metinde "linea mediana". *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde "hat-tı vasati", *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Hat-tı mutavassıt" biçiminde çevrilmiştir. (Çevirenler)

MADDE 31.

İlgili çeşitli Devletler, Sınırlandırma Komisyonuna, çalışmaları için gerekli bütün belgeleri, özellikle şimdiki ya da eski sınırların saptanmasına ilişkin tutanakların doğruluğu onaylanmış örneklerini, elde bulunan büyük ölçekli bütün haritaları, geodezik verileri, yapılmış ancak yayınlanmamış yerölçmesi [mesaha] haritalarını, sınırdaki akar suların yatak değiştirmelerine ilişkin bilgileri vermeği yükümlenirler. Osmanlı makamlarının elinde bulunan haritalar, geodezik veriler, yayınlanmamış olsa bile yerölçmesi haritaları, işbu Andlaşmanın yürürlüğe konulmasından sonra otuz gün içinde, İstanbul'da[25], Başlıca Müttefik Devletlerin göstereceği ilgili Komisyonların temsilcisine teslim edilecektir.

İlgili Devletler, bundan başka, bütün belgeleri, özellikle plânları, kadastrolarla tapu kütüklerini ve, Komisyonlar isterse, mülkiyet durumuna ve ekonomik akımlara ilişkin bilgilerle gerekli her çeşit bilgileri Komisyonlara iletmeleri için yerel makamlara yönergeler [tâlimat] vermeyi de yükümlenirler.

MADDE 32.

İlgili çeşitli Devletler, Sınırlandırma Komisyonlarına, görevlerini yerine getirmeleri için gerekli olan ulaşım, işgücü ve araç ve gereçlere (direkler ve sınır taşları) ilişkin her türlü yardımı gerek doğrudan gerekse yerel makamların aracılığıyla yapmağı yükümlenirler.

Özellikle, Osmanlı Hükümeti, Sınırlandırma Komisyonlarının görevlerinin yerine getirilmesinde, Başlıca Müttefik Devletlere, gerekli görecekleri teknik personel yardımında bulunmayı yükümlenir.

MADDE 33.

İlgili çeşitli Devletler, Komisyonlarca konulmuş nirengi noktalarını, sınır işaretlerini [taşlarını] ya da direklerini korumayı yükümlenirler.

MADDE 34.

Sınır işaretleri [taşları], birbirinden gözle görülecek uzaklıklara konulacaktır; bunlara sayı verilecek ve yerleriyle sayıları bir haritaya işlenecektir.

MADDE 35.

Sınırlandırmaya ilişkin kesin tutanaklar, bunlara ekli haritalar ve belgeler, herbiri de asıl nusha sayılmak üzere, üç nusha olarak düzenlenecektir; bunlardan ikisi sınırdaş Devletlere, üçüncüsü de, doğruluğu onaylanmış birer örneğini işbu Andlaşmayı imzalamış olan Devletlere gönderecek olan, Fransız Cumhuriyeti Hükümetine verilecektir.

25 Fransızca ve İngilizce metinlerde "Constantinople", İtalyanca metinde "Constantinopoli", 1920 çevirilerinde "İstanbul". (Çevirenler)

BÖLÜM III.
SİYASAL HÜKÜMLER

KESİM I
İSTANBUL[26]

MADDE 36.

İşbu Andlaşmanın hükümleri saklı kalmak koşuluyla, Bağıtlı Yüksek Taraflar, Osmanlı Hükümetinin İstanbul[27] üzerindeki haklarına ve sıfatlarına dokunulmaması, ve bu Hükümetle Majeste Padişah'ın[28] bu kentte oturmak ve bu kenti Osmanlı Devletinin başkenti tutmak bakımından özgür olduklarında görüş birliği içindedirler.

Bununla birlikte, Türkiye[29], işbu Andlaşma ile bunu tamamlayan andlaşmaların ve sözleşmelerin hükümlerine, özellikle soy, din ve dil azınlıklarının haklarına dürüst bir biçimde saygı göstermekte kusur ederse, Müttefik Devletler, yukarıda belirtilen hükmü değiştirmek hakkını kesinlikle saklı tutarlar, ve Türkiye, bu bakımdan alınacak bütün kararları kabul etmeği şimdiden yükümlenir.

KESİM II.
BOĞAZLAR

MADDE 37.

Çanakkale Boğazı, Marmara Denizi ve Karadeniz Boğazı'nı kapsayan Boğazlar'da gemilerin gidiş-gelişi (ulaşımı), gelecekte, gerek barış zamanında gerek savaş zamanında, bayrak ayırımı yapmaksızın, bütün ticaret ve savaş gemileriyle askerlik ve ticaret uçaklarına açık olacaktır.

Milletler Cemiyeti Konseyinin bir kararının uygulanması dışında, bu sular abluka edilemez, buralarda hiçbir savaş hakkı kullanılamaz ve hiçbir düşmanca eylemde bulunulamaz.

MADDE 38.

Osmanlı Hükümeti, 37. Maddede öngörülen gidiş-geliş (ulaşım) özgürlüğünü sağlamak için yeni önlemler alınması gerektiğini kabul eder ve, bunun sonucu olarak,

26 Bir önceki nota bakılması. (Çevirenler)

27 Bakınız: Not 25. (Çevirenler)

28 Fransızca metinde "Sa Majesté le Sultan", İngilizce metinde "His Majesty the Sultan", İtalyanca metinde "Sua Maesta il Sultano"; 1920 çevirilerinde "Zât-ı Hazret-i Padişahî". (Çevirenler)

29 Fransızca metinde "La Turquie", İngilizce metinde "Turkey", İtalyanca metinde "Turchia". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "Hükümet-i Osmaniye", *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Türkiye". (Çevirenler)

kendisini ilgilendirdiği ölçüde, "Boğazlar Komisyonu" adını alacak olan ve aşağıda "Komisyon" sözcüğü ile anılacak bir Komisyonu, 39. Maddede belirtilen suların denetimine yetkili kılar.

Yunan Hükümeti, kendisini ilgilendirdiği ölçüde, aynı yetkileri Komisyona bırakır ve bu Komisyona her bakımdan aynı kolaylıkları göstermeği yükümlenir.

Denetim, Osmanlı ve Yunan Hükümetlerinden herbiri adına ve işbu kesimde belirlenen biçimde yürütülecektir.

MADDE 39.

Komisyonun yetki [otorite] alanı, Akdeniz yönünde Çanakkale Boğazı'nın girişi ile, Karadeniz yönünde Karadeniz Boğazı'nın girişi arasındaki suları, bu girişlerin herbirinden üç mil açıklara kadar kapsayacaktır.

Bu yetki [otorite], işbu Kesim hükümlerinin yerine getirilmesi gerektikçe, kıyı üzerinde de kullanılabilecektir.

MADDE 40.

Komisyon –bir gün Komisyona katılmak isterse ve katıldığı günden başlayarak– Amerika Birleşik Devletleri'nin, Britanya İmparatorluğu'nun, Fransa'nın, İtalya'nın, Japonya'nın, –bir gün Milletler Cemiyeti'ne Üye olursa ve olduğu günden başlayarak– Rusya'nın, Yunanistan'ın, Romanya'nın ve –bir gün Milletler Cemiyeti'ne Üye olurlarsa ve oldukları günden başlayarak– Bulgaristan'la Türkiye'nin[30] gösterecekleri temsilcilerden oluşacaktır. Amerika Birleşik Devletleri, Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Japonya ve Rusya Temsilcilerinden herbirinin ikişer oyu olacaktır. Yunanistan, Romanya, Bulgaristan ve Türkiye[31] Temsilcilerinden herbirinin birer oyu olacaktır. Komisyon üyelerinden [komiserlerden] hiçbiri, kendisini atayan Hükümetten başkasınca görevinden alınamaz.

MADDE 41.

Komisyon üyeleri [komiserler], 39. Maddede belirtilen sınırlar içinde, diplomasi ayrıcalıklarından ve dokunulmazlıklarından yararlanacaklardır.

MADDE 42.

Komisyon, işbu Andlaşma ile kendisine tanınan yetkileri, yerel Hükümetten tümüyle bağımsız olarak kullanacaktır. Komisyonun özel bir bayrağı, özel bir bütçesi ve kendisine özgü bir örgütü olacaktır.

MADDE 43.

Komisyon, 39. Maddede saptanan yetkisi sınırları içinde, aşağıdaki görevleri yapmakla yükümlü olacaktır:

30 Fransızca, İngilizce ve İtalyanca metinlerde Türkiye'nin adı geçmesine karşılık, *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* çeviri metinlerinde Türkiye'nin adı yoktur. Müttefiklerin değişiklik önerisinde şöyle denilmektedir:

"Muahede lâyihasının mevadında icra edilen tadilat bervech-i âtidir:

40 ncı maddenin dördüncü satırında "Bulgaristan" kelimesinden sonra "Türkiye" kelimesi ilâve edilecek ve cümlenin mabaadi şu suretle tashih edilecektir:

"Eğer bu iki Devlet... olurlar ise". Aynı maddenin sekizinci son satırının nihayetinde "Bulgaristan" kelimesinden sonra "ve Türkiye'nin" kelimesi ilâve edilecektir". (Çevirenler)

31 Bir önceki nota bakılması. (Çevirenler)

a) Geçitlerin ya da limanlara girişlerin iyileştirilmesi için gerekli görülecek bütün çalışmaların yapılması;

b) Geçitlerin aydınlatılması, sığ ve tehlikeli yerlerin işaretlenmesi;

c) Kılavuzluk ve yedek çektirme[32] işlerinin denetimi;

d) Gemilerin demirledikleri yerlerin denetimi;

e) İşbu Andlaşmanın XI. Bölümünün (Limanlar, Su Yolları ve Demiryolları) 335. Maddesinden 344. Maddesine kadar olan Maddelerinde öngörülen rejimin, İstanbul ve Haydarpaşa limanlarına uygulanmasını sağlamak için gerekli denetim;

f) Kazaya uğramış gemilerin kalıntılarına ve gemilerle yüklerin kurtarılmasına ilişkin her türlü denetim işleri;

g) Mavnalara ilişkin denetim.

MADDE 44.

Komisyon, Boğazlar'dan özgürce geçişin engellendiği kanısına varacak olursa, 178. Maddede öngörülen işgal kuvvetlerini bulunduran Müttefik Devletlerin İstanbul'daki Temsilcilerini durumdan haberli kılacaktır. O vakit, bu Temsilciler, Boğazlar'da geçiş özgürlüğünü korumak için alınması gerekli görülecek önlemler konusunda, bu kuvvetlerin deniz ve kara kuvvetleri Komutanlarıyla anlaşacaklardır. Dışarıdan gelecek bir eylemin Boğazlar'da geçiş özgürlüğünü tehdit etmesi durumunda da bu Temsilciler aynı biçimde davranacaklardır.

MADDE 45.

Komisyonun, gereksinme duyulabilecek malların alınması ve sürekli işlerin yapılması için gerekli göreceği borçlanmalara girişme hakkı olacaktır. Bu borçlanmalara, olabildiği ölçüde, 53. Maddede belirtildiği üzere, Boğazlar'dan geçecek gemilerden alınacak harçlar güvence olarak gösterilecektir.

MADDE 46.

İstanbul Sağlık Yüksek Meclisi[33] ve bu Meclisin yönettiği Osmanlı Sağlık Yönetimince[34] eskiden yapılan görevlerle, Karadeniz Boğazı'ndaki Kurtarma Gemileri Ulusal Yönetimince[35] yapılan görevler, 39. Maddede saptanan sınırlar içinde, Komisyonun denetimi altında ve Komisyonca saptanacak biçimde yapılacaktır.

Komisyon, hastalıkları önlemek ve hastalıklarla savaşmak üzere Milletler Cemiyeti Konseyinin kabul ettiği ortaklaşa her politikanın gerçekleştirilmesinde işbirliğinde bulunacaktır.

MADDE 47.

Şimdiki durumda fenerlere, havuzlara, rıhtımlara ve bunlara benzer işletmelere ilişkin ayrıcalıkları ellerinde bulunduran kişilerin ve ortaklıkların hakları, Komisyona

32 Fransızca metinde "remorquage", İngilizce metinde "towage", İtalyanca metinde "rimorchio". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "yedek çekdirme", *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "çekdirme gemileri". (Çevirenler)

33 *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "İstanbul Sıhhiye Meclis-i Âlisi", *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "İstanbul Meclis-i Sıhhî-i Âlisi". (Çevirenler)

34 1920 çevirilerinde "Osmanlı Sıhhiye İdaresi". (Çevirenler)

35 *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "Karadeniz Boğazındaki Sefain-i Tahlisiye İdaresi", Vakit ve Peyam-ı Sabah metinlerinde "Boğaziçi Tahlisiye İdaresi". (Çevirenler)

tanınan denetime ilişkin genel yetkiler saklı kalmak koşuluyla, korunacaktır. Bununla birlikte, Komisyon, genel yararlar bakımından gerekli sayarsa, işbu Andlaşmanın IX. Bölümünün (Ekonomik Hükümler) 311. Maddesinde belirtilen koşullara uygun davranılarak, sözü edilen hakları satın almağa ya da değiştirmeğe ya da yeni bir ayrıcalık üstlenmeğe yetkili olacaktır.

MADDE 48.

Komisyon, işbu Kesimin kendisine yüklediği görevlerin yerine getirilmesini kolaylaştırmak amacıyla, gerekli göreceği özel polis gücünü kurmağa yetkili olacaktır. Bu polis gücü, Limni [*Lemnos, Lemno*], Gökçeada [İmroz, *İmbros, İmbro*], Semadirek [Semendirek, *Samothrace, Samotracia*], Bozcaada [*Tenedos, Tenedo*] ve Midilli [*Mitylène, Mitylene, Mitilene*] adaları dışında, olabildiği ölçüde, V. Bölümün (Kara, Deniz ve Hava Kuvvetlerine İlişkin Hükümler) 178. Maddesinde öngörülen, Boğazlar ve Adalar bölgesinin yerli halkından derlenecek ve Komisyonca atanmış yabancı polis üstlerinin komutası altına verilecektir.

MADDE 49.

Marmara Denizi adalarını da kapsamak üzere, Boğazlar bölgesinin Osmanlı kalan kesiminde ve 136. Maddede öngörülen Osmanlı yargı örgütü reformunun yürürlüğe konulmasını beklerken, Kapitülasyonlardan yararlanan Devletlerin uyruklarından, Komisyonun koyduğu kurallara ve hükümlere aykırı davrananlar, sözü edilen Devletlerin Konsoloslukları Mahkemelerine verileceklerdir. Müttefik Devletler, kendi Konsolosluk Mahkemelerini ve görevlilerini bu bakımdan yetkili kılmak konusunda anlaşmış bulunmaktadırlar. Osmanlı uyrukları ile Kapitülasyonlardan yararlanmayan Devletlerin uyruklarınca işlenecek suçlara, yetkili Osmanlı yargı makamları bakacaklardır.

Sözü edilen bölgenin Yunan egemenliği altına konulmuş kesiminde, söz konusu suçlara, Yunan yargı makamları bakacaklardır.

MADDE 50.

Komisyonun yetki sınırları içinde, karada ya da denizde işlenmiş her çeşit suçlar[36] yüzünden, sözü edilen yetki sınırı içinde bulunan herhangi bir ticaret gemisinin subayları ve gemi adamları karada tutuklanacak olurlarsa, Komisyon polisince, yetkili yargı makamlarına teslim edileceklerdir. Sanık, Komisyon polisinden başka birince tutuklanmışsa, gecikmeden Komisyon polisine teslim olunacaktır.

MADDE 51.

Komisyon, üzerine almış olduğu görevleri yerine getirmek için kendisine yardımcı olmalarını vazgeçilmez saydığı bütün üst ve ast görevlileri atayacaktır.

MADDE 52.

Komisyonun yetki alanı sınırları içinde gemilerin gidiş-gelişine ilişkin bütün konularda, 37. Maddede belirtilen her türlü gemiler tam bir eşitlik düzeyinde işlem göreceklerdir.

36 Fransızca metinde "pour tout crime, délit ou contravention", İngilizce metinde "for any offense", İtalyanca metinde "per qualsiasi reato". *Matbaa-i Âmre, Konya* ve *Erim* metinlerinde "cinayet, cünha ve kabahatten naşi", *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "cinayet, cürüm veyahut muhalefet-i mukarrarat herhangi hareket". (Çevirenler)

MADDE 53.

47. Madde hükümleri saklı kalmak üzere, Komisyonun yetki sınırları içinde, gemilerden ya da gemilerdeki yüklerden gerek Osmanlı Hükümetince doğrudan doğruya, gerek uluslararası kuruluşlarca ya da özel ortaklıklarca alınmakta bulunan harçlara ya da öteki vergilere dayanak oluşturan ve şimdi varolan haklar, Komisyona aktarılacaktır. Komisyon, bu harçları ve vergileri –Komisyonun genel yönetim giderleriyle, işbu Kesime bağlı Ek'in 3. paragrafında öngörülen maaş ve ücretleri de kapsamak üzere– yerine getirilmiş hizmetleri ve yapılmış işleri karşılamak amacıyla yapılmış harcamalar için aşırı olmayacak bir tarifeye göre saptayacaktır.

Komisyon, yalnız bu amaçlarla ve Milletler Cemiyeti Konseyinin ön rızasıyla, şimdi varolanlardan başka harçlar ve vergiler de koyabilecek ve bunların miktarını saptayabilecektir.

MADDE 54.

Komisyonca konulacak bütün vergiler ve harçlar, gemiler arasında, bağlama, varış ya da çıkış limanları, bayrakları ya da malikleri, ya da yüklerinin uyrukluğu ya da malikleri bakımından hiçbir ayırım gözetilmeksizin ve tam bir eşitlik düzeyinde alınacaktır.

İşbu hüküm, Komisyonun, işbu Kesimde öngörülen harçları tonaja göre saptama hakkını hiçbir bakımdan sarsmaz.

MADDE 55.

Osmanlı Hükümeti ile Yunan Hükümeti, herbiri kendi bakımlarından, Komisyonun, kendisine verilmiş görevlerin yararlı bir biçimde yerine getirilmesi için gerekli göreceği bütün toprakları ve yapıları edinmesini kolaylaştırmağı yükümlenirler.

MADDE 56.

39. Maddede belirlenen sulardan transit geçecek savaş gemileri, her bakımdan, gemilerin olağan geliş-gidişi (ulaşım) kurallarıyla sağlık gereklerine uymayı sağlamak üzere Komisyonca çıkartılmış olan yönetim kurallarına uygun davranacaklardır.

MADDE 57.

I. Savaşan Devletlerin savaş gemileri, ancak Boğazlar'dan geçişlerini tamamlamalarını ve yanaşabilecekleri en yakın limana varabilmelerini sağlamak için kesinlikle zorunlu olan ölçüler içinde yeniden komanya [yiyecek] alabilirler ve depolayabilirler; bu gemiler, Komisyonun denetimi altındaki sularda komanyalarını [yiyeceklerini] ya da savaş gereçlerini tamamlayamazlar ve arttıramazlar, ya da gemi adamlarının sayısını tamamlayamazlar. Bu gemiler, yalnız yolculuğa elverişli olmaları için kesinlikle zorunlu onarımları yapabilirler; onarımların, gemilerin savaş gücünü hiçbir biçimde arttırmaması gerekir. Zorunlu onarımların neler olduğunu Komisyon kararlaştıracaktır; bu onarımların olabildiğince en kısa süre içinde yapılması gerekir.

II. Savaşan Devletlerin savaş gemilerinin, Komisyonunun denetimine bağlı sularda transit geçişi olabildiğince en kısa süre içinde ve, hizmet gereklerinden doğabilecekler dışında hiçbir duruşta bulunmaksızın yapılmalıdır.

III. Sözü edilen savaş gemilerinin Komisyonun denetimine bağlı limanlarda kalışları, kaza durumu dışında, 24 saati geçmeyecektir. Böyle bir durumda, bu gemiler

en kısa süre içinde [limandan] ayrılmak zorunda olacaklardır. Savaşan bir Devletin savaş gemisinin Komisyonun denetimine bağlı sulardan çıkışı ile, düşman tarafın bir savaş gemisinin kalkışı arasında, her zaman, enaz yirmi-dört saatlik bir sürenin geçmesi gerekecektir.

IV. Savaş zamanında Komisyonun denetimine bağlı sulara ilişkin ve özellikle Türkiye'nin düşmanlarına gönderilen savaş gereçleri ile savaş kaçağı nesnelerin geçişine ya da bu sularda yeniden yiyecek almalara, gereksinmelerinin karşılanmasına ya da onarımlara ilişkin başka bütün kurallar Milletler Cemiyeti'nce saptanacaktır.

MADDE 58.

Savaşan Devletlerin ganimetleri, her bakımdan, savaşan Devletlerin savaş gemilerine uygulanan koşullara bağlı olacaktır.

MADDE 59.

Hiçbir savaşan Devlet, Komisyonun denetimine bağlı bulunan sularda, asker birlikleri, cephane ya da savaş gereçleri yükleyemez ya da boşaltamaz, ancak, geçişi engelleyen bir kaza durumu bunun dışında kalmaktadır; bu durumda, transitin, olabildiğince hızla tamamlanması gerekecektir.

MADDE 60.

57., 58. ve 59. Maddeler hükümlerinden hiçbiri, Milletler Cemiyeti'nce alınmış bir karar uyarınca davranan bir ya da birkaç savaşan Devletin yetkilerini sınırlayacak biçimde yorumlanmayacaktır.

MADDE 61.

İşbu Kesimin hükümleriyle, İstanbul[37] ve Haydarpaşa limanlarına ilişkin olarak XI. Bölümün (Limanlar, Su Yolları ve Demiryolları) 335. Maddesinden 344. Maddesine kadar olan Maddeleri hükümlerinin yorumlanmasında ya da uygulanmasında Devletler arasında çıkabilecek bütün anlaşmazlıklar Komisyona sunulacaktır. Komisyon kararının bir Devletçe kabul edilmemesi durumunda, sorun, ilgili Devletlerden herhangi birinin istemesi üzerine, Milletler Cemiyeti'nce öngörülen biçimde çözüme bağlanacak ve o zamana kadar da Komisyonun kararı uygulanacaktır.

E K.

1.

Boğazlar Komisyonunun Başkanlığı, iki yıl süreyle ve sırayla, iki oyu olan Komisyon üyelerince yapılacaktır.

Komisyon, kararlarını oyçokluğuyla alacak ve oyların eşit bölünmesinde Başkanın oyuna üstünlük tanınacaktır. Çekimser her oy, tartışılan öneriye karşıt bir oy sayılacaktır.

Komisyon üyelerinden herbirinin, toplantıda bulunamayacağı zaman, kendisini bir vekille temsil ettirme hakkı olacaktır.

37 Fransızca ve İngilizce metinlerde "Constantinople", İtalyanca metinde "Constantinopoli", 1920 çevirilerinde "İstanbul". (Çevirenler)

2.

Komisyon üyelerinin ücretleri kendilerini atayan Hükümetlerce karşılanacaktır; bu ücretler, Komisyonda temsil edilen Hükümetlerce görüş birliği içinde kabul edilen ve vakit vakit yeniden gözden geçirilecek rakamlar göz önünde tutularak, hakgözetir bir biçimde saptanacaktır.

3.

48. Maddede belirtilen polis üst görevlilerinin ücretleri ile, 51. Madde uyarınca atanacak öteki üst görevlilerin ya da görevlilerin, ve yine sözü geçen 48. Maddede belirtilen yerel polis personelinin ücretleri, gemilerin gidiş-gelişinden alınan vergiler ve harçlar gelirinden karşılanacaktır.

Komisyon, atayacağı üst görevlilerin ve görevlilerin işe alınma koşullarına ilişkin yönetmelikleri hazırlayacaktır.

4.

Komisyon, işbu Kesim ile işbu Ek uyarınca, görevlerini yapabilmesi için gereksinme duyacağı gemileri buyruğu altında bulunduracaktır.

5.

Komisyon, işbu Kesim ile işbu Ek hükümlerinin kendisine yüklediği bütün görevleri, saptanan sınırlar içinde, yerine getirebilmesi için gerekli yönetmelikleri hazırlamağa, yayımlamağa ve uygulamağa yetkili olacaktır. Bu yetki, şimdi yürürlükte olan yönetmelikleri, gerekirse, değiştirme ya da sona erdirme hakkını da kapsayacaktır.

Komisyon, denetimi altına konulan bütün gelir ve gider hesaplarının ne biçimde tutulacağına, bu hesapların incelenmesine ve bu hesaplar konusunda her yıl tam doğru bir rapor yayınlanmasına ilişkin yönetmelikler hazırlayacaktır.

KESİM III.

KÜRDİSTAN

MADDE 62.

Fırat'ın doğusunda, ileride saptanacak Ermenistan'ın güney sınırının güneyinde ve 27. Maddenin II/2. ve 3. fıkralarındaki tanıma uygun olarak saptanan Suriye ve Irak[38] ile Türkiye sınırının kuzeyinde, Kürtlerin sayıca üstün bulunduğu bölgelerin yerel özerkliğini, işbu Andlaşmanın yürürlüğe konulmasından başlayarak altı ay içinde, İstanbul'da[39] toplanan ve İngiliz, Fransız ve İtalyan Hükümetlerinden herbirinin atadığı üç üyeden oluşan bir Komisyon hazırlayacaktır. Herhangi bir sorun üzerinde oybirliği oluşamazsa, bu sorun, Komisyon üyelerince, bağlı oldukları Hükümetlerine götürülecektir. Bu plân, Süryanî-Geldanîler[40] ile, bu bölgelerin içindeki öteki etnik ve

38 Fransızca metinde "Mésopotamie", İngilizce ve İtalyanca metinlerde "Mesopotamia". *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde "Elcezire"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Irak". (Çevirenler)

39 Fransızca ve İngilizce metinlerde "Constantinople", İtalyanca metinde "Constantinopoli". 1920 çevirilerinde "İstanbul". (Çevirenler)

40 Fransızca metinde "Assyro-Chaldéens", İngilizce metinde "Assyro-Chaldeans", İtalyanca metinde "Assiro-Caldei". 1920 çevirilerinde "Süryanî-Gildanîler". (Çevirenler)

dinsel azınlıkların korunmasına ilişkin tam güvenceler de kapsayacaktır; bu amaçla, İngiliz, Fransız, İtalyan, İran'lı ve Kürt temsilcilerden oluşan bir Komisyon incelemelerde bulunmak ve, işbu Andlaşma uyarınca, Türkiye sınırının İran sınırı ile birleşmesi durumlarında, Türkiye sınırında yapılması gerekebilecek düzeltmeleri kararlaştırmak üzere bu yerleri ziyaret edecektir.

MADDE 63.

Osmanlı Hükümeti, 62. Maddede öngörülen komisyonlardan birinin ya da ötekinin kararlarını, kendisine bildirildiğinden başlayarak üç ay içinde kabul etmeği ve yürürlüğe koymağı şimdiden yükümlenir.

MADDE 64.

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe konuşundan bir yıl sonra, 62. Maddede belirtilen bölgelerdeki Kürtler, bu bölgelerdeki nüfusun çoğunluğunun Türkiye'den bağımsız olmak istediklerini kanıtlayarak Milletler Cemiyeti Konseyine başvururlarsa ve Konsey de bu nüfusun bu bağımsızlığa yetenekli olduğu görüşüne varırsa ve bu bağımsızlığı onlara tanımayı Türkiye'ye salık verirse, Türkiye, bu öğütlemeye [tavsiyeye] uymağı ve bu bölgeler üzerinde bütün haklarından ve sıfatlarından vazgeçmeği, şimdiden yükümlenir.

Bu vazgeçmenin ayrıntıları Başlıca Müttefik Devletlerle Türkiye arasında yapılacak özel bir sözleşmeye konu olacaktır.

Bu vazgeçme gerçekleşirse ve gerçekleşeceği zaman, Kürdistan'ın şimdiye dek Musul İlinde [Vilâyetinde[41]] kalmış kesiminde oturan Kürtlerin, bu bağımsız Kürt Devletine kendi istekleriyle katılmalarına, Başlıca Müttefik Devletlerce hiçbir karşı çıkışta bulunulmayacaktır.

KESİM IV.

İZMİR

MADDE 65.

İzmir kenti ile 56. Maddede belirtilen ve bu kente bitişik topraklara, 83. Madde uyarınca kesin statüleri saptanıncaya kadar, işbu Kesimin hükümleri uygulanacaktır.

MADDE 66.

İzmir kentine bitişik toprakların coğrafya sınırları aşağıdaki gibi saptanacaktır (ekli 1 sayılı haritaya bakılması):

Kuşadası'nın[42] 5 kilometre kadar kuzeyinde Ege Denizi'ne dökülen ırmağın ağzından başlayarak, doğuya doğru:

bu ırmağın kaynağına doğru akım yolu;

sonra, güney-doğuya doğru:

41 Fransızca metinde "Vilayet de Mossoul", İngilizce metinde "Mosul Vilayet", İtalyanca metinde "Vilayet di Mossul", 1920 çevirilerinde "Musul Vilâyeti". (Çevirenler)

42 Fransızca, İngilizce ve İtalyanca metinlerde "Skalanova". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "İskalanova (Kuşadası)", *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Kuşadası". (Çevirenler)

bu ırmağın güney kolunun akım yolu;

oaradan, güney-doğuya doğru ve Gümüş Dağ tepesinin batı bitimine kadar:

Çınarkale'nin batısında ve Akçaova'nın doğusundan geçmek üzere toprak [arazi] üzerinde saptanacak bir çizgi;

oradan, kuzey-doğuya doğru:

tepeler çizgisini olabildiği ölçüde izleyecek bir çizgi;

sonra, kuzeye doğru ve Ayasoluk'dan Değirmencik demiryolunun üzerinde Balatcık[43] istasyonunun aşağı yukarı 1 kilometre batısında seçilecek bir noktaya kadar:

Söke-Balatçık yolunu ve demiryolunu[44] Türk topraklarında bırakacak biçimde, toprak [arazi] üzerinde saptanacak bir çizgi;

oradan, kuzeye doğru ve İzmir Sancağı'nın[45] güney sınırı üzerinde seçilecek bir noktaya kadar:

toprak [arazi] üzerinde seçilecek bir çizgi;

oradan, ve Ödemiş'in aşağı yukarı 15 kilometre kuzey-doğusundaki Bozdağ dolaylarında seçilecek bir noktaya kadar:

İzmir Sancağının güney ve doğu sınırı;

oradan, kuzeye doğru ve Manisa-Alaşehir demiryolu üzerinde ve Salihli'nin aşağı yukarı 8 kilometre batısında seçilecek bir noktaya kadar:

toprak [arazi] üzerinde seçilecek bir çizgi;

oradan, kuzeye doğru ve Gerenez Dağı'na kadar:

Mermer Göl'ün doğusundan, Kemer'in batısından, Akçealan'ın[46] aşağı yukarı güneyinden Kumçay'ı geçmek ve oradan Kavakalan'ın batısında suları bölme çizgisini izlemek üzere, toprak [arazi] üzerinde saptanacak bir çizgi;

oradan, kuzey-batıya doğru ve Kırkağaç ile Akhisar ilçeleri [kazaları][47] arasındaki sınır üzerinde, Kırkağaç'ın aşağı yukarı 16 kilometre doğusunda ve Akhisar'ın 20 kilometre kuzeyinde seçilecek bir noktaya kadar:

toprak [arazi] üzerinde saptanacak bir çizgi;

oradan, batıya doğru ve Soma ilçesinin sınırı ile birleştiği yere kadar

Kırkağaç ilçesinin [kazasının] güney sınırı;

oradan, batıya doğru ve İzmir Sancağı sınırı ile kavuşuncaya kadar:

Soma ilçesinin [kazasının] güney sınırı;

oradan, kuzeye doğru ve İzmir İli [Vilâyeti[48]] sınırı ile kavuşuncaya kadar:

İzmir Sancağının kuzey-doğu sınırı;

oradan, batıya doğru ve Çarpacık (Tepe) dolaylarında seçilecek bir noktaya kadar:

İzmir İlinin [Vilâyetinin] kuzey sınırı;

---

43 Fransızca, İngilizce ve İtalyanca metinlerde "Balachik", *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde "Balatçık"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Balacık". (Çevirenler)

44 Fransızca metinde "la route et la voie ferrée", İngilizce metinde "the road and railway", İtalyanca metinde "la strade e la ferrovia". *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde yalnız "şimendifer hattı" denilmesine karşılık, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "tarikini ve şimendifer hattını".

45 Fransızca ve İngilizce metinlerde "Sandjak", İtalyanca metinde "sangiaccato". 1920 çevirilerinde "Sancak". (Çevirenler)

46 Fransızca, İngilizce ve İtalyanca metinlerde "Akshalan", 1920 çevirilerinde "Akçealan". (Çevirenler)

47 Fransızca, İngilizce ve İtalyanca metinlerde "Caza", 1920 çevirilerinde "kaza". (Çevirenler)

48 Fransa, İngilizce ve İtalyanca metinlerde "Vilayet", 1920 çevirilerinde "Vilâyet". (Çevirenler)

oradan, kuzeye doğru ve Köylüce'nin aşağı yukarı 4 kilometre güney-batısında toprak [arazi] üzerinde seçilecek bir noktaya kadar:

toprak [arazi] üzerinde saptanacak bir çizgi;

oradan, batıya doğru ve Dahline Burnu ile Kemer İskele arasında saptanacak bir noktaya kadar:

Kemer ile Kemer İskele'nin ve bu iki yeri birbirine bağlayan yolun güneyinden geçmek toprak [arazi] üzerinde saptanacak bir çizgi.

MADDE 67.

66. Maddede belirtilen toprakların sınırını toprak [arazi] üzerinde saptamak üzere, işbu Andlaşmanın yürürlüğe konuluşunu izleyecek onbeş gün içinde bir Komisyon kurulacaktır. Bu Komisyon, İngiliz, Fransız ve İtalyan Hükümetlerince atanacak üç üye ve, Yunan Hükümetince atanacak bir üye ile Osmanlı Hükümetince atanacak bir üyeden oluşacaktır.

MADDE 68.

İşbu Kesimin hükümleri saklı kalmak üzere, İzmir kenti ve 66. Maddede belirtilen toprak parçası, işbu Andlaşmanın uygulanması bakımından, Türkiye'den ayrılmış topraklarla bir tutulacaktır.

MADDE 69.

İzmir kenti ve 66. Maddede tanımlanan topraklar Osmanlı egemenliği altında kalmaktadır. Bununla birlikte, Türkiye, İzmir kenti ile sözü edilen topraklar üzerindeki egemenlik haklarının kullanımını Yunanistan'a aktaracaktır. Bu egemenliğin simgesi olmak üzere, Osmanlı bayrağı[49] kentin dışındaki bir kaleye sürekli olarak çekilecektir. Bu kale, Başlıca Müttefik Devletlerce saptanacaktır.

MADDE 70.

Yunan Hükümeti, İzmir kentiyle 66. Maddede belirtilen toprakların yönetiminden sorumlu olacak ve bu yönetimi özel olarak bu amaçla atayacağı bir görevliler kurulunca yürütecektir.

MADDE 71.

Yunan Hükümeti, İzmir kentiyle 66. Maddede tanımlanan topraklarda kamu düzeninin ve güvenliğin korunması için gerekli askerî kuvvetleri bulundurmak hakkına sahip olacaktır.

MADDE 72.

Soy, dil ve din azınlıklarını da içeren ve halkın bütün kesimlerinin oransal temsilini sağlayacak nitelikte bir seçim sistemiyle, yerel bir Parlamento kurulacaktır. Yunan Hükümetinin, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girmesini izleyen altı ay içinde, Mil-

49 Fransızca metinde "le pavillon ottoman", İngilizce metinde "the Turkish flag", İtalyanca metinde "la bandiera ottomana". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "Osmanlı sancağı"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Osmanlı bayrağı". (Çevirenler)

letler Cemiyeti Konseyine, yukarıda öngörülen koşullara uygun bir seçim sistemi tasarısı sunması gerekecektir; bu sistem, ancak adı geçen Konseyce oyçoğunluğuyla onaylandığı zaman yürürlüğe girebilecektir.

Yunan Hükümeti, Osmanlı makamlarınca kovulmuş ya da sürülmüş kişilerin oturdukları yerlere dönüşleri için gereken süre içinde seçimleri –bu süre işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden sonra bir yılı geçmemek üzere– erteleyebilecektir.

MADDE 73.

Yunan yönetimi ile yerel Parlamento arasındaki ilişkiler, adı geçen yönetimce, Yunan Anayasası ilkelerine uygun düşecek biçimde düzenlenecektir.[50]

MADDE 74.

83. Maddede öngörülen kesin Statü kuruluncaya kadar, İzmir kentinde ve 66. Maddede tanımlanan topraklarda hiçbir biçimde zorunlu askerlik hizmeti uygulanmayacaktır.

MADDE 75.

86. Maddede sözü edilen ve soy, dil ve din azınlıklarının korunması ile, ticaret ve transit özgürlüğüne ilişkin özel Andlaşmada öngörülen hükümler İzmir kenti ile 66. Maddede tanımlanan topraklarda da uygulanacaktır.

MADDE 76.

Yunan Hükümeti, 66. Maddede tanımlanan sınır üzerinde bir gümrük çizgisi kurabilecek ve İzmir kenti ile sözü geçen Maddede tanımlanan toprakları Yunan gümrük sistemi içine sokabilecektir.

MADDE 77.

Yunan Hükümeti, Türk parasının şimdiki değerini düşürmek sonucunu verebilecek hiçbir önlem almamayı yükümlenir. Bu para, 83. Maddede öngörülen kesin Statü kuruluncaya kadar yasal akçe niteliğini koruyacaktır.

MADDE 78.

Uluslararası önemi olan limanlarla, serbest limanlar rejimine ve transite ilişkin olan XI. Bölümün (Limanlar, Su Yolları ve Demiryolları) hükümleri, İzmir kenti ile 66. Maddede tanımlanan topraklara uygulanacaktır.

MADDE 79.

Uyrukluk bakımından, Osmanlı uyruğu olan ve işbu Andlaşma hükümleri gereğince başka herhangi bir uyrukluk savında bulunamayacak olan İzmir kenti ve 66. Maddede tanımlanan topraklarda oturanlar, her bakımdan Yunan uyruğu işlemi göreceklerdir. Bunların ülke dışındaki diplomasi ve konsolosluk korunmalarını Yunanistan sağlayacaktır.

50 *Matbaa-ı Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde bu madde şöyle çevrilmiştir: "Yunanistan idaresi ile mahallî parlâmento arasındaki münasebet mezkûr idare tarafından vazolunan kanun-u esasî usul ve kavaidine tevfikan tanzim edilecektir". Oysa *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinleri şöyledir: "Yunan idaresiyle mahallî Parlamento arasındaki münasebet mezkûr idare tarafından, Yunan kanun-u esasîsinin desatirine tevfikan, tanzim olunacaktır". (Çevirenler)

MADDE 80.

VIII. Bölümün (Malî Hükümler) 241. Maddesi hükümleri İzmir kentiyle 66. Maddede tanımlanan topraklara uygulanacaktır.

IX. Bölümün (Ekonomik Hükümler) 293. Maddesi hükümleri İzmir kentiyle sözü geçen topraklara uygulanmayacaktır[51].

MADDE 81.

83. Maddede öngörülen kesin Statünün kuruluşuna değin, Osmanlı Devlet Borçları [Düyun-u Umumiye] Yönetiminin olan bütün araçlar ve gereçler, makineler, kara ve deniz taşıtları ile, Foça[52] tuzlalarının işletme hakları hiçbir biçimde ne değiştirilecek ne de bunlara karışılacaktır. Bu süre içinde, sözü geçen tuzlalarda elde edilen tuzun üretimi, dışa satışı ve taşınmasından hiçbir vergi ya da harç alınmayacaktır. Yunan yönetimi İzmir'de ve 66. Maddede tanımlanan topraklarda tuz tüketimini düzenlemek ve vergilendirmek hakkına sahip olacaktır.

Bir önceki fıkrada öngörülen sürenin bitiminde, Yunanistan, yukarıdaki hükümleri değiştirmeği uygun görürse, Foça tuzlaları ayrıcalıklardan sayılacak ve bunlara IX. Bölümün (Ekonomik Hükümler) 312. Maddesinde öngörülen güvenceler, işbu Andlaşmanın VIII. Bölümünün (Malî Hükümler) 246. Maddesi hükümlerine dokunulmamak koşuluyla, uygulanacaktır.

MADDE 82.

İşbu Andlaşma ile çözüme bağlanamayan ve işbu Kesimin uygulanmasından doğabilecek bütün sorunlar daha sonra yapılacak sözleşmelerle çözüme bağlanacaklardır.

MADDE 83.

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden beş yıllık bir süre geçtikten sonra, 72. Maddede öngörülen yerel Parlamento, oyçokluğuna dayanan bir kararla, Milletler Cemiyeti Konseyinden, İzmir kentiyle 66. Maddede tanımlanan toprakların kesin olarak Yunanistan Krallığına bağlanmasını isteyebilecektir. Konsey, kendi göstereceği koşullar içinde, daha önce bir halk oylaması [plebisit] yapılmasını isteyebilecektir.

Sözü geçen bağlanma, bir önceki fıkranın uygulanması sonucu gerçekleşecek olursa, 69. Maddede sözü edilen, Türkiye'nin egemenlik hakkı sona erecektir. Bu durumda, Türkiye, İzmir kenti ile 66. Maddede tanımlanan topraklar üzerindeki haklarından ve sıfatlarından, Yunanistan yararına, vazgeçtiğini şimdiden bildirir.

KESİM V.

YUNANİSTAN

MADDE 84.

27 Kasım 1919'da Neuilly-sur-Seine'de imzalanan Barış Andlaşması ile Bulgaristan'a tanınan sınırlar saklı kalmak üzere, Türkiye, eski Osmanlı İmparatorluğu'nun

51 Prof. Erim, şu dipnotu vermektedir: "Bu sonuncu fıkra Türkçe metinlerde unutulmuştur. Fransızca metinden tercüme edilerek alınmıştır". Oysa, andlaşma tasarısından sonra, Müttefiklerin değişiklik öncrilerinde, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerine göre, bu fıkra da çevrilmiştir: "Dokuzuncu Kısmın (Ahkâm-ı İktisadiye) 293 ncü maddesinin ahkâmı İzmir şehrinde ve arazi-i mezkûrede kabil-i tatbik değildir". (Çevirenler)

52 Fransızca metinde "Phocée", İngilizce metinde "Phocea", İtalyanca metinde "Focea", 1920 çevirilerinde "Foça". (Çevirenler)

Avrupa kıtasında ve işbu Andlaşma ile saptanan Türkiye sınırları ötesindeki bütün haklarından ve sıfatlarından Yunanistan yararına vazgeçer.

Bir önceki fıkrada belirtilen egemenlik aktarılmasına Marmara Denizi adaları girmez.

Türkiye, ayrıca Gökçeada [İmroz, *İmbros, İmbro*], Bozcaada [*Tenedos, Tenedo*] adaları üzerindeki bütün haklarından ve sıfatlarından Yunanistan yararına vazgeçer. Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki öteki adalar, özellikle Limni [*Lemnos, Lemno*], Semadirek [Semendirek, *Samothrace, Samotracia*], Midilli [*Mitylène, Mitylene, Mitilene*], Sakız [*Chios, Chio*], Sisam [*Samos, Samo*] ve Nikarya [*Nicaria*] üzerinde egemenliğine ilişkin, 17/30 Mayıs 1913 tarihli Londra Andlaşmasının 5. Maddesi ve 1/14 Kasım 1913 tarihli Atina Andlaşmasının 15. Maddesi uyarınca, Londra'da Büyükelçiler Konferansınca alınan ve Yunan Hükümetine 13 Şubat 1914'de bildirilen karar, işbu Andlaşmanın 122. Maddesinde sözü edilen ve İtalya'nın egemenliği altına konulan adalar ile Asya kıyısından üç milden daha az bir uzaklıkta bulunan adalara ilişkin hükümlere dokunulmamak koşuluyla, doğrulanmıştır (1 sayılı haritaya bakılması).

Bununla birlikte, işbu Andlaşma uyarınca Yunan egemenliği altına konulmuş, 178. Maddede öngörülen Boğazlar bölgesi kesimi ile Adalarda, Yunanistan, işbu Andlaşmanın tersine hükümleri olmadıkça, sözü geçen bölgenin, Marmara Denizi adalarını da içeren, Osmanlı egemenliği altında kalan kesiminde işbu Andlaşmanın Boğazlar'ın özgürlüğünü sağlamak için Türkiye'ye yüklediği bütün yükümlülükleri kabul eder ve bunları yerine getirmeği yükümlenir.

MADDE 85.

27. Maddenin I (2) fıkrasında tanımlanan sınır çizgisini yerinde saptamak üzere, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girmesini izleyecek onbeş gün içinde bir Komisyon kurulacaktır. Bu Komisyon, Başlıca Müttefik Devletlerin atayacakları dört üye ile, Yunanistan'ın atayacağı bir üyeden ve Türkiye'nin atayacağı bir üyeden oluşacaktır.

MADDE 86.

Yunanistan, özellikle Edirne'ye ilişkin olarak, Yunanistan'da oturanların çoğunluğundan soy, dil ya da din bakımından ayrı olanların çıkarlarını korumak için, gerekli görülecek hükümleri, bunların özel bir Andlaşmaya konulmasına rıza göstererek, kabul eder.

Yunanistan, ayrıca, transit özgürlüğünü ve öteki ulusların ticareti için hakgözetir bir rejimi korumak için gerekli görülecek hükümlerin özel bir Andlaşmaya konulmasını da kabul eder.

MADDE 87.

Yunan Devletinin, kendi egemenliği altına girmiş olan topraklar yüzünden üstlenmesi gerekecek, Türkiye'ye ait malî yükümlülüklerin oranı ve niteliği, işbu Andlaşmanın VIII. Bölümünün (Malî Hükümler) 241. Maddesinden 244. Maddesine kadar olan Maddeleri[53] uyarınca saptanacaktır.

İşbu Andlaşma ile çözüme bağlanamayan ve sözü geçen toprakların aktarılmasından doğabilecek bütün sorunlar daha sonra yapılacak sözleşmelerle çözüme bağlanacaktır.

53 1920 çevirilerinde "241 ve 244 üncü maddeleri" denilmektedir. (Çevirenler)

KESİM VI.

ERMENİSTAN

MADDE 88.

Türkiye, öteki, Müttefik Devletlerin yapmış oldukları gibi, Ermenistan'ı özgür ve bağımsız bir Devlet olarak tanıdığını bildirir.

MADDE 89.

Öteki Bağıtlı Yüksek Taraflar gibi, Türkiye[54] ile Ermenistan da, Erzurum, Trabzon, Van ve Bitlis İllerinde [Vilâyetlerinde[55]], Türkiye ile Ermenistan arasındaki sınırın saptanması işini Amerika Birleşik Devletleri Başkanının hakemliğine sunmayı ve bu konudaki kararını olduğu kadar, Ermenistan'ın denize çıkışı ile sözü geçen sınıra bitişik bütün Osmanlı topraklarının askersizleştirilmesine ilişkin ileri sürebileceği bütün hükümleri kabul etmeyi kararlaştırmışlardır.

MADDE 90.

89. Madde uyarınca sınır saptanması, sözü geçen İller [Vilâyetler] topraklarının tümünün ya da bir kesiminin Ermenistan'a aktarılmasına yol açacak olursa, Türkiye, aktarılan toprak üzerindeki bütün haklarından ve sıfatlarından, karar tarihinden başlamak üzere geçerli olarak, vazgeçtiğini şimdiden bildirir. İşbu Andlaşmanın, Türkiye'den ayrılan topraklara uygulanacak hükümleri, o andan başlayarak, bu topraklara da uygulanacaktır.

Ermenistan'ın, kendi egemenliği altına girmiş topraklar nedeniyle üstlenmesi gerekecek, Türkiye'ye ait malî yükümlülüklerin ya da hakların oranı ve niteliği, işbu Andlaşmanın VIII. Bölümünün (Malî Hükümler) 241. Maddesinden 244. Maddesine kadarki Maddeleri uyarınca saptanacaktır[56].

İşbu Andlaşma ile çözüme bağlanamayan ve sözü geçen toprağın aktarılmasından doğabilecek bütün sorunlar, gerekirse, daha sonra yapılacak sözleşmelerle çözüme bağlanacaktır.

MADDE 91.

89. Maddede belirtilen toprağın bir kesiminin Ermenistan'a aktarılması durumunda, sözü geçen Maddede öngörülen karardan sonra üç ay içinde, Ermenistan ile Türkiye arasında, bu kararın ortaya çıkaracağı sınırı toprak [arazi] üzerinde çizmek için, kuruluş biçimi daha sonra saptanacak, bir Sınırlandırma Komisyonu kurulacaktır.

MADDE 92.

Ermenistan'ın, Azerbeycan ve Gürcistan ile sınırları, ilgili Devletler arasında, herbiriyle ortaklaşa anlaşma yoluyla saptanacaktır.

---

54 Fransızca metinde "la Turquie", İngilizce metinde "Turkey", İtalyanca metinde "la Turchia". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "Devlet-i Osmaniye"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Türkiye". (Çevirenler)

55 Fransızca, İngilizce ve İtalyanca metinlerde "Vilayet". (Çevirenler)

56 1920 çevirilerinde "241 ve 244 üncü maddeler" denilmektedir. (Çevirenler)

89. Maddede öngörülen karar alındığında, ilgili Devletler, iki durumdan birinde, sınırlarını ortaklaşa anlaşmayla saptayamamışlarsa, bu sınır, Başlıca Müttefik Devletlerce saptanacak ve sınırın toprak [arazi] üzerinde çizilmesini de bu Devletler yapacaklardır.

MADDE 93.

Ermenistan, Ermenistan'da oturanların çoğunluğundan soy, dil ya da din bakımından ayrı olanların çıkarlarını korumak için, Başlıca Müttefik Devletlerin gerekli görecekleri hükümleri, bunları bu Devletlerle yapacağı bir Andlaşmaya da geçirmeğe rıza göstererek, kabul eder.

Ermenistan, ayrıca, transit özgürlüğünü ve öteki ulusların ticareti için hakgözetir bir rejimi korumak üzere Başlıca Müttefik Devletlerce gerekli görülecek hükümlerin bu Devletlerle yapılacak bir Andlaşmaya konulmasını kabul eder.

KESİM VII.

SURİYE, IRAK[57], FİLİSTİN

MADDE 94.

Bağıtlı Yüksek Taraflar, kendi başlarına yaşayacak duruma gelinceye kadar, bir *mandataire*'in öğütleri ve yardımı yönetimlerine yön vermek koşuluyla, I. Bölümün (Milletler Cemiyeti Misakı) 22. Maddesinin 4. paragrafı uyarınca, Suriye ile Mezopotamya'nın bağımsız Devlet olarak geçici tanınmaları konusunda karara varmışlardır.

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak onbeş gün içinde, 27. Maddenin II/2. ve 3. fıkralarında tanımlanan sınır çizgisini toprak [arazi] üzerinde saptamak üzere, bir Komisyon kurulacaktır. Bu Komisyon, Fransa, İngiltere ve İtalya'nın herbirince atanacak üç üye ile, Türkiye'nin[58] atayacağı bir üyeden oluşacaktır. Bu Komisyona, gereğine göre, Suriye ile sınıra ilişkin olarak Suriye'nin bir temsilcisi, Irak ile sınıra ilişkin olarak Irak'ın bir temsilcisi yardımcı olacaktır.

Adı geçen Devletlerin öteki sınırları ile *mandataire*'in seçimi, Başlıca Müttefik Devletlerce saptanacaktır.

MADDE 95.

Bağıtlı Yüksek Taraflar, 22. Madde hükümlerinin uygulanmasıyla, Başlıca Müttefik Devletlerce saptanacak sınırlar içinde Filistin'in yönetimini, sözü edilen Devletlerce seçilecek bir *Mandataire*'e vermeği kararlaştırmışlardır. *Mandataire*, Yahudi halkı için Filistin'de bir ulusal yurt kurulmasından yana İngiliz Hükümetince daha önce 2 Kasım 1917'de açıklanan ve öteki Müttefik Devletlerce kabul edilen bildirinin uygulanmasından sorumlu olacaktır; şu kadar ki, Filistin'deki Yahudi olmayan toplumla-

57 Fransızca metinde "Mésopotamie", İngilizce ve İtalyanca metinlerde "Mesopotamia". *Matbaa-ı Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde "Elcezire"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Irak". (Çevirenler)

58 Fransızca metinde "la Turquie", İngilizce metinde "Turkey", İtalyanca metinde "la Turchia". *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde "Devlet-i Osmaniye"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Türkiye". Çevirenler)

rın yurttaşlık [medenî] haklarıyla dinsel haklarına ve başka herhangi bir ülkedeki Yahudilerin yararlandıkları haklara ve siyasal statüye zarar verecek hiçbir şey yapılmayacaktır.

Mandataire Devlet, çeşitli dinsel toplumlara ilişkin bütün sorunları ve istemleri incelemek ve bunların çözümünü sağlamak için en kısa sürede bir Komisyon kurmak yükümlülüğünü kabul eder. Bu Komisyonun kuruluşunda ilgili dinsel çıkarlar göz önünde tutulacaktır. Komisyon Başkanı, Milletler Cemiyeti Konseyince atanacaktır.

MADDE 96.

Yukarıda sözü edilen topraklara ilişkin *mandat*'ların koşulları, Başlıca Müttefik Devletlerce saptanacak ve onaylanmak üzere Milletler Cemiyeti Konseyine sunulacaktır.

MADDE 97.

Türkiye, bu Bölümde sözü edilen sorunlara ilişkin olarak alınabilecek her türlü kararı, 132. Madde hükümlerine uygun olarak, kabul etmeyi şimdiden yükümlenir.

KESİM VIII.

HİCAZ

MADDE 98.

Türkiye, Müttefik Devletlerin yapmış oldukları gibi, Hicaz'ı özgür ve bağımsız bir Devlet olarak tanıdığını ve, Türkiye'nin işbu Andlaşma ile saptanmış sınırları ötesinde bulunan ve ileride saptanacak sınırlar içinde bulunacak eski Osmanlı İmparatorluğu toprakları üzerindeki bütün haklarından ve sıfatlarından Hicaz yararına vazgeçtiğini bildirir.

MADDE 99.

Mekke ve Medine kentlerine ve bu kentlerin kutsal yerlerine bütün ülkelerdeki Müslümanların tanıdıkları kutsal nitelik nedeniyle, Majeste Hicaz Sultanı, Hac amacıyla ya da başka herhangi bir dinsel amaçla buralara gitmek isteyen bütün ülkelerdeki Müslümanlara giriş özgürlüğü ve kolaylığı sağlamayı, Kur'an yasası gereğince bütün ülkelerdeki Müslümanların buralarda kurmuş oldukları ya da kuracakları vakıf kurumlarına saygı göstermeyi ve göstertmeyi yükümlenir.

MADDE 100.

Majeste Hicaz Sultanı, Hicaz ülkesinde, Müttefik Devletlerden birinin ya da eski Osmanlı İmparatorluğu toprakları üzerinde kurulan Devletlerden herhangi birinin uyrukluğundaki gemilere, mallara ve kişilere, ve Milletler Cemiyeti Üyesi Devletlerin uyrukluğundaki gemilere, mallara ve kişilere, ticaret bakımından tam bir işlem eşitliği yapılmasını sağlamayı yükümlenir.

KESİM IX.

MISIR, SUDAN VE KIBRIS

I. MISIR

MADDE 101.

Türkiye, Mısır'daki ve Mısır üzerindeki bütün haklarından ve sıfatlarından vazgeçer. Bu vazgeçme, 5 Kasım 1914'den başlayarak geçerli sayılacaktır. Türkiye, Müttefik Devletlerce girişilen eyleme uygun olarak, İngiltere'nin 18 Aralık 1914'de Mısır üzerinde ilân ettiği koruyuculuğu[59] tanıdığını bildirir.

MADDE 102.

18 Aralık 1914'de Mısır'da yerleşmiş bulunan Osmanlı uyrukları –o tarihte geçici olarak Mısır'da bulunmayıp da, o tarihten sonra dönmemiş olanlar dışında– Mısır uyrukluğunu bütün haklarıyla[60] elde edecekler ve Osmanlı uyrukluğunu yitireceklerdir. Bu son durumdakiler, Mısır uyrukluğunu ancak Mısır Hükümetinin özel izniyle alabileceklerdir.

MADDE 103.

18 Aralık 1914'den sonra Mısır'a yerleşen ve işbu Andlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinde yerleşmiş durumda olan Osmanlı uyrukları, seçme hakkı[61] için 105. Maddede yer alan koşullar altında, Mısır uyrukluğunu elde etmek üzere hak öne sürebileceklerdir. Bununla birlikte, bireysel durumlarda bu istem, yetkili Mısır makamlarınca reddedilebilecektir.

MADDE 104.

İşbu Andlaşmaya ilişkin bütün sorunlarda, Mısır ve Mısır uyrukları ile bunların malları ve gemileri, 1 Ağustos 1914 tarihinden başlayarak, tıpkı Müttefik Devletler ve bunların uyrukları ile malları ve gemileri gibi işlem görecektir. Osmanlı egemenliği altındaki topraklar ya da işbu Andlaşma ile Türkiye'den ayrılan topraklar konusundaki hükümler Mısır'a uygulanmayacaktır.

MADDE 105.

102. Madde hükümleri uyarınca Mısır uyrukluğunu alan 18 yaşından büyük kişiler, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonra geçecek bir yıl içinde Osmanlı uyrukluğunu seçmek hakkına sahip olacaklardır. Sözü edilen kişilerle 103. Madde gereğince Mısır uyrukluğunu isteme hakkına sahip olanlar, Mısır halkının çoğunluğunu oluşturanlardan değişik bir soydan iseler, aynı süre içinde, kendileri yararına Osmanlı

59 Fransızca metinde "protectorat", İngilizce metinde "Protectorate", İtalyanca metinde "protettorato". 1920 çevirilerinde "himaye". (Çevirenler)

60 Fransızca metinde "de plein droit", İngilizce metinde "ipso facto', İtalyanca metinde "di pieno diritto". *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde "bihakkın"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "hukuk-u kâmile ile". (Çevirenler)

61 Fransızca metinde "droit d'option", İngilizce metinde "right of option", İtalyanca metinde "diritto di opzione". 1920 çevirilerinde "hak-kı hiyar". (Çevirenler)

topraklarının ayrılmış bulunduğu Devletlerden birinin uyrukluğunu –bu Devlet halkının çoğunluğu seçme hakkını kullanan kişiyle aynı soydan ise– seçebilirler.

Kocanın yaptığı seçme, karının durumunu, ve ana-babanın seçmesi 18 yaşından küçük çocukların durumunu kapsar.

Yukarıda öngörülen seçme hakkını kullanmış olan kişiler, Mısır'da oturmalarını sürdürmeğe izin verilmiş değillerse, bundan sonraki oniki ay içinde, oturma yerlerini seçmiş oldukları Devlete taşımak zorundadırlar. Bunlar, taşınmaz mallarını Mısır'da ellerinde tutmak ve her çeşit taşınır mallarını da birlikte götürmek hakkına sahip olacaklardır. Bu yüzden, kendilerine çıkış ya da giriş için hiçbir vergi ya da harç yüklenmeyecektir.

MADDE 106.

Mısır Hükümeti, Osmanlı uyruklarının Mısır'daki statülerini ve Mısır topraklarında hangi koşullarla yerleşebileceklerini düzenlemekte tam bir davranış özgürlüğüne sahip olacaktır.

MADDE 107.

Mısır uyruklarının, yurt dışında, İngiltere'nin diplomasi ve konsolosluk korumasına hakları olacaktır.

MADDE 108.

Türkiye'ye giren Mısır malları İngiliz mallarına sağlanan işlemlerden yararlanacaktır.

MADDE 109.

Türkiye, Süveyş Kanalı'nda geçiş özgürlüğüne ilişkin olarak 29 Ekim 1888'de İstanbul'da[62] imzalanan Sözleşme ile Padişah'a[63] tanınan yetkilerden İngiltere yararına vazgeçer.

MADDE 110.

Mısır'da Osmanlı Hükümetine ait bütün taşınır ve taşınmaz mallar karşılığı ödenmeksizin Mısır Hükümetine geçecektir.

MADDE 111.

Mısır'da, Mısır uyrukluğunu almayan Osmanlı uyruklarına ait her çeşit taşınır ya da taşınmaz mallar, işbu Andlaşmanın IX. Bölümü (Ekonomik Hükümler) hükümlerine göre işlem görecektir.

---

62 Fransızca ve İngilizce metinlerde "Constantinople", İtalyanca metinde "Constantinopoli". *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde "Dersaadet"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde kent adı geçmemekte, "1888 senesi teşrin-i evvelin dokuzunda imza olunan mukavele" denilmektedir. (Çevirenler)

63 Fransızca metinde "Sa Majesté Impériale le Sultan", İngilizce metinde "His Imperial Majesty the Sultan", İtalyanca metinde "Sua Maesta Imperiale il Sultano". 1920 çevirilerinde "Zat-ı Hazret-i Padişahi". (Çevirenler)

MADDE 112.

Türkiye, Mısır'ın daha önceleri ödemekte olduğu vergi üzerindeki bütün haklarından vazgeçer.

İngiltere, Mısır vergisi güvencesine dayanan Türk borçlanmalarının tüm yükümlülüklerinden Türkiye'yi kurtarmayı üstlenir.

Bu borçlanmalar şunlardır:

1855 güvenceli borçlanması;

1854 ve 1871 değiştirilmiş borçlanmasının yerini alan 1894 borçlanması;

1877 değiştirilmiş borçlanmasının yerini alan 1891 borçlanması.

Mısır Hidivlerinin birçok kez, sözü edilen borçlanmaların piyasaya çıkarılmasını üzerlerine alan kurumlara ödemeyi yükümlendikleri paralar, eskiden olduğu gibi, borçlar ödeninceye dek, 1894 ve 1891 borçlanmalarının faiz ve amortismanlarında kullanılacaktır. Mısır Hükümeti de güvenceli 1855 borçlanmasının faizlerinin ödenmesine eskiden yapmakta olduğu ödemeleri yapmağı sürdürecektir.

Bu 1894, 1891 ve 1855 borçlanmalarının ödenmesinin sona ermesinde, Mısır Hükümetinin, eskiden Mısır'ın Türkiye'ye ödediği vergiden doğan bütün yükümlülükleri sona erecektir[64].

---

64 Prof. Erim, Sevres andlaşmasının çeviri metnini, *Konya* baskısından verirken, burada şöyle bir açıklama yapmaktadır: "Türkçe metinde "Muvakkat" kaydı altında gösterilen bu hükümler, Fransızca, İngilizce ve İtalyanca olan asıl metinlerde yoktur. 110 ncu maddeden itibaren 120 nci maddeye kadar, madde numaraları da asıl metne uymamaktadır. Buraya "Muvakkat" hükümler aynen alınmış, fakat madde numaraları Fransızca metne göre düzeltilmiştir".

Gerçekten de, öteki Türkçe metinlerde de *(Matbaa-i Âmire, Konya, Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde de) bu "Muvakkat" maddeler *(Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinin çevirisi değişik olmakla birlikte) bulunmaktadır. "Muvakkat" başlığı altında *Matbaa-i Âmire. Konya* ve *Erim* metinleri şöyledir:

MUVAKKAT

1855 istikrazı faizinin tesviyesi İngiltere ile Fransa Hükümetleri tarafından tekeffül olmağla akideyn-i âliye İngiltere hükümetinin bu faizlere müteallik bilcümle mebaliğ hakkında Fransa hükümetine tazminat ita etmeği kabul ettiğini ve binaberin Fransa hükümetini taht-ı tekeffülündeki her taahhütten âzâde kıldığını kaydederler.

Madde 112 (Muvakkat).— İngiltere hükümeti, Mısır hükümeti tarafından mevki-i tedavüle ihraç edilmiş olan istikrazata ait tahvilât hâmillerinin menafiini muhafaza için teminatlı düyunun taksit-i senevisi veyahut imtiyazlı düyunun veya düyun-u muvahhidenin faizleri Mısır hükümeti tarafından tesviye olunmadığı takdirde Mısır'da tevazün-i maliyi iade eylemek ve Mısır düyun-u umumiyesi tahvilâtı hâmillerinin menafiini tediye etmek üzere Mısır tedabir-i lâzımaya tevessül edeceğini beyan eyler.

Madde 113 (Muvakkat).— Yüz on ikinci maddede İngiltere hükümeti tarafından vukubulan beyanat üzerine Mısır düyun-u umumiyesi hâmillerinin muhafaza-i menafii için Mısır düyun-u umumiyesi komisyonuna ihtiyaç kalmadığı cihetle tarafeyn-i akideyn-i âliye Hidiv hazretlerinin 28 teşrin-i sani 1904 tarihli emirnamelerinin Mısır hükümetince lüzum görüleceği veçhile lağıv veya tadilini kabul ederler.

Madde 114 (Muvakkat).— İngiltere hükümeti Mısır idare-yi siyasiyesinin tebeddülü üzerine 18 Mart 1885 tarihinde Londra'da imza ve sene-i merkume temmuzunun yirmi beşi tarihinde tadil edilen mukavelename mucibince Mısır hükümeti tarafından 1885 senesinde akdedilmiş olan dokuz milyon İngiliz liralık istikrazın faizleriyle amortismanı hakkında Almanya, Avusturya, Fransa, İtalya, Rusya ve Osmanlı hükümetlerinin deruhte etmiş oldukları her gûna taahhüdattan hükûmat-ı mezkûreyi âzâde kılmağı kabul eder. İngiltere hükümeti mezkûr istikrazlara tahsis edilen 315.000 İngiliz lirasına baliğ olan taksit-i senevinin muntazaman tediyesini tekeffül eylemek mecburiyetinde olduğunu tasdik eder." (Çevirenler)

2. SUDAN

MADDE 113.

Bağıtlı Yüksek Taraflar, İngiltere Hükümeti ile Mısır Hükümeti arasında, Sudan'ın statüsünü saptayan ve yönetimini düzenleyen 19 Ocak 1899'da imzalanmış Sözleşme ile, Suakin[65] kentine ilişkin olarak bu sözleşmeyi değiştiren 10 Temmuz 1899'da imzalanmış ek Sözleşme konusunda bilgi edindiklerini ve bunu kaydettiklerini bildirirler.

MADDE 114.

Sudan uyruklarının yabancı ülkelerde İngiltere'nin diplomasi ve konsolosluk korumasına hakları olacaktır.

3. KIBRIS

MADDE 115.

Bağıtlı Yüksek Taraflar, İngiliz Hükümetince 5 Kasım 1914'de ilân edilmiş olan Kıbrıs'ın kendisine bağlanmasını tanıdıklarını bildirirler.

MADDE 116.

Türkiye, bu adanın Padişah'a[66] ödenen vergiye olan hakkı da içermek üzere, Kıbrıs üzerinde ya da Kıbrıs'a ilişkin bütün haklarından ve sıfatlarından vazgeçer.

MADDE 117.

Kıbrıs adasında doğmuş ya da orada oturan Osmanlı uyrukları, yerel yasa koşulları içinde, Osmanlı uyrukluğundan ayrılarak, İngiliz uyrukluğunu alacaklardır.

KESİM X.

FAS, TUNUS

MADDE 118.

Türkiye, Fas'da Fransa'nın koruyuculuğunu [himayesini] tanır ve bunun bütün sonuçlarını kabul eder. Bu tanıma, 30 Mart 1912 tarihinden başlayarak geçerli olacaktır.

MADDE 119.

Fas mallarına, Türkiye'ye girişte, tıpkı Fransız mallarına uygulanan rejim uygulanacaktır.

65 Fransızca metinde "Souakin", İngilizce ve İtalyanca metinlerde "Suakin". Prof. Erim, eski harflerle yazılı *Konya* metninden aktarma yaparken, "Sevakin" biçiminde almıştır. Böyle okunacağı gibi, "Suvakin" de okunabilir Vakit ve Peyam-ı Sabah metinlerinde bu kentin adı geçmemektedir. (Çevirenler).

66 1920 çevirilerinde "Zat-ı Şahane'ye". (Çevirenler)

MADDE 120.

Türkiye, Tunus üzerinde Fransa'nın koruyuculuğunu tanır ve bunun bütün sonuçlarını kabul eder. Bu tanıma, 12 Mayıs 1881 tarihinden başlayarak geçerli olacaktır.

Tunus mallarına, Türkiye'ye girişte, tıpkı Fransız mallarına uygulanan rejim uygulanacaktır.

KESİM XI.

LİBYA[67] VE EGE DENİZİ[68] ADALARI

MADDE 121.

Türkiye, 12 Ekim 1912 tarihli Lozan[69] Andlaşması gereğince, Libya'da Padişah'a[70] bırakılmış olan bütün haklardan ve sıfatlardan kesinlikle vazgeçer.

MADDE 122.

Türkiye, şimdi İtalya'nın işgalinde bulunan Ege Denizi adaları, başka bir deyimle Stampalia [*Astropalia*], Rodos [*Rhodes, Rhodos, Rodi, Rodos*], Herkit [*Calki, Kharki, Calchi*], Kerpe [*Scrapanto*], Kaşot [*Casos, Casso*], Piskopis [*Piscopis, Tilos, Piscopio*], İncirli [*Misiros, Nisyros, Misiro, Mysiros*], Kalimnos [*Calimnos, Kalymnos, Calymnos, Calimno*], Loryos [*Leros, Lero*], Patnos [*Patmos, Patmo*], Limpos [*Lipsos, Lipso*], Sümbeki [*Simi, Symi, Sini*], İstanköy [*Cos, Kos*] adaları ile bunlara bağlı adacıklar ve Kastellorizo [*Castelorizzo*][71] adası üzerindeki bütün haklarından ve sıfatlarından İtalya yararına vazgeçer (1 sayılı haritaya bakılması).

KESİM XII.

UYRUKLUK

MADDE 123.

İşbu Andlaşmanın hükümleri uyarınca, Türkiye'den ayrılmış ülkelerde yerleşmiş Osmanlı uyrukları hukukça ve yerel yasaların öngördüğü koşullarla, bu ülke hangi Devlete bırakılmışsa o Devletin uyruğu olacaklardır.

MADDE 124.

Onsekiz yaşını aşmış olup da Osmanlı uyrukluğunu yitiren ve 123. Madde uyarınca hukukça yeni bir uyrukluk edinmiş bulunan kimseler, işbu Andlaşmanın yürür-

67 Fransızca metinde "Libye", İngilizce metinde "Libya", İtalyanca metinde "Libia". 1920 çevirilerinde "Bingazi". (Çevirenler)

68 Fransızca metinde "Iles de la mer Egée", İngilizce metinde "Aegean Islands", İtalyanca metinde "Isole del Mare Egeo". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "Adalar Denizi Adaları"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Adalar". (Çevirenler)

69 Ouchy andlaşması. (Çevirenler)

70 1920 çevirilerinde "Zat-ı Şahane". (Çevirenler)

71 1920 çevirilerinde "Kastellorizon: Meyis" denilmektedir. *Erim* metninde "Kastellorizon: Mis" denilmektedir. Eski harflerle "Meis" yazılışı "Mis" de okunabilir. (Çevirenler)

lüğe giriş tarihinden başlayarak, iki yıllık bir süre içinde Osmanlı uyrukluğunu seçme hakkına sahip olacaklardır.

MADDE 125.

İşbu Andlaşma uyarınca, Türkiye'den ayrılan bir ülkede yerleşmiş ve bu ülkede halkın çoğunluğundan soy [ırk] bakımından ayrı olan, onsekiz yaşını aşmış kimseler, işbu Andlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak bir yıllık bir süre içinde, seçilen Devletin halkının çoğunluğu seçme hakkını kullanan kişiyle aynı soydan ise, Ermenistan, Azerbeycan, Gürcistan, Yunanistan, Hicaz, Irak[72], Suriye, Bulgaristan ya da Türkiye'yi seçebileceklerdir.

MADDE 126.

124. ve 125. Maddelerdeki hükümler uyarınca, seçme haklarını kullanan kimseler, bunu izleyen oniki ay içinde konullarını [ikametgâhlarını], seçme haklarını hangi Devletten yana kullanmışlarsa o Devletin ülkesine taşımak zorundadırlar.

Bu gibi kimselerin, seçme haklarını kullanmazdan önce, oturmakta oldukları öteki Devletin ülkesinde malik oldukları taşınmaz malları ellerinde tutmağa hakları olacaktır.

Bu gibi kimseler, her çeşit taşınır mallarını yanlarında götürebileceklerdir. Bu yüzden, kendilerinden, bu malların çıkarılışı ya da sokuluşu için hiçbir vergi ya da harç alınmayacaktır.

MADDE 127.

Bağıtlı Yüksek Taraflar, işbu Andlaşmada, ya da Almanya, Avusturya, Bulgaristan ya da Macaristan ile yapılmış Barış Andlaşmalarında, ya da Müttefik Devletlerle, ya da onlardan biriyle Rusya arasında, ya da Müttefik Devletlerden herhangi birileri aralarında yapılmış bir Andlaşmada öngörülen ve ilgililere, edinme yolu açık bulunan herhangi bir uyrukluğa geçme olanağını sağlayan seçme hakkını kullanmasına, herhangi bir engel çıkartmamayı yükümlenirler.

Özellikle, Türkiye, 125. Maddede öngörülen seçme hakkını kullanmak isteyen kişilerin isteyerek göç etmelerini, elindeki bütün olanaklarla kolaylaştırmayı ve bu amaçla Milletler Cemiyeti Konseyince öngörülecek bütün önlemleri almayı yükümlenir.

MADDE 128.

Türkiye, ister bir başka uyrukluğa geçme, ister bir Andlaşma hükmüyle Müttefik Devletlerin ya da yeni Devletlerin yasaları gereğince ve bu Devletlerin yetkili makamlarının kararları uyarınca kendi uyrukluğundan herhangi bir yeni uyrukluğa geçmiş ya da geçecek olanların bu uyrukluğunu tanımayı ve bu yeni uyrukluğu almalarıyla bu uyrukları asıl [köken] Devletlerine karşı her bakımdan her türlü bağlılıktan kurtulmuş sayınayı yükümlenir.

Özellikle, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girmesinden önce, Müttefik Devletlerden birinin yasası uyarınca bu Devletin uyrukluğunu almış olan kişiler, Osmanlı yasasının

72 Fransızca metinde "Mésopotamie", İngilizce ve İtalyanca metinlerde "Mesopotamia". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "Elcezire"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Irak". (Çevirenler)

buna aykırı hükmü ne olursa olsun, Osmanlı Hükümetince, adı geçen Devletin uyruğu olmuş ve Osmanlı uyrukluğunu yitirmiş sayılacaklardır. Bu uyrukluğun alınması nedeniyle, Osmanlı yasasınca öngörülen hiçbir mala elkoyma ya da başka ceza uygulanmayacaktır.

MADDE 129.

Osmanlı uyrukluğu dışında bir uyrukluğu bulunan ve işbu Andlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihte, 95. Madde uyarınca saptanacağı biçimde, Filistin sınırları içinde yerleşmiş olan Yahudiler, herhangi bir başka uyrukluk söz konusu olmaksızın, hukukça Filistin uyruğu olacaklardır.

MADDE 130.

İşbu Kesimdeki hükümlerin uygulanmasında, her bakımdan, evli kadınların durumu kocalarının, onsekiz yaşından küçük çocukların durumu da ana-babanın durumuna göre ayarlanacaktır.

MADDE 131.

Bu Kesimin hükümleri, 83. Maddede öngörülen kesin statü kurulur kurulmaz İzmir kenti ile, 66. Maddede tanımlanan topraklara da uygulanacaktır.

KESİM XIII.

GENEL HÜKÜMLER

MADDE 132.

Türkiye, işbu Andlaşma ile saptanan sınırları dışında, işbu Andlaşma gereğince başka herhangi bir düzenleme konusu yapılmamış Avrupa dışındaki bütün topraklar üzerinde, ya da topraklara ilişkin olarak, ileri sürebileceği tüm haklarından ve sıfatlarından, her bakımdan, Başlıca Müttefik Devletler yararına vazgeçtiğini bildirir.

Türkiye, yukarıdaki hükmün sonuçlarını düzenlemek için, Başlıca Müttefik Devletlerin, gerektiğinde üçüncü Devletlerle anlaşarak, aldıkları ya da alacakları önlemleri tanımayı ve kabul etmeyi yükümlenir.

MADDE 133.

Türkiye, Müttefik Devletlerce, Türkiye'nin yanında savaşa katılan Devletlerle yapılan Barış Andlaşmalarının ve Ek Sözleşmelerin tüm geçerliliğini tanımayı, eski Alman İmparatorluğu'nun, Avusturya'nın, Macaristan'ın ve Bulgaristan'ın topraklarına ilişkin olarak varolan ya da varolacak hükümleri kabul etmeyi ve yeni Devletleri, bu biçimde saptanan sınırlar içinde tanımayı yükümlenir.

MADDE 134.

Almanya, Avusturya, Bulgaristan, Yunanistan, Macaristan, Polonya, Romanya, Sırp-Hırvat-Sloven Devleti ve Çeko-Slovakya Devletinin sınırlarını, Türkiye, 133. Maddede öngörülen Andlaşmalar ya da ek her türlü sözleşmelerle saptanacak biçimleriyle tanıdığını ve kabul ettiğini şimdiden bildirir.

MADDE 135.

Türkiye, Müttefik Devletlerin 1 Ağustos 1914 tarihindeki eski Rusya İmparatorluğu topraklarının tümü ya da bir bölümü üzerinde kurulmuş ya da kurulacak olan Devletlerle yapabilecekleri bütün andlaşmaların ya da anlaşmaların tam geçerliliğini ve bu Devletlerin bu biçimde saptanacak sınırlarını tanımayı yükümlenir.

Türkiye, sözü edilen bu Devletlerin bağımsızlığını, sürekli ve dokunulmaz olarak tanır ve buna saygı göstermeği yükümlenir.

İşbu Andlaşmanın VIII. Bölümünün (Malî Hükümler) 259. Maddesinde ve IX. Bölümünün (Ekonomik Hükümler) 277. Maddesinde yer alan hükümler uyarınca, Türkiye, kendisiyle Rusya'daki Maksimalist[73] Hükümet arasında yapılan Brest-Litovsk Andlaşmalarıyla bütün öteki andlaşmaların, anlaşmaların ya da sözleşmelerin ortadan kaldırılmış olduğunu kesinlikle kabul eder.

MADDE 136.

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe girişini izleyen üç ay[74] içinde, Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya ve Japonya Hükümetlerinin herbirince atanacak dört üyeden oluşan ve, herbiri bu amaçla birer uzman göstermeğe çağrılacak, müttefik ve tarafsız öteki Kapitülasyoncu[75] Devletlerin teknik uzmanlarının da yardımıyla, Türkiye'de bugünkü adalet konularındaki Kapitülasyonlar rejiminin yerini alacak bir adalet reformu tasarısı hazırlamak için bir Komisyon kurulacaktır. Bu Komisyon, Osmanlı Hükümetiyle danıştıktan sonra, ya karma ya da birleştirilmiş bir adalet rejiminin benimsenmesini öğütleyecektir.

Komisyonun hazırlayacağı tasarı ilgili Müttefik ya da tarafsız Devletlerin Hükümetlerine sunulacaktır. Başlıca Müttefik Devletler bunu kabul eder etmez, yeni rejimi kabul etmeği şimdiden yükümlenen Osmanlı Hükümetine bildireceklerdir.

Yeni rejimin yürürlüğe girmesi süresi konusunda, Başlıca Müttefik Devletler kendi aralarında ve, gerekirse, ilgili öteki ya da tarafsız Devletlerle anlaşmak haklarını saklı tutarlar.

MADDE 137.

VII. Bölüm (Yaptırımlar)[76] hükümleri saklı kalmak üzere, Türkiye'de oturanların hiçbiri, 1 Ağustos 1914 tarihinden sonra, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişine kadar, askerlik ya da siyasal davranışları, ya da Müttefik Devletlere ya da bunların uyruklarına yaptıkları herhangi bir yardımdan ötürü, hiçbir bahane ile rahatsız edile-

73 Rusya'da, Sosyal Demokrat Parti'nin, Lenin'in önderliğinde çoğunluk (Bolşevik) kanadı. Bunların karşısında Minimalist (Menşevik) azınlık vardı. Andlaşmanın Fransızca ve İngilizce metinlerinde "Maximalist", İtalyanca metninde "massimalista", 1920 Türkçe çevirilerinde "maksimalist" denilmektedir. (Çevirenler)

74 Fransızca, İngilizce ve İtalyanca son metinlerde "üç ay" denirken, 1920 Türkçe çevirilerinde "altı ay" denilmektedir. Müttefik Devletlerin sonradan sundukları değişiklik önerilerinde, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerine göre, şöyle denilmektedir: "136 ncı maddede mevzu-u bahis müddet altı aydan üç aya tenzil olunmuştur". (Çevirenler)

75 *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde, yalnız, "sair bitaraf devletlerin tayinine davet edecekleri mütehassisin-i fenniyenin inzimam-ı muavenetiyle" denilmektedir; oysa, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Kapitülasyonlardan müstefid diğer Müttefik ve tarafsız..." sözcükleri de vardır. (Çevirenler)

76 Fransızca metinde "Sanctions", İngilizce metinde "Penalties", İtalyanca metinde "Sanzioni", 1920 çevirilerinde "Mücazat". (Çevirenler)

meyecek ve incitilmeyecektir; Türkiye'de oturan bir kişiye ilişkin olarak, bu nedenle, verilen herhangi bir yargı kararı tümüyle yok sayılacak ve başlamış herhangi bir kovuşturma durdurulacaktır.

MADDE 138.

İşbu Andlaşma gereğince Türkiye'den ayrılan topraklarda oturanlardan hiçbiri, 1 Ağustos 1914 tarihinden bu yana göstermiş olduğu siyasal tutumu yüzünden ya da işbu Andlaşma uyarınca uyrukluğunun düzenlenmesi nedeniyle rahatsız edilmeyecek ya da incitilmeyecektir.

MADDE 139.

Türkiye, başka herhangi bir Devletin egemenliği ya da koruyuculuğu [himayesi] altında bulunan Müslümanlar üzerinde, ne nitelikte olursa olsun, her çeşit egemenlik ve yargı hakkından kesinlikle vazgeçer.

İşbu Andlaşma gereğince Türkiye'den ayrılan ya da şimdi Türkiye'nin tanıdığı bir statüsü bulunan topraklarda hiçbir Osmanlı makamınca doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak hiçbir yetki kullanılmayacaktır.

BÖLÜM IV.

AZINLIKLARIN KORUNMASI

MADDE 140.

Türkiye, 141., 145. ve 147. Maddelerin kapsadığı hükümlerin temel yasalar olarak tanınmasını ve hiçbir yasanın, hiçbir tüzüğün ve hiçbir Padişah Buyruğunun[77] ya da resmî işlemin, bu hükümlere aykırı ya da bunlarla çelişir olmamasını, hiçbir yasanın, hiçbir tüzüğün, hiçbir Padişah Buyruğunun ve hiçbir resmî işlemin söz konusu hükümlerden üstün sayılmamasını yükümlenir.

MADDE 141.

Türkiye, Türkiye'de oturan herkesin, doğum, bir ulusal topluluktan olmak, dil, soy ya da din ayrımı yapılmaksızın, yaşamlarını ve özgürlüklerini korumayı, tam ve eksiksiz olarak sağlamayı yükümlenir.

Türkiye'de oturan herkes, her inancın, dinin ya da mezhebin gereklerini, ister açıkta ister özel olarak, özgürce yerine getirme hakkına sahip olacaktır.

Yukarıdaki paragrafta öngörülen hakkın özgürce yerine getirilmesine karşı herhangi bir saldırı, ilgili mezhep hangisi olursa olsun, aynı cezalarla cezalandırılacaktır.

MADDE 142.

1 Kasım 1914'den beri Türkiye'de bir ürkü (tedhiş)[78] rejimi bulunduğu için, İslam dinine geçişlerden hiçbiri olağan koşullar altında gerçekleşmiş olamayacağından

77 Fransızca metinde "iradé impérial", İngilizce metinde "Imperial Iradeh", İtalyanca metinde "iradé imperiale", 1920 çevirilerinde "İrade-i Seniye". (Çevirenler)

78 Fransızca metinde "régime terroriste", İngilizce metinde "terrorist régime", İtalyanca metinde "regime terrorista". *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde "usul-i idare-i tedhiş"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "tedhiş idaresi". (Çevirenler)

bu tarihten sonraki İslam'ı benimsemelerin[79] tanınmaması ve, 1 Kasım 1914'den önce Müslüman olmayan bir kimsenin, özgürlüğüne kavuştuktan sonra, kendi isteğiyle İslam'ı benimsemesi için gerekli işlemleri yerine getirmedikçe Müslüman sayılmaması süregidecektir.

Osmanlı Hükümeti, savaş süresince Türkiye'de yapılan topluca öldürmeler sırasında kişilere verilen zararları en geniş ölçüde karşılamak için, 1 Kasım 1914'den beri herhangi bir soydan ya da dinden olursa olsun, ortadan yok olmuş, zorla götürülmüş, gözaltı [enterne] edilmiş ya da tutuklanmış kişilerin aranması ve kurtarılması için, kendisinin ve Osmanlı makamlarının tüm desteğini sağlamayı yükümlenir.

Osmanlı Hükümeti, zarar görenlerin, ailelerinin ve yakınlarının yakınmalarını dinlemek, gerekli soruşturmalarda bulunmak ve sözü edilen kişileri özgürlüklerine kavuşturmaları için buyruk çıkarmak amacıyla, Milletler Cemiyeti Konseyince atanacak karma komisyonların çalışmalarını kolaylaştırmağı yükümlenir.

Osmanlı Hükümeti, bu komisyonların kararlarına saygı gösterilmesini ve özgürlükleri geri verilmiş herkesin güvenliğini ve özgürlüğünü sağlamayı yükümlenir.

MADDE 143.

Türkiye, soy azınlıklarından olan kişilerin karşılıklı ve gönüllü göçlerine ilişkin olarak Müttefik Devletlerin uygun görecekleri hükümleri tanımayı yükümlenir.

Türkiye, karşılıklı göç konusunda, Yunanistan'la Bulgaristan arasında 27 Kasım 1919'da Neuilly-sur-Seine'de imzalanan Sözleşmenin 16. Maddesinden yararlanmamayı yükümlenir. İşbu Andlaşmanın yürürlüğe girişini izleyecek altı ay içinde, Yunanistan ile Türkiye, Yunanistan'a aktarılan ya da Osmanlı kalan topraklardaki Türk ve Yunan soylu halkın karşılıklı ve gönüllü göçüne ilişkin özel bir anlaşma yapacaklardır.

Bir anlaşmaya varılamaması durumunda, Yunanistan ve Türkiye, Milletler Cemiyeti Konseyine başvurmak hakkına sahip olacaklar ve Konsey sözü edilen anlaşmanın koşullarını saptayacaktır.

MADDE 144.

Osmanlı Hükümeti, Bırakılmış Mallar [Emval-i Metrûke[80]] konusundaki 1915 tarihli yasa ile ek hükümlerin haksızlığını kabul eder ve bunların tümüyle hükümsüz ve, gelecekte olduğu gibi geçmişte de, geçersiz olduklarını bildirir.

Osmanlı Hükümeti, 1 Ocak 1914'den[81] beri, topluca öldürülme korkusuyla ya da başka herhangi bir zorlama yüzünden, yurtlarından kovulmuş, Türk soyundan olmayan Osmanlı uyruklarının yurtlarına dönüşlerini ve yeniden işlerine başlayabilmelerini, olabildiği ölçüde kolaylaştırmağı resmen yükümlenir. Sözü edilen Osmanlı uyruklarıyla, bunların üyesi bulundukları toplulukların malı olan ve yeniden bulunabilecek taşınır ya da taşınmaz malların, kimin elinde bulunurlarsa bulunsunlar, bir an önce geri verilmesi gerektiğini Osmanlı Hükümeti kabul eder. Bu mallar, onlara yük-

79 Fransızca metinde "embrasser l'islamisme", İngilizce metinde "embracing the Islamic faith", İtalyanca metinde "abbraciare l'Islamismo". 1920 Türkçe çevirilerinde "ihtida". (Çevirenler)

80 Fransızca, İngilizce ve İtalyanca metinlerde bu deyim kullanılmaktadır. (Çevirenler)

81 Fransızca metinde "1er janvier 1914", İngilizce metinde "January 1, 1914", İtalyanca metinde "1 gennaio 1914". Türkçe 1920 çevirilerinde "1 Ağustos 1914". Ancak, Müttefiklerin sonradan verdikleri değişiklik önerilerinde, Vakit ve Peyam-ı Sabah metinlerine göre, şöyle denilmektedir: "144 ncü madde ikinci fıkradaki 1 Ağustos 914 tarihi yerine 1 kânun-u sani 914 tarihi ikame olunacaktır". (Çevirenler)

letilmiş olabilecek her türlü kısıtlamadan ve vergiden sıyrılmış olarak ve bugün onlara sahip olanlara ya da onları ellerinde tutanlara hiçbir ödence [tazminat] ödenmeksizin, geri verilecektir; şu kadar ki, bunların, mülkiyet ya da elde bulundurma hakkını kendilerinden edindikleri kimselere karşı dâva hakları saklı tutulacaktır.

Osmanlı Hükümeti, gerekli görülecek her yerde, Milletler Cemiyeti Konseyince hakemlik komisyonları atanmasını kabul eder. Bu komisyonların herbiri, Osmanlı Hükümetinin bir temsilcisi ile, zarara uğradığını öne süren ya da üyelerinden birinin zarara uğradığı savında bulunan topluluğun bir temsilcisinden ve Milletler Cemiyeti Konseyince atanan bir Başkandan oluşacaktır. Hakemlik komisyonları, işbu Maddede öngörülen bütün istemleri inceleyecek ve bunları basit yöntemle karara bağlayacaktır.

Sözü edilen hakemlik komisyonları aşağıdaki konularda buyurma yetkisine sahip olacaklardır:

1. Gerekli görecekleri her çeşit yeniden yapım ve onarım işleri için Osmanlı Hükümetince işgücü sağlanması. Bu işgücü, hakemlik komisyonunca sözü geçen işlerin yapılmasına gerek gördüğü topraklarda yaşayan soylardan kişiler arasından sağlanacaktır;

2. Soruşturma sonucu, topluca öldürmeler ya da zorla yerinden etmelere eylemsel olarak katıldığı, ya da bunlara yol açtığı kanıtlanan her kişinin görevinden uzaklaştırılması; bu gibi kimselerin malları konusunda alınacak önlemleri komisyon gösterecektir;

3. Bir topluluğun, 1 Ocak 1914'den[82] beri, mirasçısız olarak ölmüş ya da yitik bulunan üyelerinin bütün taşınır ya da taşınmaz malların kime aktarılacağı. Bu mallar, Devlet[83] yerine, topluluğa aktarılabilecektir;

4. 1 Ocak 1914'den[84] sonra, taşınmaz mallar üzerinde yapılan bütün satış işlemleriyle, hak yaratan işlemlerin geçersiz sayılması. Bu malları ellerinde bulunduranlara ödence [tazminat] ödenmesi, geri vermenin geciktirilmesine bahane olarak kullanılamayacak biçimde, Osmanlı Hükümetinin yükümlülüğünde olacaktır. Ancak, sözü edilen malları şimdi ellerinde bulunduranlarca bir ödemede bulunulmuşsa, hakemlik komisyonunun ilgililer arasında hakgözetirliğe uygun bir çözüm yolu kabul ettirme yetkisi olacaktır.

Osmanlı Hükümeti, komisyonların işleyişini ve kesin nitelikte olacak kararlarının yerine getirilmesini, olanak ölçüsünde, kolaylaştırmayı yükümlenir. Bunlara karşı, yargısal ya da yönetimsel, hiçbir Osmanlı makamının kararı öne sürülmeyecektir.

MADDE 145.

Bütün Osmanlı uyrukları, yasa önünde eşit olacaklar ve soy, dil ya da din ayrılığı gözetilmeksizin aynı yurttaşlık [medenî] haklarıyla siyasal haklardan yararlanacaklardır.

Din, inanç ya da mezhep ayrılığı, hiçbir Osmanlı uyruğunun yurttaşlık haklarıyla [medenî haklarıyla] siyasal haklardan yararlanmasına, özellikle kamu hizmetleri-

82 Bir önceki nota bakılması. (Çevirenler)

83 Prof. Erim, *Konya* baskısından bu metni verirken, dipnotta, Fransızca metinde "grouvernement" değil "Etat" sözcüğünün bulunduğunu belirtmektedir. Gerçekten, İngilizce metinde de "the State", İtalyanca metinde "Stato" denilmektedir. Oysa *Matbaa-i Âmire* ve *Konya* metinlerinde "hükümet" denilmektedir; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde de "hükümet" sözcüğü kullanılmaktadır. (Çevirenler)

84 Fransızca, İngilizce ve İtalyanca son metinlerde "Ocak" söz konusu iken, 1920 Türkçe çevirilerinde "1 Ağustos 1920" denilmektedir. (Çevirenler)

ne ve görevlerine kabul edilme, yükseltilme, onurlanma ya da çeşitli mesleklerde ve iş kollarında çalışma bakımından, bir engel sayılmayacaktır.

Osmanlı Hükümeti, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girmesinden başlayarak iki yıllık bir süre içinde, Müttefik Devletlere, soy azınlıklarının orantılı temsili ilkesine dayalı bir seçim sistemi düzenlenmesi tasarısı sunacaktır.

Herhangi bir Osmanlı uyruğunun, gerek özel gerekse ticaret ilişkilerinde, din, basın ya da her çeşit yayın konularıyla açık toplantılarında, dilediği bir dili kullanmasına karşı hiçbir kısıtlama konulmayacaktır. Türkçeden başka bir dil konuşan Osmanlı uyruklarına, mahkemelerde, ister sözlü ister yazılı olsun, kendi dillerini kullanabilmeleri bakımından uygun düşen kolaylıklar sağlanacaktır.

MADDE 146.

Osmanlı Hükümeti, tanınmış yabancı üniversitelerden ve okullardan verilen diplomaların geçerliliğini tanımayı ve, bunları almış olanların, bu diplomaların tanıdığı yeteneği gerektiren mesleklerde ve sanatlarda özgürce çalışmalarını kabul etmeyi yükümlenir.

Bu hüküm, Türkiye'de oturan Müttefik Devletler uyruklarına da uygulanacaktır.

MADDE 147.

Soy, din ya da dil azınlıklarından olan Osmanlı uyrukları, hem hukuk bakımından hem de uygulamada, öteki Osmanlı uyruklarıyla aynı işlemlerden ve aynı güvencelerden yararlanacaklardır. Bunların, özellikle, bağımsız olarak ve Osmanlı makamları hiçbir biçimde karışmaksızın, giderlerini kendileri ödemek üzere, her türlü hayır kurumlarıyla, dinsel ya da sosyal kurumlar, ilk, orta ve yüksek okullarla, başka her çeşit öğretim kurumları –buralarda kendi dillerini özgürce kullanmak ve kendi dinlerini özgürce uygulamak hakkına da sahip olarak– kurmak, yönetmek ve denetlemek konularında eşit hakka sahip olacaklardır.

MADDE 148.

Soy, dil ya da din bakımından azınlıklardan olan Osmanlı uyruklarının önemli bir oranda bulundukları kentlerde ya da bölgelerde, söz konusu azınlıklar, Devlet bütçesi ile, belediyeler bütçesi ya da öteki bütçelerce eğitim ya da hayır işlerine genel gelirlerden [kamu gelirlerinden] sağlanacak paralardan yararlanmaya hakgözetirliğe uygun bir ölçüde katılacaklardır.

Söz konusu bu paralar, ilgili toplulukların yetkili temsilcilerine verilecektir[85].

MADDE 149.

Osmanlı Hükümeti, Türkiye'deki bütün soy azınlıklarının kilise ve okul konularında özerkliğini tanımayı ve buna saygı göstermeyi yükümlenir. Osmanlı Hükümeti, bu amaçla ve işbu Andlaşmanın aykırı düşen hükümleri saklı kalmak üzere, Müslüman olmayan soylara kilise, okul ya da adalet konularında Sultanlarca verilmiş fermanlar, hat'lar, beratlar[86] ve bu gibi özel buyruklar ya da fermanlarla, Bakanlık ya da

85 Fransızca, İngilizce ve İtalyanca metinlerdeki bu tümce, *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde yoktur. *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde vardır: "Meblağ-i mezkûre alâkadar cemaatların resmi mümessillerine tediye olunacaktır". (Çevirenler)

86 Fransızca ve İngilizce metinde "firmans, hattis, berats", İtalyanca metinde "firmani, hattis, berats". (Çevirenler)

Sadrazamlık[87] buyrukları ile tanınmış ayrıcalıklarla bağışıklıkları tümüyle doğrular ve gelecekte de destekleyeceğini bildirir.

Osmanlı Hükümetinin çıkardığı ve sözü edilen ayrıcalıklarla bağışıklıkların kaldırılmasını, kısıtlanmasını ya da değiştirilmesini öngören bütün kararnameler, yasalar, yönetmelikler ya da genelgeler geçersiz sayılacaktır.

İşbu Andlaşma hükümlerine uygun olarak Osmanlı adalet rejiminde yapılacak her değişiklik –bu değişiklik soy azınlıklarından kişileri etkilemekte ise– işbu Madde[88] hükümlerinden üstün sayılacaktır.

MADDE 150.

Hıristiyan ya da Yahudi dininden Osmanlı uyruklarının önemli oranda oturdukları kentlerde ve bölgelerde, Osmanlı Hükümeti, bu Osmanlı uyruklarının inançlarına ya da dinsel uygulamalarına bir saldırı sayılabilecek herhangi bir eylemi yapmağa zorlanmamalarını, ve hafta tatili günlerinde mahkemelerde hazır bulunmamaları ya da yasal bir işlemi yerine getirmemeleri yüzünden, haklarını hiçbir biçimde yitirmemelerini yükümlenir. Bununla birlikte, bu hüküm, bu Hıristiyan ya da Yahudi Osmanlı uyruklarını, kamu düzeninin korunması için, bütün öteki Osmanlı uyruklarına yükletilen yükümlülükler dışında tutar anlamına gelmeyecektir.

MADDE 151.

Başlıca Müttefik Devletler, bu Bölümdeki hükümlerin yerine getirilmesini güvence altına almak için ne gibi önlemler alınması gerektiğini, Milletler Cemiyeti Konseyi ile birlikte inceledikten sonra saptayacaklardır. Osmanlı Hükümeti, bu konuda alınacak bütün kararları şimdiden kabul ettiğini bildirir.

BÖLÜM V.

KARA[89], DENİZ VE HAVA KUVVETLERİNE İLİŞKİN HÜKÜMLER

Türkiye, bütün Ulusların silâhlarının genel bir sınırlanmasına hazırlık yapılmasına olanak sağlamak için, aşağıda sayılan kara, deniz ve hava kuvvetlerine ilişkin hükümleri kesinlikle yerine getirmeyi yükümlenir.

87 Fransızca metinde "Grand Vizir", İngilizce metinde "Grand Vizier", İtalyanca metinde "Gran Visir". 1920 Türkçe çevirilerinde "tezkere-i samiyeler". (Çevirenler)

88 İngilizce metinde "Article", Fransızca metinde "article", İtalyanca metinde "articolo", 1920 çevirilerinde "muahede". Çevirenler)

89 Fransızca metinde "militaires", İngilizce metinde "military", İtalyanca metinde "militari" sözcükleri, 1920 çevirisinde "askeriye" biçiminde çevrilmiştir. "Kara kuvvetleri" biçiminde çevirmenin daha doğru olacağını düşündük. (Çevirenler)

KESİM I.

KARA KUVVETLERİNE İLİŞKİN HÜKÜMLER

ALT-KESİM I.

GENEL HÜKÜMLER

MADDE 152.

Türkiye'nin bulundurabileceği kara kuvvetleri yalnız şunlar olacaktır:

1. Padişah'ın[90] özel koruma birliği [Hassa Kıtaatı];

2. İçeride düzen ve güvenliği sağlamakla ve azınlıkların korunmasını güvence altına almakla görevli, jandarma birlikleri;

3. Önemli karışıklık durumunda, jandarma birliklerini destekleyecek ve gerektiğinde sınırların denetlenmesini sağlayacak özel birlikler.

MADDE 153.

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe girişini izleyecek altı ay[91] içinde, 152. Maddede öngörülenler dışında kara kuvvetleri terhis edilecek ve dağıtılacaktır.

ALT-KESİM II.

OSMANLI KARA KUVVETİNİN PERSONEL SAYISI, ÖRGÜTÜ VE KADROSU

MADDE 154.

Padişah'ın özel koruma birliği bir kurmay kurulu ile, personel sayısı, subay ve er olarak, 700'ü geçmeyecek yaya [piyade] ve atlı [süvari] birliklerinden kurulacaktır. Bu kuvvet, 155. Maddede öngörülen toplam personel sayısının içinde sayılmayacaktır.

Bu koruma birliğinin kuruluşu, bu Bölüme ekli I sayılı çizelgede gösterilmiştir.

MADDE 155.

152. Maddenin 2. ve 3. fıkralarında sayılan kuvvetlerin toplam personeli, kurmay kurulları, subaylar, eğitim personeli ve donatım birliklerini de kapsamak üzere, 50,000 kişiyi geçmeyecektir.

---

90 1920 Türkçe çevirilerinde "Zat-ı Şahane". (Çevirenler)

91 Prof. Erim, *Konya* baskısından aktardığı metinde "üç ay" yazılı iken, Fransızca metne uygun olarak "altı ay" biçiminde düzeltiğini belirtmektedir. Şu var ki, Müttefiklerin değişiklik önerilerinde, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerine göre, şöyle denilmektedir: "153, 164, 171 ve 173 ncü maddelerde mevzu-u bahis müddet üç aydan altı aya iblağ edilmiştir". (Çevirenler)

MADDE 156.

Jandarma birlikleri, Türkiye ülkesi üzerine dağıtılacaktır; Türkiye ülkesi, bu amaçla, sınırları 200. Maddede öngörüldüğü gibi saptanacak yersel bölgelere bölünecektir.

Her yersel bölgede yaya [piyade] ve atlı [süvari], makineli tüfekle silâhlandırılmış, yönetim ve sağlık hizmetleriyle donatılmış birliklerden oluşan bir jandarma birliği kurulacaktır; bu jandarma birliği, illerde [vilâyetlerde], sancaklarda ve ilçelerde [kazalarda[92]], vb., bulunduğu yere bağlı bir güvenlik hizmeti kurulması için gerekli birlikleri sağlayacak ve bölgenin bir ya da birkaç noktasında gezici yedek kuvvetler bulunduracaktır.

Özel görevleri yüzünden, bu jandarma birliklerinin, topçusu da, teknik silâhları[93] da olmayacaktır.

Bu jandarma birliklerinin toplam personel sayısı, 155. Maddede öngörülen kara kuvvetinin toplam personelinin içinde sayılmak üzere, 35.000 kişiyi geçmeyecektir.

Tek bir jandarma birliğinin toplam personel sayısı, jandarma birlikleri toplam personelinin dörtte birini aşmayacaktır.

Herhangi bir jandarma birliğinin öğeleri, 200. Maddede öngörülen Müttefikler-Arası Komisyonun özel izni olmadıkça, kendi bölgesinin toprakları dışında kullanılmayacaktır.

MADDE 157.

Özel güçlendirme [takviye] birliklerinde yaya, atlı, dağ topçusu, istihkâm birlikleriyle, bunların herbirine uygun düşen teknik ve genel hizmetler de bulunabilecektir; bunların toplam personeli, 155. Maddede öngörülen toplam personelin içinde sayılmak üzere, 15.000 kişiyi aşmayacaktır.

Tek bir birliğin özel güçlendirme öğeleriyle desteklenmesi, bu öğelerin, 200. Maddede öngörülen Müttefikler-Arası Komisyonun özel izni olmadıkça, toplam personelinin üçte birini aşmayacaktır.

Bu özel güçlendirme öğelerinin kuruluşuna girecek çeşitli silâhlar ve hizmetler oranı, bu Kesime ekli **II** sayılı çizelgede saptanmıştır.

Bunların [kışlalara] yerleştirilişi, 200. Maddede öngörüldüğü biçimde saptanacaktır.

MADDE 158.

156. ve 157. Maddelerde sözü edilen kuruluşlarda, kurmay ve hizmetler personeli de sayılmak koşuluyla, subay oranı, hizmetteki personel toplam sayısının yirmide birini, astsubay oranı da, hizmetteki toplam personel sayısının onikide birini aşmayacaktır.

MADDE 159.

Çeşitli Müttefik ya da tarafsız Devletlerin verecekleri subaylar, Osmanlı Hükümetinin yönetiminde, jandarmanın komutasına, örgütlenmesine ve eğitimine katılacaktır. Bu subaylar, 158. Maddede öngörülen jandarma subayları sayısı içinde sayıl-

92 Fransızca, İngilizce ve İtalyanca metinlerde "vilayets, sandjaks, cazas". (Çevirenler)

93 Fransızca metinde "armes techniques", İngilizce metinde "technical services", İtalyanca metinde "armi tecniche". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "esliha"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "esliha-i fenniye". (Çevirenler)

mayacaklardır; ancak, bunların sayısı bu personelin yüzde onbeşini geçmeyecektir. 200. Maddede sözü edilen Müttefikler-Arası Komisyonun hazırlayacağı özel anlaşmalar, bu subayların uyrukluk bakımından oranlarını saptayacak ve bu Madde ile kendileri için öngörülmüş olan çeşitli görevlere katılma koşullarını düzenleyecektir.

MADDE 160.

Aynı yersel bölgede, 159. Maddede öngörülen koşullar içinde Osmanlı Hükümeti buyruğuna verilen bütün [yabancı] subaylar, ilke olarak, aynı uyruklukta olacaklardır.

MADDE 161.

Limni [*Lemnos, Lemno*], Gökçeada [*İmroz, Embros, İmbros, İmbro*], Semadirek[94] [*Semendirek, Samothrace, Samotracia*], Bozcaada [*Ténédos, Tenedos, Tenedo*] ve Midilli [*Mitylène, Mitylene, Mitilene*] dışında, 178. Maddede öngörülen Boğazlar ve adalar bölgesinde, Yunan ve Osmanlı jandarma kuvvetleri, bu bölgedeki Müttefikler-Arası İşgal Komutanlığına bağlı bulunacaktır.

MADDE 162.

İşbu Alt-kesimde, hangi nitelikte olursa olsun, sözü edilen kuvvetlerin ya da bu kuvvetlerin taşıma araçlarının her çeşit seferberlik önlemleri ya da bunların seferberliğine ilişkin, ya da güçlendirilmesi yolundaki bütün önlemler yasaktır.

Çeşitli kuruluşların, kurmay kurullarının ve hizmetlerin hiçbir durumda ek kadroları bulunmayacaktır.

MADDE 163.

153. Maddede saptanan süre içinde, şimdi varolan tüm jandarma kuvvetleri, 156. Maddede öngörülen jandarma birlikleri içinde birleştirilecektir.

MADDE 164.

İşbu Kesimde öngörülmemiş herhangi bir birliğin kurulması yasaktır.

Padişah'ın özel koruma birliği dışında, izin verilen 50.000 kişilik personel sayısını aşan kuruluşların ortadan kaldırılması, işbu Andlaşmanın imzalanmasından başlayarak, 153. Madde hükümlerine uygun olarak, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girmesinden en geç altı ay[95] sonra tümüyle gerçekleşecek biçimde, giderek yapılacaktır.

Osmanlı Savaş Bakanlığı [Harbiye Nezareti] ile Genel Kurmayı ve onlara bağlı yönetim birimlerindeki subay ve benzeri personel, aynı süre içinde, 200. Maddede sözü edilen Müttefikler-Arası Komisyonca Osmanlı Silâhlı kuvvetlerinin genel hizmetlerinin iyi işlemesi için kesin olarak gerektiği saptanacak personel sayısına indirilecek ve bu personel 158. Maddede öngörülen en yüksek sayı içinde olacaktır.

ALT-KESİM III.

ASKERE ALMA

MADDE 165.

Osmanlı kara kuvvetleri [silâhlı kuvvetleri] gelecekte yalnız gönüllü olarak askere yazılanlardan kurulacaktır.

94 *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "Somatras"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Semendirek". (Çevirenler)

95 Bakınız: Not 91. (Çevirenler)

Askere yazılma, soy ve din ayrılığı gözetilmeksizin, Osmanlı Devletinin bütün uyruklarına eşit olarak açık bulunacaktır.

156. Maddede sözü edilen birliklere gelince, bunların kuruluşu, ilke olarak, bölgesel olacak ve her bölgedeki halkın Müslüman olan ya da olmayan öğelerinin, olanak ölçüsünde, ilgili her birlik personelinde temsil edilmelerini sağlayacak biçimde düzenlenecektir.

Yukarıdaki hükümler, hem subaylara hem de erlere uygulanacaktır.

MADDE 166.

Assubayların ve erlerin hizmet süresi aralıksız oniki ay olacaktır.

Hizmet süreleri bitmeden, hangi nedenle olursa olsun, hizmetten bağışlanan erlerin yerine her yıl konulacakların oranı, 155. Maddede saptanan toplam personel sayısının yüzde beşini geçmeyecektir.

MADDE 167.

Bütün subaylar meslekten [muvazzaf] subay olacaktır.

Şu sırada orduda ve jandarmada hizmet gören ve yeni kara kuvvetinde kalacak olan subaylar en az kırkbeş yaşına kadar hizmette kalmayı yükümleneceklerdir.

Şu sırada orduda ve jandarmada hizmet gören ve yeni kara kuvvetine alınmayacak olan subaylar, her çeşit askerî hizmet yükümlülüğünden bağışlanacaklar ve kuramsal ya da uygulamalı hiçbir askerlik alıştırmasına [tâlime] katılmayacaklardır.

Yeni atanan subaylar, aralıksız en az yirmi beş yıl eylemsel hizmette bulunmayı yükümleneceklerdir.

Hizmet süreleri bitmeden, hangi nedenle olursa olsun, hizmetten ayrılan subayların yerine her yıl konulacakların oranı, 158. Maddede öngörülen toplam subay sayısının yüzde beşini geçmeyecektir.

ALT-KESİM IV.

OKULLAR, EĞİTİM KURUMLARI, ASKERİ KURUMLAR[96] VE DERNEKLER

MADDE 168.

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden[97] başlayarak üç aylık bir sürenin geçmesinden sonra, Türkiye'de, ancak izin verilen birlikler için gerekli subay ve assubayların yetiştirilmesi için kesinlikle zorunlu bulunan aşağıda belirtilen okullar kalacaktır:

1 subay okulu;

her yersel bölge için 1 assubay okulu.

Bu okullarda öğrenim görmesine izin verilecek öğrenci sayısı, subay ve assubay kadrolarındaki doldurulacak boşluklarla kesin orantılı olacaktır.

96 Fransızca metinde "sociétés et associations militaires", İngilizce metinde "military clubs and societics", İtalyanca metinde "societa e associazioni militari". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "askerî şirekât ve cemiyat"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Cemiyat-ı askeriye". (Çevirenler)

97 Fransızca metinde "â dater de la mise en vigueur", İngilizce metinde "from the coming into force", İtalyanca metinde "dall'entrata in vigore". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "imzasından itibaren"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "mevki-i mer'iyete vaz'ından itibaren". (Çevirenler)

MADDE 169.

168. Maddede sözü geçen öğrenim kurumlarının dışında kalanlarla, her çeşit spor kurumları ya da başka kurumlar, hiçbir askerî konuyla ilgilenmeyeceklerdir.

ALT-KESİM V.
GÜMRÜKÇÜLER, YEREL KENT VE KIR POLİSİ, ORMAN BEKÇİLERİ

MADDE 170.

III. Bölümün (Siyasal Hükümler) 48. Maddesi hükümlerine dokunulmamak koşuluyla, gümrük görevlilerinin, yerel kent ve kır polisi görevlilerinin, orman bekçilerinin, ya da benzeri görevlilerin sayısı, işbu Andlaşma ile saptanan Türkiye ülkesi sınırları içinde, 1913'de, benzer görevlerde çalışanların sayısını geçmeyecektir.

Gelecekte bu gibi görevlilerin sayısı, ancak, görevli bulundukları yerlerdeki ya da belediyelerdeki nüfus artışına uygun bir oranda arttırılabilecektir.

Bu hizmetliler ya da görevlilerle, demiryolu hizmetinde çalışanlar, herhangi bir askerlik alıştırmasına [tâlimine] katılmak için toplanamayacaklardır.

Her yönetim çevresinde, ister kent ister kır polisi olsun, yerel polis ile orman bekçileri, jandarmaya ilişkin 165. Maddedeki ilkeler uyarınca göreve alınacak ve bu ilkeler uyarınca komuta ve yönetime bağlı olacaklardır.

Türkiye'nin sivil yönetiminin bir parçası olarak, Osmanlı kara kuvvetinden ayrı kalacak Osmanlı polisinde Müttefik ya da tarafsız Devletlerce verilecek subaylar ya da görevliler, Osmanlı Hükümetinin yönetimi altında, sözü edilen polisin komutasına ve eğitimine katılacaklardır. Bu subayların ve görevlilerin sayısı, benzeri Osmanlı personelinin yüzde onbeşini geçmeyecektir.

ALT-KESİM VI.
SİLAHLAR, CEPHANE VE GEREÇLER

MADDE 171.

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe girişini izleyecek altı ayın[98] bitiminde, Osmanlı kara [silâhlı] kuvvetlerinin çeşitli kuruluşlarında hizmette ya da yedekte bulundurulan silâhlar, bu Kesime ekli III sayılı çizelgede bin kişi için saptanmış olan sayıyı geçmeyecektir[99].

MADDE 172.

Türkiye'nin elinde bulundurabileceği cephane, bu Kesime ekli III sayılı çizelgede saptananları geçmeyecektir.

98 Bakınız: not 91. (Çevirenler)

99 *Erim* metninde, "cetvelde muharrer miktarı tecavüz etmemelidir" denilmekte, bin kişiden söz edilmemektedir. Oysa, *Matbaa-i Âmire* ve *Konya* metinlerinde "cedvelde beher 1.000 nefer için muayyen erkamı tecavüz etmemelidir" denilmektedir; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde de "tabloda muharrer olduğu veçhile bin nefer için tayin edilmiş olan mikdarı tecavüz edemeyecektir" deniliyor. (Çevirenler)

MADDE 173.

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe girişini izleyecek altı aylık[100] süre içinde, izin verilen sayıyı aşan silâhlar, her çeşit cephane ile savaş araçları ve gereçleri, 200. Maddede öngörülen Müttefikler-Arası Askerî Denetim Komisyonuna bu Komisyonca gösterilecek yerlerde teslim edilecektir.

Bu araçların ve gereçlerin ne yapılacağına, Başlıca Müttefik Devletler karar vereceklerdir.

MADDE 174.

Silâhlar, cephane, savaş araçları ve gereçleri ile uçaklar ve her çeşit uçak parçaları yapımı, ancak, 200. Maddede öngörülen Müttefikler-Arası Komisyonun izin vereceği fabrikalarda ve kurumlarda yapılabilecektir.

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak altı aylık[101] bir süre içinde her çeşit silâhların, cephanenin, savaş araçlarının ve gereçlerinin yapımı, hazırlanması, depolanması ya da incelenmesi ile uğraşan bütün öteki kurumlar ortadan kaldırılacak ya da yalnız ticaret amacıyla kullanılmaya yarar biçime dönüştürülecektir.

İzin verilen cephane stokları için depo olarak kullanılanlar dışındaki bütün silâh depolarına da aynı işlem uygulanacaktır.

İzin verilen yapım gereksinmelerini aşan kurumlardaki ve silâh depolarındaki aygıtlar, 200. Maddede öngörülen Müttefikler-Arası Askerî Denetim Komisyonu kararları uyarınca kullanılamaz duruma getirilecek ya da yalnız ticaret amacıyla kullanılır biçime sokulacaktır.

MADDE 175.

Türkiye'ye her çeşit silâhlar, cephane ile savaş araçları ve gereçleri, uçaklar ve uçak parçaları getirilmesi, 200. Maddede öngörülen Müttefikler-Arası Komisyonun özel izni olmadıkça, kesinlikle yasaktır[102].

Aynı biçimde, yabancı ülkelere gönderilmek üzere, her çeşit silâhlar, cephane, savaş araçları ve gereçleri yapımı ve bunların dışsatımı [ihracatı] da yasaktır.

MADDE 176.

Alev-makinelerinin, boğucu ya da zehirleyici ya da benzeri gazların ve her türlü benzer sıvıların, maddelerin ve hazırlanmış bileşimlerin kullanılması yasak olduğundan, bunların Türkiye'de yapımı ya da Türkiye'ye sokulması kesinlikle yasaktır.

Sözü geçen maddelerin ya da bileşimlerin yapımına, saklanmasına ya da kullanılmasına yarayan özel araçlar ve gereçler de yasaklanmıştır.

Zırhlı taşıtların, tankların ya da savaş amaçları için kullanılan bunlara benzer her türlü araçların Türkiye'de yapımı ya da Türkiye'ye sokulması da yasaktır.

---

100 Prof. Erim, Konya baskısından aktardığı metinde "üç ay" yazılırken, Fransızca metne göre "altı ay" olarak düzelttiğini belirtmektedir. Oysa bakınız: Not 91. (Çevirenler)

101 Bakınız: Not 91. (Çevirenler)

102 *Matbaa-i Âmire* ve *Konya* metinlerinde, burada şöyle bir fikra vardır: "Silâh ve mühimmat ve malzeme-i harbiye ile sair her nevi bu gibi malzeme imalatı da kat'iyyen memnudur". Prof. Erim, yabancı dildeki metinlerde bu satırların bulunmadığını haklı olarak belirtmektedir. Bu satırlar, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde de yoktur. (Çevirenler)

ALT-KESİM VII.

BERKİTİLMİŞ YERLER (TAHKİMAT)

MADDE 177.

178. Maddede öngörülen Boğazlar ve adalar bölgesinde, sözü geçen Maddede öngörüldüğü üzere, berkitilmiş yerler [tahkimat, istihkâmlar] silâhsızlandırılacak ve yıkılacaktır.

Bu bölge dışında ve 89. Madde hükümleri saklı kalmak koşuluyla, şu sırada varolan berkitilmiş yerler [müstahkem mevkiler] şimdiki durumlarıyla olduğu gibi tutulabilecek, ancak aynı üç aylık süre içinde silâhtan arındırılacaktır.

ALT-KESİM VIII.

BOĞAZLAR'IN ÖZGÜRLÜĞÜNÜN KORUNMASI

MADDE 178.

Boğazlar'ın özgürlüğünü güvence altına almak üzere, Bağıtlı Yüksek Taraflar, aşağıdaki hükümleri kararlaştırmışlardır:

1. İşbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak üç aylık bir süre içinde, aşağıdaki 179. Maddede belirtildiği gibi sınırlandırılan ve Marmara Denizi kıyıları ile adalarını ve Boğazlar'ın kıyılarını içine alan bir bölge ile, Limni [*Lemnos*, *Lemno*], Gökçeada [İmroz, *İmbros*, *İmbro*], Semadirek[103] [*Samothrace*, *Samotracia*], Bozcaada [*Tenedos*, *Tenedo*] ve Midilli [*Mitylène*, *Mitylene*, *Mitilene*] adalarında tüm yapıların, berkitilmiş yerlerin [tahkimatın] ve bataryaların silâhsızlandırılması ve yıkılması gerçekleştirilecektir.

Sözü geçen bölgede ve adalarda, bu yapıların yeniden yapılması ve benzer yapılar yapılması yasaktır[104]. Fransa, İngiltere ve İtalya, sözü geçen bölgede ve Limni, Gökçeada [İmroz], Semadirek[105] ve Bozcaada'da yerleştirilmesi yasak kalan gezginci bataryaları hızla getirmekte kullanılabilecek şimdiki yolların ve demiryollarının kullanılmaz duruma sokulmasını hazırlamak hakkına sahip olacaklardır.

Limni, Gökçeada [İmroz], Semadirek[106] ve Bozcaada adalarında[107] yeni yollar ve demiryolları yapımına ancak yukarıda sözü edilen üç Devletin izniyle girişilebilecektir.

---

103 *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde "Semendirek", *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Semadirek". (Çevirenler)

104 *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde, burada, şöyle bir tümce parçası vardır: "seyyar bataryaların oralarda sür'atle sevkine hâdim yollar ve şömendöferler inşası şerait-i âtiye tahtında . . ." *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metninde bu tümce parçası şöyledir: "yahut oralara sür'atle müteharrik bataryalar isaline müsaid yollar ve demiryolları tesisi . . ." Müttefiklerin sonradan yaptıkları öneriler arasında, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metnine göre, bu sözcüklerin metinden çıkartıldığı belirtilmektedir. (Çevirenler)

105 Bakınız: Not 103. (Çevirenler)

106 Bakınız: Not 103. (Çevirenler)

107 Fransızca, İngilizce ve İtalyanca son metinlerde Midilli adası yazısı olmamakla birlikte, 1920 Türkçe çevirilerinde Midilli de gösterilmektedir. Oysa, Müttefiklerin sonradan yaptıkları değişiklik önerilerinde, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerine göre, bu çıkartma belirtilmektedir. (Çevirenler)

2. Birinci paragrafın ilk fıkrasında öngörülen önlemler, Yunanistan'ca ve Türkiye'ce, herbiri kendi toprakları bakımından ve giderlerini kendileri ödemek üzere, ve 203. Maddede öngörülen denetim altında, uygulanacaktır.

3. Bölge toprakları ile Limni, Gökçeada [İmroz], Semadirek [Semendirek], Bozcaada ve Midilli adaları[108], askerî amaçlarla, ancak, birlikte davranan yukarıda adı geçen üç Müttefik Devletçe kullanılabilecektir. Bu hüküm, sözü edilen bölgede ve adalarda, 161. Madde hükümleri uyarınca Müttefikler-Arası İşgal Kuvvetleri Komutanlığına bağlı bulunacak Yunan ve Osmanlı jandarma kuvvetlerinin kullanılmasına engel olmayacağı gibi, Midilli adasında bir Yunan garnizonunun kalmasına ve, 152. Maddede öngörülen, Padişah'ın özel koruma birliğinin[109] varlığına da engel sayılmayacaktır[110].

4. Birlikte davranan[111] sözü geçen Devletler, doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak, Boğazlar'ın özgürlüğüne dokunabilecek bir eylemin yapılmasını ya da hazırlanmasını önlemek için gerekli görecekleri kara ve hava kuvvetlerini söz konusu topraklarda ve adalarda bulundurmak hakkına sahip olacaklardır.

Bu denetleme, denizden, adı geçen Müttefik Devletlerden herbirinin birer karakol gemisi[112] aracılığıyla yapılacaktır.

Yukarıda sözü edilen işgal kuvvetleri, gerektiğinde, 1907 tarihli La Haye IV. Sözleşmesine ekli Yönetmelikte ya da bunun yerine geçecek ve sözü edilen bütün Devletlerin taraf olacakları başka herhangi bir Sözleşmede öngörülen koşullar altında, karada elkoyma[113] hakkını kullanabileceklerdir. Bununla birlikte, bu elkoymalar ancak hemen ödemede bulunma karşılığında yapılabilecektir.

MADDE 179.

178. Maddede öngörülen bölge, aşağıda belirtildiği gibi sınırlandırılmıştır (1 sayılı haritaya bakılması):

---

108 *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde, Fransızca, İngilizce ve İtalyanca metinlerden değişik olarak, yalnız "adalar" denilmekte, adaların adları belirtilmemektedir. *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinleri de böyledir. Müttefiklerin sonradan yaptıkları değişiklik önerilerinde, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerine göre, adaların adlarıyla belirtildiği açıklanmaktadır. (Çevirenler)

109 *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "maiyet-i seniye hassa muhafaza kıtaatı", *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Zat-ı şahanenin nefs-i hümayunlarına mahsus kuvve-i muhafaza". (Çevirenler)

110 *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah*'da, Müttefiklerin değişiklik notasında, şöyle bir düzeltme de vardır: "178 nci maddenin üç numaralı fıkrasının sondan bir evvelki satırında 161 nci madde kelimesinden sonra âtideki cümle ilâve olunacaktır: "Bu Midilli adasında bir Yunan muhafaza kuvvetiyle 152 nci maddede mevzu-u bahis olduğu üzere havali-i mezkûrede asakir-i hassa-i şahane bulundurulmasına mani değildir" cümlesi yazılacaktır". (Çevirenler)

111 *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah*'da, Müttefiklerin değişiklik önerileri arasında şöyle bir düzeltme de vardır: "Mezkûr maddenin [madde 178] dördüncü fıkrasının birinci satırındaki "Devletler" kelimesinden mukaddem "müttefiken hareket eden" kelimeleri vaz olunacaktır". (Çevirenler)

112 Fransızca metinde "stationnaire", İngilizce metinde "guard-ship", İtalyanca metinde "stazionario". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "istasyon"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "karakol sefinesi". (Çevirenler)

113 Fransızca metinde "réquisition", İngilizce metinde "requisition", İtalyanca metinde "requisizione". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "vaz-ı yed (istimval)"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Vaz-ı yed ve müsadere". (Çevirenler)

1. **Avrupa'da:**

Saros[114] Körfezi'nde Karaçalı'dan kuzey-doğuya doğru:

yaklaşık olarak kuzey-doğuya yönelen ve Beylik Dere havzasının güney sınırını Kuru Dağ doruğuna kadar izleyen bir çizgi;

oradan, tepeler çizgisini izleyen bir çizgi;

sonra, Emirli'nin kuzeyinden ve Dereler'in güneyinden geçen düz bir çizgi; kuzey-kuzey-doğuya dönerek Tekirdağ[115]-Malkara yolunu Aynarcık'ın[116] 3 kilometre batısında kesen ve oradan Ortaköy'ün[117] 6 kilometre doğusundan geçen bir çizgi;

sonra, kuzey-doğuya dönen ve Tekirdağ-Hayrabolu yolunu Tekirdağ'ın 18 kilometre kuzey-batısında kesen bir çizgi;

oradan, Muradlı-Tekirdağ yolunun Muradlı'nın yaklaşık 1 kilometre güneyindeki bir noktaya kadar:

bir düz çizgi;

oradan, doğu-kuzey-doğuya doğru ve Yeniköy'e kadar:

Çorlu-Çatalca demiryolunun en az 2 kilometre kuzeyinden geçecek biçimde değiştirilmiş bir düz çizgi;

oradan, kuzey-kuzey-doğuya doğru ve 27. Maddenin 1–2. fıkrasında tanımlanan Türkiye'nin sınırında, Istranca'nın batısında bir noktaya kadar:

Yeniköy'ü bölgede bırakan bir düz çizgi;

oradan, ve Karadeniz'e kadar:

27. Maddenin 1–2. fıkrasında tanımlanan Avrupa Türkiye'sinin sınırı.

2. **Asya'da:**

Başlıca Müttefik Devletlerce, Edremit[118] Körfezi'nde, Dahlina Burnu ile Kemer İskele arasında saptanacak bir noktadan doğu-kuzey-doğuya doğru:

Kemer İskele ile Kemer'in ve bu iki yeri birbirine bağlayan yolun güneyinden geçen bir çizgi;

sonra, Osmanlar-Orhanlar[119] dekovil demiryolunun Değirmendere'yi kestiği noktanın hemen güneyindeki bir noktaya kadar:

bir düz çizgi;

oradan, kuzey-doğuya doğru ve Manyas Gölü'ne kadar:

Değirmendere ile Karadere Suyu'nun sağ kıyısını izleyen bir çizgi;

oradan, Bandırma - Susığırlı demiryolunun Karadere yatağını kestiği noktaya kadar:

bu ırmağın ağzına doğru akım yolu;

---

114 Fransızca, İngilizce ve İtalyanca metinlerde "Xeros". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "Saros"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Ikseros". (Çevirenler)

115 Fransızca, İngilizce ve İtalyanca metinlerde "Rodosto". 1920 Türkçe çevirilerinde "Tekfurdağ". (Çevirenler)

116 Fransızca, İngilizce ve İtalyanca metinlerde "Ainarjik". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "Aynarcık"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Aynacık". (Çevirenler)

117 Fransızca, İngilizce ve İtalyanca metinlerde "Ortaja Keui"; 1920 Türkçe çevirilerinde "Ortaköy". (Çevirenler)

118 Fransızca, İngilizce ve İtalyanca metinlerde "Adramid". (Çevirenler)

119 Fransızca, İngilizce ve İtalyanca metinlerde "Urchanlar". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "Orşanlar"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Orhanlar". (Çevirenler)

oradan, doğuya doğru, Atranos Çayı'nın Karaoğlan'a doğru ağzından yaklaşık 3 kilometredeki bir noktaya kadar:

bir düz çizgi;

oradan, kuzey-doğuya doğru, bu ırmağın ağzına doğru akım yolu;

sonra, Apolyont Gölü'nün güney kıyısı;

sonra, Mudanya-Bursa demiryolunun, Bursa'nın yaklaşık olarak 5 kilometre kuzey-batısında Nilüfer[120] Çayı'nı kestiği noktaya kadar:

bir düz çizgi;

oradan, kuzey-doğuya doğru ve Bursa'nın yaklaşık olarak 6 kilometre kuzeyinde nehirlerin kesişme yerine kadar:

Nilüfer Çayı'nın ağzına doğru, akım yolu;

oradan, kuzey-doğuya doğru ve İznik Gölü'nün en güney noktasına kadar:

bir düz çizgi;

oradan, İznik'in 2 kilometre kuzeyindeki bir noktaya kadar:

bu gölün güney ve doğu kıyıları;

oradan, kuzey-doğuya doğru, Sapanca Gölü'nün en batı ucuna kadar:

Çırçır Çeşme-Sıradağ-Elmalıdağ-Kalpakdağ-Ayıtepe-Hekimtepe tepeler çizgisini izleyen bir çizgi;

oradan, kuzeye doğru ve İzmit-Armaşa yolunun, Armaşa'nın 8 kilometre güney-batısındaki bir noktaya kadar:

olanak ölçüsünde Şocalı Dere havzasının doğu sınırını izleyen bir çizgi;

oradan, Akabedir'in Karadeniz'e döküldüğü yerin 2 kilometre doğusundaki bir noktaya kadar:

bir düz çizgi.

MADDE 180.

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak onbeş gün içinde, 178. Maddede öngörülen bölgenin sınırlarını, bu sınırların 27. Maddenin 1-2. fıkrasında tanımlanan sınırla üst üste geldiği kesimler dışında, yerinde saptamak üzere bir Komisyon kurulacaktır. Bu Komisyon, Fransa, İngiltere ve İtalya askerî makamlarından herbirince atanacak üçer üye ile, gerektiğinde, bölgenin Yunan egemenliği altına giren kesimiyle ilgili olarak, Yunan Hükümetince atanacak bir üyeden, ya da bölgenin Osmanlı egemenliği altında kalan kesimiyle ilgili olarak Osmanlı Hükümetince atanacak bir üyeden kurulu olacaktır. Oyçoğunluğuyla karar verecek olan Komisyonun kararları, ilgili taraflar için uyulması zorunlu olacaktır.

Bu Komisyonun giderleri, adı geçen bölgenin işgal giderleri hesabına geçirilecektir.

120 Yabancı dildeki metinlerde "Ulfer". (Çevirenler)

ÇİZELGE I.

PADİŞAH'IN ÖZEL KORUMA BİRLİĞİNİN (HASSA KITAATININ) KURULUŞU

BİRLİKLER	EN YÜKSEK PERSONEL SAYISI	DÜŞÜNCELER
Karargâh	101[1]	1) Bu personel sayısına şunlar girmektedir:
Yaya [Piyade]	425	
Atlı [süvari]	125	Subaylar ve erler
Hizmet	50	
TOPLAM	700	a) Sultan'ın Özel Koruma Birliği Karargâhı [Kurmay Kurulu]; b) Sultan'ın Özel Koruma Birliği'ne bağlı generaller, her rütbeden ve sınıftan subaylar ile askerî görevliler.

ÇİZELGE II

ÖZEL GÜÇLENDİRME (TAKVİYE) BİRLİKLERİNİN KURULUŞUNA GİREN ÇEŞİTLİ SINIFLAR VE HİZMETLER KURULUŞLARININ PERSONEL SAYISI

BİRLİKLER	EN YÜKSEK PERSONEL SAYISI	
Karargâh (Komutanlık: Subaylar ve personel)	100	
Yaya [piyade]	8.200	
Topçu	2.500	
Atlı [süvari]	700	Subaylar
İstihkâm ve teknik birlikler	2.000	ve erler.
Teknik ve genel hizmetler	1.500	
TOPLAM	15.000	

ÇİZELGE III.

İZİN VERİLEN EN YÜKSEK SİLÂH VE CEPHANE MİKTARI

GEREÇLER	MİKTAR Her 1.000 kişiye[1]			MİKTAR Silâh (tüfek ya da top) başına cephane		
	Sultan'ın özel koruma birliği (Hassa kıtaatı)	(Jandarma) birlikleri.	Özel güçlendirme (takviye) birlikleri.	Sultan'ın özel koruma birliği (Hassa kıtaatı)	(Jandarma) birlikleri.	Özel güçlendirme (takviye) birlikleri.
Tüfekler ya da filintalar[2]	1.150	1.150	1.150	1.000	1.000	1.000
Tabancalar ...	Subay başına ve bindirilmiş assubay başına 1 tabanca			Tabanca başına 100 mermi		
Ağır ya da hafif makineli tüfekler[1] .	15	15	15	50.000	50.000	50.000
Dağ topları[3]	—	—	5[4]	—	—	—

1) Yedekler için artışları da kapsamak üzere.
2) Otomatik tüfekler ve filintalar hafif makineli tüfekler sayılmaktadır.
3) Hiçbir sahra topuna ya da ağır topa izin verilmemektedir.
4) Dört toplu bir batarya + bir yedek top: toplam 15 batarya.

KESİM II.

DENİZ KUVVETLERİNE İLİŞKİN HÜKÜMLER

MADDE 181.

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak, 30 Ekim 1918 Bırakışması [Mütarekesi] uyarınca Osmanlı limanlarında gözaltı[121] edilmiş bulunan bütün savaş gemilerinin Başlıca Müttefik Devletlere kesin olarak teslim edilmiş sayıldıkları bildirilir.

121 Fransızca metinde "internées", İngilizce metinde "interned", İtalyanca metinde "internate". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "tevkif edilmiş"; *Vakit* ve *Peyam-ı Safa* metinlerinde "mevkuf". (Çevirenler)

Bununla birlikte, Türkiye, balıkçılık ve polis hizmeti için kıyıları boyunca,

7 ganbot[122],

6 torpidoyu[123]

geçmeyecek sayıda gemi bulundurmak hakkına sahip olacaktır.

Bu gemiler Osmanlı Deniz Kuvvetlerini oluşturacak ve 201. Maddede öngörülen Müttefikler-Arası Deniz Kuvvetleri Denetleme Komisyonunca, aşağıdaki gemiler arasından seçilecektir:

GANBOTLAR:

Aydın Reis.
Burak Reis.
Sakız.
Preveze.
Hızır Reis.
Kemal Reis.
İsa Reis.

TORPİDOLAR:

Sivrihisar.
Sultanhisar.
Dıraç.
Musul.
Akhisar.
Yunus.

Gümrüklerin denetlenmesi için kurulacak yönetim, ilgili hizmetlerin iyi işlemesi için bir artışı zorunlu görürse, daha büyük bir kuvvet sağlamak üzere, 178. Maddede sözü edilen üç Müttefik Devlete başvurmak hakkına sahip olacaktır.

Ganbotlar, 77 milimetreden daha küçük çapta iki top ile, makineli tüfekten oluşan hafif silâhlar taşıyabilirler. Torpidolar (ya da devriye gemileri[124]), çapı 77 milimetreden küçük bir toptan oluşan hafif silâhlar taşıyabilirler. Bu gemilerde bulunan bütün torpillerle torpil kovanları kaldırılacaktır.

MADDE 182.

Türkiye'nin, 181. Maddede öngörülen gemilerin yerine geçecekler dışında, başka savaş gemisi yapması ya da edinmesi yasaktır. Torpidoların yerine devriye [karakol] gemileri konulacaktır.

Bu gemilerin yerini alacak gemilerden:

ganbotlar 600 tonu;

devriye [karakol] gemileri 100 tonu geçmeyecektir.

Bir geminin yitirilmesi durumu dışında, ganbotlar ve torpidolar, denize indirilmelerinden başlayarak, ancak yirmi yıllık bir süre sonunda değiştirilebileceklerdir.

122 Fransızca metinde "sloops", İngilizce metinde "sloops", İtalyanca metinde "Cannonieri (sloops)". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "ganbot (Sloops)"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "İslup". (Çevirenler)

123 Fransızca metinde "torpilleurs", İngilizce metinde "torpedo-boats", İtalyanca metinde "torpedinieri". 1920 Türkçe çevirilerinde "torpido". (Çevirenler)

124 Fransızca metinde "les torpilleurs (ou vedettes de patrouilles)", İngilizce metinde "torpedo-boats (or patrol launches)", Italyanca metinde "le torpedinieri (o navi-vedetta)". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "torpidolar (yahut devriye sefaini)"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "torpidolar (yahut karakol gemileri)". (Çevirenler)

MADDE 183.

Aşağıda belirtilerek sayılan Osmanlı silâhlı deniz taşıtlarıyla yardımcı silâhlı gemileri silâhsızlandırılacaklar ve ticaret gemisi işlemi göreceklerdir:

Reşit Paşa (eski **Port Antonio**).
Tir-i Müjgân (eski **Pembroke Castle**).
Giresun (eski **Warwick Castle**).
Millet (eski **Seagull**).
Akdeniz.
60, 61, 63 ve 70 sayılı Boğaziçi yük [araba] vapurları[125].

MADDE 184.

Ticaret amacıyla kullanılmak üzere yapımı bitirilebilecek su üstü gemileri dışında, şu sırada Türkiye'de yapılmakta olan –denizaltılarını da içine almak üzere– bütün gemiler yok edilecektir.

Gemileri yok etme işine işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişiyle başlanılacaktır.

MADDE 185.

Su üstü ya da su altı her çeşit Osmanlı savaş gemilerinin yok edilmesinden elde edilecek eşya, makineler ve gereçler ancak yalnız sanayide ve ticarette kullanılabilecektir. Bunlar yabancı ülkelere ne satılabilir ne de verilebilir.

MADDE 186.

Türkiye'de, ticarette kullanılmak için bile olsa, denizaltı yapımı ya da edinilmesi yasaktır.

MADDE 187.

181. Maddede sayılan Osmanlı deniz kuvvetleri gemilerinde, taşıyacakları ya da yedek bulunduracakları savaş gereçleri ve silâhlar, ancak, 201. Maddede öngörülen Müttefikler-Arası Deniz Kuvvetleri Denetleme Komisyonunca saptanacak miktarda olacaktır. Yukarıdaki miktarların saptanmasını izleyen ay içinde, 30 Ekim 1918 Bırakışmasının [Mütarekesinin] imzalanması tarihinde Türkiye'ye ait olan bütün silâhlar, cephane ya da başka deniz savaş gereçleri ile mayınlar ve torpiller kesin olarak Başlıca Müttefik Devletlere teslim edilmiş olacaktır.

Sözü geçen nesnelerin Osmanlı topraklarında yapımı ya da yabancı ülkelere gönderilmesi yasaklanacaktır.

Her çeşit deniz savaş silâhları, cephane ve gereçlerin başka her türlü stok edilmesi, depolanması ya da yedekte tutulması yasaktır.

MADDE 188.

Müttefikler-Arası Deniz Kuvvetleri Denetleme Komisyonu, 189. Madde hükümleri uyarınca Osmanlı Deniz Kuvvetlerine alınacak her rütbeden ve her sınıftan subay-

125 Fransızca metinde "ferry-boats du Bosphore", İngilizce metinde "Bosphorus ferry-boats", İtalyanca metinde "ferry-boats del Bosforo". *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde "yük vapurları (ferry-boats du Bosphore)"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Boğaziçi vapurları". (Çevirenler)

ların ve erlerin sayısını saptayacaktır. Bu personel içinde, 181. Madde uyarınca Türkiye'ye bırakılan gemilerin silâhlı personeli, kolluk [polis] ve balıkçılık hizmetleri yönetimi personeli, semafor istasyonları personeli bulunacaktır.

Yukarıdaki sayının saptanmasından başlayarak, iki ay içinde, eski Osmanlı Deniz Kuvvetlerinin, yukarıdaki fıkrada öngörülen sayıyı aşan personeli terhis edilecektir.

Yukarıda öngörülen personel dışında, Türkiye'de, Deniz Kuvvetlerine bağlı hizmetler için, hiçbir kara ya da deniz kuvveti birliği, ya da herhangi bir yedek birlik kurulamayacaktır.

MADDE 189.

Osmanlı Deniz Kuvvetleri personeli, subaylar için aralıksız en az yirmi beş yıllık, deniz assubayları ve erler için aralıksız en az oniki yıllık bir süre için, tüm gönüllü olarak sağlanacaktır.

Yükümlenilen sürenin bitiminden başka herhangi bir nedenle hizmetten ayrılan personelin yerini alacak olan yıllık personel sayısı, Müttefikler-Arası Deniz Kuvvetleri Denetleme Komisyonunca saptanan toplam personel sayısının yıllık yüzde beşini geçmeyecektir.

Eski Osmanlı Deniz Kuvvetlerinden terhis edilen personel, ne çeşit olursa olsun, hiçbir askerlik ya da denizcilik eğitimi görmeyecektir.

Eski Osmanlı Deniz Kuvvetlerine bağlı olan ve hizmette tutulan subaylar, haklı nedenlerle terhis edilmemişlerse, kırk beş yaşına kadar hizmet etmeyi yükümleneceklerdir.

Osmanlı ticaret filosunda hizmet gören subaylar ve erler, ne biçimde olursa olsun, hiçbir askerlik eğitimi görmeyeceklerdir.

MADDE 190.

178. Maddede öngörülen bölgenin telsiz telgraf istasyonları, işbu Andlaşma yürürlüğe girer girmez, Başlıca Müttefik Devletlere teslim edilecektir. Yunanistan ve Türkiye, sözü edilen bölgede hiçbir telsiz telgraf istasyonu kuramayacaklardır.

ÜÇÜNCÜ KESİM

KARA VE DENİZ HAVACILIĞINA İLİŞKİN HÜKÜMLER[126]

MADDE 191.

Türkiye'nin askerî kuvvetlerinde hiçbir kara ya da deniz hava kuvveti bulunmayacaktır.

Güdümlü hiçbir balon elde bulundurulmayacaktır.

126 Fransızca başlık "Clauses concernant l'aéronautique militaire et navale", İngilizce başlık "Air Clauses", İtalyanca başlık "Clausole concernenti l'aeronotica militare e navale". *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde "Berri ve bahri sefain-i havaiyeye müteallik mevad"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Askeri ve bahri tayyareciliğe dair ahkâm". (Çevirenler)

MADDE 192.

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak iki ay içinde, şu sırada Türk kara ve deniz kuvvetlerinin kadrosunda görülen bütün havacı personel terhis edilecektir.

MADDE 193.

Osmanlı ülkesinin Müttefik birliklerinden tüm boşaltılmasına değin, Müttefik Devletlerin uçakları[127], Türkiye'nin bütün ülkesi üzerinde havalardan geçiş, transit ve iniş özgürlüğüne sahip olacaklardır.

MADDE 194.

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe girişini izleyecek altı ay süresince, her çeşit uçakların, uçak parçalarının ve uçak motorlarıyla uçak motoru parçalarının yapımı, ülkeye sokuluşu ve ülkeden çıkartılışı bütün Türkiye ülkesinde yasaklanacaktır.

MADDE 195.

İşbu Andlaşma yürürlüğe girer girmez, kara ve deniz hava kuvvetlerinin bütün gereçlerini, Türkiye, giderlerini kendi yüklenmek üzere, Başlıca Müttefik Devletlere teslim edecektir.

Bu teslim işi altı aylık[128] bir süre içinde tamamlanacak ve Müttefikler-Arası Denetleme Komisyonunca gösterilecek yerlerde yapılacaktır. Bu gereçlere ne yapılacağına Başlıca Müttefik Devletler Hükümetleri karar vereceklerdir.

Bu gereçler içinde, özellikle, savaş için kullanılmakta, kullanılmış ya da kullanılabilecek olan aşağıdaki gereçler de yer alacaktır:

Tamamlanmış, yapım, onarım ya da montaj durumundaki uçaklar ve deniz uçakları;

Uçabilecek durumda, yapım, onarım ya da montaj durumundaki güdümlü balonlar;

İdrojen yapımında kullanılan aygıtlar;

Güdümlü balon hangarları ile her çeşit uçak barınakları;

Güdümlü balonlar, teslim edilinceye kadar, Türkiye hesabına idrojenle şişirilmiş olarak saklı tutulacaklardır; güdümlü balonlar teslim edilinceye kadar, idrojen yapımında kullanılan aygıtlar ile güdümlü balonların barınakları, adı geçen Devletlerce, isterlerse, Türkiye'ye bırakılabilecektir.

Uçak motorları;

Uçak gövdeleri[129];

Silâhlar (toplar, makineli tüfekler, bomba-atarlar, torpil-atarlar, zamanlama ve nişan aygıtları);

127 Fransızca metinde "appareils d'aéronautique", İngilizce metinde "aircraft", İtalyanca metinde "apparecchi aeronautici", 1920 çevirilerinde "tayyare". (Çevirenler)

128 1920 çevirilerinde "üç ay" denmekteyken, Prof. Erim, yabancı dildeki metinlere uygun olarak "altı ay" biçiminde düzeltmiştir. (Çevirenler)

129 Fransızca metinde "les cellules", İngilizce metinde "nacelles and fuselages", İtalyanca metinde "le navicelle e le cellule". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "tayyare muhafazaları"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "selüller". (Çevirenler)

Cephane (mermiler, obüsler, dolu bombalar, bomba gövdeleri, patlayıcı madde stokları ya da bunların yapımında kullanılan maddeler);

Uçaklarda kullanılan yönetim aygıtları (güverte aygıtları);

Havacılıkta kullanılan telsiz telgraf, fotograf ve sinema aygıtları;

Yukarıda sayılan bütün kategorilerden herbirinin yedek parçaları[130].

Türkiye'de bulunan, ne çeşit olursa olsun, tüm havacılık gereçleri, savaş gereci sayılacak ve bu nedenle ne yurt dışına çıkartılabilecek, ne başkasına aktarılacak, ne ödünç verilebilecek, ne kullanılabilecek, ne de yok edilebilecektir; bu gereçler, 202. Maddede öngörülen Müttefikler-Arası Havacılık Denetleme Komisyonunca bunlara ilişkin olarak bir karara varılıncaya kadar, bulundukları yerde olduğu gibi tutulacaktır; bu konuda karar vermeğe tek yetkili, bu Komisyon olacaktır.

KESİM IV.

MÜTTEFİKLER-ARASI DENETLEME VE ÖRGÜTLEME KOMİSYONLARI.

MADDE 196.

İşbu Bölümün özel hükümleri dışında, işbu Andlaşmadaki kara, deniz ve hava kuvvetlerine ilişkin hükümler, bu amaçla Başlıca Müttefik Devletlerce atanacak Müttefikler-Arası Komisyonların denetimi altında Türkiye'ce ve giderlerini Türkiye yüklenmek üzere, yerine getirilecektir.

Yukarıda sözü edilen Komisyonlar, kara, deniz ve hava kuvvetleriyle ilgili hükümlerin yerine getirilmesine ilişkin her konuda, Başlıca Müttefik Devletleri, Osmanlı Hükümeti katında temsil edeceklerdir. Bunlar, Türkiye makamlarına, Başlıca Müttefik Devletlerin almayı kendi yetkilerinde tuttukları kararları ya da sözü edilen hükümlerin yerine getirilmesinin gerekli kılabileceği kararları bildireceklerdir.

MADDE 197.

Müttefikler-Arası Denetleme ve Örgütleme Komisyonları örgütlerini İstanbul'da yerleştirebilecekler ve, gerekli gördükçe, Osmanlı ülkesinin herhangi bir yerine gitmek ya da buralara alt-komisyonlar göndermek, bir ya da birkaç üyelerini buralara gitmekle görevlendirmek yetkisine sahip olacaklardır.

MADDE 198.

Osmanlı Hükümeti, Müttefikler-Arası Denetleme ve Örgütleme Komisyonlarının görevlerini yerine getirebilmek için gerekli görecekleri her çeşit bilgiyi ve belgeyi kendilerine verecek ve kara, deniz ve hava kuvvetlerine ilişkin hükümlerin tümüyle yerine getirilmesini sağlamak için, yukarıda adı geçen Komisyonların gereksinme duyabilecekleri bütün olanakları, gerek personel gerek araç olarak, giderleri kendisi yüklenmek üzere, verecektir.

130 Prof. Erim, bu fıkranın *Konya* metninde bulunmadığını haklı olarak belirtmektedir. *Matbaa-i Âmire* metninde de yoktur. Oysa, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "manuzzikr cihazlara mahsus ayrı parçalar" denilmektedir. (Çevirenler)

Osmanlı Hükümeti, her Komisyonun yanına, bu Komisyonun Osmanlı Hükümetine gönderebileceği bildirimleri almak ve isteyebilecekleri her çeşit bilgileri ve belgeleri vermek ya da sağlamakla görevli, yetkili bir temsilci atayacaktır.

MADDE 199.

Müttefikler-Arası Denetleme ve Örgütleme Komisyonlarının yönetim ve giderleri ile işlemlerinden doğan harcamalarını Türkiye karşılayacaktır.

MADDE 200.

Müttefikler-Arası Denetleme ve Örgütlenme Komisyonu, bir yandan, Osmanlı kuvvetlerinin izin verilen sınırlar içine indirilmesine olduğu kadar, I. Kesimin VI Alt-Kesiminde öngörülen savaş silâhlarının ve gereçlerinin teslimi ve sözü edilen Kesimin VII. ve VIII. Alt-Kesimlerinde öngörülen berkitilmiş [müstahkem] bölgelerin silâhsızlandırılmasına da ilişkin askerî hükümlerin yerine getirilmesi; öte yandan da, yeni Osmanlı [silâhlı] kara kuvvetinin örgütlenmesi ve kullanılışının denetlenmesi ile görevli olacaktır.

1. Müttefikler-Arası Kara Kuvvetleri Denetleme Komisyonu olarak, görevleri özellikle şunlar olacaktır:

a) Türkiye'nin, 170. Madde uyarınca elinde bulundurmasına izin verilecek gümrük polisi, yerel kent ve kır polisi görevlilerinin, orman bekçilerinin ve benzeri görevlilerinin sayısını saptamak;

b) Osmanlı Hükümetinden, cephane stoklarının ve depolarının yerlerine, berkitilmiş [müstahkem] yapıların, kalelerin ve berkitilmiş yerlerin silâhlarına, silâh, cephane ve savaş gereçleri fabrikalarının ya da yapımevlerinin yerlerine ve işleyişlerine ilişkin bildirimleri almak;

c) Silâh, cephare, savaş gereçleri ve bunların yapımına yarayacak aygıtları teslim almak, bu teslimin nerelerde yapılacağını saptamak ve işbu Andlaşma ile öngörülen işe yaramaz duruma getirme ya da biçim değiştirme işlerini denetim altında tutmak.

2. Müttefikler-Arası Kara Kuvvetleri Örgütleme Komisyonu olarak görevleri özellikle şunlar olacaktır:

a) Osmanlı Hükümeti ile işbirliği ederek, bu Bölümün I. Kesiminin I-IV. Alt-Kesimlerinde öngörülen temeller üzerinde Osmanlı kara kuvvetlerini düzenlemek ve 156. Maddede öngörülen yersel bölgeleri sınırlandırmak ve, son olarak, çeşitli yersel bölgeler arasında jandarma birliklerinin dağıtımını sağlamak;

b) 156. ve 157. Maddelerde öngörüldüğü üzere, bu jandarma birlikleri ile özel birliklerin kullanılışını ve sözü edilen Maddeler uyarınca saptanmış olan bu kuvvetlerin olağan dağıtımında Osmanlı Hükümetinin geçici değişiklikler getirilmesi yönündeki istekleri konusunu karara bağlamak;

c) 159. Maddede öngörülen koşullar altında Osmanlı jandarmasında göreve kabul edilecek Müttefik ya da tarafsız Devletler subaylarının uyruklarına göre oranını saptamak ve sözü edilen Maddede bunların çeşitli görevlere katılmaları koşullarını düzenlemek.

MADDE 201.

Müttefikler-Arası Deniz Kuvvetlerini Denetleme Komisyonunun görevi, özellikle, tersanelere giderek gemilerin yıkımını denetlemek, deniz savaşı silâhlarını, cephaneyi ve gereçlerini teslim almak ve bunların yok edilmesini ve yıkımını denetlemektir.

Osmanlı Hükümeti, Müttefikler-Arası Deniz Kuvvetlerini Denetleme Komisyonuna, Komisyonun, deniz kuvvetlerine ilişkin hükümlerin tam yerine getirilmesini sağlamak için, gerekli göreceği bütün bilgileri ve belgeleri ve, özellikle, savaş gemilerinin plânlarını, silâhlarının nelerden oluştuğunu, top, cephane, torpil, mayın, patlayıcı madde, telsiz telgraf aygıtlarının ayrıntılarını ve modellerini ve genellikle deniz savaşı gereçlerine ilişkin her şeyle, yasal ya da yönetimsel belgeleri ve yönetmelikleri verecektir.

MADDE 202.

Müttefikler-Arası Havacılık Denetleme Komisyonunun görevi, özellikle, şu sırada Osmanlı Hükümetinin elinde bulunan havacılık gereçlerinin sayımını yapmak ve uçak, balon ve uçak motoru fabrikalarını ve uçakların kullanabilecekleri silâhları, cephaneyi ve patlayıcı maddeleri yapan fabrikaları denetlemek, Osmanlı ülkesi üzerindeki tüm hava alanlarını, hangarları, iniş alanlarını, parkları ve depoları gezmek ve, gerektiğinde, öngörülen gereçlerin taşınmasını ve teslim alınmasını sağlamaktır.

Osmanlı Hükümeti, Müttefikler-Arası Havacılık Denetleme Komisyonuna, havacılık hükümlerinin tam olarak yerine getirilmesini sağlamak için gerekli göreceği bütün bilgilerle, yasal, yönetimsel ya da başka belgeleri ve, özellikle, Türkiye'deki bütün havacılık hizmetlerinde çalışan personelin sayısı ile, varolan, yapılmakta ya da ısmarlanmış bulunan gereçlerin sayısını ve havacılık için çalışan bütün kurumların yerlerinin, bütün hangarların ve iniş alanlarının tam bir dizelgesini [listesini] sağlayacaktır.

MADDE 203.

Müttefikler-Arası Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Denetleme Komisyonları, 178. Maddenin 1. ve 2. paragraflarında öngörülen işlemlerin yerine getirilmesini ortaklaşa denetlemekle görevlendirilecek temsilciler atayacaklardır.

MADDE 204.

89. Maddede söz konusu olan toprakların siyasal statüsü kesin olarak düzenlenineeye değin, Müttefikler-Arası Denetleme ve Örgütleme Komisyonlarının kararları, ancak bu düzenleme yüzünden sözü geçen Komisyonların yapılmasını gerekli görecekleri değişiklikler göz önünde tutulmak koşuluyla, alınabilecektir.

MADDE 205.

Müttefikler-Arası Denizcilik ve Havacılık Denetleme Komisyonları, 201. ve 202. Maddelerde kendileri için öngörülen görevler sona erer ermez, işlerine son verecekleredir.

200. Maddenin 1. paragrafında öngörülen denetleme işlemleriyle görevli Müttefikler-Arası Kara Kuvvetleri Komisyonunun ilgili bölümünün de durumu böyle olacaktır.

Adı geçen Komisyonun, 200. Maddenin 2. paragrafında öngörüldüğü üzere, yeni Osmanlı kara kuvvetinin örgütlenmesiyle görevli bölümü, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak, beş yıllık bir süre boyunca çalışacaktır. Başlıca Müttefik Devletler, bu sürenin bitiminde, adı geçen Komisyonun bu bölümünün varlığını sürdürmesinin ya da sona erdirmesinin uygun olup olmayacağını değerlendirmek haklarını saklı tutmaktadırlar.

KESİM V.

GENEL HÜKÜMLER

MADDE 206.

30 Ekim 1918 tarihli Bırakışmanın [Mütarekenin], sırasıyla 7., 10., 12., 13. ve 24. Maddeleri, işbu Andlaşmanın hükümlerine aykırı düşmedikçe, yürürlükte kalmaktadırlar[131].

MADDE 207.

Türkiye, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak, hiçbir yabancı ülkeye, herhangi bir kara, deniz ya da hava kuvvetlerine ilişkin heyeti görevle atamamayı, göndermemeyi ve gidişine izin vermemeyi yükümlenir; ayrıca, Osmanlı uyruklarının, herhangi bir yabancı Devletin ordusuna, donanmasına ya da hava kuvvetlerine katılmak ya da eğitimine yardım etmek için ona bağlanmak ya da, genellikle, yabancı bir ülkede kara, deniz ya da hava kuvvetlerinde eğitime katkıda bulunmak için ülkeden ayrılmasını önlemek üzere uygun göreceği önlemleri almayı yükümlenir.

Müttefik Devletler de, kendi bakımlarından, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak, kendi ordularına, donanmalarına ya da hava kuvvetlerine hiçbir Osmanlı uyruğu almayacaklarını, ya da askerlik eğitimine yardım için kabul etmeyeceklerini, ya da, genellikle, bir Osmanlı uyruğunu, kara, deniz ya da hava kuvvetleri eğitmeni olarak kullanmayacaklarını kararlaştırmışlardır.

Bununla birlikte, bu hüküm, Fransa'nın Yabancılar Alayı'na[132], Fransız askerlik yasaları ve yönetim kuralları uyarınca asker alma hakkına hiçbir bakımdan aykırı düşmemektedir.

BÖLÜM VI.

SAVAŞ TUTSAKLARI VE MEZARLIKLAR.

KESİM I.

SAVAŞ TUTSAKLARI

MADDE 208.

Henüz yurtlarına geri gönderilmemiş olan Osmanlı savaş tutsaklarıyla, gözaltı [enterne] edilmiş sivillerin geri gönderilmesi, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden sonra, olabildiğince hızla sürdürülecektir.

131 Prof. Erim, Sèvres andlaşması metninden önce, Mondros Mütarekenamesi metnini de vermektedir (ss. 519–524). Bu metnin, Âli Türkgeldi'nin (*Moudros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*, Ankara 1948) adlı yapıtında aynen alındığını (s.69) belirtmektedir. Burada sözü geçen Mondros Bırakışmasının (Mütarekesinin) ilgili maddeleri, bu metne göre, şöyledir:

"Madde 7. — Müttefikler emniyetlerini tehdit edecek vaziyet zuhurunda herhangi sevkulceyşi noktasını işgal hakkını haiz olacaklardır.

Madde 10.—Toros tünellerinin Müttefikler tarafından işgali.

Madde 12. — Hükûmet muhaberatı müstesna olmak üzere telsiz ve telgraf ve kabloların itilâf memurları tarafından murakabesi.

Madde 13. — Bahri, askeri ve ticari mevad ve malzemenin men-i tahribi.

Madde 24. — Vilâyat-ı sittede iğtişaş zuhurunda mezkûr vilâyetlerin herhangi bir kısmının işgali hakkını itilâf devletleri muhafaza ederler."

Ayrıca bu maddelerin, bugünkü dile çevirileri için bu kitabın 2,3 ve 4ncü sayfalarına bak. (Çvirenler)

132 Fransızca metinde "Légion étrangère", İngilizce metinde "Foreign Legion", İtalyanca metinde "legione straniera". *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde "lejyon etranjer (ecnebi alayı)"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "lejyon etranjer". (Çevirenler)

MADDE 209.

Osmanlı makamlarına teslim edilir edilmez, savaş tutsakları ile gözaltı edilmiş siviller, bu makamlarca vakit yitirilmeden yurtlarına[133] gönderileceklerdir.

Savaş öncesi konulları [ikâmetgâhları] Müttefik Devletler birliklerinin işgalindeki topraklarda olanlar da, Müttefik işgal orduları askerî makamlarının kabul etmesi ve denetlemesi koşuluyla, yerlerine gönderileceklerdir.

MADDE 210.

30 Ekim 1918 tarihinden başlayarak, bütün geri gönderme giderleri Osmanlı Hükümetince karşılanacaktır.

MADDE 211.

Disipline aykırı kabahatlar yüzünden hüküm giyebilecek ya da hüküm giymiş olan savaş tutsakları ve gözaltı edilmiş siviller, cezalarının ya da kendilerine karşı başlatılmış kovuşturmanın sona ermesini beklemeksizin, yurtlarına geri verileceklerdir.

Bu hüküm, 15 Haziran 1920'den[134] sonraki eylemlerinden dolayı ceza gören savaş tutsaklarıyla gözaltı edilmiş sivillere uygulanmaz.

Yurda geri dönünceye kadar bütün savaş tutsaklarıyla gözaltı edilmiş siviller, özellikle çalışma ve disiplin açısından, yürürlükteki yönetim kurallarına bağlı kalacaklardır.

MADDE 212.

Disiplin suçlarından başka olaylar yüzünden hüküm giyebilecek ya da hüküm giymiş olan savaş tutsaklarıyla gözaltı edilmiş siviller tutuklu olarak kalabileceklerdir[135].

MADDE 213.

Osmanlı Hükümeti, yurda dönebilecek durumda olan herkesi, ayırım gözetmeksizin, ülkesine kabul etmeyi yükümlenir.

Yurda dönmeyi istemeyecek olan Osmanlı savaş tutsakları ya da uyrukları, bu geri gönderme işlemi dışında tutulabilirler; ancak, Müttefik Hükümetler, bunları ya geri göndermek, ya bir tarafsız ülkeye yollamak, ya da kendi ülkelerinde oturmalarına izin vermek hakkını saklı tutarlar.

Osmanlı Hükümeti, bu kimselere ya da ailelerine karşı kuraldışı hiçbir önlem almamayı ve bu yüzden kendilerine, ne biçim olursa olsun, hiçbir baskıda ya da rahatsız edici işlemde bulunmamayı yükümlenir.

133 Fransızca metinde "foyers", İngilizce metinde "homes", İtalyanca metinde "proprie case". *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde "memleketlerine"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "yurtlarına". (Çevirenler)

134 *Konya* metninden aktarmada bulunan Prof. Erim, bu metinde "1 kânunu sânî" yazılı olduğunu, yabancı dillerdeki metinlere uygun olarak düzelttiğini belirtmektedir. Gerçekten, *Matbaa-i Âmire*, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde de "1 kânunu sani" yazılıdır. Ancak, Müttefiklerin sonradan sundukları değişiklik önerilerinde, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerine göre, şöyle denilmektedir: "211 nci maddesinde ikinci fıkradaki "1 kânunu sani 920 tarihi", 15 Haziran 920 suretinde tâdil olunmuştur". Andlaşmanın kesin metnine (yabancı dillerde) bu son tarih alınmıştır. (Çevirenler)

135 Fransızca metinde "pourront être maintenus en détention", İngilizce metinde "may be detained", İtalyanca metinde "potranno essere mantenuti in detenzione". *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde "mevkuf kalacaklardır"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "mevkuf tutulabileceklerdir". (Çevirenler)

MADDE 214.

Müttefik Hükümetler, ellerinde bulunan Osmanlı savaş tutsaklarıyla uyruklarının geri gönderilmelerini, Osmanlı Hükümetince, isteklerine aykırı olarak, Türkiye'de tutulmaları süregiden Müttefik Devletlerin bütün savaş tutsaklarıyla başka uyruklarının hemen bildirilmesine ve bunların özgürlüklerine kavuşturulmalarına bağlamak hakkını saklı tutarlar.

MADDE 215.

Osmanlı Hükümeti şunları yükümlenir:

1. Müttefik Devletlerce yitiklerin aranması ya da Osmanlı ülkesinde kalmak isteğini belirtmiş Müttefik uyruklarının kimliğinin saptanmasıyla görevlendirilmiş Komisyonlara her türlü kolaylığı göstermek; bu Komisyonlara yarayacak taşıtları sağlamak; bunların kamplara, cezaevlerine, hastanelere ve başka her yere girmelerine izin vermek; araştırmalarında kendilerine yardımcı olabilecek bütün kamusal ya da özel nitelikteki belgeleri bu Komisyonlara vermek;

2. Müttefik Devletlerden birinin uyrukluğunda olan bir kimsenin varlığını gizleyen ya da öğrendikten sonra bunu bildirmeyi savsaklayan Osmanlı görevlilerine ya da özel kişilere cezalar düzenlemek;

3. İşbu Andlaşmanın VII. Bölümünde (Yaptırımlar) öngörülen cezaları gerektiren ve Türklerin, savaş sırasında, Müttefik savaş tutsaklarının ya da uyruklarının kişiliğine karşı işledikleri suç sayılacak eylemlerin saptanmasını kolaylaştırmak.

MADDE 216.

Osmanlı Hükümeti, Müttefik Devletlerin subaylarına, erlerine ve denizcileriyle başka uyruklarına ait olan ve Osmanlı makamlarınca alıkonmuş bulunan her türlü eşyanın, donatımın, silâhların, paranın, değerli kâğıtların, belgelerin ya da kişisel eşyanın, işbu Andlaşma yürürlüğe girer girmez, vakit geçirmeksizin geri verilmesini yükümlenir.

MADDE 217.

Bağıtlı Yüksek Taraflar, herbirinin kendi ülkelerinde savaş tutsaklarının bakımı için harcanan paraların ödenmesinden karşılıklı olarak vazgeçtiklerini bildirirler.

KESİM II.

MEZARLAR.

MADDE 218.

Osmanlı Hükümeti, işbu Andlaşma ile saptanan Türkiye sınırları içinde olan ve savaş alanında can vermiş, ya da aldıkları yaralar, kaza ya da hastalık sonucu ölmüş askerlerin ya da denizcilerin mezarlarının bulunduğu toprak parçalarıyla, bu askerlere ve denizcilere mezarlık ya da anıt yapılması için gerekecek toprak parçalarının olduğu kadar, bu mezarlıklara ya da anıtlara gidecek yolların tüm ve tekelci mülkiyetini İngiliz, Fransız ve İtalyan Hükümetlerinin herbirine aktaracaktır.

Yunan Hükümeti, Boğazlar bölgesinin ve adaların kendi egemenliği altına konulmuş olan kesimi bakımından aynı yükümlülüğü yerine getirmeyi kabul eder.

MADDE 219.

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak, altı aylık bir süre içinde, İngiliz, Fransız ve İtalyan Hükümetlerinden herbiri, Osmanlı Hükümeti ile Yunan Hükümetine, 218. Madde uyarınca mülkiyeti kendilerine aktarılması gereken toprak parçalarını bildireceklerdir[136]. İngiliz, Fransız ve İtalyan Hükümetlerinden herbiri, ölülerin gömüldüğü ya da gömülmüş olabileceği bölgeleri araştırmak ve mezarların bir araya getirilmesini ve, gerektiğinde, mezarlıklar kurulacak yerlerin önerilmesi bakımından tek yetkili olacak bir Komisyon atamak hakkına sahip olacaktır. Osmanlı Hükümetiyle Yunan Hükümeti, kendilerini bu Komisyonlarda temsil ettirebilecekler ve bunlara, görevlerini yerine getirebilmeleri için, tüm yardımlarını sağlayacaklardır.

Sözü edilen toprak parçaları arasında özellikle 3 sayılı haritada gösterilen Gelibolu Yarımadası'ndaki toprak parçaları da yer alacaktır; bu toprak parçalarının sınırları, önceki fıkrada da öngörüldüğü gibi, Yunan Hükümetine bildirilecektir. Bu toprak parçalarının kendisine geçirilmiş olduğu Hükümet, bunları veriliş amaçları dışında başka herhangi bir amaçla kullanmamayı ve kullandırmamayı yükümlenir. Bunların kıyısı da, hiçbir askerlik, denizcilik ya da ticaret amacıyla kullanılamaz.

MADDE 220.

219. Madde gereğince belirtilecek olan toprak parçalarının tüm ve tekelci mülkiyetinin İngiliz, Fransız ve İtalyan Hükümetlerine aktarılması için gerekli yasal ve yönetimsel önlemler, bu belirtmenin yapılmasını izleyecek altı ay içinde, Osmanlı ve Yunan Hükümetlerinden herbirince alınacaktır. Kamulaştırma gerektiğinde, duruma göre, Osmanlı Hükümeti ya da Yunan Hükümeti, giderleri bu Hükümetlerce karşılanmak üzere, kamulaştırmayı gerçekleştireceklerdir.

MADDE 221.

218. Maddede sözü edilen toprak parçalarında bulunan mezarlıkların, anıtların ya da mezarların kurulmasını, düzenlenmesini, bakımını ve korunmasını, herbirinin uygun göreceği bir Komisyona ya da örgüte bırakmak, İngiliz, Fransız ve İtalyan Hükümetlerinin yetkisi içinde olacaktır.

Bu Komisyonları ya da örgütleri hem Osmanlı Hükümeti hem de Yunan Hükümeti resmen tanıyacaklardır. Bu Komisyonların, mezarların bir araya toplanmasını ve mezarlıklar kurulmasını sağlamak için gerekli gördükleri mezardan çıkarma[137] ve ölüleri başka yere taşıma işlemlerini yapmaya hakları olacaktır; ilgili Hükümetin Komisyonunun ya da örgütünün izni olmadıkça, hangi bahaneyle olursa olsun, erlerin ve denizcilerin cesetleri mezardan çıkartılmayacaktır.

136 1920 çevirisinde *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde, bu fıkra biraz değişik olarak şöyledir: "İngiltere, Fransa ve İtalya Hükümetleri 218. madde mucibince hakk-ı tasarrufu kendilerine ita olunan arazinin bu muahedenin mevki-i meriyete vazından itibaren altı ay müddet zarfında kendilerine devir ve ferağ edilmesi lâzım geldiğini Hükümet-i Osmaniye ile Yunan Hükümetine bildireceklerdir." (Çevirenler)

137 Fransızca ve İngilizce metinlerde "exhumation", İtalyanca metinde "esumazione". *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde "emvatı defn"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "feth-i makber". Çevirenler)

MADDE 222.

İşbu Kesimde söz konusu olan toprak parçaları için, Türkiye ya da Osmanlı makamları[138], ya da duruma göre, Yunanistan ya da Yunan makamları hiçbir çeşit vergi ya da harç almayacaklardır. Buralara gidiş geliş her zaman, İngiliz, Fransız ve İtalyan Hükümetlerinin Temsilcileri ile mezarlıkları, anıtları ve mezarları gezmek isteyenlere açık bulundurulacaktır. Osmanlı Hükümeti ve Yunan Hükümeti, bu toprak parçalarına giden yolları sürekli olarak bakım altında tutmayı yükümlenirler.

Osmanlı ve Yunan Hükümetlerinden herbiri, sözü edilen mezarlıkların ya da anıtların bakımı ya da korunmasıyla görevli personelin gereksinmeleri ve toprakların sulanması için yeterli miktarda su sağlamak üzere gereken kolaylıkları İngiliz, Fransız ve İtalyan Hükümetlerine sağlamayı yükümlenirler.

MADDE 223.

İşbu Kesimdeki hükümler, mülkiyeti aktarılmış olan bu toprak parçaları üzerindeki, duruma göre, Osmanlı ya da Yunan egemenliğini sarsmaz. Osmanlı ve Yunan Hükümetlerinden herbiri, Müttefik Hükümetlere verilen hakka bir aykırılıkta, ya da mezarlıklara, anıtlara ya da mezarlara karşı bir saygısızlıkta bulunmak suçunu işlemiş, kendi yargı yetkileri altındaki kişilerin cezalandırılmasını sağlamak için gereken bütün önlemleri alacaklardır.

MADDE 224.

İşbu Kesimin öteki hükümlerine dokunulmamak koşuluyla, Müttefik Hükümetler ile Osmanlı Hükümeti, Milletler Cemiyeti Misakı gereğince üzerinde *mandat* kuracakları toprakları da kapsamak üzere, kendi topraklarında gömülü askerlerin ve denizcilerin mezarlarına saygı gösterilmesini ve bunların bakımını sağlayacaklardır.

MADDE 225.

Savaşan çeşitli Devletlerin uyruklarından, tutuklu iken ölmüş savaş tutsakları ile gözaltı edilmiş sivillerin mezarları, 224. Maddede öngörülen koşullar altında, gerektiği gibi bakım görecektir[139].

Bir yandan Müttefik Hükümetler, öte yandan Osmanlı Hükümeti, karşılıklı olarak, birbirlerine şunları vermeği yükümlenirler:

1. Ölenlerin kimliklerinin saptanmasına yarayacak bütün bilgilerle, bunların eksiksiz bir dizelgesini [listesini];

2. Kimliği saptanmadan gömülmüş bütün ölülerin mezarlarının sayısı ve yerleri konusunda bütün bilgileri.

138 Fransızca metinde "la Turquie ou les autorités ottomanes", İngilizce metinde "Turkey or the Turkish authorities", İtalyanca metinde "Turchia o dalle autorita ottomane". *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde "hükümet veya memurin-i Osmaniye"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Türkiye ve Osmanlı memurları". (Çevirenler)

139 *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde, Fransızca, İngilizce ve İtalyanca metinlerle *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde bulunmayan şu tümce yer almaktadır: "Vefât edenler haklarında tayin-i hüviyetlerine hâdim malûmatı havi mükemmel bir liste ve hüviyetleri tayin edilmeksizin defn olunan eşhasın miktarı ve kabirlerinin mevkii ve haklarında malûmat itasını mütekabilen taahhüt ederler". Burada bir çeviri yanlışlığının söz konusu olduğu düşünülebilir. (Çevirenler)

BÖLÜM VII.

YAPTIRIMLAR[140].

MADDE 226.

Osmanlı Hükümeti, Müttefik Devletlere, savaş yasalarına ve yapılageliş [teamül] kurallarına aykırı eylemlerde bulunmakla suçlanan kişileri, kendi askerî mahkemelerine vermek hakkını tanır. Suçluluğu kanıtlanan kişilere, yasaların öngördüğü cezalar uygulanacaktır[141]. Bu hüküm, Türkiye'nin ya da Müttefiklerinin mahkemeleri önündeki her çeşit kovuşturmalar ya da dâvalardan ayrı olarak, uygulanacaktır[142].

Osmanlı Hükümeti, savaş yasalarına ve yapılageliş kurallarına aykırı bir eylem işlemiş bulunmakla suçlanmış olup, adıyla, ya da Osmanlı makamlarınca kendilerine verilmiş rütbe, görev ya da iş tanımlanarak belirtilmiş olan bütün kişileri, Müttefik Devletlere ya da Müttefik Devletlerden bu kimseleri istemiş olduğunu bildirmiş olana teslim edecektir.

MADDE 227.

Müttefik Devletlerden birinin uyruklarına karşı [suç sayılacak bir] eylemde bulunanlar, bu Devletin askerî mahkemelerinde yargılanacaklardır.

Müttefik Devletlerden birkaçının uyruklarına karşı [suç sayılacak bir] eylem işlemiş olanlar, ilgili Devletlerin askerî mahkemeleri üyelerinden kurulu askerî mahkemelerde yargılanacaklardır.

Bütün bu durumlarda, sanık, kendi avukatını seçmek hakkına sahip olacaktır.

MADDE 228.

Osmanlı Hükümeti, suçlama konusu olan olayların tam bilinmesi, suçluların aranması ve sorumlulukların kesinlikle saptanması için ortaya konulması gerekli görülebilecek, ne çeşit olursa olsun, bütün bilgileri ve belgeleri sağlamayı yükümlenir.

MADDE 229.

226. Maddeden 228. Maddeye kadar olan Maddelerin[143] hükümleri, savaş yasalarına ve yapılageliş [teamül] kurallarına aykırı eylemler işlemiş olmakla suçlanan ve kendi topraklarında ya da buyrukları altında bulunan kişiler bakımından, eski Osmanlı İmparatorluğu'nun toprakları kendilerine verilen ya da verilecek olan Devletlerin Hükümetlerine de uygulanacaktır.

---

140 Fransızca metinde "Sanctions", İngilizce metinde "Penalties", İtalyanca metinde "Sanzioni". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "mücazat"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Ahkâm-ı cezaiye". (Çevirenler)

141 Prof. Erim, bu tümcenin, *Konya* metninde bulunmadığını belirtmektedir; *Matbaa-i Âmire* metninde de yoktur. Oysa, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde vardır. (Çevirenler)

142 *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde, bu tümce ters anlamda şöyle çevrilmiş bulunmaktadır: "İşbu madde ahkâmı mehakim-i osmaniyede veya müttefikin mehakiminde derdest-i icra bulunan bilcümle muhakemat veya takibata dahi teşmil edilecektir". Oysa, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerindeki çeviri şöyledir: "Bu karar, Türkiye yahut Müttefikler nezdinde icra edilecek muhakeme veya takibattan, ayrıca tatbik olunacaktır". (Çevirenler)

143 *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "226 ve 228 nci madde"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde 226 ncı maddeden 228 nci maddeye kadar olan ahkâm". (Çevirenler)

Sözü edilen kişiler, bu Devletlerden birinin uyrukluğunu almışsa, ilgili Devletin istemesi üzerine ve onunla anlaşarak, ya da bütün Müttefik Devletlerin topluca istemeleri üzerine, bu kişilerin kovuşturulmasını ve cezalandırılmasını sağlamak için gerekli bütün önlemleri almayı, bu Devletin Hükümeti yükümlenir.

MADDE 230.

Osmanlı Hükümeti, 1 Ağustos 1914 tarihinde Osmanlı İmparatorluğu'nun parçası bulunan herhangi bir toprak üzerinde, savaş durumu sırasında işlenen topluca öldürmelerden sorumlu olan Müttefik Devletlerce istenen kişileri kendilerine teslim etmeyi yükümlenir.

Müttefik Devletler, bu nedenle suçlanan kişileri yargılamakla görevlendirilecek mahkemeyi göstermek hakkını saklı tutarlar ve Osmanlı Hükümeti bu Mahkemeyi tanımayı yükümlenir.

Uygun bir süre içinde, Milletler Cemiyeti, sözü edilen topluca öldürmeleri yargılamaya yetkili bir mahkeme kurarsa, Müttefik Devletler, sözü geçen sanıkları bu mahkemeye vermek haklarını saklı tutarlar ve Osmanlı Hükümeti bu mahkemeyi tanımayı da yükümlenir.

228. Madde hükümleri, bu Maddede öngörülen durumlara da uygulanır.

BÖLÜM VIII.

MALİ HÜKÜMLER.

MADDE 231.

Türkiye[144], Almanya ile Avusturya-Macaristanın Müttefik Devletlere karşı açmış olduğu saldırı savaşına katılmakla, Müttefik Devletleri, tümüyle ödemesi gereken her çeşit yitimlere [kayıplara] ve özverilere uğrattığını kabul eder.

Öte yandan, Müttefik Devletler, Türkiye'nin kaynaklarının bu ödenceyi [tazminatı] tümüyle karşılamağa yeterli olmadığını kabul ederler.

Bu durumda ve işbu Andlaşmanın sonucu olarak ortaya çıkan yeni toprak dağılımının, Türkiye'ye, eski Osmanlı İmparatorluğu gelirlerinden ancak bir bölümünü bırakacağı göz önünde tutularak, Müttefik Devletlerce, Osmanlı Hükümetinden, yalnız işbu Andlaşmanın bu Bölümündeki hükümlerle, IX. Bölümü (Ekonomik Hükümler) saklı kalmak koşuluyla, tüm ödence istemelerinden vazgeçilmiştir.

Türkiye'ye bir ölçüde destek olmak ve yardımda bulunmak isteyen Müttefik Devletler, Osmanlı Hükümetiyle, danışma oyu bulunacak bir Osmanlı Komiserinin de katılacağı ve başlıca ilgili Müttefik Devletler olan Fransa, Britanya İmparatorluğu ve İtalya'nın birer temsilcisinin bulunacağı, bir Maliye Komisyonu kurulmasını kararlaştırmışlardır. Bu Komisyonun yetkileri ve görevleri aşağıdaki maddelerde belirtilmiştir.

144 *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "Hükümet-i Osmaniye"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde –Fransızca, İngilizce ve İtalyanca metinlere uygun olarak– "Türkiye". (Çevirenler)

MADDE 232.

Maliye Komisyonu, Türkiye'nin kaynaklarını korumak ve arttırmak için uygun göreceği önlemleri alacaktır.

Maliye Bakanınca, her yıl, Osmanlı Parlamentosuna sunulacak bütçe, ilk önce, Maliye Komisyonuna sunulacak ve Komisyonca uygun bulunan biçimde Parlamento'ya sunulacaktır. Parlamento'nun getireceği hiçbir değişiklik, Maliye Komisyonunun uygun bulması alınmadıkça, yürürlüğe giremeyecektir.

Maliye Komisyonu, Türkiye'nin bütçeleriyle malî yasalarının ve yönetmeliklerin uygulanmasını denetleyecektir. Bu denetleme, Maliye Komisyonunun doğrudan doğruya buyruğu altında bulunacak ve üyeleri bu Komisyonun uygun bulmasıyla atanabilecek olan Osmanlı Maliye Müfettişliği aracılığıyla yapılacaktır.

Osmanlı Hükümeti, bu müfettişlere, görevlerini yapabilmeleri için gerekli bütün kolaylıkları sağlamayı ve Hükümetin maliye hizmetlerinde çalışan yetersiz görevlilere ilişkin olarak Maliye Komisyonunun önerebileceği önlemleri almayı yükümlenir.

MADDE 233.

Maliye Komisyonu, ayrıca, Osmanlı Devlet Borcu [Düyun-u Umumiye] Konseyi ve İmparatorluk Osmanlı Bankası ile anlaşmış olarak, Türkiye'de para sürümünü düzenlemekle ve, uygun ve hakgözetir görülecek bütün yollarla, bunu sağlıklı bir duruma sokmakla görevli olacaktır.

MADDE 234.

Osmanlı Hükümeti, Maliye Komisyonunun izni olmadıkça, hiçbir iç ya da dış borçlanmaya girişmemeyi yükümlenir.

MADDE 235.

Osmanlı Hükümeti, savaş sırasında ve işbu Andlaşma yürürlüğe girinceye kadar, Osmanlı makamlarının herhangi bir eylemi ya da savsaklaması sonucu, Müttefik Devletler sivil uyruklarının kişiliklerinde ya da mallarında uğradıkları ve 236. Maddede öngörülen her türlü zarar ve yitimi [kaybı], işbu Andlaşma hükümleri uyarınca parayla ödemeyi yükümlenir.

Osmanlı Hükümeti, Tuna Avrupa Komisyonu'na karşı, bu Komisyonun savaş sırasında uğradığı zararlar yüzünden, Maliye Komisyonunca saptanacak bütün geriverme, onarım ve ödence [tazminat] ile yükümlü olacaktır.

MADDE 236.

Türkiye'nin, Osmanlı Devlet Borcu'nun [Düyun-u Umumiye'sinin] faiz ve anapara [sermaye] ödemelerinin güvencesi olarak ayrılmış ya da verilmiş (I sayılı Ek'e bakılması) gelirler dışındaki tüm kaynakları, bunları gereğine göre aşağıdaki biçimde kullanacak olan, Maliye Komisyonunun buyruğu altına konulacaktır:

1. Birinci sırada, Maliye Komisyonunun aylıkları ve günlük giderleri ile işbu Andlaşmanın yürürlüğe konmasından sonra da Osmanlı kalan topraklar üzerinde bulundurulabilecek Müttefik işgal kuvvetlerinin olağan giderlerinin ödenmesinden sonra, Osmanlı kalan topraklar üzerinde 30 Ekim 1918'den beri bulunan Müttefik işgal kuvvetlerinin giderleri ile, işgal giderlerini yapmış olandan başka bir Devlet

yararına Türkiye'den ayrılmış olan topraklar üzerindeki Müttefik işgal kuvvetlerinin giderleri ödenecektir.

Bu giderlerin tutarı ile yıllık ödentilerin [taksitlerin] tutarları Maliye Komisyonunca saptanacak ve bu Komisyon, bu yıllık ödentileri, bu Kesim gereğince Türkiye'ye, Osmanlı Devlet Borcu'nun kendi üstünde kalacak faizlerinin ödenebilmesi için gerekecek parada olabilecek herhangi bir eksikliği kapatmasına olanak verecek biçimde ayarlanacaktır.

2. İkinci sırada, Türkiye'nin malî durumu ve yönetiminin temel giderlerinin karşılanması zorunluluğu göz önünde tutulmak koşuluyla, Osmanlı Hükümetinin, 235. Madde gereğince, IX. Bölümün (Ekonomik Hükümler) 317. Maddesinde tanımlandığı üzere, 1 Ağustos 1914'de Osmanlı uyrukluğunda olanlar dışındaki kendi uyruklarının, savaş sırasında Osmanlı makamlarının eylemi ya da savsaklaması sonucu, kişiliklerinde ya da mallarında uğradıkları yitimler [kayıplar] ya da zararlar yüzünden, Müttefik Devletlerce öne sürülen istemlere karşılık olarak ödenmesi gerekecek ödenceler [tazminat] gelecektir. Maliye Komisyonu, kişisel zarar yüzünden öne sürülen istemlerin tüm tutarını saptayacak ve bunların ödenmelerini sağlayacaktır. Mala ilişkin istemler, IX. Bölümün (Ekonomik Hükümler) 287. Maddesi gereğince incelenecek, saptanacak ve ödenecektir. Maliye Komisyonu, sözü geçen 287. Madde gereğince, Müttefik Devletler buyruğuna verilen paralar, bu yükümlülüğün yerine getirilmesinde yetersiz kalırsa, gerek kişilere gerek mallara ilişkin istemlerin ödenmesi için ayrılacak yıllık ödentiyi [taksidi] saptayacak ve bu yıllık ödentinin hangi akçe ile ödeneceğine karar verecektir.

MADDE 237.

Osmanlı Hükümetince savaş sırasında üstlenilen malî yükümlülüklerin (iç borçları da içine almak üzere) güvencesi olarak, savaş sırasında Türkiye'nin gelirleri üzerinde konan ipotekler kaldırılmıştır.

MADDE 238.

Türkiye, 28 Haziran 1919'da Almanya ile imzalanan Versailles Barış Andlaşmasının 261. Maddesi, ve Avusturya, Bulgaristan ve Macaristan ile yapılmış Barış Andlaşmalarının bunun karşılığı olan Maddeleri uyarınca ,Almanya, Avusturya, Bulgaristan ve Macaristan'ın, kendisinden olan tüm alacaklarının Müttefik Devletlere geçtiğini kabul eder. Müttefik Devletler, kendilerine bu yoldan geçmiş olan alacaklar karşılığı Türkiye'den hiçbir ödeme isteğinde bulunmamayı kararlaştırmışlardır.

MADDE 239

Maliye Komisyonu uygun bulmadıkça, Osmanlı Hükümetince, ister Osmanlı uyruklarına ister herhangi bir kimseye, hiçbir yeni ayrıcalık verilmeyecektir.

MADDE 240.

Kendileri yararına Türkiye'den toprak alınmış olan Devletler, bu topraklar üzerinde Osmanlı İmparatorluğu ya da Hazine-i Hassa[145] adına kütüğe yazılmış her çeşit malı ve mülkü parasız olarak elde edeceklerdir.

145 Fransızca metinde "Liste Civile", İngilizce metinde "Civil List", İtalyanca metinde "Lista civile", 1920 çevirilerinde "hazine-i hassa". (Çevirenler)

MADDE 241.

Kendilerinden yana, gerek 1913'de Balkan Savaşları sonunda gerek işbu Andlaşma gereğince Türkiye'den toprak alınmış olan Devletler, Osmanlı Devlet Borcu'nun 1 Kasım 1914 tarihinden önce borçlanılmış anapara ve faiz yıllık ödentilerine [taksitlerine] katılacaklardır.

Kendilerine Türkiye'den toprak ayrılmış bulunan ya da ayrılmakta olan Balkan Yarımadası Devletleri ile, Asya'da yeni kurulan Devletler, yukarıda söz konusu edilen yıllık ödentilerden herbirinin payına düşenin ödenmesine ilişkin olarak yeterli güvenceler vereceklerdir.

MADDE 242.

Bu Bölümün uygulanmasında, Osmanlı Devlet Borcu [Düyun-u Umumiye], şimdiye kadar Muharrem Kararnamesi'ne bağlı olan Borç ile, bu Bölümün I sayılı Ek'inde belirtilen borçlanmaları içerir sayılacaktır.

1 Kasım 1914'den önce yapılan borçlanmalar, Osmanlı Devlet Borcu'nun Türkiye, Balkan Yarımadası Devletleri ve Asya'da yeni kurulan Devletler arasında bölüştürülmesinde göz önünde tutulacaktır.

Bu bölüştürme şöyle yapılacaktır:

1. 13 Ekim 1912'den (Balkan Savaşlarından) önceki borçlanmalara ilişkin yıllık ödentiler [taksitler], Türkiye ile Arnavutluk da içinde olmak üzere, Osmanlı topraklarından alan ya da almış bulunan Balkan Devletleri arasında bölüştürülecektir;

2. Bu ilk bölüştürmeden sonra, Türkiye'nin üstünde kalan yıllık ödenti artıkları ile, buna eklenecek, Türkiye'nin 17 Ekim 1912 ile 1 Kasım 1914 arasında aldığı borçların yıllık ödentileri tutarı, Türkiye ile işbu Andlaşma gereğince kendilerinden yana Türkiye'den toprak ayrılmış bulunan Devletler arasında bölüştürülecektir.

MADDE 243.

Her Devletin ödeyeceği yıllık ödentinin [taksitin] tutarını saptamak için şu genel ilkeye dayanılacaktır:

Saptanacak miktarın, borcun anapara ve faiz ödemesi için gerekli toplam tutara olan oranı, aktarılan toprak parçasının ortalama gelirinin, Türkiye'nin, her bir durumda 1907'de konulan gümrük ek-vergilerinin gelirini de içermek üzere, 1909–1910, 1910–1911, 1911–1912 üç malî yılı ortalama gelirine olan oranı kadar olacaktır.

MADDE 244.

Maliye Komisyonu, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden sonra, olabildiğince en kısa süre içinde, 243. Maddede konulan ilke uyarınca, sözü edilen Maddeye konu olan yıllık ödentileri [taksitleri] saptayacak ve buna ilişkin kararlarını Bağıtlı Yüksek Taraflara bildirecektir.

Maliye Komisyonu, Bulgaristan'la olan 27 Kasım 1919 tarihli Barış Andlaşmasının 134. Maddesinde öngörülen görevleri yerine getirecektir.

MADDE 245.

Yukarıda öngörülen biçimde hesaplanacak yıllık ödentiler [taksitler], Türkiye'den toprak ayrılmasına yol açan Andlaşmaların yürürlüğe girişi tarihinden, ve işbu

Andlaşma gereğince ayrılan topraklara ilişkinse, 1 Mart 1920'den başlayarak ödenecektir; 252. Maddede öngörülen kuraldışılık saklı kalmak üzere, Borc'un kesin olarak ortadan kalkışına kadar ödemeler sürdürülecektir. Bununla birlikte, Borc'u oluşturan borçlanmalar giderek ödendikçe, yıllık ödentiler, bunlarla orantılı olarak azaltılacaktır.

MADDE 246.

Osmanlı Hükümeti, Muharrem Kararnamesi ve onu izleyen kararnamelerle sahip olduğu bütün haklarını Maliye Komisyonuna aktarır.

Osmanlı Devlet Borçları Konseyi, İngiliz, Fransız ve İtalyan temsilcileriyle İmparatorluk Osmanlı Bankası temsilcisinden kurulacak ve görevini eskiden olduğu gibi yapacaktır. Muharrem Kararnamesi ile kendisine verilen tüm gelirleri ve 1 Kasım 1914'den önceki tüm borçlanma anlaşmalarının yönetimini kendisine bıraktığı bütün öteki gelirleri toplayacak ve yönetecektir

Müttefik Devletler, aşağıdaki programın olanak ölçüsünde gerçekleştirilmesi amacıyla, Maliye Komisyonunca saptanacak koşullar içinde, Konsey'in Osmanlı Maliye Bakanlığına yönetim yardımında bulunmasına izin verirler: [Bu koşullar şunlardır:]

Şimdiki Osmanlı Devlet Borcu [Düyun-u Umumiye] Yönetimince kimi gelirlerin doğrudan doğruya toplanması sistemi, Maliye Komisyonunca saptanacak koşullar altında olabildiğince genişletilecek ve Osmanlı kalan tüm illerde uygulanacaktır. Maliye Komisyonunun uygun bulmasıyla, yeni gelirler ya da dolaylı [vasıtalı] vergiler kondukça, adı geçen Komisyon bunların Osmanlı Hükümeti adına yönetiminin Devlet Borcu Konseyine bırakılması olanağını araştıracaktır.

Gümrük Yönetimi, Maliye Komisyonunca atanacak ve görevden alınabilecek, Maliye Komisyonuna karşı sorumlu bir Genel Müdürün yönetimi altına konulacaktır. Gümrük vergileri tarifesi, ancak Maliye Komisyonunun uygun bulmasıyla değiştirilebilecektir.

Konsey'in şimdiki görev süresi sonunda, bu Konsey'in süregitmesi ya da yerine Maliye Komisyonunun getirilmesi konusunda Fransa, İngiltere ve İtalya Hükümetleri, hisse senedi sahipleriyle danıştıktan sonra, oyçokluğuyla karara varacaklardır. Hükümetlerin bu kararı, bu sürenin bitiminde denk gelen tarihten en az altı ay önce alınmış olacaktır.

MADDE 247.

Komisyon, ilerideki bir tarihte, borçlanma senetleri taşıyıcılarına anlaşmaları ya da şimdiki kararnameler gereğince verilmiş güvenceler yerine yeterli başka güvenceler ya da Türkiye'nin genel gelirleri üzerinden bir ipotek konmasını önermeye yetkilidir. Müttefik Hükümetler, Maliye Komisyonunun bu konuda o zaman ileri sürebileceği tüm önerileri incelemeği yükümlenirler.

MADDE 248.

Osmanlı Devlet Borcu [Düyun-u Umumiye] Yönetiminin, taşınır ya da taşınmaz, bütün malları, nerede olurlarsa olsunlar, tümüyle bu kurumun yararlanma yetkisi altında kalacaktır.

Devlet Borcu Konseyi, malların paraya çevrilmesinden doğacak her geliri, ister Birleştirilmiş Borç [Düyun-u Muvahhide], ister İkramiyeli Türk Tahvillerinin[146] olağanüstü amortismanında kullanmağa yetkili olacaktır.

MADDE 249.

Osmanlı Hükümeti, Trablus Yedek Akçesi ve Ödencesi [Tazminatı] üzerindeki bütün haklarını Maliye Komisyonuna aktarmayı yükümlenir.

MADDE 250.

Osmanlı Hükümeti, Devlet Borcu [Düyun-u Umumiye] Konseyine, Osmanlı kalan topraklarda şimdiye kadar Osmanlı Devlet Borcu'nun anapara ve faiz ödemesine ayrılmış olup, Devlet Borcu Konseyine ödenmesi gerekmekle birlikte henüz ödenmemiş gelirlerin tutarına eşit bir para (sözü geçen topraklar Müttefik kuvvetlerin işgali altında bulunmuş iseler, işgal süresi hesap dışı tutulmak koşuluyla) ödeyecektir. Bu ödeme, Maliye Komisyonunun kanısına göre, Türkiye'nin malî durumu elverdiğinde yapılacaktır.

MADDE 251.

Devlet Borcu [Düyun-u Umumiye] Konseyi, Konsey'in savaş sırasındaki bütün işlemlerini gözden geçirecektir. Devlet Borcu Konseyinin, savaştan önce Muharrem Kararnamesi ile ya da başka türlü saptanmış olan yetkilerine ve yükümlülüklerine uygun düşmeyen giderleri, Maliye Komisyonu bunların ödenmesine olanak bulunduğu kanısına varır varmaz, Osmanlı Hükümetince, Devlet Borcu Konseyine ödenecektir. Konsey, savaş sırasında Konseyce alınan bütün önlemleri yeniden gözden geçirmek ve, kanısınca, borçlanma senetlerini taşıyanların çıkarlarına zarar verici nitelikte olan ve Devlet Borcu Konseyi yetkilerine aykırı düşen yükümlülükleri geçersiz kılmak yetkisine sahip olacaktır.

MADDE 252.

İşbu Andlaşma hükümleri gereğince, her yıl, Osmanlı Devlet Borcu'nun anapara ve faiz ödemelerinden bir bölümünü üzerine almak durumunda bulunan Devletlerden herbiri, Borç Konseyine altı ay önce haber vermek koşuluyla, söz konusu yıllık ödentinin [taksidin] ilgili Devlet ile Borç Konseyinin ortaklaşa saptayacakları faiz oranı üzerinden anaparaya çevrilmesinden ortaya çıkacak bir para tutarının ödenmesiyle bu yükümlülükten kurtulabilecektir. Borç Konseyinin böyle bir yükümlülükten kurtulma isteminde bulunmaya hakkı yoktur.

MADDE 253.

Almanya ile yapılan Barış Andlaşmasının 259. Maddesinin 1., 2., 4. ve 7. paragrafları, ve Avusturya ile yapılan Barış Andlaşmasının 210. Maddesinin 1. paragrafı gereğince, Almanya ile Avusturya'nın aktarmaları gereken altın para tutarları Maliye Komisyonunun buyruğu altına konulacaktır.

146 Fransızca ve İngilizce metinlerde "Lots Turcs", İtalyanca metinde "Lotti turchi". *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde "şark demiryolları tahvilatı"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Türk Tahvilâtı". (Çevirenler)

MADDE 254.

Almanya ile yapılan Barış Andlaşmasının 259. Maddesinin 3. paragrafı gereğince, Almanya'nın aktarması gereken paralar hemen Borç [Düyun-u Umumiye] Konseyinin buyruğu altına konulacaktır.

MADDE 255.

Osmanlı Hükümeti, Osmanlı Sağlık Yönetiminin [Umur-ı Sıhhiye-i Osmaniye İdaresinin] ve eski Yüksek Sağlık Konseyinin [Meclis-i Âli-i Sıhhî'nin] paraları ile, eski Yüksek Sağlık Konseyinin Osmanlı Hükümetine karşı olan istemi, ve Karadeniz ile Boğaziçi Kurtarma Gemileri Yönetiminin [Karadeniz ve Boğaziçi Tahsiliye Vapurları İdaresinin] paraları konusunda, Müttefik Devletlerin, gerektiğinde başka Devletlerle anlaşarak, alacakları kararları kabul etmeyi yükümlenir.

Müttefik Devletler, bu konuda, Maliye Komisyonuna kendilerini temsil etme yetkisini verirler.

MADDE 256.

Osmanlı Hükümeti, Müttefik Devletlerle anlaşmış olarak, savaştan sonra Almanya'dan Türkiye'ye gönderilecek malların ödenmesinde, Osmanlı Hükümetince belli bir kambiyo fiyatı ile sürüme çıkarılan kâğıt paraları kabul etmek konusunda, savaş sırasında üstlendiği yükümlülükten Alman Hükümetini aklanmış sayar.

MADDE 257.

İşbu Bölümde belirtilen, Müttefik Devletlerin Osmanlı Hükümetinden olan istemleri karşılanır karşılanmaz ve, savaş öncesi Osmanlı Borcu ödenir ödenmez, Maliye Komisyonunun görevi son bulacaktır. O zaman, Osmanlı Hükümeti, Milletler Cemiyeti Üyesi olan Devletlerin, Türkiye'nin yararına olarak Osmanlı Hükümetine yönetim desteklerinde ve yardımlarda yeniden bulunmaları gerekip gerekmediğini ve, gerekiyorsa, bu yardımın ve desteğin alabileceği biçimi, Milletler Cemiyeti Konseyi ile birlikte inceleyecektir.

MADDE 258.

1. [147] Türkiye, 1 Ağustos 1914'den sonra Osmanlı bayrağı altına geçirilmiş bulunan bütün Alman gemilerini ulaşıma elverişli durumda ve Müttefik Devletler Hükümetlerinin göstereceklerı Müttefik Devletler limanlarında teslim edecektir; bu gemiler, Almanya ile Barış Andlaşmasının 233. Maddesinde öngörülen Onarımlar Komisyonuna teslim edilecektir; bu konuda, savaş sırasında tarafsız bir bayrağa yapılmış olan bütün geçirimler, Müttefik Devletler bakımından, hükümsüz sayılacaktır.

147 *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde, bu fıkranın baş tarafında, Fransızca, İngilizce ve İtalyanca kesin metinlerde bulunmayan bir tümce parçası vardır. Bu fıkra bu çevirilerde şöyledir: "Türkiye evvelâ gayri sâfi 1600 ton ve daha fazla hacm-i istiabisinde olup düvel-i müttefika hükümetlerine teslim edilecek olan bilumum buharlı Osmanlı sefainini ve saniyen..." *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde de, değişik biçimde çevrilmiş olsa da, bu sözler vardır. Oysa, Müttefiklerin sundukları değişiklik önerileri arasında, bu sözlerin çıkartılması da bulunmaktadır. Bu öneriler, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerine göre şöyledir: "258 nci maddenin birinci fıkrasının evvelâ işaretiyle ve "her nevi buharlı sefain" kelimeleriyle başlayan cümle "bütün Alman sefaini" kelimelerine kadar tayedilmiştir". (Çevirenler)

2. [148] Osmanlı Hükümeti, birinci paragrafta öngörülen gemilerle birlikte, gine bu paragrafta söz konusu edilen Onarımlar Komisyonunun, ne çeşit olursa olsun, her türlü ayrıcalıklardan, ipoteklerden, rehinlerden, vergilerden ve yükümlülüklerden aklanmış olarak, gemilerin mülkiyetinin tam aktarılmasını sağlamak için gerekli göreceği bütün kâğıtları ve belgeleri de verecektir.

Gerekebilecek bütün yeniden satın almaları yapmak ve ödence [tazminat] ödemelerinde bulunmak, Osmanlı Hükümetine düşecektir. Osmanlı Hükümeti, teslim edilen gemi konusunda yapılabilecek her çeşit geri alma istemine ya da başka herhangi bir isteme karşı sorumlu taraf olacak ve, her durumda, hangi nedenle olursa olsun, açılacak dâvaya ya da mahkeme kararıyla malından edilmeye karşı, birinci paragrafta sözü geçen Onarımlar Komisyonunu güvence altında bulunduracaktır.

MADDE 259.

İşbu Andlaşmanın IX. Bölümünün (Ekonomik Hükümler) 277. Maddesine dokunulmaksızın, Türkiye, Brest-Litovsk ve Bükreş Andlaşmalarıyla bunlara ek Andlaşmalarda yer alan hükümlerin tümünden yararlanmaktan vazgeçer.

Türkiye, yukarıda adı geçen Andlaşmaların uygulanması sonucunda, almış olduğu tüm parasal belgeleri, maden paraları, değerli kâğıtları ve sürüme çıkarılabilir senetleri ya da malları, Romanya'ya, ya da Başlıca Müttefik Devletlere aktarmayı yükümlenir.

MADDE 260.

Bu Bölüm hükümlerinin uygulanması için yasal önlemler, Osmanlı Hükümeti ve ilgili Devletlerce, işbu Andlaşmanın imzalanmasından başlayarak altı ayı geçmeyecek bir süre içinde yayımlanacaktır.

148 *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde olduğu gibi, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde de –değişik bir çeviriyle olsa da– Fransızca, İngilizce ve İtalyanca kesin andlaşma metinlerinde bulunmayan bir ikinci fıkra vardır. Asıl yabancı dillerdeki metinlerde 2. fıkra, 1920 Türkçe çevirilerinde 3. fıkra olarak verilmektedir. Yabancı dildeki kesin andlaşma metinlerde bulunmayan ve Türkçe metinlerde 2. fıkra olarak yer alan fıkranın metni — *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerine göre şöyledir: "Birinci fıkrada musarrah sefain şunlardır: a) Harp esnasında bitaraf bir sancağa nakil keyfiyeti düvel-i müttefika nazarında hükümsüz olmağla 29 teşrin-i evvel 1914 tarihinde Osmanlı sancağını hâmil bulunmuş olan veya halen Osmanlı sancağını hâmil bulunan bilumum sefain-i ticariye; b) Tebaa-i Osmaniyeden bir şahıs veya bir şirkete ait veyahut tebaa-i Osmaniyenin taht-ı idare ve mürakabesinde bulunup düvel-i müttefikadan gayri bir memlekete mensup bir şirkete ait bilumum sefain". (Çevirenler)

EK I.

SAVAŞTAN ÖNCEKİ OSMANLI DEVLET BORCU [DÜYUN-U UMUMİYESİ] (5 KASIM 1914)

Altın Türk Lirası.

BORÇLANMA	SÖZLEŞME TARİHİ	FAİZ	AMORTİSMAN FONU	NOMİNAL İLK ANAPARA	5 KASIM 1914'DEKİ ANAPARA	YILLIK ÖDENTİ (Komisyon ücretini içermek üzere)	AMORTİSMAN DÖNEMİ	ÇIKARAN BANKA
1	2	3	4	5	6	7	8	9
		%	%	altın T.L.	altın T.L.	altın T.L.		
Birleştirilmiş Borç.....	1903	4	.4644	42.275.772	36.799.840	1.887.375	—	—
İkramiyeli Türk Tahvilleri..	1870	"	"	15.632.548	10.666.975	270.000	—	—
Osmaniye ...	18/30 Nisan 1890	4	1	4.999.500	2.952.400	249.975	1931	İmparatorluk Osmanlı Bankası
% 5 1896.....	29 Şubat / 12 Mart 1893	5	.50	3.272.720	2.814.020	180.450	1946	İmparatorluk Osmanlı Bankası
% 4 1903. Balık avcılığı ...	3 Ekim 1888; 21 Şubat / 6 Mart 1903	4	.50	2.640.000	2.439.228	119.097	1958	Deutsche Bank
Bağdat Tertip I ...	20 Şubat / 5 Mart 1903	4	.087538	2.376.000	2.342.252	97.120	2001	Deutsche Bank
% 4 1904.....	4/17 Eyl.1903	4	.50	2.750.000	2.594.064	124.059	1960	İmparatorluk Osmanlı Bankası
% 4 1901–5...	21 Kas/4 Aralık 1901. 6/19 Kas. 1903. 25 Nis/8 Mayıs 1905	4	.50	5.306.664	4.976.422	239.397	1961	İmparatorluk Osmanlı Bankası
Techizat-ı Askeriye	4/17 Nisan 1905	4	.50	2.640.000	2.441.340	119.097	1961	Deutsche Bank
Bağdat. Tertip II	20 Mayıs/2 Haziran 1908	4	.087538	4.752.000	4.718.120	200.500	2006	Deutsche Bank
Bağdat Tertip III	" "	4	.087538	5.236.000	5.221.700	220.550	2010	Deutsche Bank
% 4 1908.....	6/19 Eyl.1908	4	.50	4.711.124	4.538.908	212.000	1965	İmparatorluk Osmanlı Bankası
% 5 1914....	13/26 Nisan 1914	5	.50	22.000.000	22.000.000	1.213.025	—	İmparatorluk Osmanlı Bankası
Doklar, tersaneler ve denizcilikle ilgili yapılar .	1913	5.5	1.5	1.485.000	1.485.000	88.550	1943	Türkiye Millî Bankası
Tömbeki Öncelikli Borçlanması ..	26 Nisan/8 Mayıs 1893	4	1	1.000.000	664.510	50.250	1934	İmparatorluk Osmanlı Bankası
Kırk milyon Frank (Doğu Demiryolları)	1/13 Mart 1894	4	.35	1.760.000	1.567.192	76.751	1957	Deutsche Bank ve grubu (Banque Internationale ile birlikte)
Gümrükler 1902	17/29 Mayıs 1886; 28 Eyl/11Ek.1902	4	.50	8.600.020	7.923.234	387.976	1958	İmparatorluk Osmanlı Bankası

% 4 1909	30 Eylül/13 Ekim 1909	4	1	7.000.004	6.550.698	350.864	1950	İmparatorluk Osmanlı Bankası
İstanbul Kenti Belediyesi 1909	3/16 Kasım 1909	5	.50	1.100.000	1.073.490	60.651	1958	Türkiye Milli Bankası
İstanbul Kenti Belediyesi 1913	1913	5	.50	1.100.000	1.094.500	60.500	—	Banque Périer ve Ortaklığı
Hudeyde-San'a Soma-Bandırma	24 Şubat/9 Mart 1911	4	.098738	1.000.010	1.000.010	40.988	2006	Banque Française
% 4 Gümrükler 1911	20 Kasım/3 Aralık 1910	4	.16715	1.712.304	1.700.644	71.532	1992	İmparatorluk Osmanlı Bankası
Bağdat Kenti Belediyesi	27 Ekim/9 Kasım 1910	4	1	7.040.000	6.699.880	352.440	1952	Deutsche Bank
İmparatorluk Osmanlı Bankası nın Hazine Tahvilleri (bonoları)	1912	6	14.285	33.000	26.070	6.000	—	Türkiye Milli Bankası
Périer ve Ortaklığı hazine tahvilleri (bonoları)	1912	6	33.333	2.724.893	1.063.664	1.000.003	1915	İmparatorluk Osmanlı Bankası
Hazine tahvilleri (bonoları) 1911 (savaş gemileri satış alınışı)	1913	5	.20	4.400.000[2]	4.400.000	1.100.000	1918	Banque Périer ve Ortaklığı
Tütün Rejisi Öndeliği (avansı)	1911	5	"	1.778.587	1.778.587	125.058	—	Türkiye Milli Bankası
Konya Ovası sulaması ...	....	"	"	1.700.000	890.039	110.000	—	
	....	"	"	818.970	818.970	50.006	1932	Deutsche Bank. (Anadolu Demiryolları)
TOPLAM	.....	.....	.....	161.845.116	143.241.757			

1) 5 Kasım 1914 tarihinde varolan anapara rakamları yerine, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişi tarihinde, bu tarihte geriye kalan amorti edilecek anapara rakamları konulacaktır.

2) Bu bonoların (tahvillerin) karşılığı üzerinden 833.147 Türk lirası alınmış bulunmaktadır.

I SAYILI EK'E AÇIKLAYICI NOT[149]

5., 6. ve 7. sütunların rakamları altın Türk lirası olarak gösterilmiştir.

Türkiye'de bugün, savaştan önceki altın para yerine, kâğıt para sürümdedir. Borçlanma sözleşmelerinin hükümleri uyarınca (Eylül 1903 tarihli "Ek-Kararname" nin 1. Maddesine ve sözü geçen borçlanma sözleşmelerine bakılması), borçlanmanın sürüme çıkarıldığı ve Avrupa'da faizlerin ve amortismanların ödenmesi gereken paraya oranla kâğıt Türk lirası bugünkü kambiyo değeriyle savaştan önceki altın Türk lirasının değerini göstermekten uzaktır.

Bu sütunlarda, altın Türk lirası gösterilmiş olması, kupon ve amortisman fonlarına gerekli paraların altın olarak karşılanması gerektiği anlamına gelmemektedir; ancak, Türk lirası olarak gösterilen rakamların, borçlanma senetlerini taşıyıcıların hakları olan parayla ödenebilmeleri için gerekli bir kambiyo değeriyle hesap edilmesi gerekeceğini anlatmaktadır.

149 Prof. Erim'in verdiği metinde, I sayılı Ek'in Türkçe metinde bulunmadığı ve Fransızca metinden çevrilerek alındığı belirtilmektedir. Prof.Erim'in aktardığı metinde, bu Açıklayıcı Not'tan önce Fransızca, İngilizce ve İtalyanca metinlerde bulunmayan "Mezbut I" başlığı altında şu satırlar yer almaktadır:

"İşbu tablonun erkamı tashihat-ı âtiye müstesna olarak irae edilmiştir.

(İşbu tablo Mısır vergisi ve Kıbrıs fazla-i varidatile temin edilmiş olan istikrazlardan gayrı diğer bilumum istikrazatı ihtiva ve resülmal-i i-asli itibarilerini 162.120.631 liradan ibaret olmak üzere irae eylemektedir.)" (Çevirenler)

EK II.

1.

Komisyon, kurallarını ve yöntemlerini saptayacaktır.

Başkanlık, yıllık olarak, Fransız, İngiliz, ve İtalyan Temsilcilerince sırayla yapılacaktır.

Her Temsilcinin, yokluğunda yerini alacak bir vekil-temsilci göstermeye hakkı olacaktır.

Kararlar oyçokluğuyla alınacaktır. Çekimser oy, görüşülmekte olan öneriye karşı bir oy sayılacaktır.

Komisyon, çalışmaları için gerekli görebileceği görevlileri ve hizmetleri atayacak ve uygun göreceği ücretleri ve hizmet koşullarını saptayacaktır.

Komisyonun ödemelerini ve giderlerini, 236. Maddenin birinci fıkrası gereğince, Türkiye karşılayacaktır.

Komisyonun üyeleri ile görevlilerinin ücretleri akla yatkın bir düzeyde saptanacak ve zaman zaman, Komisyonda temsiledilen Hükümetler arasında anlaşma ile gözden geçirilecektir.

Komisyon üyeleri, dost Devletlerce Türkiye'de görevlendirilmiş olan diplomasi görevlilerinin yararlandıkları aynı haklardan ve bağışıklıklardan yararlanacaklardır.

2.

Türkiye, Komisyon üyelerine, görevlilerine ve ajanlarına, her zaman ve her yerde, Türkiye'de tüm bayındırlık işlerini ve işletmelerini gezmek ve denetlemek için tam yetki tanımayı ve Komisyonun isteyebileceği bütün arşivleri, belgeleri ve bilgileri sağlamayı yükümlenir.

3.

Komisyon, Osmanlı Hükümeti ile anlaşma içinde, ve bu Hükümetin yükümlülüklerini yerine getirmemesinden de bağımsız olarak, bütün dolaylı vergilerin denetlenmesini, yönetilmesini ve alınmasını üstlenmeğe yetkilidir.

4.

Herhangi bir Komisyon üyesi, görevinden doğan tüm eylemlerden ya da savsaklamalardan, ancak kendisini atayan Hükümete karşı sorumlu olacaktır. Hiçbir Müttefik Hükümet, başka bir Hükümet adına sorumluluk taşımayacaktır.

5.

Komisyon, işleri, yöntemleri ve Türkiye'nin maliyesinin yeniden düzenlenmesi konusundaki önerileriyle, hesaplarına ilişkin olarak her yıl ayrıntılı bir rapor yayınlayacaktır.

6.

Komisyon, gerek işbu Andlaşma gereğince, gerek Osmanlı Hükümeti ile anlaşarak, kendisine verilebilecek her çeşit görevi üstlenecektir.

BÖLÜM IX.

EKONOMİK HÜKÜMLER

KESİM I.

TİCARET İLİŞKİLERİ.

MADDE 261.

Andlaşmalardan, sözleşmelerden ve yapılagelişlerden [teamüllerden] doğan Kapitülasyonlar rejimi[150], 1 Ağustos 1914'den önce, bu rejimden doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak yararlanan Müttefik Devletler yararına yeniden kurulacak ve 1 Ağustos 1914'de bu rejimden yararlanmayan Müttefik Devletler yararına genişletilecektir.

MADDE 262.

1 Ağustos 1914'den önce, eski Osmanlı İmparatorluğu'nda posta büroları bulunan Müttefik Devletler, Türkiye'de posta bürolarını yeniden açmak yetkisine sahip olacaklardır.

MADDE 263.

25 Nisan 1907 Sözleşmesinin, Türkiye'de dışalım [ithalat] vergileri tarifesine ilişkin hükümleri, Müttefik Devletler yararına yeniden yürürlüğe konulacaktır.

Bununla birlikte, işbu Andlaşmanın VIII. Bölümünün (Malî Hükümler) 231. Maddesi uyarınca kurulan Maliye Komisyonu, bu dışalım [ithalat] vergilerinin değiştirilmesine ya da tüketim vergileri konmasına –bu yeni değişiklikler ya da vergilendirmeler, çıkış yeri neresi ya da sahibi kim olursa olsun, bütün mallara uygulanmak koşuluyla– herhangi bir anda izin verebilecektir.

Bu madde gereğince Maliye Komisyonunun izin verdiği, şimdiki vergilerin değiştirilmesi ya da yeni vergiler konulması, bütün Müttefik Devletlere yapılması gereken bildirimlerden altı ay geçmedikçe, uygulanamaz. Bu süre içinde, Komisyon, Müttefik Devletlerden herhangi birinin, bu konuyla ilgili olarak öne sürmüş olabileceği gözlemleri inceleyecektir.

MADDE 264.

1 Ağustos 1914'den önceki ayrıcalık [imtiyaz] sözleşmelerinden doğan haklar ve bağışıklıklar saklı kalmak üzere, Maliye Komisyonunun, 263. Maddedeki eşitlik koşulları içinde, Türkiye'nin ekonomik dengesi ve iyi yönetilmesi yararına Osmanlı uyruklarından da alınan vergilerin ve harçların, Müttefik Devletler uyruklarının kişiliklerinden ya da mallarından da alınması konusunda Türkiye'ye izin vermeğe hakkı olacaktır.

Aynı amaçla ve aynı koşullar altında, Maliye Komisyonunun, Müttefik Devletler uyruklarına karşı her çeşit dışalım [ithalat] ya da dışsatım [ihracat] yasağı konulmasına izin vermeğe de hakkı olacaktır.

150 *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "imtiyazat-ı ecnebiye usulü"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Kapitülasyon usulü". (Çevirenler)

Bu vergiler, harçlar ya da yasaklamalar, bütün Müttefik Devletlere yapılması gerekecek bildirimden sonra altı ay geçmedikçe uygulanmayacaktır. Bu süre içinde Komisyon, Müttefik Devletlerden herhangi birinin, bu konuyla ilgili olarak öne sürebileceği gözlemleri inceleyecektir.

MADDE 265.

Müttefik Devletlerin gemileri[151] konusunda, gemilere[152] savaştan önce Türkiye'nin geçerli saymış olduğu ya da başlıca denizci Devletlerin ileride geçerli sayabilecekleri her çeşit kanıtlama kâğıtları ya da belgeleri, Türkiye'ce geçerli ve Türk gemilerine verilen benzeri belgelerle eşdeğerde sayılacaktır.

Deniz kıyısı olsun ya da olmasın, yeni Devletler Hükümetlerince kendi gemilerine verilen kanıtlama belgeleri ve öteki belgeler de, başlıca denizci Devletlerce uygulanan yöntemlere uygun olarak verilmiş olmaları koşuluyla, aynı biçimde tanınacaktır.

Bağıtlı Yüksek Taraflar, deniz kıyısı olmayan herhangi bir Müttefik Devletin ya da yeni Devletin gemilerinin –bunlar, kendi ülkelerinde belirli bir tek yerde kütüğe yazılı iseler– bayraklarını tanımayı kabul ederler; bu yer, bu gemilerin kütüğe yazılma limanı[153] sayılacaktır.

MADDE 266.

Türkiye, Müttefik Devletlerden ya da yeni Devletlerden herhangi birinin ülkesinde çıkan doğal ya da işlenmiş ürünleri, ticaret işlemlerinde her çeşit haksız rekabete karşı korumak üzere gerekli yasal ya da yönetimsel önlemleri almağı yükümlenir.

Türkiye, üzerlerinde, iş ya da dış anbalajlarında, çıkış yeri, cinsi, niteliği ya da özelliklerine ilişkin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak yanıltma amacıyla konulmuş her türlü markalar, adlar, yazılar ya da işaretler de taşıyan bütün ürünlerin ya da malların dışalımını ve dışsatımını [ithalini ve ihracını], yurt içinde satımını, sürümünü, ya da satışa çıkartılmasını, elkoymakla ve başka her çeşit uygun düşecek önlemlerle cezalandırmayı ve yasaklamayı yükümlenir.

MADDE 267.

Türkiye, bu konuda kendisine karşılıklı işlemde bulunulması koşulu ile, Müttefik bir ülkede ya da yeni bir Devlette yürürlükte olup yetkili makamlarca usulüne uygun olarak Türkiye'ye bildirilmiş bulunan ve bu bölgenin bağlı olduğu ülkede çıkan şarap ve alkollü içkilerin bölgesel bir ad taşımak hakkını ya da bu bölgesel adın kullanılmasına hangi koşullarla izin verilebileceğini tanımlayan ya da düzenleyen yasalara ya da bu yasalara dayanılarak alınan yönetimsel ya da yargısal kararlara uymayı yükümlenir; sözü edilen yasalarla kararlara aykırı olarak, bölgesel adlar taşıyan ürünlerin ya da malların dışalımı [ithali], dışsatımı [ihracı] ile, yurt içinde yapımı, dağıtımı, satımı ve satışa çıkartılması Türkiye'de yasaklanacak ve 266. Maddede öngörülen önlemlerle cezalandırılacaktır.

---

151 Fransızca metinde "navires", İngilizce metinde "vessels", İtalyanca metinde "navi". 1920 Türkçe çevirilerinde "sefain". (Çevirenler)

152 Fransızca metinde "navires et bateaux", İngilizce metinde "vessels", İtalyanca metinde burada bir sözcük kullanılmamaktadır. *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "sefine ve vapurlar"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "vapur ve gemiler". İlerideki maddelerde de biz daha çok İngilizce metni gözönünde tutarak, "gemiler" sözcüğüyle yetinmede bir sakınca görmedik. (Çevirenler)

153 Fransızca metinde "port d'enregistrement", İngilizce metinde "port of registry", İtalyanca metinde "porto d'inscrizioni". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve Erim metinlerinde "tescil limanı"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "kayıt limanı". (Çevirenler)

MADDE 268.

Osmanlı Hükümeti uluslararası ticarete girişecek olursa, bu bakımdan egemenlikten doğan hiçbir hakkı, ayrıcalığı ya da dokunulmazlığı olmayacak, ya da olmayacağı kabul edilecektir.

KESİM II.

ANDLAŞMALAR.

MADDE 269.

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe girmesiyle ve Andlaşmadaki hükümlere bağlı olarak, aşağıda belirtilen ekonomik ya da teknik nitelikteki çok-taraflı Andlaşmalar, Sözleşmeler ve Anlaşmalar, Türkiye ile Müttefik Devletlerden bunlara taraf olanlar arasında uygulanacaktır:

1. Denizaltı kablolarının korunmasına ilişkin 14 Mart 1884, 1 Aralık 1886 ve 23 Mart 1887 tarihli Sözleşmelerle, 7 Temmuz 1887 tarihli Kapanış [Son] Protokolü;

2. Gümrük tarifelerinin yayınlanmasına ve gümrük tarifelerinin yayınlanması için bir Uluslararası Birlik kurulmasına ilişkin, 5 Temmuz 1890 tarihli Sözleşme;

3. Paris'te Kamu Sağlığı Uluslararası Kurumu kurulmasına ilişkin, 9 Aralık 1907 tarihli Anlaşma[154];

4. Roma'da bir Uluslararası Tarım Enstitüsü kurulmasına ilişkin, 7 Haziran 1905 tarihli Sözleşme;

5. Türk Borçlanmasına[155] ilişkin 27 Haziran 1855 tarihli Sözleşme;

6. Escault ırmağı üzerinde geçiş harçlarının geri satın alınmasına ilişkin, 16 Temmuz 1863 tarihli Sözleşme;

7. Süveyş Kanalı'nın özgürce kullanılmasını güvence altına alan bir rejim kurulmasına ilişkin, 29 Ekim 1888 tarihli Sözleşme.

MADDE 270.

İşbu Andlaşma yürürlüğe girer girmez, Türkiye'nin[156], bu Maddedeki özel hükümleri yerine getirmesi koşuluyla, Bağıtlı Yüksek Taraflar, aşağıda sayılan sözleşmeleri ve düzenlemeleri[157], kendilerini ilgilendirdiği ölçüde, yeniden uygulayacaklardır:

154 Fransızca ve İngilizce metinlerde "Arrangement", İtalyanca metinde "Accordo". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "İtilâfname"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "tesviyename". (Çevirenler)

155 Fransızca metinde "l'emprunt turc", İngilizce metinde "Turkish Loan", İtalyanca metinde "prestito turco". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "Osmanlı istikrazı"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Türk istikrazı". (Çevirenler)

156 Fransızca metinde "Turquie", İngilizce metinde "Turkey", İtalyanca metinde "Turchia". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "Devlet-i Osmaniye"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Türkiye". (Çevirenler)

157 Fransızca metinde "arrangements", İngilizce metinde "agreements", İtalyanca metinde "accordi". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "itilâfname"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "itilâfat". (Çevirenler)

Posta Sözleşmeleri

4 Temmuz 1891'de Viyana'da imzalanan Evrensel Posta Birliği Sözleşmeleri ve Andlaşmaları;

15 Haziran 1897'de Washington'da imzalanan Posta Birliği Sözleşmeleri ve Anlaşmaları;

26 Mayıs 1906'da Roma'da imzalanan Posta Birliği Sözleşmeleri ve Andlaşmaları.

Telgraf Sözleşmeleri

10–22 Temmuz 1875'de Saint-Petersbourg'da imzalanan Uluslararası Telgraf Sözleşmeleri;

11 Haziran 1908 tarihli Lizbon Uluslararası Telgraf Konferansında kararlaştırılan Yönetmelikler ve Tarifeler.

Türkiye[158], yeni Devletlerin taraf oldukları ya da katılacakları Evrensel Posta Birliği'ne ve Uluslararası Telgraf Birliği'ne ilişkin Sözleşmelerde ve Andlaşmalarda öngörülen özel andlaşmaların bu yeni Devletlerle yapılmasını kabul etmeyi reddetmemeyi yükümlenir.

MADDE 271.

İşbu Andlaşma yürürlüğe girer girmez, Bağıtlı Yüksek Taraflar, Müttefik Devletlerce Türkiye'ye gösterilecek geçici kuralları Türkiye'nin uygulaması koşuluyla, 5 Temmuz 1912 tarihli Uluslararası Radyo-telgraf Sözleşmesini, kendilerini ilgilendirdiği ölçüde, yeniden uygulayacaklardır.

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe girmesini izleyecek beş yıl içinde, 5 Temmuz 1912 Sözleşmesinin yerine, uluslararası radyo-telgraf ilişkilerini düzenleyen yeni bir sözleşme yapılırsa, bu sözleşme –Türkiye bu sözleşmenin hazırlanmasına katılmayı ya da bunu kabulü reddetmiş olsa bile– Türkiye'yi bağlayacaktır.

Bu yeni sözleşme, yürürlükteki geçici kuralların da yerine geçecektir.

MADDE 272.

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe girmesinden başlayarak oniki aylık bir süre dolmadan, Türkiye:

1. Washington'da 2 Haziran 1911'de gözden geçirilen 20 Mart 1883 tarihli, endüstri mülkiyetinin korunmasına ilişkin Uluslararası Paris Sözleşmesi ile, 13 Kasım 1908'de Berlin'de gözden geçirilen 9 Eylül 1886 tarihli yazın [edebiyat] ve sanat yapıtlarının korunmasına ilişkin Uluslararası Bern Sözleşmesine ve 20 mart 19 14 tarihli Bern Ek-Protokolüne, usulüne uygun olarak katılmayı;

2. Adı geçen Sözleşmelerdeki ilkelere uygun olarak konacak yasal hükümlerle, Müttefik Devletlerin ya da herhangi bir yeni Devletin uyruklarının endüstri, yazın [edebiyat] ya da sanat mülkiyetlerini tanımayı ve korumayı yükümlenir.

Ayrıca ve yukarıdaki yükümlülüklerden bağımsız olarak, Türkiye, Müttefik Devletlerden herbirinin ya da herhangi bir yeni Devletin uyruklarının endüstri, yazın ya da sanat mülkiyetlerinin tümünün, en az 1 Ağustos 1914'deki ölçüde ve aynı koşullar altında, tanınmasını ve korunmasını sağlamağı sürdürmeyi yükümlenir.

158 Bakınız: Not 156. (Çevirenler)

MADDE 273.

Türkiye, aşağıda belirtilen Sözleşmelere ya da Andlaşmalara katılmayı ya da bunları onaylamayı yükümlenir:

1. Otomobillerin uluslararası dolaşımına ilişkin, 11 Ekim 1909 Sözleşmesi;

2. Gümrük uygulanacak vagonların kurşunlanmasına ilişkin, 15 Mayıs 1886 tarihli Anlaşma ve 18 Mayıs 1907 tarihli Protokol;

3. Ticaret istatistiklerinin birleştirilmesine ilişkin, 31 Aralık 1913 tarihli Sözleşme;

4. Denizde çatmalar, deniz kazalarında yardım ve kurtarma konusundaki kuralların birleştirilmesine ilişkin, 23 Eylül 1910 tarihli Sözleşme;

5. Hastane gemilerinin liman vergilerinden ve harçlarından bağışık tutulmasına ilişkin, 21 Aralık 1904 tarihli Sözleşme;

6. Beyaz kadın ticaretinin yasaklanıp önlenmesine ilişkin, 18 Mayıs 1904 ve 4 Mayıs 1910 tarihli Sözleşmeler;

7. Açık-saçık [müstehcen] yayınların[159] yasaklanıp önlenmesine ilişkin, 4 Mayıs 1910 tarihli Sözleşme;

8. 30 Ocak 1892, 15 Nisan 1893, 3 Nisan 1894, 19 Mart 1897 ve 3 Aralık 1903 tarihli Sağlık Sözleşmeleri;

9. Güçlü etkisi olan ilâçların formüllerinin birleştirilmesine ilişkin, 29 Kasım 1906 tarihli Sözleşme;

10. Filoksera'ya karşı alınacak önlemlere ilişkin, 3 Kasım 1881 ve 15 Nisan 1889 tarihli Sözleşmeler;

11. Tarıma yararlı kuşların korunmasına ilişkin, 19 Mart 1902 tarihli Sözleşme.

MADDE 274.

Müttefik Devletlerden herbiri, işbu Andlaşmanın genel ilkelerinden ya da özel hükümlerinden esinlenerek, Türkiye ile yeniden yürürlüğe konulmasını istediği ikili sözleşmelerin ya da andlaşmaların hangileri olduğunu Türkiye'ye bildirecektir.

Bu Maddede öngörülen bildirme, ya doğrudan doğruya ya da başka bir Devlet aracılığıyla yapılacaktır. Türkiye bu bildiriyi aldığını yazılı olarak bildirecektir. Yeniden yürürlüğe girme tarihi, bildirinin tarihi olacaktır.

Müttefik Devletler, Türkiye ile, yalnız işbu Andlaşma hükümlerine uygun olan sözleşmelerin ya da andlaşmaların yeniden yürürlüğe konulmasını kararlaştırmışlardır.

Bildiride, işbu Andlaşmanın hükümlerine uygun olmadıkları için bu sözleşmelerin ya da andlaşmaların yürürlüğe yeniden girmiş sayılmayacak hükümleri de olasılıkla gösterilecektir.

Görüş ayrılığı durumunda, karar Milletler Cemiyeti'ne bırakılacaktır.

Bildirme işlemine girişmek için, Müttefik Devletlere, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak altı aylık bir süre tanınmıştır.

159 Fransızca metinde "publications pornographiques", İngilizce metinde "obscene publications", İtalyanca metinde "publicazioni pornografiche"; *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "calib-i şehvet resimler"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "fuhşâmiz neşriyat". (Çevirenler)

Yalnız böyle bir bildirmeye konu olmuş bulunan ikili sözleşmelerle ikili andlaşmalar, Müttefik Devletlerle Türkiye arasında yeniden yürürlüğe konulacaktır; bütün ötekiler bozulmuş sayılacak ve öyle kalacaklardır.

Yukarıdaki kurallar bütün Müttefik Devletlerle –sözü geçen Müttefik Devletler Türkiye ile savaş durumunda olmamış bulunsalar bile– Türkiye arasındaki tüm ikili sözleşmelere ya da ikili andlaşmalara uygulanacaktır.

Bu Madde hükümleri, 261. Madde hükümlerini sarsmaz.

MADDE 275.

Türkiye, işbu Andlaşma ile, 1 Ağustos 1914'den işbu Andlaşmanın yürürlüğe girmesine kadar, kendisi ile Almanya, Avusturya, Bulgaristan ya da Macaristan arasında imzalanmış bulunan tüm andlaşmaların, sözleşmelerin ya da anlaşmaların bozulmuş olduğunu ve öyle kalacağını kabul eder.

MADDE 276.

Türkiye, 1 Ağustos 1914'den önce yaptığı andlaşmalar, sözleşmeler ya da anlaşmalar ile, Almanya, Avusturya, Bulgaristan ya da Macaristan'a, ya da bu Devletlerin görevlilerine ve uyruklarına tanımış olabileceği her türlü hakları ve çıkarları, bu andlaşmalar, sözleşmeler ya da anlaşmalar yürürlükte kaldığı sürece, Müttefik Devletlerle bu Devletlerin görevlilerine ve uyruklarına da bütün haklarıyla[160] yararlanmaları için sağlamağı yükümlenir.

Müttefik Devletler, bu haklardan ve çıkarlardan yararlanmayı kabul edip etmemek hakkını saklı tutarlar.

MADDE 277.

Türkiye, 1 Ağustos 1914 tarihinden önce ya da o tarihten bu yana, işbu Andlaşma yürürlüğe girinceye kadar, Rusya ile ya da toprakları önceleri Rusya'nın bir parçası olan herhangi bir Devlet ya da da Hükümetle, ve 15 Ağustos 1916'dan sonra işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişine kadar Romanya ile yapılmış bütün andlaşmalarının, sözleşmelerinin ya da anlaşmalarının bozulmuş olduğunu ve öyle kalacağını kabul eder.

MADDE 278.

1 Ağustos 1914'den[161] bu yana, bir Müttefik Devlet, Rusya ya da toprakları önceleri Rusya'nın bir parçası olan bir Devlet ya da Hükümet, askerî işgal ya da herhangi bir başka yolla ya da bir başka nedenle herhangi bir kamu makamının bir eylemi yüzünden Türkiye'ye ya da bir Osmanlı uyruğuna herhangi çeşit bir ayrıcalık, çıkar ya da kayırma tanımak, ya da tanınmasına izin vermek zorunda bırakılmış ise, işbu Andlaşma ile, bu ayrıcalık, çıkarlar ve kayırmalar hukukça[162] geçersiz kılınmıştır.

160 Fransızca metinde "de plein droit"; İngilizce metinde böyle bir deyim yoktur; İtalyanca metinde "di pieno diritto". *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde "tamamen"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "hukuk-u kâmile ile". (Çevirenler)

161 *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde bu tarih yoktur. *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "1 Ağustos 1914 tarihinden itibaren" denilmektedir. (Çevirenler)

162 Fransızca metinde "de plein droit", İngilizce metinde "ipso facto", İtalyanca metinde "di pieno diritto". *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde yalnız "keenlemyekûn addolunacaktır" denilmektedir; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "bihakkın mülgadır". (Çevirenler)

Bu geçersiz kılınmalardan doğabilecek her türlü parasal istemler ve ödenceler [tazminat] hiçbir biçimde Müttefik Devletlere ya da bu Madde ile yükümlülüklerinden kurtulan Devletlere, Hükümetlere ya da kamu makamlarına yükletilemeyecektir.

MADDE 279.

İşbu Andlaşma yürürlüğe girer girmez, Türkiye, 1 Ağustos 1914'den işbu Andlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihe kadar, andlaşmalar, sözleşmeler ya da anlaşmalar ile, savaşa katılmayan Devletlere ya da bu Devletlerin uyruklarına tanımış olduğu her türlü haklardan ve çıkarlardan, bu andlaşmalar, sözleşmeler ya da anlaşmalar yürürlükte kaldığı sürece, Müttefik Devletlerle, onların uyruklarının da yararlanmalarını sağlamayı yükümlenir.

MADDE 280.

Bağıtlı Yüksek Taraflardan, 23 Ocak 1912 tarihinde La Haye'de imzalanan Afyon Sözleşmesini imzalamamış ya da imzaladıktan sonra henüz onaylamamış olanlar, işbu Sözleşmeyi yürürlüğe koymak konusunda anlaşmışlar, ve bu amaçla gerekli yasaları olabildiğince gecikmeden ve en geç işbu Andlaşmanın yürürlüğe girmesini izleyecek oniki ay içinde çıkarmağı kararlaştırmışlardır.

Bundan başka, Bağıtlı Yüksek Taraflar, aralarından, adı geçen Sözleşmeyi henüz onaylamamış bulunanlar bakımından, işbu Andlaşmanın onaylanmasının bu Sözleşmenin de onaylandığı, ve sözü edilen Sözleşmenin yürürlüğe konması için 1914'de toplanan Üçüncü Afyon Konferansı'nın kararları uyarınca La Haye'de açılan özel Protokolün de imzalandığı anlamına geleceğini kararlaştırmışlardır.

Fransız Cumhuriyeti Hükümeti, işbu Andlaşmanın onay belgelerinin yatırılması tutanağının doğruluğu onaylanmış bir örneğini Hollanda Hükümetine iletecek ve Hollanda Hükümetini, bu belgeyi, 23 Ocak 1912 Sözleşmesinin onay belgelerinin yatırılması belgesi ve 1914 tarihli Ek Protokolün imzalanması olarak kabul etmeğe ve saklamağa çağıracaktır.

KESİM III.

ENDÜSTRİ MÜLKİYETİ.

MADDE 281.

İşbu Andlaşmanın hükümleri saklı kalmak üzere, 272. Maddede sözü edilen Uluslararası Paris ve Bern Sözleşmelerinde tanımlandığı biçimde, endüstri, yazın [edebiyat] ve sanat mülkiyeti hakları, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak, Bağıtlı Yüksek Tarafların ülkelerinde, bu haklardan savaş durumunun başladığı sırada yararlanmakta olan kişiler, ya da onların hak aktardıkları kişiler yararına yeniden tanınacak ya da geçerli sayılacaktır. Bunun gibi, savaş çıkmamış olsaydı, endüstri mülkiyetini, ya da yazın ya da sanat yapıtlarının yayınlanmasını korumak için başvurulması üzerine, savaş süresince edinilebilecek haklar da, işbu Andlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak, kendilerine hak aktarılmış durumunda olan kişiler yararına yeniden tanınacak ve geçerli sayılacaktır.

Bununla birlikte, bir Müttefik Devletin yasama, yürütme ya da yönetim makamınca, savaş sırasında alınan özel önlemler gereğince, Osmanlı uyruklarının endüstri,

yazın ya da sanat mülkiyeti konusundaki haklarına karşı yapılmış işlemler yürürlükte kalacak ve hukuk açısından tam geçerli sayılacaklardır.

Savaş süresi içinde, bir Müttefik Devlet Hükümetince, ya da bu Hükümetin adına ya da onun izniyle, herhangi bir kişinin endüstri, yazın ve sanat mülkiyeti haklarını kullanmasına, ya da bu hakların uygulandığı herhangi bir ürünün, aygıtın, maddenin ya da nesnenin satışına, satışa sunulmasına ya da kullanılmasına karşı, Türkiye'ce ya da Osmanlı uyruklarınca hiçbir istemde bulunulmayacak, ya da dâva açılamayacaktır.

İşbu Andaşmanın imzalandığı sırada Müttefik Devletlerden birinin yürürlükte olan yasaları başka bir hüküm koymamışsa, bu Maddenin 2. fikrasında öngörülen özel önlemlerin uygulanması için girişilen her çeşit eylem ya da işlem yüzünden ödenmesi gereken ya da ödenen paralar, işbu Andlaşma hükümleri gereğince, Osmanlı uyruklarının öteki alacakları gibi işlem görecek ve Müttefik Devletler uyruklarının endüstri, yazın [edebiyat] ve sanat mülkiyeti hakları konusunda, Osmanlı Hükümetince alınan özel önlemlerden ortaya çıkan paralar da, Osmanlı uyruklarının öteki borçları gibi sayılıp işlem görecektir.

Müttefik Devletlerden herbiri, savaştan önce ya da savaş sırasında, ya da sonradan, kendi yasalarına göre, Osmanlı uyruklarınca edinilmiş olan (endüstri ya da ticaret markaları dışında), endüstri, yazın ya da sanat mülkiyeti haklarına, ulusal savunma gereksinmeleri ya da kamu yararı, ya da kendi uyruklarının Osmanlı topraklarında sahip oldukları endüstri, yazın ya da sanat mülkiyeti haklarına Türkiye'de eşit hak sağlamak, ya da Türkiye'nin işbu Andlaşma gereğince üstlenmiş olduğu tüm yükümlülüklerin tam olarak yerine getirilmesini güvence altına almak için, bu hakları işletmek ya da bunların işletilmesine izin vermek, ya da bu işletmenin denetimini elinde tutmak, ya da başka yoldan, gerekli görülebilecek herhangi bir sınırlamayı, koşulu ya da kısıtlamayı getirmek yetkisini saklı tutar. İşbu Andlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonra elde edilecek endüstri, yazın ya da sanat mülkiyeti hakları konusunda, Müttefik Devletlere yukarıda tanınan yetki, ancak ulusal savunma ve kamu yararı gereksinmeleri için sınırlamaların, koşulların ya da kısıtlamaların gerekli göründüğü durumlarda uygulanabilecektir.

Müttefik Devletlerce, yukarıdaki hükümlerin uygulanmasına geçilirse, akla yatkın ödencelerde [tazminatta] ya da ödemelerde bulunulacak ve bunlar, işbu Andlaşma hükümleri gereğince, Osmanlı uyruklarına ödenmesi gerekli bütün öteki paralar gibi işlem görecektir.

Müttefik Devletlerden herbiri, 1 Ağustos 1914'den bu yana yapılmış ya da ileride yapılabilecek olan, ve bu Madde hükümlerinin uygulanmasını engelleme sonucunu verecek olan her çeşit endüstri, yazın ya da sanat mülkiyeti hakkının tümünün ya da bir bölümünün başkasına geçirilmesini ya da üzerinde işlem yapılmasını geçersiz saymak yetkisini saklı tutar.

Bu madde hükümleri, Müttefik Devletlerce olağanüstü savaş yasaları gereğince ortadan kaldırılan, ya da 289. Madde gereğince kaldırılacak olan ortaklıkların ya da girişimlerin endüstri, yazın ya da sanat mülkiyeti haklarına uygulanmaz.

MADDE 282.

1 Ağustos 1914 tarihine kadar edinilmiş bulunan, ya da savaş çıkmamış olsaydı, savaştan önce ya da savaş süresi içinde yapılmış bir istem üzerine, o tarihten bu yana

edinilebilecek olan endüstri mülkiyetine ilişkin hakların saklı tutulması ya da geri verilebilmeleri, ya da bu konuda bir karşı çıkışta bulunabilmeleri amacıyla, Bağıtlı Yüksek Taraflardan herbirinin uyruklarına, ek vergi ya da herhangi bir ceza olmaksızın, gerekli bütün işlemleri yapmak, her türlü yöntem gereklerini yerine getirmek, her çeşit vergi ödemek ve, genel olarak, her Devletin yasalarında ve tüzüklerinde (yönetmeliklerinde) öngörülen her türlü yükümlülüğü yerine getirmek için, işbu Andlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak, en az bir yıllık bir süre tanınacaktır.

Herhangi bir işlemin yapılmasından, bir usul gereğinin yerine getirilmemesinden, ya da bir harcın ödenmemiş olması yüzünden, endüstri mülkiyetine ilişkin olarak, yitirilmiş sayılan haklar yeniden geçerli sayılacaktır; bununla birlikte, buluş belgeleri[163] ile desenler konularında, bunları, geçersiz sayıldıkları süre içinde işletmiş ya da kullanmış olan üçüncü kişilerin haklarını korumak için, her Devletin hakgözetirlik bakımından gerekli sayacağı önlemleri alabilmek hakkı saklıdır. Üstelik, Osmanlı uyruklarına ait olan ve yeniden uygulanacak buluş belgeleri ve desenler, savaş sırasında kendilerine uygulanacak olan lisans verilmesine ilişkin hükümlerle, işbu Andlaşmanın bütün hükümlerine bağlı kalacaklardır.

Bir buluş belgesinin işletmeye konulması, ya da fabrika ve ticaret markalarının, ya da desenlerin kullanılması için tanınan süre bakımından, 1 Ağustos 1914 tarihi ile işbu Andlaşmanın yürürlüğe giriş tarihi arasındaki dönem hesaba katılmayacaktır; bundan başka, 1 Ağustos 1914 tarihinde geçerli bulunmakta olan hiçbir buluş belgesinin, fabrika ya da ticaret markasının ya da desenin, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak iki yıllık bir süre geçmedikçe, salt işletmeye konulmamış ya da kullanılmamış olması yüzünden, geçerli olmaktan çıkmış ya da hükümsüz sayılmayacağı da kararlaştırılmıştır.

MADDE 283.

Bir yandan Osmanlı uyrukları ya da Türkiye'de oturmakta olan ya da Türkiye'de bir iş tutmuş kimselerle, öte yandan Müttefik Devletler uyrukları ya da Müttefiklerin ülkesinde oturan ya da bu ülkede bir iş tutmuş kimselerce, ya da bu kimselerin savaş sırasında haklarını kendilerinden yana bırakmış olabilecekleri üçüncü kişilerce, savaş durumunun başlama tarihi ile işbu Andlaşmanın yürürlüğe konuluş tarihi arasında geçen süre içinde, öteki tarafın ülkesinde meydana gelmiş olabilecek ve savaş süresinin herhangi bir anında varolmuş ya da 282. Madde uyarınca yeniden tanınacak endüstri, yazın [edebiyat] ya da sanat yapıtları mülkiyeti haklarını bozmuş sayılacak olaylar yüzünden hiçbir dâva açılamayacak, hiçbir istemde bulunulamayacaktır[164].

163 Fransızca metinde "brevets", İngilizce metinde "patents", İtalyanca metinde "brevetti". 1920 Türkçe çevirilerinde "ihtira beratları". (Çevirenler)

164 Maddenin bu fikrası, *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde değişik biçimde, şöyledir: "Bir taraftan Osmanlı tebaası veya Türkiye'de mukim olan veya icra-yı sanat eden eşhas tarafından ve diğer cihetten Düvel-i Müttefika tebaası ve düvel-i mezkûre arazisinde sakin olan veya orada icra-yı sanat eden eşhas tarafından ve ne de eşhas-ı mezkûrenin esna-yı harpte diğer kısım arazisinde hal-i harf tarihiyle işbu muahedenamenin meriyeti tarihi arasında geçen müddet zarfında vukua gelen ve esna-yı harpte herhangi bir zamanda mevcut veya 282 nci madde nükmüne tevfikan yeniden iktisab-ı meriyet edecek olan mülkiyet-i sınaiye ve edebiye ve bediiye hukukuna iras-ı halel edebilecek mahiyette telâkki olunabilen vukuat sebebiyle haklarını devir ve ferağ eyledikleri eşhas-ı selâse canibinden hiçbir dâva ikame olunamayacak ve istihkak talep edilemeyecektir".

Oysa, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerindeki çeviri şöyledir: "Bir cihetten: Osmanlı tebaası, yahut Türkiye'de ikamet ve icra-i san'at eden eşhas tarafından, diğer cihetten de; düvel-i müttefika tebaası yahut bu devletlerin arazisinde ikamet veya icra-i san'at eyleyen eşhas veyahut bu eşhasın hukukunu devr ve terk ettikleri eşhas-ı sâlise tarafından diğer tarafın arazisi dahilinde hal-i harb ile muahede-i hazıranın mevki-i mer'iyete vaz'ı tarihleri ara-

Bunun gibi, aynı kişilerin, savaş durumunun başlangıç tarihi ile işbu Andlaşmanın imzası tarihi arasındaki süre içinde üretilmiş maddeler ya da mallarla, yayınlanmış yazın ya da sanat yapıtlarının, işbu Andlaşmanın imzasından başlayarak bir yıl içinde, bir yandan Müttefik Devletler toprakları ya da öte yandan Türkiye toprakları üzerinde satılması, ya da satışa sunulması, ya da elde edinilmeleri ya da kullanılmaları nedeniyle, endüstri, yazın ya da sanat mülkiyeti hakları çiğnendiği konusunda, herhangi bir zaman açabilecekleri dâvalara bakılmayacaktır; şu kadar ki, bu hüküm, hakkın sahipleri savaş sırasında Türkiye'nin işgal etmiş olduğu bölgelerde yerleşmiş ya da endüstri ya da ticaret kurumları orada bulunmakta idiyse uygulanmayacaktır[165].

MADDE 284.

Bir yandan Müttefik Devletler uyrukları ya da bu Devletlerin ülkelerinde oturan ya da orada bir iş tutmuş kimselerle, öte yandan Osmanlı uyrukları arasında, savaş durumundan önce yapılmış olan endüstri mülkiyet haklarına ilişkin işletme lisansları, ya da yazın [edebiyat] ya da sanat yapıtlarının çoğaltılması konularındaki sözleşmeler, Türkiye ile Müttefik bir Devlet arasında savaş durumunun başlaması tarihinde sona ermiş sayılacaktır. Ancak her konuyla ilgili olarak, daha önceleri bu çeşit bir sözleşmeden yararlanmakta olan kimsenin, işbu Andlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak altı ay içinde, hak sahibinden yeni bir lisans ayrıcalığı istemeğe hakkı olacak ve bunun koşulları, taraflar arasında anlaşma olmazsa, Osmanlı yasalarının verdiği haklar gereğince edinilen lisanslar dışında, yasaları gereğince hak edinildiği ülkede, bu konuda tam yetkili sayılan mahkemece saptanacaktır; aynı koşullar, Osmanlı yasaları uyarınca edinilen lisanslar konusunda, 287. Maddede öngörülen Hakemlik Komisyonunca saptanacaktır. Mahkeme ya da Komisyon, gerekirse, savaş süresince hakların kullanılmış olması yüzünden, ödenmesini adalete uygun göreceği parayı da saptayabilecektir.

Bir Müttefik Devletin özel savaş yasaları gereğince verilmiş endüstri, yazın ya da sanat mülkiyeti haklarına ilişkin lisanslar, savaştan önce varolan bir lisansın süregitmesi nedeniyle zarar görmeyecektir; bu lisanslar yürürlükte kalacaklar ve tüm etkilerini sürdüreceklerdir; bu lisanslardan biri, savaştan önce yapılmış bir lisans sözleşmesinden ilk yararlanan bir kimseye verilmişse, yeni lisans eskisinin yerini almış sayılacaktır.

---

sında zuhur etmiş olması muhtemel bulunub harb esnasında herhangi bir zamanda mevcud, yahud 282 nci maddeye tevfikan iade edilecek mülkiyet-i sınaiye yahud mülkiyet-i edebiye hukukunu ihlal mahiyetinde telâkki olunacak olan vekayiden dolayı hiçbir dâva ikame ve hiçbir iddia dermeyan edilemeyecektir." (Çevirenler)

165 Bu fıkra, *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde, ters bir anlamda, şöyle verilmektedir: "Kezalik işbu muahedenamenin imzası tarihinden itibaren bir sene zarfında bazı müstahzarat ve mamulatın veya ilân tarihiyle işbu muahedenin tarih-i imzası arasında mürur eden müddet zarfında neşir olunan âsâr-ı edebiye ve bediîyenin gerek düvel-i müttefika ve gerek Türkiye arazisinde furuhatı veya mevki-i furuhta vaz'ı veya istimali ihlalinden dolayı ikame olunacak deavi eşhas-ı mezkûrece nazar-ı itibara alınmayacaktır. Mamafih eshab-ı hukuk harp esnasında Türkiye tarafından işgal olunan havalide bir ikametgâha veya bir müessese-i ticariyeye malik bulunmuşlar ise haklarında bu hüküm ve karar tatbik edilmeyecektir."

Oysa, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerindeki çeviri şöyledir: "Kezalik aynı eşhas tarafından muahede-i hazıranın tarih-i imzasından bir sene sonraya kadar, hiç taraftan müttefik devletler arazisinde, diğer taraftan Türkiye arazisi dahilinde mamulat-ı sınaiyenin, âsâr-ı edebiye ve sanaiyenin, hal-i harb ile muahede-i hazıranın imzası tarihleri arasında vuku bulan füruhat ve müzaede-i aleniye ile füruhat muamelatından dolayı mülkiyet-i edebiye ve sınaiyeye tecavüz hususatından dolayı hiçbir deavi şayan-ı kabul değildir. Mamafih harb esnasında, işbu hukuk sahiblerinin ikametgâh, sanaatgâh veya ticaretgâhları Türkiye tarafından işgal olunan arazi dahilinde bulunduğu takdirde, işbu karar tatbik olunmayacaktır." (Çevirenler)

Savaştan önceki herhangi bir sözleşmeye ya da lisansa göre, endüstri mülkiyeti haklarını işletmek ya da yazın, tiyatro[166] ya da sanat yapıtlarını çoğaltmak ya da göstermek için, savaş sırasında ödemelerde bulunulmuş ise, bu paralara, işbu Andlaşma gereğince Osmanlı uyruklarının öteki borçlarına ve alacaklarına uygulanacak ayni işlem uygulanacaktır.

MADDE 285.

İşbu Andlaşma uyarınca Türkiye'den ayrılmış bulunan topraklarda oturanlar –bu ayrılma ve bunun doğurduğu uyrukluk değişikliği göz önünde tutulmaksızın– Osmanlı yasalarına göre, bu toprak geçirimi anında sahip oldukları endüstri, yazın ve sanat yapıtları mülkiyetine ilişkin haklardan, Türkiye'de tam ve eksiksiz olarak yararlanmayı sürdüreceklerdir.

İşbu Andlaşma uyarınca Türkiye'den ayrılmış topraklarda, bu ayrılma anında geçerli olan, ya da 281. Madde uyarınca yeniden tanınacak ya da geçerli sayılacak olan endüstri, yazın ve sanat yapıtları mülkiyetine ilişkin haklar, söz konusu toprağın geçeceği Devletlerce tanınacak ve Osmanlı yasaları uyarınca kendilerine verilecek süre içinde bu ülkede geçerli olacaklardır.

MADDE 286.

Endüstri, yazın ya da sanat mülkiyeti hizmetlerine ilişkin arşivlerle, kütüklerle ve plânlarla ilgili bütün konularda, bunların, gereğinde Türkiye makamlarınca, kendilerine Türkiye'den toprak ayrılmış olan Devletlerin makamlarına aktarılması ya da bildirilmesi konuları özel bir sözleşmede düzenlenecektir.

KESİM IV.

MALLAR, HAKLAR VE ÇIKARLAR.

MADDE 287.

1 Ağustos 1914 tarihinde Osmanlı egemenliği altındaki bir toprakta, savaş sırasında Osmanlı uyrukluğunda bulunmayan Müttefik Devletler uyruklarının ya da onların denetimi altındaki ortaklıkların malları, hakları ve çıkarları, Osmanlı Hükümetince ya da Osmanlı makamlarınca, ya da onların adına –Kapitülasyonlar gereğince uygulanabilecek olanların dışında– hiçbir vergi alınmaksızın, hak sahiplerine derhal geri verilecektir. Mallara savaş sırasında elkonulmuş ya da sahipleri bunlardan hiç yararlanamadan zoralım uygulanmışsa, bu mallar her çeşit vergiden bağışık olarak geri verilecektir.

Osmanlı Hükümeti, malları elinden alınmış mal sahibini, kendi rızası olmaksızın yüklenen her çeşit vergilerden ve kısıtlamalardan arınmış olarak, malına yeniden sahip kılmak için elinden gelen her çeşit önlemi alacaktır. Bu geri verme işleminden zarar görecek üçüncü kişilerin zararlarını adı geçen Hükümet karşılayacaktır.

166 Fransızca metinde "dramatique", İngilizce metinde "dramatic", İtalyanca metinde "drammatiche". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "tiyatro faciası" denilmektedir; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde bu sözcük atlanmıştır. (Çevirenler)

Bu Maddede öngörülen geri verme yapılmazsa, ya da mallar, haklar ve çıkarlar, el konmuş olsun ya da olmasın zarar ya da hasar görmüş olursa, sahibinin ödenceye [tazminata] hakkı olacaktır. Bu konuda, Müttefik uyruklarınca ya da onların denetimindeki ortaklıklarca öne sürülecek istemler, ödence tutarını da saptayacak olan, Milletler Cemiyeti Konseyince gösterilecek bir Hakemlik Komisyonunca incelenecektir. Bu ödence, Osmanlı Hükümetinin borcu olacak ve karşılığı, istemde bulunanın bağlı olduğu Devletin topraklarında ya da onun denetimi altında bulunan Osmanlı uyruklarının mallarından alınabilecektir. Ödence bu kaynaktan alınmadığı ölçüde, işbu Andlaşmanın VIII. Bölümünün (Malî Hükümler) 236. Maddesinin 2. fikrasında öngörülen yıllık ödentiden [taksitten] karşılanacaktır.

Yukarıdaki hükümler, Müttefik Devletlerin etkin işgali altında olan ve işbu Andlaşma ile Türkiye'den ayrılmış bulunan topraklarda, 30 Ekim 1918'den bu yana mallara, haklara ve çıkarlara verilmiş olan zararlar yüzünden, ödencede bulunmak zorunluluğunu Osmanlı Hükümetine yüklemez. O tarihten başlayarak, sözü edilen mallara, haklara ve çıkarlara işgal Devleti makamlarınca verilen doğrudan zararların ödenmesi, sorumlu Müttefik makamlarına düşecektir.

MADDE 288.

İşbu Andlaşma ya da Türkiye'den ayrılan toprakların yazgısını düzenleyen başka bir Andlaşma hükümleri gereğince, bir Müttefik Devletin ya da yeni bir Devletin uyrukluğunu hukukça[167] alan eski Osmanlı uyruklarının Türkiye'deki malları, hakları ve çıkarları, bu malların, hakların ve çıkarların bulundukları durumda[168] kendilerine geri verilecektir.

MADDE 289.

İşbu Andlaşmadan doğabilecek aykırı hükümler saklı kalmak koşuluyla, Müttefik Devletler, 17 Ekim 1912 tarihinde[169], Osmanlı egemenliği altında bulunan topraklar dışında, kendi topraklarında ve sömürgelerinde, mülkiyetleri ya da korumaları altındaki ülkelerde bulunan Osmanlı uyruklarının ya da onların denetimi altındaki ortaklıkların bütün mallarına, haklarına ve çıkarlarına elkoyarak, bunları tasfiye etmek hakkını saklı tutmaktadır.

Tasfiye, ilgili Müttefik Devletin yasaları gereğince yapılacak ve Osmanlı [mal, hak ya da çıkar] sahibi, bu Devletin izni olmaksızın, bu malları, hakları ve çıkarları [dilediği gibi] kullanamayacak ve bunlara hiçbir yükümlülük koyamayacaktır.

---

167 Fransızca metinde "de plein droit", İngilizce metinde "ipso facto", İtalyanca metinde "di pieno diritto". *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde "bihakkın"; *Vakit* ve *Peyam ı Sabah* metinlerinde "bir devlet tabiiyeti hakkını". (Çevirenler)

168 Prof. Erim, *Konya* ve dolayısıyla *Matbaa-i Âmire* metinleri bakımından, haklı olarak şöyle demektedir: "Türkçe metinde bir terceme yanlışı görülmüş ve düzeltilmiştir. Yanlış, fransızca "état" ve "Etat" kelimeleri arasındaki farkı gözden kaçırmaktan ve "état" kelimesini "hükümet" diye Türkçeye çevirmekten doğmuştur". Gerçekten, *Matbaa-i Âmire* ve *Konya* metinlerinde, "bilahare bulunacağı hükümet arazisi dahilinde iade olunacaktır" denilmektedir. Oysa, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde, bu parçanın çevirisi şöyledir: "... hukuk ve manafiinin bulunduğu hal ve vaziyette iade olunacaktır". (Çevirenler)

169 Prof. Erim, *Konya* metninde "1 Ağustos 1914" yazılı olduğunu, Fransızca metne göre "17 Ekim 1912" biçiminde düzelttiğini belirtmektedir. Bütün 1920 Türkçe çevirilerinde "1 Ağustos 1914" denilmektedir. Bu ilk tasarıya Müttefiklerin ekledikleri değişiklik önerilerinde, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerine göre, şöyle denilmektedir:" 289 ncu maddedeki "1 Ağustos 1914 tarihinde", "17 Teşrinievvel 1912 tarihinde" suretinde tâdil olunacaktır". (Çevirenler)

MADDE 290.

İşbu Andlaşmanın ya da Türkiye'den ayrılan toprakların yazgısını düzenleyen başka bir Andlaşmanın uygulanmasıyla, bir Müttefik Devletin ya da yeni bir Devletin uyrukluğunu hukukça[170] alan Osmanlı uyrukları, 281. Maddenin 5. fıkrası, 282., 284., 287. Maddenin 3. fıkrası[171], 289., 291., 292., 293., 301., 302. ve 308. Maddeler anlamında Osmanlı uyruğu sayılmayacaklardır.

MADDE 291.

17 Ekim 1912'de[172] Osmanlı egemenliği altında bulunan topraklar dışında, bir Müttefik Devletin topraklarındaki Osmanlı uyruklarının malları, hakları ve çıkarları ile, bunların satışı, tasfiyesi ya da başka biçimdeki kullanımlar sonucu elde edilecek salt gelir üzerinden, sözü geçen Müttefik Devletçe, 287. Madde gereğince bu Devletin uyruklarınca öne sürülen istemler yüzünden ödenmesi gereken ödence [tazminat] tutarları ya da bu uyrukların Osmanlı uyruklarından olan alacakları tutarı alınabilecektir.

289. Maddede ve işbu Maddenin birinci fıkrasında belirtildiği biçimde kullanılmamış olan bu gibi malların, hakların ve çıkarların tasfiyesinden doğan gelir, Maliye Komisyonuna yatırılacak ve işbu Andlaşmanın VIII. Bölümünün (Malî Hükümler) 236. Maddesinin 2. fıkrası hükümlerine göre kullanılacaktır.

MADDE 292.

Osmanlı Hükümeti, kendi uyruklarının, Müttefik ülkelerdeki mallarının, haklarının ya da çıkarlarının tasfiyesi, ya da bunlara elkonulması yüzünden doğacak zararlarını karşılamayı yükümlenir.

MADDE 293.

İşbu Andlaşma ya da 17 Ekim 1912'den sonra yapılmış bir Andlaşma gereğince Türkiye'den ayrılmış topraklar üzerinde yetkesini [otoritesini] kullanan bir Müttefik Devletin ya da yeni bir Devletin Hükümetleri[173], bu topraklar üzerinde Osmanlı ortaklıklarının ya da Osmanlı uyruklarının denetimindeki ortaklıkların mallarını, haklarını ve çıkarlarını tasfiye edebileceklerdir; tasfiyeden elde edilecek gelir, doğrudan doğruya bu ortaklığa verilecektir.

Bu Madde, 1 Ağustos 1914 tarihinde, Müttefik Devletlerin, *mandat*'ları altındaki ülkelerin uyruklarını da kapsamak üzere, uyruklarının çıkar çoğunluğunu ellerinde bulundurdukları ortaklıklara uygulanmaz.

Tasfiyeden elde edilen gelirin ödenmesine ilişkin bu Maddenin ilk fıkrası hükmü, ya doğrudan doğruya, ya da denetimleri altındaki bir ortaklıktaki çıkarları nedeniyle,

170 Fransızca metinde "de plein droit", İngilizce metinde "*ipso facto*", İtalyanca metinde "di pieno diritto". 1920 Türkçe çevirilerinde "hukukan". (Çevirenler)

171 1920 Türkçe çevirilerinde "ikinci fıkrası" yazılıdır. Müttefiklerin değişiklik önerileri arasında, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerine göre, şöyle denilmektedir: "290 ncı madde ikinci satırında fıkra kelimesinden sonra rakam iki yerine üç olacaktır". (Çevirenler)

172 Bakınız: Not 169. (Çevirenler)

173 1920 Türkçe çevirilerinde bu sözcükler yoktur; Müttefiklerin ilk tasarısında da olmadığı anlaşılmaktadır. Müttefiklerin bu tasarıya önerdikleri değişiklikler arasında, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerine göre, şöyle denilmektedir: "293 ncü madde birinci satırdaki "Hükümet" kelimesinden sonra "müttefik bir devlet veya yeni bir hükümet", ikinci satırdaki "muahede" kelimesinden sonra "yahut 17 Teşrinievvel 912 tarihinden sonra akdolunmuş bilcümle muahedat" kelimeleri ilâve olunacaktır". (Çevirenler)

anapara ya da denetimi Almanya Avusturya, Macaristan ya da Bulgaristan uyruklarının elinde bulunan, ya da 1 Ağustos 1914'de bulunmakta olan, bir Osmanlı ortaklığının maliki bulunduğu demiryolu ortaklıklarına uygulanmaz. Bu gibi durumlarda, tasfiyeden elde edilecek gelir Maliye Komisyonuna yatırılacaktır.

MADDE 294.

İşbu Andlaşma sonucu olarak Osmanlı kalan topraklar üzerinde demiryolu ayrıcalığı [imtiyazı] bulunan herhangi bir Osmanlı ortaklığının işletmelerini, mallarını, haklarını ve çıkarlarını, Başlıca Müttefik Devletlerin isteğiyle, Osmanlı Hükümeti kendi üzerine alacaktır. Osmanlı Hükümeti, Maliye Komisyonunun öğütlemesine uygun olarak, söz konusu işletmeleri, malları, hakları ve çıkarları, bu demiryolunda ya da yukarıda sözü edilen işletmede olabilecek bütün çıkarlarıyla birlikte aktaracaktır; bu aktarış, Milletler Cemiyeti Konseyince atanacak bir hakemin saptayacağı fiyat üzerinden olacaktır. Bu fiyat tutarı Maliye Komisyonuna yatırılacak, Komisyon da bunu, 293. Madde gereğince yatırılan bütün öteki paralarla birlikte, ortaklıkla doğrudan ya da dolaylı ilgisi olabilecek kişiler arasında bölüştürecektir; Alman, Avusturya'lı, Macar ya da Bulgar uyruklarına düşecek paylar, Almanya, Avusturya, Macaristan ve Bulgaristan'ın herbiriyle yapılmış Barış Andlaşmalarıyla kurulan Onarımlar Komisyonuna yatırılacaktır. Bununla birlikte, Osmanlı Hükümetinin payına düşebilecek olan paralar, işbu Andlaşmanın VIII. Bölümünün (Malî Hükümler) 236. Maddesinde öngörülen amaçlar için, Maliye Komisyonunca alıkonacaktır.

MADDE 295.

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak altı aylık bir sürenin bitimine kadar, Osmanlı Hükümeti –Almanya ile imzalanan Barış Andlaşmasının 260. Maddesi hükümleri, ya da Avusturya, Macaristan ve Bulgaristan ile imzalanan Barış Andlaşmalarının bunun karşılığı olan hükümlerinin yerine getirilmesi için gerekli olabilecek önlemler dışında– işbu Andlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihte kendi ülkesinde bulunan, Almanya'ya, Avusturya'ya, Macaristan'a ve Bulgaristan'a, ya da bunların uyruklarına ait malların, hakların ya da çıkarların mülkiyetine ilişkin her türlü işlemi yasaklayacaklardır.

İşbu Andlaşmanın adı geçen Devletlere ait mallara ilişkin özel hükümleri saklı kalmak koşuluyla, Osmanlı Hükümeti, sözü edilen altı aylık süre içinde, Başlıca Müttefik Devletlerce kendisine bildirilecek, yukarıda söz konusu olan malları, hakları ve çıkarları tasfiye edecektir. Bu tasfiye, adı geçen Devletlerin yönetimi altında ve onların göstereceği biçimde yapılacaktır. Bu mallar üzerinde işlem yapma yasağı, malların tasfiyesi bitirilinceye kadar sürdürülecektir.

Tasfiyeden elde edilecek gelir –tasfiye edilen malların sahipleri Alman, Avusturya Macar ya da Bulgar Devletleri olduğu durumlar dışında –doğrudan doğruya sahiplerine ödenecektir. Bu durumlarda, gelir, malların sahibi olan Devlet ile yapılan Barış Andlaşmasında kurulmuş olan Ormanlar Komisyonuna aktarılacaktır.

MADDE 296.

İşbu Andlaşma gereğince Türkiye'den ayrılan bir toprak üzerinde yetkesini [otoritesini] kullanan Hükümetler, sözü edilen toprak üzerinde bulunan ve işbu Andlaşmanın yürürlüğe konulduğu tarihte Almanya'ya, Avusturya'ya, Macaristan'a ya da Bulgaristan'a, ya da bu Devletlerin uyruklarına ait bütün malları, hakları ve çıkarları,

Almanya ile imzalanan Barış Andlaşmasının 260. Maddesi gereğince, ya da Avusturya, Macaristan ya da Bulgaristan'la imzalanan Barış Andlaşmalarının bunun karşılığı olan hükümleri uyarınca bir işlem görmemişlerse, tasfiye etmek hakkına sahip olacaklardır.

Tasfiyeden elde edilecek gelir, 295. Maddede öngörülen koşullar içinde kullanılacaktır.

MADDE 297.

Mal sahibi, 287. Maddede öngörülen Hakemlik Komisyonu önünde, 293., 295. ya da 296. Maddeler gereğince tasfiye edilmiş malların satış koşullarının ya da bu malların bulunduğu topraklar üzerinde yetkesini [otoritesini] kullanan Hükümetin, genel yasaları dışında almış olduğu önlemlerin, fiyat üzerinde haksızcasına zararlı bir etkide bulunduğunu kanıtlayacak olursa, bu Komisyonun, mal sahibine hakgözetirliğe uygun bir ödence [tazminat] tanımak yetkisi olacak ve bu ödence adı geçen Hükümetçe ödenecektir.

MADDE 298.

Müttefik Devletlerden birinin mahkemesi ya da yönetimince, kendi toprakları üzerinde, düşman mallarına, haklarına ya da çıkarlarına ilişkin olarak, savaş yasalarının uygulanması yoluyla verilen ya da alınan, ya da verildiği ya da alındığı varsayılan mülkiyet hakkını bir başkasına geçiren bütün önlemlerin, işletmelerin ya da ortaklıkların tasfiyesine ilişkin buyrukların ya da öteki buyrukların, tüzüklerin (yönetmeliklerin), kararların ya da yönergelerin [tâlimatın] geçerliliği doğrulanır.

Herkesin çıkarları, sözü edilen mallara ilişkin bütün tüzüklerde (yönetmeliklerde), buyruklarda, kararlarda ve yönergelerde –bu çıkarlar, buyruklarda, tüzüklerde (yönetmeliklerde), kararlarda ve yönergelerde açıkça belirtilmiş olsun ya da olmasın– geçerli biçimde göz önünde tutulmuş varsayılacaktır.

Yukarıda sözü edilen tüzükler (yönetmelikler), buyruklar, kararlar ya da yönergeler gereğince yapılmış bir mal, hak ya da çıkar aktarmasının kurallara uygunluğu konusunda hiçbir karşı çıkış öne sürülemeyecektir.

Bunun gibi, Müttefik Devletlerden birinin mahkemelerince ya da yönetimince, düşman mallarına, haklarına ya da çıkarlarına ilişkin olarak, kuraldışı savaş yasaklarının uygulanması ile verilen, alınan ya da uygulanan buyruklar, tüzükler (yönetmelikler), kararlar ya da yönergeler üzerine, Müttefik Devletler toprakları üzerindeki bir mal, bir işletme ya da bir ortaklık konusunda alınan –kovuşturma, elkoyma, zorunlu yönetim, kullanma, savaş salması [istimval], gözetim ya da tasfiye olsun; malların, hakların ve çıkarların satışı ya da yönetimi olsun; borçların toplanması ya da ödenmesi olsun; giderlerin, vergilerin ve gerekli harcamaların ödenmesi olsun– her türlü önlemlerin geçerliliği doğrulanır.

MADDE 299.

Bir ya da birkaç Müttefik Devlet adına, ya da bunların buyruğu ya da onamı ile, Almanya, Avusturya, Macaristan ya da Bulgaristan'ın, ya da bunların uyruklarının Osmanlı topraklarındaki mallarına, haklarına ve çıkarlarına ilişkin olup, 30 Ekim 1918 ile işbu Andlaşmanın yürürlüğe girdiği tarih arasında alınan önlemlerin geçerli-

liği özellikle doğrulanır. Sözü edilen önlemler sonucunda Müttefik Devletlerin elinde kalacak paralar konusunda, 295. Maddenin son paragrafında öngörülen biçimde işlem yapılacaktır.

MADDE 300.

Müttefik Devletlerden birinin ya da bu Devletin mahkemesi ya da yönetim kurumu adına, ya da bunların buyruklarıyla davranan bir kişiye karşı, savaş sırasında ya da savaşa hazırlık için Osmanlı uyruklarının mallarına, haklarına ya da çıkarlarına ilişkin bir eylem ya da savsaklama yüzünden, Türkiye'nin ya da 1 Ağustos 1914'de Osmanlı uyrukluğunda olan, ya da bu tarihten sonra Osmanlı uyrukluğuna geçen kişinin hiçbir istemi ya da dâvası, ya da –oturduğu yer neresi olursa olsun– bu kişi adına yapılacak hiçbir istem ya da açılacak dâva dinlenemez.

Bunun gibi, herhangi bir Müttefik Devletin özel savaş önlemleri, yasaları ya da yönetim kuralları (yönetmelikleri) sonucu ortaya çıkan eylemler ya da savsaklamalar yüzünden herhangi bir kişiye karşı ileri sürülecek istemler ve açılacak dâvalar da dinlenemez.

MADDE 301.

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe konulmasından başlayarak altı aylık bir süre içinde, Osmanlı Hükümeti, istenmesi üzerine, Müttefik Devletlerden herbirine, işbu Andlaşma hükümleri gereğince tasfiyesi gereken, bu Devletin yasalarının izin verdiği her çeşit ortaklığın hisse senetlerini, borç senetlerini [tahvillerini] ya da taşınabilir değerlerini de içeren, mallara, haklara ve çıkarlara ilişkin ve kendi uyruklarının elinde bulunan bütün sözleşmeleri belgeleri, senetleri ve başka bütün mülkiyet belgelerini teslim edecektir.

Osmanlı Hükümeti, her an, ilgili Müttefik Devletin istemesi üzerine, yukarıda sözü edilen mallara, haklara ve çıkarlara ilişkin bütün bilgilerle, sözü geçen mallara, haklara ve çıkarlara ilişkin, 1 Temmuz 1914'den[174] beri yapılmış olan işlemlerle ilgili bilgileri verecektir.

MADDE 302.

Müttefik gruplarınca ya da uyruklarınca denetim altında bulundurulan Osmanlı ortaklıkları dışında, bir yandan Osmanlı Hükümeti ya da işbu Andlaşmanın yürürlüğe konma tarihinde Osmanlı topraklarında oturan uyruklar, öte yandan Müttefik Devletler Hükümetleri ya da bunların 1 Ağustos 1914'de ne Osmanlı uyrukluğunda olan, ne (aylıkları, emeklilik ya da resmî ödenekleri bakımından Türkiye[175] hizmetinde bulunan yabancı görevlilerin dışında)[176] Türkiye'de oturan, ne de Türkiye'de işleri bulunan uyrukları arasında varolan ve işbu Andlaşmanın VIII. Bölümünün (Malî Hükümler) 236. Maddesi ve I sayılı Ek'inde söz konusu edilen Osmanlı Devlet

174 Fransızca metinde "ler juillet 1914", İngilizce metinde "July 1, 1914", İtalyanca metinde "1° luglio 1914". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "1914 Ağustos bidayetinden". Oysa, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "1 Temmuz 1914 tarihinden beri". (Çevirenler)

175 Fransızca metinde "Turquie", İngilizce metinde "Turkey", İtalyanca metinde "Turchia". 1920 Türkçe çevirilerinde "Devlet-i Aliye". (Çevirenler)

176 1920 Türkçe çevirilerinde bu ( ) içindeki sözcükler yoktur. Müttefiklerin sonradan sundukları değişiklik önerilerinde, bununla ilgili olarak, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerine göre, şöyle denilmektedir: "302 nci maddenin yedinci satırındaki "mukim" kelimesinden evvel, "Devlet-i Aliye hizmetinde bulunan ecnebi memurlarının maaş ve mahsusat ve ücerat-ı resmiyeleri müstesna olmak üzere" kelimeleri ilâve olunacaktır". (Çevirenler)

Borcu [Düyun-u Umumiye] dışındaki borçları - bu borçların savaştan önce mi, yoksa tümüyle ya da bir bölümüyle yerine getirilmesi savaş yüzünden durdurulmuş ticaret işlemleri ya da sözleşmeler sonucu olduğu için savaş sırasında mı ödenmesi gerekli duruma geldiğine bakılmaksızın– ilgili Müttefik Devletlerin, sömürgelerinin ve korumaları altındaki ülkelerin, İngiliz Dominiyonlarını ve Hindistan'ı da içeren, kendi paraları ile ödenecek ya da borç hesabına geçirilecektir. Bir borcun başka bir para ile ödenmesi gerektiği durumlarda, paranın değiştirilmesi, savaş öncesi kambiyo değeri üzerinden yapılacaktır.

Bu hükmün uygulanmasında, savaş öncesi kambiyo değerinin, ilgili Devletle Türkiye arasında savaş durumunun başlamasından hemen bir önceki ay içinde, sözü geçen Devletin telgrafla yaptığı para aktarmalarındaki değer ortalamasıdır.

Bir sözleşmede, borcun belirtilmiş olduğu paranın ilgili Müttefik Devletin parasına değiştirilmesinde özellikle durağan bir kambiyo oranı saptanmış bulunuyorsa, kambiyo değerine ilişkin yukarıdaki hüküm uygulanmaz.

İşbu Bölümde sözü edilen, düşman mallarının, haklarının ve çıkarlarının tasfiyesinden elde edilecek gelir ile düşmanın para olarak varlığı da yukarıda belirtilen para birimi ve kambiyo değeri ile hesaplanacaktır.

İşbu Maddenin kambiyo değerlerine ilişkin hükümleri, işbu Andlaşma gereğince Türkiye'den ayrılan topraklarda oturan kişilerin alacaklarına ya da borçlarına uygulanmayacaktır.

MADDE 303.

287. Maddeden 302. Maddeye kadar[177] olan maddelerin hükümleri, Müttefik Devletlerce özel savaş yasalarının uygulanması ya da işbu Andlaşmanın hükümlerinin uygulanması ile ortaklıkların ve işletmelerin mallarının, haklarının ve çıkarlarının tasfiyesine giren ya da girecek olan endüstri, yazın [edebiyat] ve sanat mülkiyeti haklarına uygulanır.

KESİM V.

SÖZLEŞMELER, SÜRE AŞIMLARI VE MAHKEME KARARLARI.

MADDE 304.

Bağlı ekte öngörülen sözleşmelere (*contrats*) ya da sözleşme türlerine ilişkin kuraldışılıklar ve özel kurallar saklı kalmak üzere, düşmanlar arasında yapılmış her sözleşme, 1 Ağustos 1914 tarihinde Osmanlı uyruğu bulunmayan bağıtlı tarafın uyruğu bulunduğu Müttefik Devletin yasaları uyarınca ve bu yasada öngörülen koşullar altında, ya olduğu gibi tutulacak ya da bozulacaktır.

MADDE 305.

Bağıtlı Yüksek Tarafların ülkesinde, düşmanlar arasındaki ilişkilerde, süre aşımına, yasada öngörülen sürelere uyulmaması yüzünden davâ açma hakkının sınırlanmasına ya da yitirilmesine ilişkin bütün süreler, ister savaşın başlangıcından önce ister sonra işlemeğe başlamış bulunsun, 29 Ekim 1914 tarihinden başlayarak, işbu Andlaşmanın

177 1920 çevirilerinde "287 ve 302 inci madde" denilmektedir. (Çevirenler)

yürürlüğe girişine kadar ertelenmiş sayılacaktır; bu süreler, işbu Andlaşmanın yürürlüğe konulmasından en erken üç ay sonra yeniden işlemeğe başlayacaktır. Bu hüküm, faiz ve kazanç [temettü] kuponlarının sunulması sürelerine ve adçekme ile ya da başka herhangi bir nedenle ödenmesi gerekli her türlü bonoların sunulma sürelerine uygulanacaktır.

Japonya yasaları hükümleri nedeniyle, bu Madde ve 304. Madde ile aşağıdaki Ek, Japon uyruklarıyla Osmanlı uyrukları arasında yapılmış sözleşmelere uygulanmaz.

MADDE 306.

Düşmanlar arasındaki ilişkilerde, savaştan önce yapılmış olan hiçbir ticaret senedi, salt kabul ya da ödeme için gerekli olan süre içinde sunulmamış olması, ya da ödenmemiş bulunması yüzünden, ya da savaş sırasında çekicilerle[178] yükleneceklere[179] kabul etmeme ya da ödememe bildirisinde bulunulmaması nedeniyle, ya da protestoda bulunulmamış olmasından, ya da başka herhangi bir işlemi yerine getirmemiş olması yüzünden, geçersiz sayılmayacaktır.

Bir ticaret senedinin kabulü ya da ödenmesi için sunulması gerekli olan süre, ya da kabul edilmeme ve ödenmemenin çekicilerle yükleneceklere bildirilmesi gerekli süre, ya da senedin protesto edilmesi için gerekli olan süre, savaş içinde geçmişse ve senedi sunması, protesto etmesi ya da kabul edilmediğini, ya da ödenmediğini bildirmesi gereken taraf, savaş sırasında böyle bir davranışta bulunmamışsa, senedin sunulması, kabul edilmediğinin ya da ödenmediğinin bildirilmesi ya da protesto düzenlenmesi için, kendisine, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak, en az üç aylık bir süre tanınacaktır.

MADDE 307.

Savaş sırasında, herhangi bir Osmanlı mahkemesince ya da yönetim makamınca, o sırada bir Müttefik Devlet uyruğu bulunan bir kişinin, ya da içinde bir Müttefik uyruğunun ilişkisi bulunduğu bir ortaklığın çıkarlarına aykırı, ya da bu çıkarlara zarar verici nitelikte alınmış bir mahkeme kararı ya da buyrulan yürütme önlemleri, bu [yabancı] uyruğun başvurması üzerine, 287. Maddede öngörülen Hakemlik Komisyonunca yeniden gözden geçirilebilecektir. Böyle bir durumda, taraflar, olabilirse ve hakgözetirliğe uygun düşerse, Osmanlı makamınca buyrulan yürütme önleminden ya da alınan mahkeme kararından önceki duruma getirileceklerdir; buna olanak bulunamazsa, mahkeme kararı ya da yürütme önlemi nedeniyle zarar görmüş olan Müttefik Devlet uyruğu, Hakemlik Komisyonunun hakgözetirliğe uygun bulacağı ödence [tazminat] alabilecek ve bu ödencenin ödenmesi de Osmanlı Hükümetine düşecektir.

Bir sözleşme, ister taraflardan birinin sözleşme hükümlerinden birini yerine getirmemesi yüzünden, ister sözleşmede yer alan bir hakkın kullanılması sonucu bozulmuş olursa, zarar gören taraf, Hakemlik Komisyonuna başvurabilecektir. Bu Komisyon, zarar gören tarafa, ödence [tazminat] tanıyabileceği gibi, hükümsüz duruma gelmekle zarara uğrayan Türkiye'deki hakların, işin koşulları bunu hakgözetirliğe uygun ve olanaklı kılmaktaysa, her kezinde bunların onarılmasına da karar verebilecektir.

178 Fransızca metinde "tireurs", İngilizce metinde "drawers", İtalyanca metinde "traenti", 1920 çevirilerinde "keşideciler". (Çevirenler)

179 Fransızca metinde "endosseurs", İngilizce metinde "endorsers", İtalyanca metinde "giratari", 1920 çevirilerinde "cirantalar". (Çevirenler)

Türkiye, bu madde hükümleri gereğince, geri verme ya da onarma işlemlerinden zarar görecek üçüncü kişilere ödence verecektir.

MADDE 308.

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe konulmasından önce, bir yandan Müttefik Devletlerin, ya da ülkesi Türkiye'den ayrılmış yeni Devletlerin uyruğu bulunan, ya da sonradan uyruğu olan kişiler ile, öte yandan Osmanlı uyrukları arasında yapılmış sözleşmelere ilişkin bütün sorunlar, taraflardan birinin uyruğu bulunduğu Müttefik Devletin ya da yeni Devletin ulusal mahkemelerince ya da konsolosluk mahkemelerince karara bağlanacaktır; Osmanlı mahkemeleri bu konuda yetkili olmayacaklardır.

MADDE 309.

Bir Müttefik Devletin ya da ülkesi Türkiye'den ayrılmış yeni bir Devletin ulusal ya da konsolosluk mahkemelerinin kararı ile, 287. Maddede öngörülen Hakemlik Komisyonu kararları, işbu Andlaşma hükümleri gereğince yetkili iseler, Türkiye'de kesin yargı kararı gücünde sayılacak ve yürütme buyrultusuna (*exequatur*) gerek görülmeden yürütülecektir.

EK

I. GENEL HÜKÜMLER.

1.

304. Maddeden 306. Maddeye kadar[180] olan maddeler anlamında ve işbu Ek hükümlerince, bir sözleşmede taraf olan kişilerin aralarında ticaret yapmaları eylemsel olarak olanaksız duruma gelmiş, ya da taraflardan birinin bağlı bulunduğu yasalar, kararnameler ya da tüzükler (yönetmelikler) gereğince yasaklanmış, ya da yasadışı olmuş ise, bu kişiler, bu ticaretin eylemsel olarak olanaksız duruma geldiği, ya da herhangi bir biçimde yasaklandığı, ya da yasa-dışı olduğu günden başlayarak, düşman sayılacaklardır.

2.

Müttefik Devletlerce savaş sırasında çıkartılan ulusal yasalar, kararnameler ve tüzükler (yönetmelikler) ile, sözleşme hükümlerinin uygulanması saklı kalmak koşuluyla:

a) emlâkin, taşınır ya da taşınmaz malların, ya da kişisel malların başkasına geçirilmesi amacını güden sözleşmelerde, emlâkin aktarılması ya da eşyanın teslimi, taraflar düşman olmazdan önce yapılmışsa, bu sözleşmeler;

b) kira sözleşmeleri, toprak ve yapı kiralama sözverisi sözleşmeleri[181];

180 1920 çevirilerinde "301 ve 306 ıncı maddeler" .(Çevirenler)

181 Bu fıkranın Fransızcası, "les baux, locations et promesses de location"; İngilizcesi, "leases and agreements for leases of land and houses", İtalyancası, "gli affitti, le locazioni o promesse di locazioni". *Matbaai- Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "bedelat-ı icar ve icarat ve mevid-i icar"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "icar, isticar, vaad-i icar mukavele ve senedatı". (Çevirenler)

c) ipotek, rehin ve taşınmaz mal güvencesi sözleşmeleri[182];

d) işbu Andlaşmada öngörülen ayrıcalıklara [imtiyazlara] ilişkin tüm özel hükümler saklı kalmak koşuluyla, özel kişiler ve ortaklıklarla Devlet, iller, belediyeler ile benzeri yönetim tüzel kişileri arasındaki sözleşmeler, ve Devletçe ya da illerce, belediyelerce ya da başka benzeri yönetim tüzel kişilerince verilen ayrıcalıklar,

yürürlükte kalacaktır.

Böylece yürürlükte tutulan sözleşmelerin yerine getirilmesi, ekonomik koşullardaki değişiklikler yüzünden, taraflardan birine önemli bir zarar verecekse, 287. Maddede öngörülen Hakemlik Komisyonu, zarar gören tarafın istemesi üzerine, kendisine zararı onarmak için hakgözetirliğe uygun bir ödence [tazminat] hükmedebilecektir.

II. BİRTAKIM SÖZLEŞME TÜRLERİNE ÖZGÜ HÜKÜMLER: Değerli kâğıtlar [tahviller] ve Ticaret Borsalarındaki Durumlar[183].

3.

a) Tanınmış değerli kâğıtlar [tahviller] ya da ticaret borsalarınca, savaştan önce özel bir düşman kişinin yapmış olduğu sözleşmelerin tasfiyesini öngören ve savaş sırasında yapılmış kurallarla, bu kuralların uygulanması için alınan önlemler Bağıtlı Yüksek Taraflarca şu çekincelerle doğrulanır:

1. İşlemin sözü edilen borsaların yönetim kurallarına bağlı olacağının açıkça belirtilmiş olması;

2. Bu kuralların herkes için zorunlu bulunması;

3. Tasfiye koşullarının hakgözetirliğe ve akla uygun olmuş bulunması;

b) 31 Temmuz 1914'de, Liverpool Pamuk Birliği'nin kararı üzerine, pamuk üzerinde yapılan, süreye bağlanmış işlemlerin tasfiyesi doğrulanmıştır.

Rehin.

4.

Bir düşmanın borcunun güvencesi olarak verilmiş bir rehinin, borcun ödenmemesi durumunda, satılışı, rehin sahibine haber verilememiş olsa bile, alacaklı iyi niyetle davranmış ve gerekli önlemleri almağa özen göstermiş ise, geçerli sayılacak ve böyle bir durumda, rehin sahibi, rehinin satışı yüzünden hiçbir hak isteminde bulunamayacaktır.

182 Bu fıkranın Fransızcası, "les contrats d'hypothèque, de gage et de nantissement"; İngilizcesi, "contracts of mortgage, pledge, or lien"; İtalyancası, "i contratti d'ipoteca, di peagno e di garanzia reale". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde, "ipotek (vefaen beyi) ve rehin ve nantisman mukaveleleri"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde, "rehin, vedia ve emanet mukaveleleri". (Çevirenler)

183 Fransızcası, "Positions dans les bourses de valeurs et de commerce"; İngilizcesi, "Stock exchange and commercial exchange contracts"; İtalyancası, "Pozisioni nelle borse di titoli e di merci". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "Tahvilât ve ticaret borsalarındaki vaziyetler"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Esham ve ticaret borsalarında vaziyet". (Çevirenler)

Ticaret senetleri.

5.

Bir kişi, ister savaştan önce ister savaş sırasında, düşman olan bir başka kişice kendisine karşı olan bir yükümlülükten ötürü bir ticaret senedinin ödenmesini yüklenmiş ise, bu öteki kişi, savaş durumunun başlamasına karşın, yükümlülüğünün sonuçlarına karşı birinci kişiyi güvence altına almak zorunluğundadır.

III. SİGORTA SÖZLEŞMELERİ.

6.

Aşağıdaki paragrafların hükümleri, Türkiye ile ticaretin yasaklandığı zaman, yalnız Osmanlı uyruklarıyla, onlarla sigorta ve yeniden-sigorta[184] yapmış olan Müttefik Devletler uyrukları arasındaki sözleşmelere uygulanacaktır. Bu hükümler, Müttefik Devletler uyrukları olsalar bile, işbu Andlaşma gereğince Türkiye'den ayrılan bir toprak üzerinde yerleşmiş olan ortaklıklar ya da özel kişiler ile Osmanlı uyrukları arasında yapılmış sözleşmelere uygulanmayacaktır.

Aşağıdaki paragraflardaki hükümlerin uygulanmaması durumunda, sigorta ve yeniden-sigorta[185] sözleşmeleri, 304. Madde hükümlerine bağlıdır.

Yangına karşı sigortalar.

7.

Emlâke ilişkin olup, bu emlâkte çıkarları bulunan bir kişi ile, sonradan düşman olan bir kişi arasında yapılan yangın sigortası sözleşmeleri, savaşın başlamasıyla, ya da o kişinin düşman olması yüzünden, ya da taraflardan birinin savaş sırasında ya da savaştan sonra üç aylık bir süre içinde sözleşme hükümlerinden birini yerine getirmemesi yüzünden, sona erdirilmiş sayılmayacaklardır; ancak, işbu Andlaşmanın yürürlüğe konmasından üç ay sonraki yıllık ilk prim ödemesi zamanının gelmesinden başlayarak sona erdirilecektir.

Ödenme süresi savaş sırasına rastlayan ödenmemiş primler, ya da savaş sırasında uğranılan zararlara ilişkin istemler için bir ödeme biçimi[186] saptanacaktır.

8.

Yönetimsel ya da yasal bir işlem sonucunda, savaştan önce yapılmış bir yangın sigortası, savaş sırasında ilk sigortacıdan başka bir sigortacıya aktarılmış ise, bu aktar-

184 Fransızca metinde, "réassurance"; İngilizce metinde "reinsurance"; İtalyanca metinde "riassicurazione". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde bu sözcük atlanmıştır; oysa, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "akd veya tecdit edilen sigorta mukavelenameleri" denilmektedir. (Çevirenler)

185 *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "tekrar sigorta (réassurance)"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "akd veya tecdit edilmiş sigorta mukavelenameleri" denilmektedir. (Çevirenler)

186 Fransızca metinde "réglement" sözcüğü, *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "talimatname", *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "nizamname" biçiminde çevrilmiştir. Oysa, burada "ödeme" anlamında kullanılan bu sözcük, İngilizce metinde "settlement", İtalyanca metinde "sistemazione" sözcükleri ile karşılanmaktadır. (Çevirenler)

ma tanınacak ve ilk sigortacının sorumluluğu, aktarma gününden başlayarak sona ermiş sayılacaktır. Bununla birlikte, ilk sigortacının istemesi üzerine, kendisine aktarma koşulları konusunda tam bilgi verilmesine hakkı bulunacak ve bu koşulların hakgözetirliğe uymadığı anlaşılacak olursa, hakgözetirliğe uygun duruma getirilmesi için gerekli biçimde değiştirilecektir.

Ayrıca, sigortalının, ilk sigortacı ile anlaşarak, istem gününden başlamak üzere, sözleşmeyi ilk sigortacıya yeniden aktarmağa da hakkı olacaktır.

Yaşam [hayat] sigortaları.

9.

Bir sigortacı ile, sonradan düşman olan bir kimse arasında yapılmış yaşam [hayat] sigortası sözleşmeleri, savaşın başlaması ya da bu kimsenin düşman durumuna girmesi yüzünden sona erdirilmiş sayılmayacaktır.

Bir önceki fıkra uyarınca sona erdirilmiş sayılmayan bir sözleşme gereğince, savaş sırasında ödenmesi gerekli olmuş herhangi bir para tutarının, savaştan sonra, ödenmesi istenebilecektir. Bu para tutarına, ödenmesi gerekli olduğu tarihten ödeme gününe kadar, yıllık % 5 faiz eklenecektir.

Sigorta ücretlerinin (primlerinin) ödenmemesi, ya da sözleşme hükümlerinin yerine getirilmemesi yüzünden, bir sözleşme savaş sırasında geçersiz duruma düşmüşse, sigortalının ya da vekillerinin ya da hak sahiplerinin, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak oniki aylık bir süre içinde her an, sigorta senedinin (poliçesinin) geçersiz ya da sona erdirilmiş sayıldığı günkü değerini sigortacıdan istemeğe hakları olacaktır.

10.

Yaşam sigortası sözleşmeleri, sonradan düşman olan bir ülkede yerleşmiş bir sigorta ortaklığının bir şubesince yapılmışsa, bu sözleşmenin içinde tersine herhangi bir hüküm yoksa, sözleşmeler, yerel yasalara göre işlem göreceklerdir; ancak, sigortacının, sigortalıdan ya da temsilcilerinden, sözleşmenin kendi hükümlerine ve yapıldığı sırada yürürlükte olan yasalara ve anlaşmalara aykırı olarak, savaş sırasında alınmış önlemlerin uygulanmasıyla, yapılan işlemler üzerine ya da zorunlu olarak yapılan ödemelere ilişkin paraların geri verilmesini istemek hakkı olacaktır.

11.

Sözleşmeye uygulanabilecek yasanın, primler ödenmemiş olsa bile, sigortalıya sözleşmenin hükümsüzlüğü bildirilinceye kadar, sigortacıyı, sözleşmeye göre yükümlü saymağı sürdürdüğü durumlarda, sigortacı, bu haberi savaş nedenleriyle verememiş ise, sigortalıdan, ödenmemiş primleri, yılda % 5 faizleri eklenmiş olarak almak hakkına sahip olacaktır[187].

187 Bu fıkranın Fransızca, İngilizce ve İtalyanca metinlerine uymayan, *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerindeki çevirisi şöyledir: "Bilcümle ahvalde kontratoya tatbiki kaabil olan kanun hükmüne tevfikan sigortacı primlerin adem-i tediyesine rağmen kontratonun hükümsüzlüğünü sigorta edilmiş olan kimseye ihbar edinceye kadar, sigorta edilen şahsa karşı bağlı kalırsa bu ihtar ancak hal-i harpten dolayı icra edilemediği takdirde sigortacı tediye edilmemiş olan primleri senevî yüzde beş faiz zammiyle ol şahıstan istihsal etmek hakkını haiz olacaktır."

Oysa, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinleri, yabancı dillerdeki metinlere daha uygun olarak çevrilmiştir: "Mukavelenameye kaabil-i tatbik bulunan kanun mucibince sigorta eden, bedelâtın adem-i tediyesine rağmen, sigorta edilmiş olan mukavelenin infisahı tebliğ edilinceye kadar mukavele ahkâmı ile bağlı kaldığı ahvalde, hal-i harb dolayısıyla işbu tebligatı icra edemediği takdirde sigorta olandan tediye edilmemiş bedelâtı senevî yüzde beş fazlasıyla taleb etmek hakkını haiz bulunacaktır." (Çevirenler)

12.

9. paragraftan 11. paragrafa kadar olan paragrafların uygulanması bakımından, yaşam sigortası sözleşmesi sayılacak sözleşmeler, iki tarafın karşılıklı yükümlülüklerini hesaplamak için, insan yaşantısının olasılıklarına dayanan ve bunların faiz tutarları eklenerek hesaplanan sigorta sözleşmeleridir.

Deniz sigortaları.

13.

Bir sigortacı ile, sonradan düşman olmuş bir kişi arasında yapılan ve gerek süreyi gerekse yolculuğu göz önünde tutan sigorta senetlerini [poliçelerini] de içermek üzere, deniz sigortası sözleşmeleri –sözleşmede öngörülen riskin düşman olmadan daha önce başlamış olması durumu dışında– bu kişinin düşman olduğu andan başlayarak sona erdirilmiş sayılacaktır.

Risk henüz işlemeye başlamamışsa, prim olarak ya da başka biçimde ödenen paralar sigortacıdan geri alınabilecektir.

Riskin işlemeğe başladığı durumlarda, bir taraf düşman durumuna geçmiş olsa da, sözleşme geçerli sayılacak ve sözleşme gereğince gerek prim olarak, gerekse zarar karşılığı olarak ödenmesi gereken paralar işbu Andlaşmanın yürürlüğe konulmasından sonra istenebilecektir.

Savaşan Devletler uyruklarının savaştan sonra ödenmiş, savaş öncesi ödenmesi gereken alacakları için faiz ödenmesi konusunda bir sözleşme imzalanmışsa, deniz sigortası sözleşmesi gereğince ödenmesi gereken zararlar söz konusu olduğunda, bu faiz, bu zararların ortaya çıktığı tarihten başlayarak bir yıllık süre geçtikten sonra işleyecektir.

14.

Sonradan düşman olmuş bir sigortalıyla yapılmış hiçbir deniz sigortası sözleşmesi, sigortacının uyruğu bulunduğu Devletin ya da bu Devletin Müttefiklerinin savaş eylemlerinden doğan deniz zararlarını da kapsarmış gibi sayılmayacaktır.

15.

Sonradan düşman olan bir sigortacı ile, savaştan önce bir deniz sigortası sözleşmesi yapmış olan bir kişinin, savaş başladıktan sonra, düşman olmayan bir sigortacıyla aynı riskleri kapsayan yeni bir sözleşme yaptığı kanıtlanacak olursa, yeni sözleşme, yapıldığı günden başlayarak, ilk sözleşmenin yerine geçmiş sayılacak ve ödenmesi gereken primler, ilk sigortacının sözleşme nedeniyle ancak yeni sözleşme yapılıncaya kadar sorumlu bulunabileceği ilkesine dayanılarak, hesaplanacak ve ödenecektir.

Başka sigortalar.

16.

7. paragraftan 15. paragrafa kadar olan paragraflarda söz konusu edilen sözleşmeler dışında, savaştan önce bir sigortacı ile, sonradan düşman olan bir kişi arasında yapılan sigorta sözleşmeleri, aynı taraflar arasında, sözü edilen paragraflar gereğince, yangına karşı sigorta sözleşmeleriyle, her bakımdan, aynı biçimde işlem görecektir.

Yeniden-sigortalar[188].
[Réassurances]

17.

Düşman olmuş bir kişiyle yapılmış yeniden-sigorta [*réassurance*] sözleşmelerinin tümü, bu kişinin, düşmana dönüşmesi yüzünden sona erdirilmiş sayılacaktır; ancak, yaşama ya da denize ilişkin ve savaş öncesinde işlemeğe başlamış riskler durumunda, bu riskler yüzünden yapılması gereken ödemelerin savaştan sonra alınması hakkına dokunulmamış olacaktır.

Bununla birlikte, yeniden-sigorta edilmiş kişi saldırı nedeniyle başka bir yeniden-sigorta eden sigortacı bulmak olanağından yoksun bırakılmışsa, sigorta sözleşmesi, işbu Andlaşmanın yürürlüğe konulmasından başlayarak üç aylık bir sürenin geçmesine kadar yürürlükte kalacaktır.

Bu paragraf uyarınca bir yeniden-sigorta sözleşmesi bozulacak olursa, taraflar arasında hem ödenen ya da ödenebilecek primler, hem savaştan önce işlemeğe başlamış olabilecek yaşam ve deniz riskleri için uğranılan zararların sorumluluğuna ilişkin bir hesap açılacaktır. 9. paragraftan 15. paragrafa kadar olan paragraflarda sözü edilenlerden başka riskler için, hesaplar tarafların düşman oldukları tarihten başlayarak ve bu tarihten beri uğranılan zararlar için yapılan istemler dikkate alınmaksızın, tutulacaktır.

18.

17. paragrafın hükümleri, yaşam ve deniz riskleri dışında bir sigorta sözleşmesinde sigortacının kabul ettiği özel risklere ilişkin ve tarafların düşman oldukları gün varolan yeniden-sigortaları da kapsamaktadır.

19.

Özel sözleşme ile yapılmış ve genel bir yeniden-sigorta anlaşmasında yer almamış bir yaşam sigortası sözleşmesinin yeniden-sigorta edilmesi yürürlükte kalacaktır.

20.

Bir deniz sigortası sözleşmesinin savaştan önce yapılmış yeniden-sigorta edilmesinde, yeniden-sigorta eden kişiye aktarılmış risk –bu risk savaşın başlamasından önce işler duruma gelmişse– geçerli olmayı sürdürür ve sözleşme savaş başlamış olsa da, yürürlükte kalır. Yeniden-sigorta sözleşmesi gereğince, gerek prim gerek uğranılan zarar karşılığı ödenmesi gereken paralar, savaştan sonra da alınabilecektir.

21.

14. ve 15. paragrafların hükümleriyle, 13. paragrafın son fıkrası, deniz risklerine ilişkin yeniden-sigorta sözleşmelerine uygulanacaktır.

188 Fransızca metinde "Réassurances", İngilizce metinde "Reinsurance", İtalyanca metinde "Riassicurazioni". 1920 Türkçe çevirilerinde "Mükerrer sigortalar". (Çevirenler)

KESİM VI.

ORTAKLIKLAR VE AYRICALIKLAR.

MADDE 310.

29 Ekim 1914'den[189] önce Osmanlı Hükümetince ya da herhangi bir Osmanlı makamınca, işbu Andlaşma gereğince Osmanlı kalan topraklar üzerinde verilmiş ayrıcalıklardan ve 294. Madde uyarınca Maliye Komisyonunun kendilerine verebileceği ayrıcalıklardan yararlanan Müttefik uyrukları ile Müttefik gruplarının, ya da uyruklarının denetimi altındaki ortaklıkların, 29 Ekim 1914'den önce yapılmış olmak koşuluyla, ayrıcalık sözleşmelerinden ve ondan sonraki anlaşmalardan doğan haklarının tümü, sözü geçen Hükümetçe ya da makamlarca, 287. Madde hükümlerinin uygulanmasıyla[190], kendilerine geri verilecektir. Osmanlı Hükümeti, bu sözleşmeleri ve anlaşmaları, yeni ekonomik koşullara uydurmayı ve ayrıca bunların süresini, 29 Ekim 1914 tarihi ile işbu Andlaşmanın yürürlüğe giriş tarihi arasında geçen süreye eşit bir süre için uzatmayı yükümlenir. Osmanlı Hükümeti ile anlaşmazlık durumunda, bu anlaşmazlık 287. Maddede öngörülen Hakemlik Komisyonuna sunulacaktır[191].

Yukarıdaki fikrada belirtilen haklara zarar verebilecek, 29 Ekim 1914'den sonra çıkarılan yasal ya da başka nitelikte her çeşit hüküm ile, bu tarihten sonra verilen bütün ayrıcalıkların ya da anlaşmaların, Osmanlı Hükümetince hükümsüz ve geçersiz olduğu bildirilecektir.

Bu Maddede sözü edilen ayrıcalık sahipleri, Maliye Komisyonunun olumlu görüşü üzerine, sözleşmeyle elde edebilecekleri ödence [tazminat] karşılığında, savaş sırasında uğradıkları zarar ya da ziyan için, Hakemlik Komisyonunca 287. Maddede saptanan koşullar altında, kendilerine tanınan ödencenin tümünden ya da bir bölümünden vazgeçebileceklerdir.

MADDE 311.

Başlıca Müttefik Devletlerden birinin yetkesine [otoritesine] ya da korumanlığına [vesayetine] konulmak üzere Türkiye'den ayrılan topraklarda, 29 Ekim 1914'den önce Osmanlı Hükümeti ya da herhangi bir yerel Osmanlı makamınca kendilerine ayrıcalık tanınmış Müttefik uyrukları ile Müttefik gruplarının ya da uyruklarının denetimi altındaki ortaklıkların usulüne uygun olarak elde ettikleri haklar, ilgili Devletçe tümüyle olduğu gibi korunacaktır; sözü geçen Devlet, kendilerine verilen güvenceleri olduğu gibi tutacak ya da eşdeğerde güvenceler verecektir.

Bununla birlikte, sözü geçen Devlet bu ayrıcalıklardan herhangi birinin sürdürülmesinin kamu çıkarlarına aykırı olduğu kanısında olursa, toprakların kendi yetkesi [otoritesi] ya da korumanlığı [vesayeti] altına geçtiği tarihten başlayarak altı aylık

189 Prof. Erim, *Konya*-dolayısıyla *Matbaa-i Âmire*-metinlerinde "1912" yazılı olduğunu belirtiyor; oysa, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde, Fransızca, İngilizce ve İtalyanca metinlere uygun olarak, "1914" denilmektedir. (Çevirenler)

190 Prof. Erim, *Konya* –dolayısıyla *Matbaa-i Âmire*– metinlerinde bu son tümceden söz edilmediğini belirtiyor. Oysa, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "287 nci maddenin alıkâmına tevfikan" denilmektedir. (Çevirenler)

191 Prof. Erim, bu son tümcenin *Konya –Matbaa-i Âmire–* çevirisinde bulunmadığını haklı olarak belirtmektedir. Oysa, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde şöyle denilmektedir: "Hükümet-i Osmaniye ile ihtilâf zuhurunda, ihtilâf 287 nci maddede musarrah Hakem Komisyonuna havale olunacaktır." (Çevirenler)

bir süre içinde, bu ayrıcalığı satın almak ya da değiştirilmesini önermek yetkisine sahip olacaktır; bu durumda, ayrıcalık sahibine, aşağıdaki hükümler uyarınca, hakgözetirliğe uygun bir ödence vermekle yükümlü olacaktır.

Yukarıda öngörülen ödencenin [tazminatın] tutarı üzerinde dostça bir anlaşmaya varılamazsa, bunun saptanması üç üyeden kurulu hakemlik mahkemelerine bırakılacaktır: üyelerden biri, ayrıcalık sahibinin –ya da söz konusu bir ortaklıksa– anaparanın çoğunluğuna sahip olanların uyruğu bulundukları Devletçe atanacaktır; ikinci üye, ilgili toprak üzerinde yetkesini kullanan Hükümetçe atanacaktır; üçüncü üyeyi ise, ilgililer arasında anlaşma olmazsa, Milletler Cemiyeti Konseyi atayacaktır.

Hem hukuka hem de hakgözetirliğe göre dâvaya bakacak olan mahkeme, sonraki paragrafta da gösterildiği gibi, sözleşmenin duruma uydurularak korunması temeli üzerinden tüm değerlendirme öğelerini göz önünde tutacaktır[192].

Ayrıcalık olduğu gibi kalacaksa, işbu Maddenin ikinci fıkrasında öngörülen sürenin bitiminden sonra altı aylık bir süre içinde, ayrıcalık sahibi, sözleşmenin yeni ekonomik koşullara uydurulmasını istemek hakkına sahip olacak ve ilgili Hükümetle doğrudan doğruya bir anlaşmaya varamazsa, karar, yukarıda sözü edilen mahkemeye bırakılacaktır.

MADDE 312.

İster 1913'de Balkan Savaşları sonunda ister işbu Andlaşma ile Türkiye'den ayrılmış olan –311. Maddede belirtilenlerin dışındaki– topraklarda, bu toprakları kesinlikle elde etmiş durumunda olan Devlet, 311. Maddenin 1. fıkrasında söz konusu olan ayrıcalık sahiplerine ve sözleşmelerden yararlananlara karşı, Türkiye'nin haklarını ve yükümlülüklerini hukukça[193] üzerine alacak ve bunlara tanınan güvenceleri kendilerine saklı tutacak ya da bunların yerine eşdeğerde başkalarını tanıyacaktır.

Bu yerini alma[194], toprağı edinmiş Devlet bakımından, toprak aktarmasını öngören Andlaşmanın yürürlüğe konması tarihinden başlayarak, geçerli olacaktır. Sözü geçen Devlet, ara verilmeden, ayrıcalıkların işletilmesi ve sözleşmelerin yerine getirilebilmesi için yararlı bütün önlemleri alacaktır

Bununla birlikte, işbu Andlaşma yürürlüğe konulur konulmaz, sözü edilen ayrıcalıkların ve sözleşmelerin hükümlerini bu Devletlerin yasalarına ve yeni ekonomik koşullara uygun duruma getirmek amacıyla ortaklaşa bir anlaşmaya varılmak için, [söz konusu toprağı] edinmiş olan Devletlerle ayrıcalıklardan ve sözleşmelerden yararlananlar arasında görüşmeler başlayabilecektir. Altı ay içinde bir anlaşmaya varılamazsa, Devlet ya da yararlananlar, bu konudaki anlaşmazlıklarını, 311. Maddede gösterilen biçimde kurulmuş bir hakemlik mahkemesine sunabileceklerdir.

MADDE 313.

311. ve 312. Maddelerin uygulanması, kâğıt-para çıkarmak hakkına ilişkin olarak ödence [tazminat] verilmesine yol açmayacaktır.

---

192 *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinin bu fıkrasında da, sonuncu fıkradaki "yeni ekonomik koşullar" ("şerait-i iktisadiye-i cedide") deyimi kullanılmaktadır. Oysa, Fransızca, İngilizce ve İtalyanca metinlerde bu deyim olmadığı gibi, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde de yoktur. (Çevirenler)

193 Fransızca metinde "de plein droit", İngilizce metinde "*ipso facto*"; İtalyanca metinde ve 1920 Türkçe çevirilerinde bu sözcük karşılığı yoktur. (Çevirenler)

194 Fransızca metinde "subrogation", İngilizce metinde "succession", İtalyanca metinde "surrogazione". *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde "kaimiyet"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "kaymakamlık" denilmektedir. (Çevirenler)

MADDE 314.

Müttefik Devletler, Türkiye'den ayrılan topraklarda, Osmanlı Hükümetince ya da yerel Osmanlı makamlarınca, 29 Ekim 1914'den sonra verilmiş ayrıcalıkların ve bu tarihten sonraki ayrıcalık aktarmalarının geçerliliğini tanımak zorunluluğunda olmayacaklardır. Bu ayrıcalıkların ve ayrıcalık aktarmalarının geçersizliği bildirilebilecek ve bunların sona erdirilmesi ödence verilmesine yol açmayacaktır.

MADDE 315.

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe konduğu tarihe kadar, Osmanlı Hükümetince, 30 Ekim 1918'den beri verilmiş tüm ayrıcalıklar ya da bir ayrıcalık içindeki haklarla, 1 Ağustos 1914'den beri Alman, Avusturya'lı, Macar, Bulgar ya da Osmanlı uyrukları ya da bunların denetimindeki ortaklıklar yararına verilen tüm ayrıcalıklar, ya da bir ayrıcalık içindeki haklar sona erdirilmiştir.

MADDE 316.

a) Osmanlı yasasına uygun olarak kurulmuş, Türkiye'de çalışan ve Müttefik uyruklarının denetiminde olan, ya da olacak olan, her ortaklık, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girmesinden başlayarak beş yıl içinde, mallarını, haklarını ve çıkarlarını bir Müttefik Devlet yasasına göre kurulmuş ve bu Devletin uyruklarının denetiminde olan herhangi bir başka ortaklığa aktarmak hakkına sahip olacaktır. Mallar[195] kendisine aktarılan ortaklık, eski ortaklığın Osmanlı yasası altında yararlanmakta olduğu ve işbu Andlaşma gereğince yararlanmış olabileceği hakların ve ayrıcalıkların tıpkısından, eskiden borçlu olduğu yükümlülükleri yerine getirmek koşuluyla, yararlanmayı sürdürecektir.

Osmanlı Hükümeti, Müttefik uyrukluğundaki ortaklıkların Türkiye'de ayrıcalıklardan ya da sözleşmelerden yararlanmalarını sağlayacak biçimde yasalarını değiştirmeği yükümlenir.

b) Osmanlı yasasına göre kurulmuş ve Türkiye'den ayrılmış topraklar üzerinde çalışan ve Müttefik uyruklarının denetiminde olan, ya da olacak olan, her ortaklık, aynı süre içinde, mallarını, haklarını ve çıkarlarını, gerek sözü edilen toprak üzerinde yetkesini [otoritesini] kullanan, gerek ortaklığı denetimleri altında tutanların uyrukluğunda bulunduğu Müttefik Devletlerden birinin yasasına göre kurulmuş herhangi bir başka ortaklığa aktarmak hakkına sahip olacaktır. Mallar, haklar ve çıkarlar[196] kendisine aktarılan ortaklık, eski ortaklığın, işbu Andlaşma hükümlerinin kendisine tanıdıklarını da içermek üzere, yararlandığı hakların ve ayrıcalıkların tıpkısından yararlanacaktır.

c) Türkiye'de, bu maddenin *a)* paragrafı gereğince kendilerine Osmanlı ortaklıklarının malları, hakları ve çıkarları aktarılmış olan Müttefik Devletler uyrukluğundaki ortaklıklar ve Türkiye'den ayrılan topraklarda bu maddenin *b)* paragrafı gereğince kendilerine Osmanlı ortaklıklarının malları, hakları ve çıkarları aktarılmış olan

195 Fransızca metinde "les biens", İngilizce metinde "property, rights and interests", İtalyanca metinde "i beni". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "emval"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "emval ve emlâk" denilmektedir. (Çevirenler)

196 Fransızca metinde "les biens, droits et intérets", İngilizce metinde "the property, rights and interests", İtalyanca metinde "i beni, diritti e interessi". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde yalnız "emval", Vakit ve Peyam-ı Sabah metinlerinde "emval ve emlâk" denilmektedir. (Çevirenler)

Müttefik gruplarınca ya da uyruklarınca denetlenen Osmanlı uyruğu ortaklıklar ile, sözü edilen toprak üzerinde yetkesini [otoritesini] kullanan Devletten başkasının uyrukluğundaki ortaklıklara, Türkiye'de Osmanlı uyrukluğunda olan ya da Türkiye'den ayrılmış topraklarda, bu toprak üzerinde yetkesini kullanan Devletin uyruğu olan benzeri ortaklıklara uygulanan yasalardan ya da benzeri hükümlerden, ya da vergilerden, harçlardan ya da yükümlülüklerden daha ağırları yüklenemez.

d) İşbu Maddenin *a)* ve *b)* paragrafları gereğince, kendilerine Osmanlı ortaklıklarının malları, hakları ve çıkarları aktarılacak olan ortaklıklardan, bu aktarma yüzünden hiçbir özel vergi alınmayacaktır.

KESİM VII.

GENEL HÜKÜM.

MADDE 317.

İşbu Bölüm ile VIII. Bölüm (Malî Hükümler) bakımından, "Müttefik Devletler uyrukları" deyimi şunlara uygulanır:

1. Bir Müttefik Devletin, ya da bir Müttefik Devlet koruyuculuğu altındaki bir Devletin ya da ülkenin ortaklıklarını ve kurumlarını da içermek üzere, bütün uyruklarına;

2. Ellerindeki koruma belgesi 1 Ağustos 1914'den önceki bir tarihli olan Müttefik Devletlerin koruyuculuğu altındaki kişilere;

3. Müttefik gruplarının ya da Müttefik uyruklarının denetiminde olan, ya da içlerinde bu grupların ya da uyrukların 1 Ağustos 1914'de çoğunlukta bulunduğu Osmanlı maliye, endüstri ve ticaret ortaklıklarına;

4. Müttefik Devletler uyrukluğu ya da koruması altında bulunan kişilerin ilgili bulundukları din ya da hayır vakıflarına ve öğretim kurumlarına.

Müttefik Devletler, işbu Andlaşmanın yürürlüğe konmasından başlayarak bir yıllık bir süre içinde, kendi uyruklarının ilgili oldukları, ya da çoğunluk payına sahip olduklarını sandıkları ortaklıkların, kurumların, ve vakıfların bir dizelgesini [listesini] Maliye Komisyonuna bildireceklerdir.

BÖLÜM X.

HAVA ULAŞIMI.

MADDE 318.

Müttefik Devletlerin uçakları[197], Türkiye'nin karaları ve karasuları üzerinde uçmak ve konmak bakımından tam özgür olacaklar ve, özellikle karada ya da denizde kaza durumunda, Osmanlı uçakları ile aynı kolaylıklardan yararlanacaklardır.

197 Fransızca metinde "aéronefs", İngilizce metinde "aircraft", İtalyanca metinde "aeronavi". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "tayyare"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "sefain-i havaiye". (Çevirenler)

MADDE 319.

Herhangi bir yabancı ülkeye transit[198] geçmekte olan Müttefik Devletlerin uçakları, Türkiye'nin, Başlıca Müttefik Devletlerin onamı ile koyabileceği ve hem Osmanlı hem de Müttefik Ülkelerin uçaklarına aynı biçimde uygulanacak olan kurallara bağlı kalmak koşuluyla, Türkiye'nin karaları ve karasuları üzerinden, konmadan geçmek hakkından yararlanacaklardır.

MADDE 320.

Türkiye'de kurulmuş ve ulusal[199] kamu ulaşımına açık olan hava alanları, Müttefik Devletler uyrukluğundaki uçaklara da açık bulundurulacaktır; bu uçaklar, iniş ve yer düzenleri konusundaki vergileri de içeren, her çeşit vergiler bakımından Osmanlı uçakları ile eşit işlem göreceklerdir.

Yukarıda belirtilen hava alanlarından başka, Türkiye, işbu Andlaşmanın yürürğe girmesinden başlayarak bir yıllık süre içinde, Müttefik Devletlerce gösterilebilecek yerlerde, kendilerine, işbu Madde hükümleri uygulanacak olan hava alanları kurmayı da yükümlenir.

Müttefik Devletler, bu Madde hükümleri yerine getirilmezse, Türk toprakları ve karasuları üzerinden uluslararası hava ulaşımına olanak vermek için gereken bütün önlemleri almak haklarını saklı tutarlar.

MADDE 321.

Bu hükümler saklı kalmakla birlikte, 318., 319. ve 320. Maddelerde öngörülen, geçit, transit ve iniş hakları, Türkiye'nin çıkarmayı zorunlu görebileceği tüzük (yönetmelik) kurallarına uyulmasına bağlıdır; şu kadar ki, bunlar, Başlıca Müttefik Devletlerin onamını almış bulunacak ve ayırım gözetilmeksizin hem Osmanlı hem de Müttefik Devletler uçaklarına uygulanacaktır.

MADDE 322.

Müttefik Devletlerden herhangi birince verilen ya da geçerli sayılan uyrukluk, uçuş belgeleri, yeterlik bröveleri ile lisanslar Türkiye'de tanınacak ve Türkiye'nin verdiği belgelere, brövelere ve lisanslara eşit sayılacaktır.

MADDE 323.

İç hava ticaret ulaşımı bakımından, Müttefik Devletler uyrukluğundaki uçaklar, Türkiye'de, en çok gözetilen ulus işleminden yararlanacaklardır.

MADDE 324.

Türkiye, Müttefik Devletlerin izni olmadıkça, 1914–1919 Savaşına kendi yanında katılmışolan Devletlere[200], bu Devletler Milletler Cemiyeti Üyesi olmadıkça, ya da 13 Ekim1919'da Paris'de, hava ulaşımı konusunda imzalanan Sözleşmeye katılmalarına izin verilmedikçe, 318. ve 319. Maddeden yararlanma hakkı tanımayacaktır.

198 Fransızca metinde "en transit", İngilizce metinde "in transit", İtalyanca metinde "in transito", *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "diğer bir devletin arazisi üzerinden uçma suretiyle ecnebi bir memlekete gidecek..."; *Vakit ve Peyam-ı Sabah* metinlerinde "herhangi bir ecnebi memlekete giderler iken..." (Çevirenler)

199 Frans zca ve İngilizce metinlerde "national", İtalyanca metinde "nazionale", *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "beynelmilel"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "milli". (Çevirenler)

200 *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde, tam ters anlamda, şöyle denilmektedir: "Düvel-i Müttefika yanında 1914–1919 harbine girişmiş olan hükümetler Cemiyet-i Akvama dahil olmadıkça..." Oysa, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde, Fransızca, İngilizce ve İtalyanca metinlere uygun olarak, şöyle çevrilmiştir: "Türkiye... 1914–1919 harbi esnasında kendisinin yanında harb etmiş olan Devletlere..." (Çevirenler)

MADDE 325.

Türkiye, Müttefik Devletlerin izni olmadıkça, 1914–1919 Savaşına kendi yanında katılmış olan Devletlerin uyruklarına[201], bu Devletler Milletler Cemiyeti Üyesi olmadıkça, ya da 13 Ekim 1919'da Paris'de, hava ulaşımı konusunda imzalanan Sözleşmeye katılmalarına izin verilmedikçe, sivil havacılık ulaşımına ilişkin hiçbir ayrıcalık ya da bir ayrıcalık içinde hak tanımayacaktır.

MADDE 326.

Türkiye, hava ulaşımı konusunda 13 Ekim 1919'da Paris'de imzalanan Sözleşmede saptandığı biçimde, kendi toprakları üzerinde uçan Osmanlı uçaklarının fener ve işaretlere ilişkin kurallara, hava kurallarına ve hava alanları üzerinde ve çerçevesindeki uçuş kurallarına uymasını sağlayacak bütün önlemleri yürürlüğe koymağı yükümlenir.

MADDE 327.

Bu Bölüm hükümlerinin zorunlu kıldığı yükümlülükler, Türkiye Milletler Cemiyetine kabul edilinceye, ya da 13 Ekim 1919'da Paris'de imzalanan hava ulaşımı konusundaki Sözleşme hükümleri gereğince bu Sözleşmeye katılmasına izin verilinceye kadar, yürürlükte kalacaktır.

BÖLÜM XI.

LİMANLAR, SU YOLLARI VE DEMİRYOLLARI.

MADDE 328.

Türkiye, kendisi ile sınırdaş olsun ya da olmasın, Müttefik Devletlerden herhangi birinin ülkesinden gelen ya da oraya giden kişilere, mallara, gemilere[202], arabalara, vagonlara ve posta hizmetlerine, kendi ülkesi üzerinden uluslararası transite en elverişli yollardan, demiryolundan, ulaşıma elverişli su yollarından ya da kanallardan transit özgürlüğü tanımayı yükümlenir; bu amaçla, karasularından geçişe izin verilecektir[203]. Kişilerden, mallardan, gemilerden[204], arabalardan, vagonlardan ve posta hizmetlerinden hiçbir transit vergisi istenmeyeceği gibi, bunlar gereksiz gecikmelere ve engellemelere uğratılmayacak, Türkiye'de vergiler ve kolaylıklar bakımından ve başka her bakımdan ulusal işlem göreceklerdir.

Transit malları, her çeşit gümrük vergilerinden ya da benzeri vergilerden bağışık olacaktır.

201 Bakınız: Not 200. (Çevirenler)

202 Fransızca metinde "navires, bateaux", İngilizce metinde "vessels", İtalyanca metinde "navi e gallegianti" denilmektedir. *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde "vapurlar, gemiler"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "sefain, gemiler". (Çevirenler)

203 Karasuları ile ilgili bu tümce *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde yoktur; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde, yabancı dillerdeki asıllarına uygun olarak, bu tümce de çevrilmiştir. (Çevirenler)

204 Bakınız: Not 202. (Çevirenler)

Transit taşınmasına uygulanan bütün vergiler ya da harçlar, trafik koşulları göz önünde tutularak akla uygun bir düzeyde olacaktır. Hiçbir borçlandırma, kolaylık ya da kısıtlama, doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak, bütün yolun herhangi bir kesimi üzerinde kullanılan ya da kullanılması gereken geminin ya da başka bir taşıt aracının uyrukluğuna ya da sahibinin niteliğine bağlı bulunmayacaktır.

MADDE 329.

Türkiye, yolcuların gerçekten transit geçip geçmediklerini saptamak için gereken önlemler dışında, ülkesinden geçen göçmenlerin gidiş ve gelişlerinde, taşıma işletmeleri üzerinde herhangi bir denetleme zorunluğunu koymamağı ya da böyle bir denetlemeyi sürdürmemeği yükümlenir; ayrıca, bu amaçla düzenlenecek yönetim hizmetlerine hiçbir biçimde hiçbir gemicilik ortaklığının ya da taşıma işiyle ilgili hiçbir başka örgütün, ortaklığın ya da özel kişinin karışmasına ya da bu alanda doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak etkide bulunmasına izin vermeyecektir.

MADDE 330.

Türkiye[205], ülkesinde yapılacak dışalıma [ithalata] ya da dışsatıma [ihracata] ilişkin olarak vergilerde, harçlarda ve yasaklamalarda ve, işbu Andlaşmanın içerdiği özel hükümler saklı kalmak koşuluyla, ülkesine giren ya da ülkesinden çıkan malların ve kişilerin taşınma koşullarında ve ücretlerinde, gerek giriş ya da çıkış sınırı nedeniyle, gerek kullanılan –uçakları da içine almak üzere– taşıtın niteliği, mülkiyeti ya da bayrağı, gerek geminin, vagonun, uçağın ya da başka taşıt aracının ilk çıkış noktası ya da sınırdan önceki çıkış noktası, son gideceği ya da arada uğrayacağı yer, izleyeceği yol ya da mal boşaltacağı yerler, gerek malların dış ülkelerden getirildiği ya da dış ülkelere gönderildiği limanın bir Osmanlı limanı ya da başka herhangi bir yabancı limanı olması yüzünden, gerekse malların denizden, karadan ya da havadan dış ülkelerden getirilmesi ya da dış ülkelere gönderilmesi nedeniyle doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak bir ayırım ya da yeğleme gözetmemeyi yükümlenir.

Türkiye, özellikle Müttefik Devletlerden herhangi birinin limanları, gemileri zararına, Osmanlı limanlarına, gemilerine ya da başka Devletinkilere yapılacak dışsatımda ya da dışalımda, özellikle bileşik tarife uygulaması yoluyla hiçbir ek vergi, hiçbir doğrudan ya da dolaylı prim koymamayı ve Müttefik Devletlerden herhangi birinin limanlarından geçen ya da gemiyi kullanan kişi ve bu kişinin malları, bir Osmanlı limanından ya da başka Devlet limanından geçseydi, ya da bir Osmanlı ya da başka bir Devlet gemisini kullansaydı, kendilerine uygulanmayacak işlemlere ya da gecikmelere uğratmamayı yükümlenir.

MADDE 331.

Yönetimsel ve teknik bakımdan, malların Türkiye sınırlarından[206] olabildiğince kısa bir sürede geçmesini ve sözü edilen sınırlardan başlayarak, bu malların, Müttefik Devletler ülkelerinden gelip o ülkelere gitmesine, ya da bu ülkelerden, ya da bu ülkelere transit geçip geçmemesine bakılmaksızın, özellikle hız ve yolda gösterilen özen

205 *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "Hükümet-i seniye"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde, yabancı dillerdeki metinlere uygun olarak "Türkiye". (Çevirenler)

206 *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "hudud-u Osmaniye"; ayrıca bu metinlerde, neyin karşılığı olduğu anlaşılmayan, yabancı dillerdeki metinlerde karşılığı bulunmayan bir de "hudud-u Hakanî" deyimi vardır. *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde, yabancı dillerdeki metinlere uygun olarak, yalnız "Türkiye hududu" denilmektedir. (Çevirenler)

bakımından, benzer taşıma koşulları altında Osmanlı toprakları üzerinde taşınan aynı nitelikte malların yararlandığı nesnel koşullar altında gönderilip taşınmasını sağlamak için yararlı bütün önlemler alınacaktır.

Özellikle bozulmaya elverişli malların taşınması vakit yitirmeden ve düzenli olarak yapılacak ve gümrük işlemleri, eşya taşınmasının aktarmalı katarlarda aralıksız sürdürülmesini sağlayacak biçimde yapılacaktır.

MADDE 332.

Ayrıcalıktan yararlanan ortaklıkların hakları zarar görmemek koşuluyla, Müttefik Devletlerin deniz limanları, Türkiye'nin demiryollarında ya da ulaşıma elverişli su yollarında Osmanlı limanlarına ya da başka bir Devletin herhangi bir limanına tanınan tüm kayırmalardan ve indirimli tarifelerden yararlanacaklardır.

MADDE 333.

Ayrıcalıktan yararlanan ortaklıkların hakları saklı kalmak koşuluyla, amacı Müttefik Devletlerden birinin limanlarına, kendi limanlarına ya da bir başka Devletin limanlarına tanıdığı benzer kolaylıkları tanımakta olan, tarifelere ya da tarife birleştirmelerine katılmaya Türkiye yanaşmazlık etmeyecektir.

KESİM II.

DENİZ ULAŞIMI.

ALT-KESİM I.

DENİZ ULAŞIMI ÖZGÜRLÜĞÜ.

MADDE 334.

Müttefik Devletler uyrukları ile bunların malları, gemileri, Türkiye'nin bütün limanlarında ve iç su yollarında[207] Osmanlı uyruklarına, mallarına, gemilerine yapılana hiç olmazsa eşit olacak işlemlerden yararlanacaklardır.

Özellikle Müttefik Devletlerden herhangi birinin gemileri, Türkiye ülkesinde, Osmanlı gemilerinin gidebildiği bütün limanlardan ve yerlerden gelen ya da oralara giden her çeşit malları ve yolcuları, ulusal gemilerinden daha ağır olmayan koşullarla, taşımak hakkına sahip olacaklardır; bunlar, durma, yükleme ve boşaltma kolaylıkları, tonilâto, rıhtım, kılavuzluk, fener, karantina ve benzeri nitelikte, Hükümet, kamu görevlileri, özel kişiler ya da ne çeşit olursa olsun ortaklıklar ve esnaf dernekleri[208] adına ve yararına alınan her türlü vergileri ve harçları da içeren, her çeşit rıhtım ve liman kolaylıkları ve yükümlülükleri bakımından, ulusal gemilerle eşit işlem göreceklerdir.

Türkiye[209], Müttefik Devletlerden herhangi birine ya da herhangi bir yabancı Devlete, ayırım gözetici bir işlem yapacak olursa, bu rejim hemen, hiçbir koşula bağlanmaksızın, bütün Müttefik Devletlere de tanınacaktır.

207 *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "karasularındaki seyir ve sefer yollarında" denilmektedir; oysa, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde, Fransızca, İngilizce ve İtalyanca metinlere uygun olarak, "dahili turuk-u seyrüsefer" biçiminde çevrilmiştir. Fransızca metinde "voies de navigation intérieure", İngilizce metinde "inland navigation routes", İtalyanca metinde "vie di navigazione interno" denilmektedir. (Çevirenler)

208 Fransızca ve İngilizce metinlerde "corporation", İtalyanca metinde "corporazioni"; *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "esnaf cemiyetleri"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "cemiyat ve müessesat" denilmektedir. (Çevirenler)

209 *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "Hükümet-i-seniye"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Türkiye". (Çevirenler)

Kişilerin ve gemilerin dolaşımına, gümrüğe, polise, sağlık hükümlerine, iç ve dış göç ile, yasak malların yurda sokulmasına ve yurt dışına gönderilmesine ilişkin hükümlerden doğanlar dışında, hiçbir engel konmayacaktır. Akla yatkın ve birörnek biçimde uygulanacak olan bu hükümler gidiş-gelişi (ulaşımı) gereksiz olarak engellemeyecektir.

ALT-KESİM II.

ULUSLARARASI ÖNEMİ OLAN LİMANLAR.

MADDE 335.

Adları aşağıda gösterilen Doğu limanlarının uluslararası önemde oldukları bildirilir ve işbu Kesimin aşağıdaki maddelerinde öngörülen rejime bağlı olacakları açıklanır:

İstanbul, Yeşilköy'den [Ayastafanos'dan] Dolmabahçe'ye kadar;
Haydarpaşa;
İzmir;
İskenderun;
Hayfa;
Basra;
Trabzon (352. Maddede öngörülen koşullar içinde);
Batum, ileride belirtilecek hükümler saklı kalmak üzere.
Bu limanlarda serbest bölgeler bulunacaktır.

İşbu Andlaşmadaki tersine hükümler dışında, yukarıda sayılan limanlar için öngörülen rejim, ulusal egemenliğe aykırı düşmemektedir.

1. Deniz ulaşımı.

MADDE 336.

Uluslararası önem taşıdıkları bildirilen limanlarda, Milletler Cemiyeti'ne üye olan bütün Devletlerin uyrukları, malları ve bayrakları [gemileri] limanı kullanmakta tüm özgürlükten yararlanacaklardır. Bunlar, bu açıdan ve her bakımdan –özellikle durma, yükleme ve boşaltma kolaylıkları, tonilato, rıhtım, kılavuzluk, fener, karantina ve benzeri konularda– Hükümet, kamu görevlileri, özel kişiler ya da ne çeşit olursa olsun ortaklıklar ve esnaf dernekleri adına ve yararına alınan her türden vergileri ve harçları da içeren, tüm liman ve rıhtım kolaylıkları ve yükümlülükleri bakımından tam eşit işlem görecekler ve limanın egemenliği ya da yetkesi [otoritesi] altında bulunduğu Devletinkilerle, çeşitli Devletlerin uyrukları, malları ve bayrakları [gemileri] arasında hiçbir ayırım gözetilmeyecektir.

Kişilerin ve gemilerin dolaşımına, gümrük, polise, sağlık hükümlerine, iç ve dış göç ile yasak malların yurda sokulmasına ve yurt dışına gönderilmene ilişkin hükümlerden doğanlar dışında, hiçbir engel konmayacaktır. Akla yatkın ve birörnek biçimde uygulanacak olan bu hükümler, dolaşımı haklı bir neden olmadıkça engellemeyecektir.

2. Vergiler ve parasal yükümlülükler.

MADDE 337.

Limandan ya da limana girişlerinden, ya da limanda gösterilen kolaylıklardan yararlanma karşılığı tüm vergiler ve parasal yükümlülükler, 336. Maddede öngörülen eşitlik koşulları içinde ödettirilecek ve gerek bunların oranları, gerek alınma biçimleri bakımından, liman makamlarınca, liman ve girişlerinin yönetimi, bakımı ve iyileştirilmesi, ya da deniz ulaşımının yararları için yapılan harcamalara uygun olacaktır.

İşbu Andlaşmanın III. Bölümünün (Siyasal Hükümler) 54. Maddesi hükümleri saklı kalmak koşuluyla, bu maddede ve 338., 342. ve 343. Maddelerde belirtilenler dışındaki bütün vergiler ve parasal yükümlülükler yasaklanmıştır.

MADDE 338.

Uluslararası rejime bağlı bir limanda, dıştan satın alınan ya da dışa satılan mallardan, kurallara uygun olarak izin verilmiş olup da alınan her çeşit gümrük vergisi, yerel giriş vergisi [duhul resmi, *octroi*] ya da tüketim vergileri, taşımayı yapan ya da yapacak olan geminin bayrağı ister liman üzerinde egemenlik ya da yetke [otorite] kullanan Devletin olsun, isterse bambaşka bir bayrak olsun, aynı olacaktır. Ekonomik zorunluluklar yüzünden bir kuraldışılığı haklı gösterecek koşullar dışında, bu vergiler, ilgili Devletin öteki gümrük sınırlarında alınan benzer vergilerle aynı temellere ve aynı oranlara göre hesaplanacaktır. Bu Devletçe, başka kara ya da su yolları üzerinde, ya da başka limanlardan yapılan dışalımda ya da dışsatımda gösterilen kolaylıklar, uluslararası rejime bağlı limandaki dışalım ya da dışsatım işlemlerinde de gösterilecektir.

3. Yapı işleri.

MADDE 339.

Limanın bakımı ve iyileştirilmesi işlerinin yapılması konusunda özel bir örgütün yokluğunda, limanı egemenliği ya da yetkesi [otoritesi] altında bulunduran Devlet, her çeşit engelleri, deniz ulaşımına karşı bütün tehlikeleri kaldırmak ve liman içinde gemilerin hareketlerine kolaylığı sağlamakla yükümlüdür.

MADDE 340.

Limanı egemenliği ya da yetkesi [otoritesi] altında bulunduran Devlet, hiçbir zaman limanın ya da liman girişlerinin kullanılma kolaylıklarını tehlikeye düşürecek nitelikte hiçbir yapım işine girişmeyecektir.

4. Serbest bölgeler.

MADDE 341.

Serbest bir bölgede ambarların yapımı ya da kullanılması ve malların denklenmesi ya da denklerin çözülmesi için sağlanan kolaylıklar, o sıradaki ticaretin gereksinmelerini karşılamalıdır. Serbest bölgede tüketimine izin verilen her çeşit nesne, 342. Maddede öngörülen istatistik vergisi dışında, gümrük, tüketim vergileriyle başka her

türlü vergiden bağışık olacaktır. İşbu Andlaşmada tersine hükümler yoksa, liman egemenliğini ya da yetkesini [otoritesini] elinde bulunduran Devlet, serbest bölgede yapım izni tanımak ya da yasağı koymak yetkisine sahip olacaktır. İşbu Madde hükümlerinden herhangi birisi için, çeşitli uyrukluklardan olan kişiler arasında olduğu gibi, çıktığı ya da gideceği yerleri değişik olan ürünler arasında da hiçbir ayırım gözetilmeyecektir.

MADDE 342.

Geldikleri ya da gidececkleri yabancı ülke hangisi olursa olsun, serbest bölgeye giren ya da bu bölgeden çıkan mallardan, 336. Maddede öngörülenlerden başka, değer üzerinden [*advalorem*] binde biri geçmeyecek bir istatistik vergisi dışında, hiçbir vergi ya da harç alınmayacaktır. Bu istatistik vergisinden elde edilen gelirin tutarı, yalnız ticaret ve deniz ulaşımı hareketlerinin hesaplarını tutmakla görevli hizmetin sürdürülmesi için kullanılacaktır.

MADDE 343.

344. Madde hükümleri saklı kalmak üzere, 338. Maddede öngörülen vergiler, sözü geçen bu Maddede saptanan koşullar altında, serbest bölgeden gelen ya da oraya giden mallar üzerinden, liman egemenliğini ya da yetkesini [otoritesini] elinde bulunduran Devlet[210] ülkesi topraklarına girişte ya da bu topraklardan çıkışta alınabilecektir.

MADDE 344.

Geliş ya da gidiş yerleri serbest bölge olan ve limanı egemenliği ya da yetkesi altında bulunduran Devletin ülkesinden geçen kişiler, mallar, posta hizmetleri, gemiler, arabalar, vagonlar ve başka taşıt araçları, bir başka Devletten gelmekteyseler, ya da bir başka Devlete gitmekteyseler, liman Devletinin ülkesinden transit geçmekte sayılacaklardır.

5. Anlaşmazlıkların çözülmesi.

MADDE 345.

III. Bölümün (Siyasal Hükümler) 61. Maddesi hükümleri saklı kalmak üzere, 335. Maddeden 344. Maddeye kadar olan Maddelerin yorumu ya da uygulanması konusunda ilgili Devletler arasında çıkabilecek anlaşmazlıklarla, limanın kullanılmasına ilişkin olarak ilgili Devletler arasında genellikle çıkabilecek her çeşit anlaşmazlık, Milletler Cemiyeti'nce saptanacak koşullar içinde çözülecektir.

Limanın ya da liman girişlerinin kullanılma kolaylıklarını tehlikeye düşürebilecek yapım işlerinin gerçekleştirilmesine ilişkin anlaşmazlıklar özel bir hızlı usule bağlanacak ve, anlaşmazlığın özü konusundaki son ve kesin öğütlemeyi [tavsiyeyi] ya da kararı etkilememek koşuluyla, sözü edilen işlerin hemen durdurulmasını ya da kaldırılmasını gerektiren geçici bir öğütlemeye ya da karara konu olabileceklerdir.

210 Fransızca metinde "l'Etat", İngilizce metinde "the State", İtalyanca metinde "dello Stato"; *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde "Hükümet"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Devlet". (Çevirenler)

ALT-KESİM III.

MERİÇ'E VE TUNA'YA İLİŞKİN HÜKÜMLER.

MADDE 346.

Kıyıdaş Devletlerden birinin Milletler Cemiyeti Konseyine başvurması üzerine[211], Meriç, uluslararası ırmak ilân edilecek ve Almanya ile 28 Haziran 1919'da imzalanan Barış Andlaşmasının 332. Maddesinden 338. Maddesine kadar olan Maddelerinde öngörülen uluslararası ırmaklar rejimine bağlı olacaktır.

MADDE 347.

Kıyıdaş Devletlerden birinin Milletler Cemiyeti Konseyine başvurması üzerine, Meriç, kıyıdaş Devletlerden herbirinin birer temsilcisi ile, İngiltere'nin bir temsilcisinden, Fransa'nın bir temsilcisinden ve İtalya'nın bir temsilcisinden oluşacak bir Uluslararası Komisyonun yönetimi altına konulacaktır.

MADDE 348.

III. Bölümün (Siyasal Hükümler) 133. Maddesindeki hüküm saklı kalmak üzere, Almanya, Avusturya, Macaristan ve Bulgaristan ile imzalanan Barış Andlaşmalarındaki Tuna'ya ilişkin tüm hükümlerle, bu ırmak için bu hükümlerden doğan rejimi tanıdığını, Türkiye[212] bildirir.

ALT-KESİM IV.

KİMİ DEVLETLERE BİRTAKIM LİMANLARI KULLANMA HAKKINI TANIYAN HÜKÜMLER.

MADDE 349.

Türkiye'ye[213], Akdeniz'e ve Ege Denizi'ne özgürce çıkışı sağlamak için, Türkiye'den ayrılan topraklardan ve limanlardan transit özgürlüğü tanınır.

Transit özgürlüğü, bu konuda genel bir Sözleşme yapılıncaya kadar, 328. Maddede tanımlanan özgürlüktür; bu Sözleşme yapıldıktan sonra, bu Sözleşmenin hükümleri bu tanımın yerini alacaktır.

Yukarıda tanınan hakkın kullanılması koşullarını, ilgili Devletler ya da yönetimler, Türkiye söz konusu olduğunda Maliye Komisyonunun da izniyle, aralarında özel sözleşmelerle saptayacaklardır; özellikle limanlarla, bu limanlardaki serbest bölgelerin kullanılma biçimini, aktarmasız bilet ve yük belgelerini de içeren (ortaklaşa) uslara-

211 *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde "Mücavir bulunan hükûmattan biri Cemiyet-i Akvam Heyet-i İdaresinden talep eylediği..." denilmektedir; oysa, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde, Fransızca, İngilizce ve İtalyanca metinlere uygun olarak, "Düvel-i sahiliyeden biri tarafından Milletler Cemiyeti Meclisine bilistida..." denilmektedir. (Çevirenler)

212 Bakınız: Not 209. (Çevirenler)

213 Bakınız: Not 209. (Çevirenler)

rarası hizmetlerin ve tarifelerin kurulmasını ve, yeni bir Sözleşme ile değiştirilinceye kadar, 14 Ekim 1890 tarihli Bern Sözleşmesi hükümleri ile ek hükümlerin uygulanmasını düzenleyeceklerdir.

Transit özgürlüğü, posta, telgraf ve telefon hizmetlerine de genişletilecektir.

MADDE 350.

İzmir limanında, 341. Maddeden 344. Maddeye kadar olan Maddelerde öngörülen serbest bölge genel rejimi altında olacak ve Türkiye'ye giden ya da Türkiye'den gelen malların doğrudan doğruya transitinde kullanılacak bir alan, Türkiye'ye –Milletler Cemiyeti'nce bir süre saptanmaz ise– süresiz olarak kiralanacaktır.

Yukarıdaki fıkrada sözü edilen alanın sınırları, bu alanın varolan demiryollarıyla bağlantıları, düzenlenmesi, işletilme biçimi ve genellikle bütün kullanılma koşulları ile kira tutarı, Türkiye'nin bir temsilcisinden, Yunanistan'ın bir temsilcisinden ve Milletler Cemiyeti'nin atayacağı bir temsilciden kurulacak, bir Komisyonca saptanacaktır. Bu koşullar, her on yılda bir, aynı biçim içinde gözden geçirilebilecektir.

MADDE 351.

Batum limanından Karadeniz'e özgürce geçiş, Gürcistan'a, Azerbeycan'a, İran'a olduğu gibi, Ermenistan'a da tanınacaktır. Bu geçiş hakkı, 349. Maddede öngörülen koşullar altında kullanılacaktır.

MADDE 352.

III. Bölümün (Siyasal Hükümler) 89. Maddesinde öngörülen karar saklı kalmak koşuluyla, Ermenistan'a, Karadeniz'e özgürce çıkış Trabzon limanı üzerinden tanınmıştır; bu çıkış hakkı, 349. Maddede öngörülen koşullar altında kullanılacaktır.

Bu durumda, Trabzon limanında, 341. Maddeden 344. Maddeye kadar olan Maddelerde öngörülen serbest bölge genel rejimi altında olacak ve Ermenistan'a giden ya da bu Devletten gelen malların doğrudan doğruya transitinde kullanılacak bir alan, Ermenistan'a –Milletler Cemiyeti'nce bir süre saptanmazsa– süresiz olarak kiralanacaktır.

Yukarıdaki fıkrada sözü edilen alanın sınırları, bu alanın varolan demiryollarıyla bağlantıları, düzenlenmesi, işletilme biçimi ve genellikle bütün kullanılma koşulları ile kira tutarı, Ermenistan'ın bir temsilcisiyle, Türkiye'nin bir temsilcisinden ve Milletler Cemiyeti'nin atayacağı bir temsilciden kurulacak bir Komisyonca saptanacaktır. Bu koşullar her on yılda bir, aynı biçim içinde gözden geçirilebilecektir.

KESİM III.

DEMİRYOLLARI.

ALT-KESİM I.

ULUSLARARASI TAŞIMAYA İLİŞKİN HÜKÜMLER.

MADDE 353.

Ayrıcalıklı [imtiyazlı] ortaklıkların hakları saklı kalmak üzere, Müttefik Devletler ülkelerinden Türkiye'ye gelen ve Türkiye'den bu Devletler ülkelerine giden mallarla,

Müttefik Devletler ülkelerine gitmekte ya da bu ülkelerden gelmekte olup da Türkiye'den transit geçen mallar, Osmanlı demiryollarında (risturnlar ve primler hesaba katılarak) alınacak vergiler, kolaylıklar bakımından olduğu kadar her bakımdan da -eşit taşıma koşulları altında, özellikle yolun uzunluğu bakımından- aynı nitelikteki mallara, herhangi bir Osmanlı demiryolunda, gerek iç taşımada, gerekse dışsatımda, dışalımda [ihracatta, ithalatta], ya da transitte uygulanan en elverişli rejimden tam hakla yararlanacaktır.

Yukarıdaki fıkrada öngörülen oranlara göre saptanacak ve doğrudan göndermeyi sağlayan yük belgelerini de içeren uluslararası tarifeleri, Türkiye, Müttefik Devletlerden birince istendiğinde, düzenleyecektir.

MADDE 354.

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe konmasından başlayarak, Türkiye, bu Maddenin ikinci fıkrasında belirtilen çekincelerle, malların demiryollarında taşınmasına ilişkin ve Bern'de imzalanan, 14 Ekim 1890, 20 Eylül 1893, 16 Temmuz 1895, 16 Haziran 1898 ve 19 Eylül 1906 tarihli Sözleşmeleri ve Düzenlemeleri kabul etmeyi üstlenir.

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe konmasından başlayarak beş yıllık bir süre içinde, yukarıda sözü edilen 14 Ekim 1890 tarihli Bern Sözleşmesi ile bu Sözleşmeye sonradan getirilen eklemelerin yerine geçmek üzere, demiryolları ile yolcu, yolcu eşyası ve mal taşınması için yeni bir sözleşme imzalanacak olursa, bu yeni sözleşme ve buna dayanılarak demiryoluyla uluslararası taşımanın düzenlenmesi konusunda konulabilecek ek hükümler, Türkiye bu Sözleşmenin hazırlanmasına ya da Sözleşmenin kendisine katılmayı reddetmiş olsa bile, Türkiye'yi bağlayacaktır. Yeni bir Sözleşme yapılıncaya kadar, Türkiye, Bern Sözleşmesi ile yukarıda sözü edilen sonradan yapılmış eklemelerin hükümlerine ve tamamlayıcı hükümlere uygun davranacaktır.

MADDE 355.

Ayrıcalıklı ortaklıkların hakları saklı kalmak üzere, bir ya da birkaç Müttefik Devletin isteği üzerine, bu Devletlerin kendi aralarındaki ya da başka bütün ülkelerle bağlantılarını, Osmanlı toprakları üzerinden transit geçerek demiryolu ile sağlamak için, Türkiye, yolcular ve bunların eşyası için doğrudan biletli seferler kurulmasında işbirliği yapmak zorunluğundadır; Türkiye, özellikle, bu amaçla, Müttefik Devletler topraklarından gelen katarları ve arabaları kabul etmek ve bunları en az aynı hatlar üzerindeki kendi uzun seferlerinin en iyi katarlarındakine eşit bir hızla yola çıkarmak zorundadır. Bu doğru [aktarmasız] yolculuklarda uygulanacak ücretler, aynı hız ve rahatlık koşulları altında, Osmanlı yurtiçi yolculuklarında aynı yol için alınan ücretten, hiçbir zaman, yüksek olmayacaktır.

Müttefik Devletler limanlarına gidecek ya da bu limanlardan gelecek olan göçmenlerin Osmanlı demiryollarında aynı hız ve rahatlık koşulları altında taşınmasında uygulanacak tarife, başka herhangi bir limana gidecek ya da oradan gelecek göçmenlerin, sözü edilen demiryollarında, tüm primler ya da risturnlar hesaba katılarak, yararlanacakları en elverişli tarifedekinden daha yüksek bir kilometre harcı (vergisi) tutarında olmayacaktır.

MADDE 356.

Türkiye, 355. Maddede öngörülen doğrudan [aktarmasız] yolculuklara özgü ya da Müttefik Devletler limanlarına, ya da limanlarından göçmen taşınmasında, bu yol-

culukları engelleme ya da geciktirme sonucunu doğuracak, gümrük denetimi, genel polis, sağlık ya da denetleme polisi önlemleri gibi, hiçbir teknik, akçalı ya da yönetim önlemi alınmamayı yükümlenir.

MADDE 357.

Doğru [aktarmasız] yük belgeleriyle olsun ya da olmasın, bir bölümü demiryolu, bir bölümü de yurtiçi gemilerle yapılan taşımalarda, yukarıdaki hükümler, demiryoluyla yapılan taşıma bölümüne uygulanır.

ALT-KESİM II.
VAGONLAR VE YÜK VAGONLARI[214].

MADDE 358.

Türkiye, uluslararası yolculuklarda kullanılacak Osmanlı vagonlarının:

1. 18 Mayıs 1907'de değiştirilen, 15 Mayıs 1886 tarihli Bern Sözleşmesine taraf olan Müttefik Devletlerin demiryollarında işleyen yük katarlarının içine, işbu Andlaşmanın yürürlüğe konmasından başlayarak on yıl içinde, bu ülkelerde kabul edilebilecek olan sürekli fren aygıtının işlemesine engel olmayacak biçimde sokulmalarını;

2. Bu Devletlerin vagonlarının Osmanlı demiryollarında işleyen bütün yük katarlarına katılmalarını sağlayacak aygıtlarla donatılmasını yükümlenir.

Müttefik Devletlerin vagonları ve yük vagonları, Osmanlı demiryollarında, gidiş-geliş bakımı ve onarım konularında Osmanlı vagonları ve yük vagonlarıyla eşit işlemden yararlanacaktır.

ALT-KESİM III.
DEMİRYOLU HATLARININ BAŞKASINA GEÇİRİLMESİ.

MADDE 359.

İşbu Andlaşma uyarınca Türkiye'den ayrılan topraklar üzerinde bulunan, gerek Osmanlı Hükümetine[215], gerek özel ortaklıklara ait limanlarla demiryollarının başkasına geçirilmesine ilişkin özel hükümlerle, ayrıcalık sahiplerini ilgilendiren ve personelin emekliliğine ilişkin akçalı hükümler saklı kalmak üzere, demiryollarının başkasına geçirilmesi aşağıdaki koşullar içinde yapılacaktır:

1. Bütün demiryollarının yapıları ve döşemleri [tesisatı] eksiksiz ve olabildiğince iyi durumda bırakılacaktır.

2. Kendine özgü vagonları ve yük vagonları bulunan bir şebeke tümüyle başkasına geçirilmiş topraklar üzerindeyse, bu taşıtlar, 30 Ekim 1914 tarihli son sayıma uy-

214 Fransızca metinde "Matériel roulant", İngilizce metinde "Rolling-stock", İtalyanca metinde "Materiale rotabile". *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde "Edevat-ı müteharrike"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Şömendöfer". (Çevirenler)

215 *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde yalnız "Hükümet" denilmektedir; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde, yabancı dillerdeki metinlere de uygun olarak, Osmanlı Hükümeti" denilmektedir. (Çevirenler)

gun olarak eksiksiz ve olağan bakım durumunda bırakılacak ve kendi denetimi altındaki nedenlerden doğabilecek yitiklerden Türkiye sorumlu tutulacaktır.

3. İşbu Andlaşma uyarınca, yönetimi bölünmüş olan hatlarda, vagonların ve yük vagonların bölüşülmesi, çeşitli bölümler paylarına düşen yönetimler arasında anlaşma ile kararlaştırılacaktır. Bu anlaşma, 30 Ekim 1918'deki son sayıma göre bu hatlarda kütüğe yazılı taşıtların önemini, manevra yolları da sayılmak üzere, hatların uzunluğunu, trafiğin niteliğini ve önemini göz önünde tutacaktır. Anlaşmazlık durumunda, uyuşmazlıklar Milletler Cemiyeti'nin atayacağı bir hakemce çözüme bağlanacaktır; bu hakem, gerektiğinde, her bir bölüme bırakılması gereken lokomotifleri, arabaları ve vagonları belirtecek, bunların kabul koşullarını saptayacak ve belirli bir süre içinde, varolan işliklere [atelyelere] aktarılan taşıtların bakımı için gereken düzenin alınmasını sağlayacaktır.

4. Araç ve gereçler, mobilya ve avadanlıklar da, vagonlar ve yük vagonlarıyla aynı durumda bırakılacaktır.

MADDE 360.

Osmanlı Hükümeti, Hicaz demiryolunda sahip olduğu tüm haklardan vazgeçtiğini ve ilgili Hükümetlerce bunun işletilmesi ve bu demiryoluna bağlı ve bu demiryolu için kullanılan malların bölüştürülmesi için yapılan bütün düzenlemeleri kabul ettiğini bildirir. Bu düzenlemelerde, demiryolunun dinsel bakımdan özel durumu tam olarak tanınacak ve korunacaktır.

ALT-KESİM V.

DEMİRYOLLARININ İŞLETİLMESİNE İLİŞKİN DÜZENLEMELER.

MADDE 361.

İşbu Andlaşmadaki özel hükümler saklı kalmak üzere, yeni sınırların çizilmesi sonucu, bir ülkenin iki kesimini birbirine bağlayan bir demiryolu başka bir ülkeden geçecek olursa, ya da bir ülkede başlayan bir demiryolu kolu başka bir ülkede bitecek olursa, işletme koşulları, ilgili demiryolu yönetimleri arasında bir anlaşmayla düzenlenecektir. Bu yönetimler, bu anlaşma koşulları üzerinde anlaşamazlarsa, uyuşmazlıklar, 359. Maddede gösterildiği biçimde atanacak bir hakemce çözüme bağlanacaktır.

Türkiye ile Müttefik Devletler, ya da sınırdaş olan yeni Devletler arasında kurulacak bütün yeni sınır istasyonları ve bu istasyonlar arasındaki demiryollarının işletilmesi, aynı koşullarda yapılacak anlaşmalarla düzenlenecektir.

MADDE 362.

Birçok ülke arasındaki gidiş-geliş, vagon değiş-tokuşları, birçok ülke üzerinden geçişleri öngören tarifeler ve 1 Ağustos 1914'de Osmanlı İmparatorluğu içinde olan topraklardaki demiryollarına ilişkin benzer bütün sorunlar konusunda ortak anlaşmalara varmak yetkisiyle, ilgili Hükümetlerce atanacak teknik temsilcilerden oluşan sürekli bir konferans kurulacaktır.

KESİM IV.
ÇEŞİTLİ KONULAR.

ALT-KESİM I.
SULAR REJİMİ.

MADDE 363.

Tersine hükümler yoksa, yeni bir sınır çizilmesi sonucunda, bir Devletteki sular rejimi (kanalizasyon, su baskını, sulama, akaçlama [drenaj] ya da benzer konular), başka bir Devlet topraklarında yapılan işlere bağlı ise, ya da bir Devletin toprakları üzerinde, savaş öncesinden kalma yapılagelişler [teamüller] gereğince, başka bir Devlet topraklarından gelen sular ya da su gücü kullanılmaktaysa, ilgili Devletler arasında, her birinin çıkarlarını ve kazanılmış haklarını koruyacak nitelikte bir anlaşma yapılması gerekir.

Anlaşmaya varılamazsa, Milletler Cemiyeti Konseyince atanacak bir hakem sorunu karara bağlayacaktır.

ALT-KESİM II.
TELGRAFLAR VE TELEFONLAR.

MADDE 364.

Müttefik Devletlerden herhangi birinin isteği üzerine, Türkiye, Osmanlı topraklarından geçen başlıca telgraf ya da telefon hatlarının yapımı ve bakımı için gereken kolaylıkları göstermeyi yükümlenir.

Söz konusu kolaylıklar arasında, Müttefik Devletlerden birinin göstereceği herhangi bir telgraf ya da telefon ortaklığına şu hakların tanınması da bulunacaktır:

1. Osmanlı toprakları üzerinde demiryolları ya da başka ulaşım yolları boyunca yeni telgraf ya da telefon direkleri ve telleri hatlarının kurulması;

2. Sözü edilen telgraf ya da telefon direkleri ve telleri hatlarıyla, anlaşma üzerine, varolan direklere bağlanmış tellere her an yaklaşabilmek ve bunları iyi işler durumda tutmak için gereken önlemleri almak;

3. Sözü edilen telgraf ya da telefon hatlarının kullanılmasında kendi görevlilerinin hizmetinden yararlanmak.

Sözü edilen hatların kuruluşuyla, özellikle özel kişilere ödün ya da ödence [tazminat] verilmesiyle ilgili bütün sorunlar, Osmanlı Hükümetinin kendisinin kurmuş olduğu bir telgraf ya da telefon hattı konusundaki aynı koşullar içinde çözüme bağlanacaktır.

MADDE 365.

Varolan sözleşmelerdeki karşıt hükümlere bakılmaksızın, Türkiye, sınırdaş olsun ya da olmasın, Müttefik Devletlerden herhangi birinden gelen, ya da oraya giden telgraf yazışmalarına ve telefon görüşmelerine, uluslararası transite en elverişli hatlar

üzerinden ve yürürlükteki tarifeler uyarınca, transit özgürlüğü tanımayı yükümlenir. Bu yazışmalar ve görüşmeler gereksiz hiçbir gecikmeye ve engellemeye uğratılmayacaktır; bu yazışmalar ve görüşmeler, Türkiye'de kolaylıklar ve özellikle bağlantıların hızı bakımından ulusal işlemden yararlanacaktır. Hiçbir ödeme, kolaylık ya da kısıtlama, ne doğrudan doğruya ne de dolaylı olarak, gönderenin ya da alıcının uyrukluğu yüzünden etkilenmeyecektir[216].

İşbu Andlaşma hükümleri nedeniyle, önceleri tümü Osmanlı toprakları üzerinde olan hatlar, birçok Devletin topraklarından geçmekteyse, telgraf tarifelerinin yeni bir uluslararası sözleşmede gözden geçirilmesine değin, birçok ülkede eklenen harçların tutarı, geçilen toprakların tümü Osmanlı egemenliği altında kalsaydı, varmış olacağı tutarı aşmayacak ve harç tutarının geçilen Devletler arasında bölüştürülmesi, ilgili çeşitli yönetimler arasında anlaşmalarla düzenlenecektir.

ALT-KESİM III.
DENİZALTI KABLOLARI.

MADDE 366.

Türkiye[217], İstanbul[218] - Köstence kablosunun İstanbul'da[219] karaya bağlanması haklarını Müttefik Devletlerce gösterilecek yönetime ya da ortaklığa aktarmayı kabul eder.

MADDE 367.

Türkiye, Cidde –Suakin [Zuakkin] ve Kıbrıs– Lazkiye kablolarının tümü ya da bir bölümü üzerindeki bütün haklarından, yetkilerinden ve her çeşit ayrıcalıklarından, gerek kendi adına gerek uyrukları adına, Başlıca Müttefik Devletler yararına vazgeçer.

Bir önceki fıkra gereğince aktarılan kablolar ya da kablo kesimleri özel mülkiyette iseler, bunların ilk maloldukları para tutarından amortisman için pay düşüldükten sonra hesaplanacak değer Türkiye'nin alacağına geçirilecektir.

ALT-KESİM IV.
BİRTAKIM YÜRÜTME ÖNLEMLERİNE İLİŞKİN HÜKÜMLER.

MADDE 368.

Türkiye, taşıma konularında Müttefik Devletler adına davranan bir makamın:

1. işbu Andlaşmanın yürütülmesi çerçevesinde yapılan asker taşınması ile, orduların kullanacağı araçlar ve gereçler, cephane ve yiyecek taşınması;

216 Prof. Erim, bir dipnotta, *Konya* -dolayısıyla *Matbaa-i Âmire*- metinlerinde bu tümcenin iyi çevrilmediğini belirtmekte ve tümcenin Fransızcasını vermektedir. Öte yandan, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerindeki çeviri şöyledir: "Aidat, teshilat veya tahdidat hiçbir veçhile gerek bilvasıta gerek bilavasıta olsun mürsilin, yahud mürsilünleyhin tâbiiyetine merbut olmayacaktır". (Çevirenler)

217 Fransızca metinde "Turquie", İngilizce metinde "Turkey", İtalyanca metinde "Turchia"; 1920 Türkçe çevirilerinde "Hükümet-i Osmaniye". (Çevirenler)

218 Fransızca ve İngilizce metinlerde "Constantinople", İtalyanca metinde "Constantinopoli"; *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde "Dersaadet"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "İstanbul". (Çevirenler)

219 1920 Türkçe çevirilerinde "İstanbul". (Çevirenler)

2. geçici olarak da, kimi bölgelere ikmal maddelerinin taşınması, taşıt işlerinin olağan koşullara olabildiğince çabuk dönebilmesi ve posta ve telgraf hizmetlerinin örgütlenmesi için,

kendisine vereceği yönergeleri [tâlimatı] yerine getirecektir.

KESİM V.

ANLAŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMÜ VE SÜREKLİ HÜKÜMLERİN YENİDEN GÖZDEN GEÇİRİLMESİ.

MADDE 369.

İşbu Andlaşmada tersine hüküm bulunmadıkça, işbu Andlaşmanın bu Bölümünü oluşturan hükümlerin yorumu ve uygulanması konusunda ilgili Devletler arasında çıkabilecek anlaşmazlıklar Milletler Cemiyeti'nce öngörülen biçimde çözüme bağlanacaktır.

MADDE 370.

Milletler Cemiyeti, herhangi bir zamanda, yukarıdaki maddelerden sürekli bir yönetim rejimine ilişkin olanların gözden geçirilmesini önerebilecektir.

MADDE 371.

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe konulmasından başlayarak üç yıllık bir sürenin bitiminde, 328. Maddeden 334. Maddeye kadar olan Maddelerle, 353. Maddenin, ve 355. Maddeden 357. Maddeye kadar olan Maddelerin hükümleri, Milletler Cemiyeti Konseyince herhangi bir zamanda yeniden gözden geçirilebilecektir.

373. Madde hükümleri saklı kalmak koşuluyla, karşılıklı olma tanınmadıkça, bu topraklardan herhangi bir bölümü yararına, yukarıda sayılan Maddelerdeki hükümlerin hiçbirinden yararlanmayı Müttefik Devletlerden biri isteyemez.

KESİM VI.

ÖZEL HÜKÜMLER.

MADDE 372.

Müttefik Devletler yararına işbu Andlaşma ile kendisine yüklenen özel yükümlülüklere dokunmamak koşuluyla, Türkiye, işbu Andlaşmanın yürürlüğe konulmasından başlayarak beş yıllık bir süre içinde, Milletler Cemiyeti'nin onaylamasıyla, uluslararası transit, ulaşıma elverişli su yolları, limanlar ve demiryolları rejimlerine ilişkin olarak yapılabilecek herhangi bir genel sözleşmeye katılmayı yükümlenir.

MADDE 373.

İşbu Andlaşmanın tersine özel hükümleri bulunmadıkça, bu Bölümün hükümleri, Müttefik Devletler uyruklarının, kapitülasyonlar rejimi ya da adı geçen kapitülasyonların yerini alacak her çeşit düzenlemeler gereğince yararlanabilecekleri daha geniş hakları kullanmalarına engel olmayacaktır.

BÖLÜM XII[220].

ÇALIŞMA.

KESİM I.

ÇALIŞMANIN ÖRGÜTLENMESİ.

Milletler Cemiyeti'nin amacının evrensel barışı korumak olduğunu ve böyle bir barışın ancak sosyal adalet temeline dayanabileceğini;

Pek çok kimse için adaletsizliği, yoksulluğu ve yoksunlukları yaratan çalışma koşullarının varlığını ve bunun evrensel barış ve uyumu tehlikeye sokacak ölçüde bir memnunsuzluk doğurduğunu, örneğin, çalışma saatlerinin düzenlenmesi, günlük ve haftalık bir çalışma süresi tavanının saptanması, işçilerin işe alınması, işsizliğe karşı savaşım, uygun geçim koşulları sağlayacak bir ücret ödenmesinin güvence altına alınması, işçilerin genel hastalıklarla meslek hastalıklarına ve iş kazalarına karşı korunması, çocukların, gençlerin ve kadınların korunması, yaşlılık ve işgörmezlik emekliliği ücretleri bağlanması, yabancı ülkelerde çalışan işçilerin çıkarlarının savunulması, sendika özgürlüğü ilkesinin doğrulanması, meslek ve teknik öğretimin örgütlenmesi ve bunlarabenzerdaha başka önlemlerle, bu koşulların iyileştirilmesinin kaçınılmaz olduğunu;

Gerçekten insanca bir çalışma düzeninin herhangi bir ulusça kabul edilmemesinin, kendi ülkelerindeki işçilerin yazgısını iyileştirmek isteyen başka ulusların çabalarına engel olduğunu;

Göz önünde tutarak;

BAĞITLI YÜKSEK TARAFLAR, adalet ve insanlık duygularıyla olduğu kadar, sürekli bir dünya barışını sağlamak isteğiyle de davranarak, aşağıdaki hükümleri kararlaştırmışlardır:

ALT-KESİM I.

ÖRGÜT.

MADDE 374.

Başlangıç'ta açıklanan programın gerçekleştirilmesine çalışmakla görevli sürekli bir örgüt kurulmuştur.

Milletler Cemiyeti'nin asıl Üyeleri, bu örgütün de asıl Üyeleridir, ve bundan böyle, Milletler Cemiyeti Üyesi sıfatı, sözü edilen örgütün de asıl Üyeliği hakkını verecektir.

MADDE 375.

Sürekli örgüt:

1. Üyelerin temsilcilerinden oluşan bir Genel Konferans;

2. 380. Maddede öngörülen Yönetim Kurulunun yönetimi altında bir Uluslararası Çalışma Bürosu içerecektir.

220 Bu Bölümün Türkçeye çevirilmesinde "Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı Statüsünde yapılan değişikliklerin onanması hakkında Kanun" a ekli Statü çevirisinden yararlanılmıştır. *Düstur*, tertip III, c. 29, ss. 793–811. (Çevirenler)

MADDE 376.

Üyelerin temsilcilerinin Genel Konferansı, gerek görüldükçe ve enaz yılda bir kez toplanacaktır. Konferans, Üyelerin herbirinin dört temsilcisinden oluşacaktır; bunlardan ikisi Hükümet temsilcileri olacak ve öteki ikisi, karşılıklı olarak, bir yandan Üyelerden herbirinin uyrukluğunda olan işverenleri ve öte yandan işçileri temsil edecektir.

Her temsilcinin yanında, toplantı gündeminde yazılı ayrı konuların herbiri için ençok iki kişi olmak üzere, teknik danışmanlar bulunabilecektir. Kadınları özellikle ilgilendiren sorunların Konferansda görüşülmesi sırasında, teknik danışman olarak atanan kimselerden enaz biri kadın olacaktır.

Üyeler, Hükümete bağlı olmayan temsilcileri ve teknik danışmanları, ülkelerindeki işveren ve işçi meslek örgütlerinden –böyle örgütlerin varolması koşuluyla– en büyük temsil gücü bulunanlarla anlaşarak atamayı yükümlenirler.

Teknik danışmanlar, ancak bağlı bulundukları Temsilcinin isteği üzerine ve Konferans Başkanının özel izniyle söz alabilirler; teknik danışmanlar oylamaya katılmazlar.

Bir Temsilci, Başkana yazıyla başvurarak, teknik danışmanlardan birisini kendisine vekil atayabilir ve bu vekil, bu sıfatla, görüşmelere ve oylamaya katılabilir.

Temsilcilerin ve teknik danışmanların adları, Üyelerin herbirinin Hükümetlerince Uluslararası Çalışma Bürosuna bildirilecektir.

Temsilcilerin ve teknik danışmanların yetki belgeleri Konferansın incelemesine sunulacak ve Konferans, hazır bulunan Temsilcilerin oylarının üçte iki çoğunluğuyla, işbu Maddenin hükümlerine uygun olarak atanmış saymayacağı herhangi bir Temsilciyi ya da teknik danışmanı kabul etmeyebilecektir.

MADDE 377.

Her Temsilcinin, Konferans görüşmelerine sunulan bütün sorunlarda kişisel oy kullanma hakkı olacaktır.

Üyelerden biri, atamaya hakkı olduğu, Hükümete bağlı bulunmayan temsilcilerden birini atamamışsa, Hükümete bağlı olmayan öteki Temsilcinin Konferans tartışmalarına katılmağa hakkı olacak, ancak oy verme hakkı bulunmayacaktır.

Konferans, 376. Maddenin kendisine verdiği yetkilere dayanarak, Üyelerden birinin bir Temsilcisini kabul etmezse, işbu Madde hükümleri, söz konusu Temsilci atanmamışcasına uygulanacaktır.

MADDE 378.

Konferansın toplantıları, Milletler Cemiyeti merkezinde ya da hazır bulunan Temsilcilerin oylarının üçte iki çoğunluğuyla, bir önceki toplantıda Konferansça kararlaştırılabilecek herhangi başka bir yerde yapılabilecektir.

MADDE 379.

Uluslararası Çalışma Bürosu, Milletler Cemiyeti merkezinde kurulacak ve Cemiyet kurumları topluluğunun bir parçası olacaktır.

MADDE 380.

Uluslararası Çalışma Bürosu, aşağıdaki hükümler uyarınca seçilmiş, yirmi dört kişiden oluşan bir Yönetim Kurulunun yönetimi altında bulunacaktır:

Hükümetleri temsil eden oniki kişi;

Konferansda işverenleri [patronları[221]] temsil eden temsilcilerce seçilmiş altı kişi;

Konferansda görevlileri ve işçileri temsil eden temsilcilerce seçilmiş altı kişi.

Hükümetleri temsil eden oniki kişiden sekizi, endüstriyel önemi en büyük olan Üyelerce, dördü, yukarıda sözü geçen Üyelerin temsilcileri dışında, Konferansa atanmış Hükümet temsilcilerince bu amaçla seçilen Üyelerden atanacaktır.

Endüstriyel önemi en büyük olan Üyelerin hangileri olduğunun saptanması sorununda doğabilecek anlaşmazlıklar, Milletler Cemiyeti Konseyince çözüme bağlanacaktır.

Yönetim Kurulu üyelerinin görev süreleri üç yıl olacaktır. Boş yerlerin doldurulması biçimi, yedeklerin atanması ve aynı nitelikteki öteki sorunlar, Konferansın uygun bulması koşuluyla, Yönetim Kurulunca düzenlenebilecektir.

Yönetim Kurulu, üyeleri arasından bir Başkan seçecek ve İçtüzüğünü yapacaktır. Yönetim Kurulu, kendi saptadığı tarihlerde toplanacaktır. Yönetim Kurulunun enaz on üyesinin yazılı bir istemde bulunmaları üzerine, özel bir toplantı yapılması gerekecektir.

MADDE 381

Uluslararası Çalışma Bürosunun başına bir Müdür getirilecektir; Müdür, Yönetim Kurulunca atanacak, Yönetim Kurulundan yönerge [tâlimat] alacak, Büronun iyi işlemesi ve görevlendirileceği bütün öteki işlerin yapılması konusunda Yönetim Kuruluna karşı sorumlu olacaktır.

Müdür ya da vekili, Yönetim Kurulunun bütün oturumlarında bulunacaklardır.

MADDE 382.

Uluslararası Çalışma Bürosunun görevlilerini Müdür seçecektir. Bu seçim, en iyi verim almak amacıyla bağdaştırılabilecek bir ölçüde, çeşitli uyruklukta kişiler arasından yapılacaktır. Bunlardan bir bölümü kadın olacaktır.

MADDE 383.

Uluslararası Çalışma Bürosunun görevleri, işçilerin içinde bulundukları koşulların ve çalışma rejiminin, uluslararası alanda düzenlenmesine ve özellikle uluslararası sözleşmeler yapılması için, Konferansın görüşmelerine sunulacak sorunların incelenmesine ve aynı zamanda, Konferansça istenilecek özel soruşturmaların yapılmasına ilişkin her türlü bilgilerin toplanıp dağıtılmasını kapsayacaktır.

Büro, Konferans toplantılarının gündemlerini hazırlamakla görevli olacaktır.

Büro, her türlü uluslararası anlaşmazlıklara ilişkin olmak üzere, işbu Andlaşmanın bu Bölümündeki hükümleri gereğince kendisine düşen ödevleri yerine getirecektir.

221 Fransızca metinde "patrons", İngilizce metinde "employers", İtalyanca metinde "padroni"; *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde "sermayedarlar"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "müessesat-ı sınaiye". (Çevirenler)

Büro, Fransızca, İngilizce ve Yönetim Kurulunun uygun göreceği herhangi bir başka dilde, endüstri ve çalışma ile ilgili uluslararası bir önemi olan sorunların incelenmesine özgü, belirli sürelerde çıkacak bir dergi hazırlayacak ve yayınlayacaktır.

Genel olarak, Büronun, bu Maddede gösterilen görevlere ek olarak, Konferansın kendisine vermeyi uygun göreceği her türlü başka yetkileri ve görevleri olacaktır.

MADDE 384.

Üyelerin işçi sorunlarıyla uğraşan Bakanlıkları, Uluslararası Çalışma Bürosu Yönetim Kurulundaki kendi Hükümet temsilcileri aracılığıyla ya da böyle bir temsilci yoksa, ilgili Hükümetçe bu konuda gereken biçimde yetkili kılınan ve atanmış bulunan herhangi bir başka görevli aracılığıyla, Müdürle doğrudan doğruya haberleşebilecektir.

MADDE 385.

Uluslararası Çalışma Bürosu, yardımda bulunulmak olasılığı olan[222], her türlü sorunlar için Milletler Cemiyeti Genel Sekreterliğinin yardımını isteyebilecektir.

MADDE 386.

Üyelerden her biri, duruma göre, Konferans ve Yönetim Kurulu toplantılarına katılan Delegelerinin, bunların teknik danışmanlarının ve Temsilcilerinin yol ve oturma giderlerini ödeyecektir.

Uluslararası Çalışma Bürosunun, Konferans ya da Yönetim Kurulu toplantılarının bütün öteki giderleri, Uluslararası Çalışma Bürosu Müdürüne, Milletler Cemiyeti bütçesinden Cemiyet Genel Sekreterince ödenecektir.

Uluslararası Çalışma Bürosu Müdürü, işbu Madde gereğince kendisine ödenen ödeneklerin kullanılması konusunda Milletler Cemiyeti Genel Sekreterine karşı sorumlu olacaktır.

ALT-KESİM II.

İŞLEYİŞ.

MADDE 387

Yönetim Kurulu, Üyelerden birinin Hükumetince ya da 376. Madde'de tanımlanan başka herhangi bir örgütçe gündeme konacak konular hakkında yapılacak tüm önerileri inceledikten sonra Konferans toplantılarının gündemini hazırlayacaktır.

MADDE 388.

Müdür, Konferansın Sekreterliği görevini yapacak ve her toplantının gündemini, bu toplantının başlangıcından dört ay önce, her bir Üye'ye ve, bunlar aracılığı ile, atandıklarında, Hükumete bağlı olmayan temsilcilere iletmesi gerekecektir.

222 *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde, iki virgül arasındaki bu sözcükler yoktur. Oysa, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde, yabancı dillerdeki metinlere uygun olarak, şöyle denilmektedir: "... müzaheret gösterilmesi mümkün olan..." (Çevirenler)

MADDE 389

Üyelerin Hükumetlerinin her birinin öngörülen konulardan birinin ya da birkaçının, toplantı gündemine yazılmasına karşı çıkmağa hakkı bulunacaktır. Bu karşı çıkışı haklı gösteren nedenler Müdüre sunulacak açıklayıcı bir [andırı] muhtırada yer alacak ve bu belge Müdür tarafından sürekli örgüt Üyelerine bildirilecekiir.

Bununla birlikte, hazır bulunan Temsilcilerin oylarının üçte iki çoğunluğu ile Konferans karar verdiği takdirde, karşı çıkılmış olunan konular gündemde kalacaktır.

Konferansın, ayni üçte iki çoğunlukla, incelenmesi gerektiğine karar vereceği (önceki paragrafta öngörülenlerden başka) her konu bir sonraki toplantı gündemine alınacaktır.

MADDE 390

Konferans kendi işleyiş kurallarını düzenleyecektir: başkanını seçecek; incelenmesi gerektiği kanısında olduğu tüm konular hakkında rapor sunmakla görevli komisyonlar kurabilecektir.

İşbu Andlaşmanın işbu Bölümünün başka maddeleri gereğince özellikle daha büyük bir çoğunluğu gerektirmeyen tüm hallerde kararlar Konferansta hazır bulunan üyelerin kullandıkları oyların salt çoğunluğu ile alınacaktır.

Kullanılan oyların sayısı toplantıda hazır bulunan Temsilcilerin sayısının yarısından az olursa hiçbir karar alınamaz.

MADDE 391.

Konferans, kurduğu komisyonlara, görüşmelere katılmak hakkı olan, ancak oy hakları bulunmayan teknik danışmanlar katabilecektir.

MADDE 392.

Konferans, gündemindeki bir konuya ilişkin önerilerin kabulüne karar verirse, bu önerilerin: *a)* ulusal yasa yoluyla ya da bir başka yoldan uygulanması için Üyelerin incelenmesine sunulacak bir "öğütleme" ["tavsiye"]; *b)* ya da Üyelerce onaylanacak uluslararası bir sözleşme tasarısı biçimini mi alacağını kararlaştıracaktır.

Her iki durumda, bir öğütlemenin [tavsiyenin] ya da bir sözleşme tasarısının son oylanmasında Konferansça kabul edilebilmesi için, hazır bulunan Temsilcilerin oylarının üçte iki çoğunluğunu toplaması zorunludur.

Konferans, uygulanması genel olacak bir öğütleme ya da sözleşme tasarısı hazırlarken, iklimin, endüstri örgütlenmesinin eksik gelişmiş bulunmasının ya da başka özel durumların, endüstri koşullarını temelden değişik kıldığı ülkeleri göz önünde tutacak ve bu ülkelere özgü koşulları karşılayabilmek için gerekli saydığı değişiklikleri öne sürebilecektir.

Öğütlemenin ya da sözleşme tasarısının bir örneği Konferans Başkanı ile Müdürce imzalanarak, Milletler Cemiyeti Genel Sekreterine verilecektir. Genel Sekreter, öğütlemenin ya da sözleşme tasarısının doğruluğu onaylanmış bir örneğini Üyelerden herbirine gönderecektir.

Üyelerden herbiri, Konferans toplantısının kapanmasından başlayarak bir yıl içinde (ya da kuraldışı durumlar yüzünden, bu süre içinde olamazsa, olanak bulunur

bulunmaz - ancak Konferansın kapanışından başlayarak kesinlikle 18 aydan daha uzun bir süre geçmeden), öğütlemeyi ya da sözleşme tasarısını bir yasa biçimine sokmak ya da başka türlü bir önlem almak üzere, bunları, bu konuda yetkili makama ya da makamlara sunmayı yükümlenirler.

Bir öğütleme söz konusuysa, Üyeler, alınan önlemler konusunda Genel Sekretere bilgi vereceklerdir.

Söz konusu olan bir sözleşme tasarısıysa, yetkili makamın ya da makamların uygun buluşunu sağlayan Üye, sözleşmeyi kesin biçimde onadığını Genel Sekretere bildirecek ve bu sözleşmenin hükümlerini yerine getirmek için gerekli önlemleri alacaktır.

Bir öğütlemeye ilişkin olarak bir yasama kararı ya da bu öğütleme hükümlerinin yerine getirilmesini sağlayacak nitelikte başka türlü önlemler alınmazsa, ya da bir sözleşme tasarısı, bu konuda yetkili bulunan makamın ya da makamların uygun bulmasıyla karşılanmazsa, Üye, başka hiçbir yüküm altında bulunmayacaktır.

Çalışmaya ilişkin konulardaki bir sözleşmeye katılmak yetkisi birtakım kısıtlamalara bağlanmış bulunan federal bir Devletin söz konusu olduğu durumlarda, Hükümetin, bu kısıtlamaların uygulandığı sözleşme tasarısını yalnız bir öğütleme biçiminde alma hakkı olacak ve, bu durumda, bu Maddenin öğütlemeler konusundaki hükümleri uygulanacaktır.

Yukarıdaki madde aşağıdaki ilkeye uygun biçimde yorumlanacaktır:

Hiçbir durumda, bir öğütlemenin ya da sözleşme tasarısının Konferansça kabulünün sonucu olarak, Üyelerden herhangi birinden, söz konusu işçilere ilişkin olarak, kendi yasal kurallarıyla daha önce sağlanmış bulunan korumayı azaltması istenmeyecektir.

MADDE 393.

Böylece onaylanmış olan her sözleşme, Milletler Cemiyeti Genel Sekreterliğince kütüğe yazılacak [tescil edilecek], ancak, yalnız onu onaylamış olan Üyeleri bağlayacaktır.

MADDE 394.

Tümü üzerinde son oylamada, hazır bulunan Üyelerin üçte iki çoğunluğunu kazanamayan bir tasarı, Sürekli Örgüt Üyelerinden isteyenler arasında özel bir sözleşmeye konu olabilir.

Bu nitelikteki her özel sözleşme, ilgili Hükümetlerce, Milletler Cemiyeti Genel Sekreterine gönderilecek ve Genel Sekreter bu sözleşmeyi kütüğe yazdırtacaktır.

MADDE 395.

Üyelerden herbiri, katılmış olduğu sözleşmeleri yürürlüğe koymak için aldığı önlemler konusunda Uluslararası Çalışma Bürosuna yıllık bir rapor göndermeyi yükümlenir. Bu raporlar, Yönetim Kurulunca gösterilen biçimde yazılacak ve Yönetim Kurulunun istediği kesin bilgileri içerecektir. Müdür, bu raporların bir özetini, Konferansın en yakın toplantısına sunacaktır.

MADDE 396.

Üyelerden herhangi birinin, katılmış olduğu bir sözleşmenin istenir biçimde uygulanmasını sağlamadığını öne sürerek, bir işçi ya da işveren meslek örgütünce, Uluslar-

arası Çalışma Bürosuna yapılan bir yakınma, Yönetim Kurulunca, yakınma konusu Hükümete ulaştırılacak ve bu Hükümet, soruna ilişkin uygun göreceği bildiride bulunmağa çağırılabilecektir.

MADDE 397.

Yakınma konusu Hükümetten akla yatkın bir süre içinde hiçbir bildiri alınmazsa, ya da alınan bildiri Yönetim Kurulunca yeterli görülmezse, Yönetim Kurulu, alınan yakınma bildirisini ve gerekirse verilen yanıtı açığa vurmak hakkına sahip olacaktır.

MADDE 398.

Üyelerden herbiri, bundan önceki Maddeler gereğince, birlikte onayladıkları bir sözleşmenin uygulanmasını, kendi görüşüne göre, istenir biçimde sağlamayan bir Üyeye ilişkin olarak, Uluslararası Çalışma Bürosuna bir yakınma gönderebilir.

Yönetim Kurulu, yerinde görürse ve aşağıda gösterilen yöntem uyarınca, durumu, bir Soruşturma Komisyonuna bildirmeden önce, 396. Maddede yazılı olduğu biçimde, yakınma konusu Hükümetle ilişki kurabilir.

Yönetim Kurulu, yakınmayı, söz konusu Hükümete bildirmeyi gerekli görmezse ya da bu bildiride bulunulduğu zaman, akla yatkın bir süre içinde, kendisini doyuracak bir yanıt alınmazsa, ortaya atılan sorunu incelemek ve bu konuda bir rapor vermekle görevli bir Soruşturma Komisyonu kurulmasını isteyebilecektir.

Aynı yöntem, gerek doğrudan doğruya, gerek Konferansdaki bir Temsilcinin yakınması üzerine, Yönetim Kurulunca uygulanabilecektir.

397. ya da 398. Maddelerin uygulanmasının ortaya çıkardığı bir sorun Yönetim Kuruluna geldiği zaman, yakınma konusu Hükümet, Yönetim Kurulunda daha önceden atanmış bir Temsilcisi yoksa, Yönetim Kurulunun bu soruna ilişkin görüşmelerine katılmak üzere bir Temsilci atama hakkına sahip olacaktır. Bu görüşmelerin yapılacağı tarih, yakınma konusu Hükümete zamanında bildirilecektir.

MADDE 399.

Soruşturma Komisyonu aşağıdaki biçimde kurulacaktır:

Üyelerden herbiri, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girmesini izleyen altı ay içinde, endüstriyel konularda yetkili olan, biri işverenleri [patronları[223]], ikincisi işçileri temsil eden ve üçüncüsü her ikisine karşı bağımsız bulunan, üç kişi atamayı yükümlenir. Bunların hepsi, içinden Soruşturma Komisyonunun üyeleri seçilecek olan, bir dizelge [liste] oluşturacaktır.

Yönetim Kurulunun, sözü geçen kişilerin niteliklerini incelemeye ve nitelikleri işbu Madde hükümlerine uymayanların atanmasını, hazır bulunan Temsilcilerin üçte iki çoğunluğuyla reddetmeğe hakkı olacaktır.

Yönetim Kurulunun isteği üzerine, Milletler Cemiyeti Genel Sekreteri, Soruşturma Komisyonunu oluşturmak üzere, dizelgedeki [listedeki] üç kategoriden herbiri içinden birer kişi olmak üzere, üç kişi atayacak ve ayrıca bu üç kişiden birini anılan Komisyonun Başkanı olarak seçecektir. Böylece atanan üç kişiden hiçbiri, yakınmayla doğrudan doğruya ilgili bulunan Üyelerden birine bağlı olmayacaktır.

223 Fransızca metinde "les patrons", İngilizce metinde "employers", İtalyanca metinde "i padroni". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde, bu sözcükler karşılığı olarak 380. maddede "sermayedar" sözcüğü kullanılmışken, burada "patronlar" denilmektedir; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde de "patronlar" denilmektedir. (Çevirenler)

MADDE 400.

Bir yakınma, 398. Madde gereğince, bir Soruşturma Komisyonuna gönderilecek olursa, yakınmayla doğrudan doğruya ilgisi bulunsun ya da bulunmasın, Üyelerden herbiri, yakınma konusuna ilişkin olarak elindeki bütün bilgileri Komisyonun yararlanmasına hazır bulundurmağı yükümlenir.

MADDE 401.

Soruşturma Komisyonu, yakınmanın derinlemesine incelenmesinden sonra bir rapor kaleme alarak, bunda, yakınmanın kapsamını belirtmeye yarayacak bütün olgusal noktalara ilişkin gözlemleriyle birlikte, yakınan Hükümetin isteğini yerine getirmek için alınması gereken önlemler ve bu önlemlerin alınması için verilmesi gereken süreler konusunda uygun gördüğü öğütlemeler [tavsiyeler] bildirecektir.

Bu rapor, aynı zamanda, gerekirse yakınılan Hükümete, Komisyonca uygun ve öteki Hükümetlerce uygulanması kendisine haklı görülecek ekonomik yaptırımları da belirtecektir.

MADDE 402.

Milletler Cemiyeti Genel Sekreteri, Soruşturma Komisyonunun raporunu, anlaşmazlıkla ilgili Hükümetlerin herbirine bildirecek ve raporun yayınlanmasını sağlayacaktır.

İlgili Hükümetlerden herbiri, Komisyon raporundaki öğütlemeleri kabul edip etmediğini ve bunları kabul etmiyorsa, anlaşmazlığı Milletler Cemiyeti'nin Uluslararası Sürekli Adalet Divanı'na sunmak isteğinde olup olmadığını, bir aylık bir süre içinde, Milletler Cemiyeti Genel Sekreterine bildirecektir.

MADDE 403.

Üyelerden biri, bir öğütlemeye ya da sözleşme tasarısına ilişkin olarak, 392. Maddede yazılı önlemleri almazsa, başka herhangi bir Üyenin, bu konuda Uluslararası Sürekli Adalet Divanı'na başvurmağa hakkı olacaktır.

MADDE 404.

Uluslararası Sürekli Adalet Divanı'nın 402. ya da 403. Maddeler gereğince, kendisine sunulan bir yakınmaya ya da soruna ilişkin kararı kesindir.

MADDE 405.

Soruşturma Komisyonunun varabileceği sonuçlar ya da öğütlemeler, Uluslararası Sürekli Adalet Divanı'nca doğrulanabilecek, değiştirilebilecek ya da bozulabilecektir; Divan, gerekirse, kusurlu Hükümete karşı uygun göreceği ve başka Hükümetlerce uygulanması Divan'a haklı görülebilecek, ekonomik yaptırımları bildirecektir.

MADDE 406.

Herhangi bir Üye, Soruşturma Komisyonu raporunda olsun, Uluslararası Sürekli Adalet Divanı kararında olsun, bulunabilecek öğütlemelere, saptanacak süre içinde uymazsa, başka herhangi bir Üye, Komisyon raporunda ya da Adalet Divanı kararında bu konuda uygulanması bildirilen ekonomik yaptırımları o Üyeye karşı uygulayabilecektir.

MADDE 407.

Kusurlu Hükümet, gerek Soruşturma Komisyonunun öğütlemelerine, gerek Uluslararası Sürekli Adalet Divanı'nın kararındaki öğütlemelere uymak için gerekli önlemleri aldığı konusunda Yönetim Kuruluna her zaman bilgi verebilir ve Yönetim Kurulundan, söylediklerinin doğruluğunu incelemek üzere, Milletler Cemiyeti Genel Sekreterince bir Soruşturma Komisyonu kurdurulmasını isteyebilir. Bu durumda, 399., 400., 401., 402., 404. ve 405. Maddeler hükümleri uygulanacaktır; Soruşturma Komisyonu raporu ya da Uluslararası Sürekli Adalet Divanı kararı kusurlu Hükümetten yana ise, öteki Hükümetler, söz konusu Devlete karşı aldıkları ekonomik önlemlere hemen son vereceklerdir.

ALT-KESİM III.

GENEL HÜKÜMLER.

MADDE 408.

Üyeler, işbu Andlaşmanın bu Bölümünün hükümleri gereğince katılmış oldukları sözleşmeleri, sömürgelerinden ya da sahibi bulundukları ülkelerden ve koruyuculukları altındaki ülkelerden kendilerini kendi başlarına yönetmeyenlere, aşağıdaki çekincelerle, uygulamağı yükümlenirler:

1. Sözleşmenin yerel koşullar yüzünden uygulanmasına olanak bulunmaması,

2. Sözleşmenin yerel koşullara uydurulması için sözleşmede gerekli değişikliklerin yapılabilmesi;

Üyelerden herbiri, kendilerini kendi başlarına tam olarak yönetmeyen sömürgelerinden, ya da sahip oldukları ülkelerden, ya da koruyuculukları altında bulunan ülkelerden herbiri için almayı tasarladıkları kararı Uluslararası Çalışma Bürosuna bildirecektir.

MADDE 409.

İşbu Andlaşmanın işbu Bölümüne, Konferansca, hazır bulunan Temsilcilerinin oylarının üçte iki çoğunluğuyla yapılması kabul edilen değişiklikler, temsilcileri Milletler Cemiyeti Konseyini oluşturan Devletlerce ve Üyelerin dörtte üçünce onaylandığı zaman yürürlüğe gireceklerdir.

MADDE 410.

İşbu Andlaşmanın işbu Bölümünün ve Üyelerce sonradan işbu Bölüme dayanılarak yapılmış sözleşmelerin yorumlanmasına ilişkin her türlü sorunlar ve güçlükler Uluslararası Sürekli Adalet Divanı'nın değerlendirmesine sunulacaktır.

ALT-KESİM IV.

Almanya ile 28 Haziran 1919'da yapılmış Andlaşmada öngörülen GEÇİCİ ÖNLEMLER.

MADDE 411.

Konferansın ilk toplantısı 1919 Ekim ayında yapılacaktır. Bu toplantının yeri ve gündemi ilişik Ek'de saptanacaktır.

Bu ilk toplantının çağırısı ve düzenlenmesi, sözü geçen Ek'te bu bakımdan gösterilen Hükümetçe sağlanacaktır. Belgelerin hazırlanmasında, bu Hükümete, aynı Ek'te gösterilen Üyelerden oluşan bir Uluslararası Komisyon yardım edecektir.

Bu ilk toplantının ve, Milletler Cemiyeti bütçesine gerekli ödenekler konuluncaya kadar, bundan sonraki toplantıların giderleri, Temsilcilerin ve teknik danışmanların yollukları dışında, Uluslararası Posta Birliği'nin Uluslararası Bürosu için saptanmış oranlar üzerinden Üyeler arasında paylaştırılacaktır.

MADDE 412.

Milletler Cemiyeti kuruluncaya kadar, bundan önceki maddeler gereğince, Milletler Cemiyeti Genel Sekreterine yapılması gereken bildiriler, Uluslararası Çalışma Bürosu Müdürünce saklanacak ve bunlara ilişkin olarak Genel Sekretere bilgi verilecektir.

MADDE 413.

Uluslararası Sürekli Adalet Divanı kuruluncaya kadar, işbu Andlaşmanın işbu Bölümü gereğince Divan'a sunulması gereken anlaşmazlıklar, Milletler Cemiyeti Konseyinin kuracağı üç kişilik bir mahkemeye götürülecektir.

E K.

ÇALIŞMA KONFERANSININ BİRİNCİ TOPLANTISI, 1919.

Konferansın toplantı yeri Washington olacaktır.

Amerika Birleşik Devletleri Hükümetinin, Konferansı toplantıya çağırması istenecektir.

Uluslararası Düzenleme Komitesi, Birleşik-Devletler, Büyük-Britanya, Fransa, İtalya, Japonya, Belçika ve İsviçre Hükümetlerinden herbirince seçilen yedi kişiden oluşacaktır. Komite, gerekli görürse, başka Üyeleri de Komitede temsil edilmeğe çağırabilecektir.

Gündem şöyle olacaktır:

1. sekiz saatlik gün ya da 48 saatlik hafta ilkesinin uygulanması;
2. işsizliği önlemeğe ve işsizliğin sonuçlarına çare bulmağa ilişkin sorunlar;
3. Kadınların çalıştırılması:
   a) doğumdan önce ve sonra (analık ödentisi sorununu da kapsamak üzere);
   b) gece çalışması;
   c) sağlığa elverişli olmayan işlerde çalışma.
4. Çocukların çalıştırılması:
   a) işe alınış yaşı;
   b) gece çalışması;
   c) sağlığa elverişli olmayan işlerde çalışma.
5. Endüstride çalıştırılan kadınların gece çalıştırılmalarının ve beyaz (sarı) fosforun kibrit endüstrisinde kullanılmasının yasaklanmasına ilişkin 1906'da Bern'de kabul edilen Uluslararası Sözleşmelerin kapsamlarının genişletilmesi ve uygulanması.

KESİM II.

GENEL İLKELER.

MADDE 414.

Bağıtlı Yüksek Taraflar, ücretle çalışan işçilerin fizik, moral ve düşünsel yönlerden iyi durumda bulunmalarının, uluslararası bakımdan temel önemde olduğunu kabul ederek, bu yüksek amaca ulaşmak için, Milletler Cemiyeti Örgütüne bağlı olmak üzere, birinci Kesimde öngörülen sürekli örgütü kurmuşlardır.

Bağıtlı Yüksek Taraflar, iklim, görenek, ekonomik olanak ve endüstriyel gelenek başkalıklarının, çalışma koşullarında kesin bir tekdüzenin hemen sağlanmasını güçleştirdiğini kabul etmektedirler. Ancak, Bağıtlı Yüksek Taraflar, emeğin yalnız bir ticaret nesnesi biçiminde sayılmaması gerektiği kanısından esinlenerek, çalışma koşullarının düzenlenmesi için, bütün endüstriyel toplulukların içinde bulundukları özel durumların elverdiği ölçüde uygulamaya çaba göstermeleri gereken birtakım yöntemler ve ilkeler bulunduğu görüşündedirler.

Bu yöntemler ve ilkeler arasında, aşağıda yazılı olanlar, Bağıtlı Yüksek Taraflara özel ve ivedi bir önemde görünmektedir:

1. Yukarıda belirtilen ve emeğin yalnız bir mal ya da ticaret nesnesi sayılmamasını isteyen ana ilke.

2. Yasaya aykırı olmayan bütün konularda, gerek işçiler gerek işverenler için bir araya gelme hakkı.

3. İşçilere, içinde yaşadıkları zaman ve ülke anlayışına göre uygun sayılacak bir yaşam düzeyi sağlayacak bir ücret ödenmesi.

4. Sekiz saatlik gün ya da 48 saatlik haftanın henüz sağlanmadığı ülkelerde, bunun, ulaşılması gereken bir amaç olarak kabulü.

5. Olabildiğince, pazar gününe rastlamak üzere, en az yirmi dört saatlik bir hafta dinlencesinin kabulü.

6. Çocukların çalıştırılmasının yasaklanması ve her iki cinsiyetten gençlere eğitimlerini sürdürmeleri ve fizik gelişmelerini sağlamak olanağını vermek için, onların çalışmalarının gerekli olan kısıtlamalara bağlı tutulması.

7. Eşit değerde bir iş için, cinsiyet farkı gözetilmeksizin, eşit ücret ilkesi.

8. Her ülkede çalışma koşulları konusunda konulan yasal kurallar, bu ülkede yasalara uygun olarak oturmakta olan bütün işçiler için adaletli bir ekonomik işlem sağlamalıdır.

9. Her Devlet, işçilerin korunmasına ilişkin yasaların ve yönetim kurallarının uygulanmasını sağlamak için, kadınları da kapsayan bir denetim örgütü kuracaktır.

Bu ilkelerin ve yöntemlerin tüm ya da kesin olduklarını öne sürmemekle birlikte, Bağıtlı Yüksek Taraflar o görüştedirler ki, bu yöntemler ve ilkeler, Milletler Cemiyeti'nin politikasına kılavuzluk edebilirler ve Milletler Cemiyeti Üyeleri olan endüstriyel topluluklarca kabul edilirlerse ve tüm olarak uygulanmaları uygun düşen bir denetim örgütünce tam bir biçimde sağlanırsa, dünya işçileri için sürekli iyilikler yaratabileceklerdir.

BÖLÜM XIII.

ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER.

MADDE 415.

Türkiye, Müttefik Devletler ya da bunlardan kimileriyle başka herhangi bir Devlet arasında, 26 Şubat 1885 tarihli Berlin ve 2 Temmuz 1890 tarihli Brüksel Genel Senetlerinde ve bunları tamamlayan ya da değiştiren sözleşmelerde ele alınan silâh ve ispirtolu maddeler ticaretiyle, öteki konulara ilişkin olarak yapılan ya da yapılacak olan sözleşmeleri tanımayı ve bunları kabul etmeyi yükümlenir.

MADDE 416.

Bağıtlı Yüksek Taraflar, 17 Temmuz 1918'de, Fransa Cumhuriyeti Hükümeti ile Altes Monako Prensi[224] arasında imzalanan ve Fransa ile Prensliğin ilişkilerini saptayan Andlaşma konusunda bilgi edindiklerini ve bunu tutanağa geçirdiklerini bildirirler.

MADDE 417.

İşbu Andlaşma hükümleri saklı kalmak üzere, Türkiye, hiçbir Müttefik Devlete karşı, doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak, işbu Andlaşmanın yürürlüğe konmasından önceki hiçbir olay nedeniyle, hiçbir para isteminde bulunmamayı yükümlenir.

İşbu hüküm, ilgilileri kim olursa olsun, bundan böyle ortadan kalkmış bu tür bütün istemlerden tam ve kesin vazgeçme anlamını taşımaktadır.

MADDE 418.

Türkiye, Müttefik Devletler ganimet mahkemelerinden herhangi birince, Osmanlı gemilerine ve Osmanlı mallarına ilişkin olarak verilmiş her türlü kararlar ve buyruklarla, bu mahkemelerin giderlerine ilişkin bütün kararları ve buyrukları geçerli ve uyulması zorunlu kabul eder, ve bu kararlarla buyruklara karşı, uyrukları adına hiçbir istemde bulunmamayı yüklenir.

Müttefik Devletler, saptayacakları koşullar altında, ganimet konusunda Osmanlı mahkemelerinin kararlarını ve buyruklarını –bu kararlar ve buyruklar ister adı geçen Devletlerin uyruklarının, ister tarafsız ülkeler uyruklarının haklarını etkilesin– incelemek haklarını saklı tutarlar. Türkiye, sorunların dosyasını oluşturan bütün belgelerin örneklerini, verilen kararları ve buyrukları da içermek üzere, sağlamayı ve bunların sözü edilen incelenmesinden sonra yapılacak öğütlemeleri [tavsiyeleri] kabul edip yerine getirmeyi yükümlenir.

MADDE 419.

Gemilerin ve yüklerin savaş sırasında batmasından doğan zararları enaz düzeye indirebilmek ve kurtarılabilecek gemilerin ve yüklerin[225] ele geçirilmesini ve bunlara ilişkin özel istemlerin çözüme bağlanmasını kolaylaştırmak için, Osmanlı Hükümeti,

224 Fransızca metinde "Altesse Sérénissime", İngilizce metinde "Serene Highness", İtalyanca metinde "Altezza Serenissima"; *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "Prens Cenapları"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "Prens Hazretleri". (Çevirenler)

225 *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "kurtarılabilecek gemilerin ve yüklerin" sözcükleri yoktur; oysa, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde şöyle denilmektedir: "tahlisi kaabil olan sefain ve hamulelerin". (Çevirenler)

savaş sırasında Osmanlı deniz kuvvetlerince batırılan ya da hasara uğratılan gemiler konusunda Müttefik Devletler Hükümetlerinin ya da uyruklarının işine yarayacak, elindeki bütün bilgileri vermeyi yükümlenir.

MADDE 420.

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe konmasını izleyecek altı ay içinde, Osmanlı Hükümeti, Müttefik Devletler Hükümetlerine, 29 Ekim 1914'den bu yana, bu Devletlerden ya da –bu Devletlerin uyruklarınca denetlenen her çeşit ortaklıkları ya da dernekleri de içermek üzere– uyruklarından alınmış ganimetleri, arşivleri, tarihsel anıları ya da sanat yapıtlarını geri verecektir.

Bunların geri verilmesi, geri alacak Hükümetlerce gösterilecek yerlerde ve koşullar içinde yapılacaktır.

MADDE 421.

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe konmasını izleyecek oniki ay içinde, Osmanlı Hükümeti eski yapıtlara ilişkin şimdiki Osmanlı yasalarını yürürlükten kaldıracak ve bunların yerine, bağlı Ek'teki kurallara dayanan ve Parlamentonun oyuna sunulmazdan önce Maliye Komisyonunun uygun bulmasına sunulması gerekecek ve Osmanlı Hükümetince bütün uluslar arasında tam eşitlikle uygulanmasının sağlanacağı yükümlenecek, yeni yasalar çıkartılması için gerekli önlemleri alacaktır.

E K.

1.

"Eski yapıt"[226] sözcüğü, 1700 yılından önceki her çeşit yapıt ya da insan emeği ürünü anlamına gelir.

2.

Eski yapıtların korunması yasaları korkutucu olmaktan çok, özendirici yöntemleri üstün tutmalıdır.

5. Paragrafta sözü edilen izni elde etmeksizin bir eski yapıt bulup da, bu buluşunu yetkili Osmanlı Bakanlığının bir görevlisine bildiren her kişiye, buluşunun değeriyle orantılı parasal bir ödül verilmelidir.

3.

Yetkili Osmanlı Bakanlığı almaktan vazgeçmedikçe, hiçbir eski yapıt bu Bakanlıktan başkasına aktarılamaz.

Hiçbir eski yapıt sözü edilen Bakanlıktan izin belgesi alınmaksızın ülke dışına çıkartılamaz.

4.

Kötü niyetle ya da savsaklama sonucu, bir eski yapıtı yok eden ya da ona zarar veren kişiye saptanacak bir ceza verilecektir.

226 Fransızca metinde "antiquités", İngilizce metinde "Antiquity", İtalyanca metinde "antichita". *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "antika"; *Vakit* ve *Payam-ı Sabah* metinlerinde "âsar-ı atika". (Çevirenler)

5.

Yetkili Osmanlı Bakanlığının izin belgesini taşıyanlar dışında, eski yapıt bulmak amacıyla toprak açmak ya da kazı yapmak yasaktır ve para cezası gerektirir.

6.

Tarih ya da arkeoloji bakımından önemli görülebilecek alanların geçici ya da sürekli olarak kamulaştırılmasına olanak verebilecek, hakgözetirliğe uygun koşullar saptanacaktır.

7.

Kazı yapmak izni yalnız yeterli arkeoloji deneyi olduğu konusunda güvence gösteren kişilere verilecektir. Bu izinleri verirken, Osmanlı Hükümeti, geçerli neden olmaksızın, hiçbir ulusun bilginlerini izinden yoksun kılacak biçimde davranmayacaktır.

Kazıdan elde edilecekler, kazıyı yapan kişi ile Osmanlı Bakanlığı arasında, Bakanlığın saptayacağı oranda bölüşülecektir. Bilimsel nedenlerle, bölünme olanak dışı görülecek olursa, bulana, kazıdan elde edilenin bir bölümü yerine, hakgözetirliğe uygun bir ödence [tazminat] verilmesi gerekecektir.

MADDE 422.

Bugün Türkiye'nin bir parçası olmaktan çıkmış bulunan topraklardan, 1 Ağustos 1914'den sonra alınmış din, arkeoloji, tarih ya da sanat önemi olan bütün nesneler, işbu Andlaşmanın yürürlüğe konmasını izleyen oniki ay içinde, Osmanlı Hükümetince, sözü edilen nesnelerin alındığı toprağın Hükümetine geri verilecektir.

Bu nesneler özel bir kişinin mülkiyetine geçmişse, bu Maddede öngörülen yükümlülüğü yerine getirmek için, kamulaştırma yoluyla ya da başka bir yolla, gerekli önlemleri almak Osmanlı Hükümetine düşecektir.

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe konmasını izleyecek altı ay içinde, bu Madde gereğince geri verilecek nesnelerin dizelgeleri [listeleri] ilgili Hükümetlerce Osmanlı Hükümetine verilecektir.

MADDE 423.

Osmanlı Hükümeti, şu anda elinde bulunan, İstanbul'daki Rus Arkeoloji Enstitüsü'nün Kitaplığındaki kitapları, belgeleri ve elyazmalarını saklamayı ve Müttefik Devletlerin, Rusya'nın haklarını korumak üzere, belirtmek hakkını saklı tuttukları makama vermeyi yükümlenir. O zamana kadar, Osmanlı Hükümeti, Müttefik Devletlerden herhangi birince resmen yetkili kılınmış her kişinin, sözü geçen kitaplara, belgelere ve elyazmalarına özgürce başvurabilmesini sağlayacaktır.

MADDE 424.

İşbu Andlaşma yürürlüğe girer girmez, Türkiye, kendisinden ayrılan toprakların sivil, asker, maliye, adalet ya da başka yönetimlerinin arşivlerini, kütüklerini [defterlerini], plânlarını, senetlerini ve her çeşit belgelerini, ilgili Hükümetlere vakit geçirmeden verecektir. Bu belgeler, arşivler, kütükler, senetler ya da plânlar başka yere kaldırılmışsa, ilgili Hükümetin istemesi üzerine, Türkiye bunları geri verecektir.

Birinci fıkrada sözü edilen arşivler, kütükler, plânlar, senetler ve belgelerden askerî nitelikte olmayanlar, aynı zamanda Osmanlı yönetimlerini de ilgilendirmekteyse ve,

bu yüzden, bunların sözü edilen yönetimler zarara uğratılmaksızın verilmesi olanağı yoksa, Türkiye, karşılıklı olma koşuluyla, ilgili Hükümetlere bunların içeriğini bildirmeyi yükümlenir.

1912'den sonra Yunanistan'a geçirilen Osmanlı İmparatorluğu bölgelerindeki taşınmaz mallara ilişkin olup da, boşaltma sırasında Osmanlı makamlarının götürdükleri ya da götürmüş olabilecekleri yerel tapu kütükleriyle öteki kamusal kütükleri Yunan Hükümetine geri vermeyi Osmanlı Hükümeti özellikle yükümlenir.

Bir ya da birkaç kütük defterinin yitirilmiş olması yüzünden ya da başka bir nedenle geri verilmesi olanağı bulunamayacak olursa ve Yunan makamlarına sunulan senetlerin doğrulanması bakımından bunların incelenmesi gerekiyorsa, Yunan Hükümetinin İstanbul'daki[227] merkez tapu kütüğünden [sicilinden] gereken yazıların örneklerini almaya hakkı olacaktır.

MADDE 425.

İşbu Andlaşma uyarınca Türkiye'den ayrılan topraklar üzerinde yetkesini [otoritesini] kullanan ya da işbu Andlaşma gereğince şimdiki statüsünü Türkiye'nin tanıdığı Hükümetlere, karşılıklı olma koşuluyla, Osmanlı Hükümeti, sözü geçen topraklardaki Vakıf yönetimine ilişkin ya da bu topraklarda yerleşmiş kişilerin ya da kurumların ilgilendikleri –bulundukları yerler nerede olursa olsun– özel vakıflara ilişkin her türlü arşivlere ve belgelere başvurabilmelerini sağlamayı yükümlenir.

MADDE 426.

30 Ekim 1918'den, III. Bölümün (Siyasal Hükümler) 136. Maddesinde öngörülen yeni yargı rejiminin yürürlüğe girmesine kadar, Müttefik Devletlerden herbirinin bir yargıcınca ya da mahkemesince Türkiye'de verilmiş olan kararları Osmanlı Hükümeti tanıyacaktır; gerektiğinde, bunların yerine getirilmesini sağlamayı bu Hükümet [Osmanlı Hükümeti] yükümlenir.

MADDE 427.

III. Bölümün (Siyasal Hükümler) 46. Maddesi hükümleri saklı kalmak koşuluyla, Türkiye, 27. Maddede tanımlanan sınırlar içindeki toprakları bakımından, İstanbul[228] Yüksek Sağlık Kurulunca [Sıhhiye Meclis-i Âlisi'nce] ya da bu Kurulun yönetimi altındaki Osmanlı Sağlık Yönetimince daha önce ele alınmış herhangi bir soruna ilişkin olarak Müttefik Devletlerce, gerektiğinde başka Devletlerle de anlaşarak, alınmış bütün kararları kabul etmeyi ve bunların yürütülmesi için işbirliğinde bulunmayı yükümlenir.

MADDE 428.

İşbu Andlaşma gereğince Türkiye'den ayrılan topraklar ile, işbu Andlaşma gereğince Türkiye'nin egemenliği altından çıkan topraklar bakımından, Türkiye, şimdiden, İstanbul Yüksek Sağlık Kurulunca ya da bu Kurulun yönetimi altındaki Osmanlı Sağlık Yönetimince, ya da İskenderiye Denizcilik ve Karantina Sağlık Kurulunca daha

227 Fransızca ve İngilizce metinlerde "Constantinople", İtalyanca metinde "Constantinopoli"; *Matbaa-i Âmire*, *Konya* ve *Erim* metinlerinde "Dersaadet"; *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerinde "İstanbul". (Çevirenler)

228 Fransızca ve İngilizce metinlerde "Constantinople", İtalyanca metinde "Constantinopoli"; 1920 Türkçe çevirilerinde "İstanbul". (Çevirenler)

önce ele alınmış herhangi bir soruna ilişkin olarak Müttefik Devletlerce, gerektiğinde başka Devletlerle de anlaşarak, alınmış, aşağıdaki bütün kararları kabul etmeyi yükümlenir.

Bir önceki fikrada sözü edilen ilkeler şunlardır:

a) Türkiye'den ayrılıp Müttefik Devletlerden birinin denetimi altına konulan topraklarda ilgili Müttefik Devlet –ister egemen Devlet, ya da *mandataire*, ya da koruyucu olarak, isterse sözü geçen toprakların yönetiminden sorumlu Devlet olarak davransın– uluslararası sağlık sözleşmeleri hükümlerine uyarak, kendi karantina istasyonlarını kurmakla ve bunları yönetmekle yükümlü olacaktır.

b) Hicaz'da Hac Sağlık denetimine[229] ilişkin olarak, İstanbul Yüksek Sağlık Kurulu, ya da Osmanlı Sağlık Yönetimince, ya da yönetimleri altında, ya da İskenderiye Denizcilik ve Karantina Sağlık Kurulunca alınan önlemler, bundan böyle, bu önlemlerin uygulanması için gerekli karantina istasyonlarıyla sağlık kurumlarının bulunduğu toprakların egemenliği, *mandat*'sı, koruyuculuğu ya da sorumluluğu altında bulundukları Müttefik Devletçe alınacaktır. Bu önlemler, uluslararası sağlık Sözleşmeleri hükümlerine uygun olacak ve uygulamada tam bir tekdüzen sağlamak için, hac ziyaretlerinin denetlenmesiyle ilgili herbir Müttefik Devlet, Milletler Cemiyeti'nin denetimi altında bulunacak bir Hac Ziyaretleri Karantina Eşgüdüm [Koordinasyon] Komisyonunda temsil edilecektir.

MADDE 429.

Bağıtlı Yüksek Taraflar, sonradan aykırı bir hüküm konmadıkça, işbu Andlaşma ile kurulan her Komisyonun Başkanının, oynların eşit bölünmesi durumunda, ikinci bir oy kullanma hakkı olacağını kabul ederler.

MADDE 430.

İşbu Andlaşmada tersine bir hüküm yoksa, işbu Andlaşmanın kimi Devletleri ilgilendiren belirli bir sorunun ilgili Devletler arasında yapılacak özel bir sözleşme ile çözülmesini öngördüğü durumlarda, bu konuda çıkacak güçlüklerin, Türkiye Milletler Cemiyeti'ne Üye olarak kabul edilinceye kadar, Başlıca Müttefik Devletlerce çözüme bağlanacağı Bağıtlı Yüksek Taraflar arasında kararlaştırılmıştır.

MADDE 431.

İşbu Andlaşmanın özel hükümleri saklı kalmak koşuluyla, ve işbu Andlaşmanın yürürlüğe konmasından başlayarak altı aylık bir sürenin bitiminde, Osmanlı yasalarının Osmanlı Hükümetince işbu Andlaşmaya uygun olarak değiştirilmiş olması ve değişmiş tutulması gerekecektir.

Aynı süre içinde, işbu Andlaşmanın hükümlerinin yürütülmesine ilişkin bütün yönetimsel ve başka önlemlerin Osmanlı Hükümetince alınmış olması gerekecektir.

MADDE 432.

İşbu Andlaşmanın uygulanmasına doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak ilişkin her konuda, Türkiye, çoğunluk kararıyla davranan Milletler Cemiyeti Konseyinin gerekli göreceği her türlü soruşturmayı kabul etmekle yükümlü kalacaktır.

229 *Matbaa-i Âmire, Konya* ve *Erim* metinlerinde "Hicaz makamat-ı mübarekesi züvvarının teftişat-ı sıhhiyesi" denilmektedir; bu sözlerin karşılığı yabancı dillerdeki metinlerde de vardır; oysa, *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* metinlerine bu sözler alınmamıştır. (Çevirenler)

MADDE 433.

Bağıtlı Yüksek Taraflar, Rusya'ya, Milletler Cemiyeti'ne Üye kabul edilir edilmez, Başlıca Müttefik Devletler ile Rusya'nın, aralarında anlaşacakları koşullar içinde ve işbu Andlaşma ile kendisine kesinlikle tanınan haklara zarar verilmeksizin, işbu Andlaşmaya katılma yeteneğini tanımayı kararlaştırmışlardır.

Fransızca, İngilizce ve İtalyanca yazılmış olan işbu Andlaşma onaylanacaktır. Anlaşmazlık durumunda, Fransızca ve İngilizce metinlerin eşit değerde sayılacağı I. Bölüm (Milletler Cemiyeti Misakı) ile XII. Bölüm (Çalışma) dışında, Fransızca metin geçerli olacaktır.

Onama belgeleri olabildiğince en kısa süre içinde Paris'te sunulacaktır.

Hükümet merkezleri Avrupa dışında olan Devletler, onamalarının yapıldığını Paris'teki diplomasi temsilcileri aracılığıyla, Fransa Cumhuriyeti Hükümetine bildirmekle yetinmeğe yetkili olacaklar ve bu durumda, onama belgelerini olabildiğince erken ulaştıracaklardır.

Andlaşma, bir yandan Türkiye ile, öte yandan Başlıca Müttefik Devletlerden üçünce onaylanır onaylanmaz, onama belgelerinin bir ilk sunuş tutanağı düzenlenecektir.

Bu tutanak tarihinden başlayarak, Andlaşma, onu böylece onaylamış olacak Bağıtlı Yüksek Taraflar arasında yürürlüğe girecektir.

İşbu Andlaşmada öngörülen bütün sürelerin hesaplanmasında, bu tarih, Andlaşmanın yürürlüğe konma tarihi sayılacaktır.

Bütün öteki bakımlardan, Andlaşma, her Devlet için, bu Devletin onama belgesinin sunulma tarihinde yürürlüğe girecektir.

Fransız Hükümeti, onama belgelerini sunuş tutanaklarının doğruluğu onaylanmış birer örneğini bütün imzacı Devletlere teslim edecektir.

BU HÜKÜMLERE OLAN İNANÇLA, yukarıda adları belirtilen Tamyetkili Temsilciler, işbu Andlaşmayı imzalamışlardır.

Sèvres'de, on Ağustos bin dokuz yüz yirmi tarihinde, tek bir nüsha olarak DÜZENLENMİŞTİR; bu nüsha Fransa Cumhuriyeti Hükümetinin arşivlerine konulacak ve bu Hükümet, imzacı Devletlerden herbirine, bunun, doğruluğu onaylanmış birer örneğini verecektir.

(L.S.)[230] GEORGE GRAHAME.
(L.S.) GEORGE H. PERLEY.
(L.S.) ANDREW FİSHER.
(L.S.) GEORGE GRAHAME.
(L.S.) R. A. BLANKENBERG.
(L.S.) ARTHUR HİRTZEL.
(L.S.) A. MİLLERAND.
(L.S.) F. FRANÇOİS-MARSAL.

230 "Mühür yeri" anlamına "*Locus Sigilli*" sözcüklerinin kısaltılışı. (Çevirenler)

(L.S.) JULES CAMBON.
(L.S.) PALEOLOGUE.
(L.S.) BONİN.
(L.S.) MARİETTİ.

(L.S.) K. MATSUİ.
(L.S.) A. AHARONİAN.
(L.S.) J. VAN DEN HEUVEL.
(L.S.) ROLİN JACQUEMYNS.
(L.S.) E. K. VENİSELOS.
(L.S.) A. ROMANOS.
(L.S.) MAURİCE ZAMOYSKİ.
(L.S.) ERASME PİLTZ.
(L.S.) AFFONSO COSTA.

(L.S.) D. J. GHİKA.

(L.S.) STEFAN OSUSKY.
(L.S.) HADİ.
(L.S.) Dr. RIZA TEWFİK
(L.S.) RECHAD HALİSS.